

Concentraties Particuliere Zuivelindustrie

Nederland

ook

**Friese Zuivelvereniging 1946
Ned. Ver. van Melkcontrole 19xx**

Inhoud

dit is een voorlopige versie in opbouw 2018-09-23

Lijst knipsels particuliere zuivelindustrie

Knipsel	Bron			
		Xxx / 1920 / 1930 / 1935 / 1940 / 1950 / 1955 / 1960 / 1965 / 1970 / 1975 / 1980 / 1990 / 2000 / Bijlagen		
1879				
1879-02-08	AHb			
1879-05-19	LC	Veenwouden eerste zuivelfabriek Friesland		
1882	LC	Eerste knipsels Nederlandsche Mij. Kaas- en Boterfabrieken – KNM		
1899				
1899-09-11	LC	INGEZONDEN: Maatschappij v. boter- en kaasfabrieken 'koninklijk;		
1900				
1905				
1905-06-27	LC	Engelsche landbouwjournalisten bij Hollandia te Bolsward.		
1906-07-27	LC	St. Nicolaasga 'Eensgezindheid' overgenomen door Hollandia		
1912		Opkomst Lijempf – lijst		
1919				
1919-11-05	DTel	Knipsel: Galak (Rotterdam) richt in Amsterdam verkoopkantoor Nestlé op		
1919-11-08	LC	Knipsel met lijst part. Zuivelfabrieken in Friesland		
1920				
1929				

1929-01-28		Door aandelenruil 'samenwerking' Hollandia met Nestlé		
1930				
1931				
1931-11-06	LC	Knipsel: Hollandia fabrieken Purmerend en Scharsterbrug stopgezet		
1931-12-02	NvhN	Scharsterbrug (Fr.) Hollandia melk naar westelijke steden		
1932				
1932-04-13	LC	Gegevens uit jaarverslag N.V. Hollandia-Melkfabriek.		
1934				
1934-11-02		Sluiting KNM Wommels		
1935				
1937-11-24	LC	Het 25-jarig bestaan van de „L.I.J.E.M.P.F.		
1938				
1938-01-14	DTel	Zuivelbond FNZ in geweer tegen particuliere fabriek		
1938-04-27	LNB	Stallinga FBvCZ: Kartel- en Trustvorming in industrie en handel		
1938-12-30	LC	50-jarig bestaan zuivelfabriek Oosterlittens		
1939				
1939-01-02	NvF	Het gouden jubileum der K.N.M. Zuivelfabriek, Oosterlittens.		
1940				
1940-10-04	NvF	Jubileum zuivelfabriek te Surhuisterveen. Boterkooper 25 jaar eigenaar.		
1941-05-13	LC	Lijempf-Augustinusga: Directeur P. L. Boer met pensioen		
1946				
1947				
1947-04-21	DHK	Bolsward dir N J Popma 25 jr jubileum bij Hollandia.jpg		
1947-12-13	FDa	Verg. Ned. ver. voor melkcontrôle: De betaling der melk naar kwaliteit		

1949				
1949-01-02				
1949-03-19	LC	Verslag verg. FZV: Geen pessimisme in de zuivelwereld		
1950				
1950-02-18	LC	Verg. FZV.: Zelfstandige boeren zijn geen profiteurs en parasieten		
1952				
1952-02-04	FKo	Hollandia-fabrieken 70 jaar		
1952-02-27	HNvS	Grote vlucht der melkindustrie – 70 jr. Hollandia -2		
1952-03-08	LC	Verslag verg. FZV – Neutrale melkkwalificatie even duur als fabriekskeur		
1952-03-21	LC	Lijempf Dokkum e.o. vierde feest in Windohal		
1952-08-12	LC	Verschoven particuliere (zuivel)sector		
1953				
1953-03-07	LC	Verslag verg. FZV: Kwaliteitsbetaling van melk wettelijk in voorbereiding		
1953-11-07	ONB?	't-Zand: Hollandia acht zich door rondslijven coöperatie benadeeld		
1953-11-21	LC	Vergadering: Ned. Ver. voor Melkcontrole sprak over Lijempf-fabrieken		
1954				
1954-03-12	LC	C.B.T.B. acht zijn voorzitter de man voor Landbouwschap		
1954-09-23	LC	Veertig jaar boerencontrole op particuliere zuivelfabriek		
▲				
1955				
1955-11-14	LC	De Friese zuivelcoöp. staat op het punt Lijempf gedeeltelijk over te nemen	MAP	
1955-11-15	LC	CCF koopt zeven Lijempffabrieken	Conc	
1955-11-28	DFK	Vrij veel boeren – Lijempf – leveren aan particuliere fabriek		
1955-11-28	LC	Veel Lijempf-melk in particuliere sector	Conc	
1955-12-02	RDB	CCF ontving niet alle melk van Lijempf fabrieken – Vakbond waarschuwt!		
1955-12-03	LC	DE VEEMARKT opmerking over Lijempf fabrieken	Conc	
1955-12-17	LC	Vergadering: Ned. Ver. voor Melkcontrole sprak over Lijempf-fabrieken		
▲				
1956				
1956-03-03	LC	Verslag verg. FZV: Geen mogelijkheid en geen middel tot hogere melkprijs		
1956-11-17	LC	Verslag ver, NVVMC: melkcontrole is niet in de verdrukking gekomen		
▲				

<u>1957</u>				
1957-02-14	LC	Hollandia-concern - 75 jaar in condens - verwerft praedicaat „koninklijke“		
1957-03-09	LC	Verslag verg. FZV: De particuliere zuivel straks uitbetaling naar eiwit?		
1957-04-20	LC	Knipsel: Kon. Hollandia zet melkzaken en/of melkbezorgwijken te koop		
1957-07-05	LC	Platina jubileum 75 jr geleden stichtte KNM de eerste grote zuivelfabrieken		
1957-07-06	LC	K.N.M. herdacht 75-jarig bestaan		
1957-10-12	LC	Veemarkt over particuliere Nestlé Gerbrandie enz	MAP	
1957-11-05	LC	Leveranciers en personeel K.N.M. Bolsward en Oosterlittens 75-jubileum		
1957-11-09	LC	Verslag verg. NVVMC: Opening uniek eiwitlab		
▲				
<u>1958</u>				
1958-02-22	LC	Verslag verg. FZV: Nog geen uitbetaling van melk naar eiwitgehalte		
1958-11-01	LC	Veemarkt over particuliere Nestlé Gerbrandie enz	MAP	
▲				
<u>1960</u>				
1960-05-14	LC	DE VEEMARKT: De Noordelijke particuliere zuivelindustrie	MAP	
1960-06-11	LC	DE VEEMARKT: Over Nestlé en overcapaciteit zuivelindustrie	MAP	
1960-10-11	NvhN	Kort geding N.V. Lijempf tegen Verenigde Zuivelfabrieken	Lijempf	
1960-11-01	NvhN	Leeuwarder president ontzegt Lijempf vordering tegen Ver. Zuivelfabrieken	Lijempf	
1960-11-11	NvhN	Lijempf verklaart: Geen samenwerking maar medewerking bij verkoop	Lijempf	
1960-11-26	LC	KNM-zuivelfabriek Nijega (9) stopt binnenkort	Conc	
1960-12-03	LC	Lankhorst-Osingahuizen kreeg 75 pct van Nijega	Conc	
▲				
<u>1961</u>				
1961-08-12	FKo	Knipsel: Lijempf neemt melk 'Prinses' Ursem van Hollandia 'Zand over		
1961-12-20	LC	KNM-Bolsward over naar Hollandia		
▲				
<u>1962</u>				
1962-01-06	LC	DE VEEMARKT: ...Over <i>Hollandia</i> en <i>KNM</i> zuivelfabrieken...	Conc	
1962-03-19	LC	Concentratiegolf bestormt Friese zuivelindustrie, particuliere ging voor		
1962-11-26	LC	KNM-fabriek Oudega stopt		
▲				
<u>1963</u>				
1963-08-28	LC	FZV-Organ over: Concentratie in Zuidwesthoek		

1963-11-30	LC	DE VEEMARKT: ..... Speculaties omtrent zuivelindustrie	Conc.	
1963-12-11	LC	Luinjeberd: enkele boeren brachten na sluiting melk naar Scharsterbrug		
▲				
1964				
1964-05-15	LC	Reorganisatie bij KNM-zuivelfabriek te IJsbrechtum (5)	Conc	
1964-06-23	LC	Hollandia-KNM groep in Friesland reorganiseert		
1964-09-14	LC	Boterkooper zet Surhuisterveen Oostermeer en Noordwijk stop		
1964-11-21	FKo	Veel melkleveranciers op 50 jr.-receptie van NVvMC		
▲				
1965				
1965-02-27	LC	DE VEEMARKT: Particuliere boer en fabriek	MAP	
1965-05-17	LC	Zestien boeren van Koudum en Warns uit coöperatie.	Conc	
1965-08-20	LC	Oosterlittens: Y. Y. de Vries: Vijftig jaar in zuivel – correspondent LC		
1965-11-25	FKo	Melk van „De Eendracht” Delfstrahuizen is verdeeld over 4 fabrieken		
▲				
1966				
1966-10-13	LC	Knipsels: Nestlé 100 jr. – ook gevierd bij Hollandia KNM en Lankhorst		
▲				
1967				
1967-11-08	LC	Meer werk bij Hollandia in Bolsward		
▲				
1969				
1969-02-07	LC	“Normandia” Sneek sluit 21 februari melkinrichting naar KNM-IJsbrechtum		
1969-02-08	LC	'Vrije boeren' Normandia zijn bij fabriekssluiting 'vrij'.....		
1968-03-18				
▲				
1970				
1971-01-15	DTijd	Lang artikel: Overname Ursina (VVM Nunspeet) door Nestlé (Hollandia)		
1971-04-29	PenM	Hollandia wordt Nestlé –		
1973				
1973-04-13	LC	Div. knipsels Lijempf, aandelen overname door Wessanen		
1973-07-14	PZC	Menken-Landbouw neemt consumptiemelkbedrijf Nestlé over		

1973-07-17	LC	Lijempf onder nieuwe beheersmaatschappij Wessanen Lactosector		
▲				
1975				
1976-03-16	LC	H. Boterkooper (88) - bekend man in de zuivel - overleden		
1976-09-11	LC	Directeur Feenstra <i>Nestlé</i> Heeg na veertig jaar in de zuivel met pensioen		
1977-03-05	PZC	Vier zuivelcoöperaties nemen Haags bedrijf <i>Leerdam</i> over		
1977-03-22	DVK	Klacht bonden over fusie Van onze correspondent		
1979-05-02	LC	Oud-directeur Jan Anema (82) van „Freia” Veenwoude overleden		
▲				
1980				
1980-08-30	LC	Scharsterbrug: Directeur Arjen Visser heeft <i>Nestlé</i> verlaten		
1981-02-23	LC	<i>Nestlé</i> -Nederland gaat stabiliseren		
1981-09-03	LDB	<i>MelkUnie-Holland</i> neemt <i>Melkexport Sterovita</i> in Dordrecht over		
1982-09-13	LC	Knipsel: Sluiting <i>Nestlé</i> -fabriek Oosterlittens (Fr.)		
1984-04-05	LC	<i>Nestlé</i> -Sneek stopt met melkinrichting		
1984-06-02	LC	TOEN en NU Over LIJEMPF. en andere particuliere zuivelfabrieken	Lijempf	
1984-09-06	NRC	Overname <i>Carnation</i> (Gorkum) ¹ door <i>Nestlé</i>		
1985-06-28	LC	Sluiting Osingahuizen (Fr.) <i>Nestlé</i> wil geen verkoop met melk		
1986-02-09	GCo	Knipsel: Advertentie <i>Carnation B.V.</i> – behoort tot het <i>Nestlé</i> Concern.		
1986-09-02	LC	Laatste vracht weipoeder uit fabriek Osingahuizen		
1986-10-13	LC	FNV: <i>Nestlé</i> wil tot gedwongen ontslag overgaan		
1986-11-13	HVV	Knipsels: Vakbond strijdt tegen bij plan reorganisatie <i>Nestlé</i>		
1986-11-20	LC	Directeur <i>Nestlé</i> : Geen sluiting van fabriek Bolsward		
1987-02-27	LC	Reorganisatie <i>Nestlé</i> – Vakbonden <i>Nestlé</i> vergroot de paniek		
1987-06-06	LC	<i>Nestlé</i> sluit – ' <i>Hollandia</i> ' – consumptiemelkfabriek Nunspeet		
1987-09-15	LC	Knipsel: <i>Frico</i> gaat samenwerken met <i>Eyssen</i> – via 'dochter' <i>Karpenton</i>		
1987-10-12	LDB	Na vergadering van 25 uur, <i>Nestlé</i> en bonden nader tot elkaar		
1987-12-24	NRC	Geen ontslagen bij <i>Nestlé</i>		
1990				
1990-05-31	LC	<i>Nestlé</i> -Nederland wordt de zuiveltak van concern		
1991-05-03	ZNB	Ledenraad <i>Coberco</i> akkoord met fusies <i>Ormet</i> – Enschede en Almelo.		
1991-05-23	LC	<i>Nestlé</i> -Nederland: netto-winst gelijk waren dat er 1990		

1 In deze MAP plaats als Gorkum gebruikt – dwz. Gorinchem en Gorcum aangepast! (ZHN.)

1992-05-26	LC	Nettowinst 1991 Nestlé-Nederand iets lager		
1993-02-02	LC	Knipsel: Menken Dairy Food Oud-Gastel schraapt 50 banen		
1993-05-17	LC	Nestlé verwerkte in 1992 meer melk		
1993-07-23	LC	Onderzoek Nestle-Scharsterbrug – Vrees voor verlies banen		
1994-05-04	LC	Vakbond FNV: 'Meer produktie Nestlé Scharsterbrug is mogelijk'		
1994-09-15	LC	Knipsels: Directeur <u>Nico Peters</u> Scharsterbrug / Nunspeet overleden – 41 jr.		
1994-11-10	NvhN	Knipsel: <i>Friesland-Frico-Domo</i> neemt aandelen <i>Eysen</i> kaas over		
1994-11-20	LC	“Ongehoorde druk” van directie Nestlé		
1997-10-29	LDB	Menken steekt 15 miljoen in uitbreiding van zuivelfabriek Oud-Gastel		
1997-11-07	PZC	Campina-MelkUnie koopt Menken van Grieken Wassenaar / Oud-Gastel		
1998-06-05	LC	Deel: FCDF overnameplannen Kievit, K. H. de Jong en Frisian Proteïn		
1999-05-04	LC	<i>Campina</i> sluit melkinrichting Wassenaar		
1999-05-04	PZC	Bonden achter sluiting melkfabriek Campina (Wassenaar)		
1999-07-08	LC			
2000				
2001-08-11	LC	Nestlé-Scharsterbrug: De geur van de fabriek is verdwenen		
2002-04-24	LC	Knipsel: Nestlé sluit fabriek in Scharsterbrug		
2002-08-15	DvhN	Knipsel: Nieuw bedrijf – <i>Vreugdenhil</i> – in zuivelfabriek Scharsterbrug		
2005-06-27	LC	Hochwald koopt Nestlé-Bolsward – koper beoogt groei.		
2005-06-28	DSG	Nestlé Gorkum heet voortaan Vreugdenhil		
2006-01-02	LC	Duitsers nemen Nestlé Bolsward definitief over		
2010				
2011-09-15	LC	Scharsterbrug: Ook na eeuw blijft de schoorsteen roken		
▲				
BIJLAGE				
N				
bijlage-01		N.V. Koninklijke Nederlandsche Mij. van Kaas- en Roomboterfabrieken		
bijlage-02		De N.V. "Normandia" Sneek		
Bijlage-3		Lijst part. Zuivelfabrieken Friesland		
Bijlage-4		Levensmiddelenjaarboek 1977/'78 – grotere – particuliere zuivelbedrijven		

1979

1879-02-08 Hardegarijp plan voor oprichting boter- en kaasfabriek

Algemeen Handelsblad 1879-02-07 werd Veenwoude

Ter oprichting eener boter- en kaasfabriek te Hardegarijp, waren verleden week 30 veehouders aldaar bijeengekomen. Een ontwerp-overeenkomst tusschen de fabriek en ieder veehouder, die melk leveren wil, te sluiten, werd, behoudens een paar opmerkingen, algemeen goedgekeurd. Bij de daarop volgende inschrijving verbond het meerendeel der aanwezigen zich, om de melk van een bepaald getal koeien te leveren, tegen hoogstens 5 cents per liter. Men verwacht nog in den loop van dit jaar de fabriek in werking te zien.

1879-05-19 Veenwouden eerste zuivelfabriek Friesland

Leeuwarder courant 19-05-1879

Veenwouden, 15 Mei. Aan den heer M. Bokma de Boer alhier is vergunning verleend om eene boter- en kaasfabriek op te rigten, onder verpligting dat deze fabriek vóór den 1 October o. k. moet voltooid en in werking zijn.

1882 Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboter-Fabrieken

1e en 2e zuivelfabriek te Bolsward en Sneek

Leeuwarder courant 14-04-1882

— Eenige heeren hebben een vennootschap gevormd met een kapitaal groot *f* 600,000, om daarvoor in ons land op te rigten twaalf roomboterfabrieken, te beginnen te Sneek en Bolsward. De heer J. Th. Waller, van Anna Paulowna, is met de hoofddirectie belast.

Leeuwarder courant 26-04-1882

— Naar wij uit goede bron vernemen, is door de Maatschappij voor het stichten van boterfabrieken in ons land in de nabijheid van Sneek een terrein aangekocht, waarop eene der fabrieken zal verrijzen.

Leeuwarder courant 09-10-1882

De Nederlandsche Maatschappij van KAAS- en ROOMBOTER- FABRIEKEN

berigt bij deze aan Heeren Veehouders in de omstreken van Sneek en Bolsward, dat zij zich, tot het sluiten van Contracten voor levering van MELK aan hare Fabrieken, kunnen vervoegen bij H. H. VAN DER WERF te Bolsward.

Leeuwarder courant 14-07-1882

AANBESTEDING.

De Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboter-Fabrieken is voornemens op Donderdag den 27sten Juli e.k., 's middags 12 uur, in het Koffiehuis *de Nieuwe Doelen* te Sneek, in twee perceelen en in massa, aan te besteden:

1. Het bouwen van een KAAS- en ROOMBOTER-FABRIEK bij Sneek.
2. Het bouwen van een dergelijke FABRIEK te Bolsward, beiden met bijbehorende werken, als: IJshuis, Pakhuis, Woning, Machinekamer en Ketelhuis, Regenbakken enz. enz.

Het bestek met de situatie-teekeningen is van Maandag den 17n Juli e.k. af, tegen betaling van *f* 1.50, verkrijgbaar bij den Architect A. BREUNISSEN TROOST te Sneek, en ligt met de teekeningen ter visie in het voornoemde Koffiehuis.

1886 Plan voor coöp. zuivelfabriek in Warga

Nieuws vd Dag 1886-04-10

Te Warga bestaat het plan eene stoom-zuivelfabriek op te richten en te exploiteeren. Volgens de concept-statuten heeft men eene som van *f* 30,000 daarvoor te leenen. Reeds werd door een aantal landbouwers in en nabij Warga *f* 9000 toegezegd, terwijl ook enkele landeigenaren zich genegen hebben verklaard, in de te sluiten leening deel te nemen. Door de oprichting hoopt men den boeren een zoo hoog mogelijken prijs voor de melk te geven; vandaar dat in de concept-statuten eene bepaling is opgenomen, dat 80 pCt. der winst van de fabriek zal worden uitgekeerd aan de melkleveranciers, ieder naar gelang der geleverde hoeveelheid melk.

1887 Stoom-zuivelfabriek in werking

Algemeen Handelsblad 1887-03-21

De Coöperatieve stoom-zuivelfabriek te Warga is vóór eenige dagen in werking gesteld. Van omstreeks 800 runderen is de melk toegezegd. Aan het hoofd staat een directeur, dan volgen een boekhouder, een botermaker, een machinist-stoker en het noodige getal werklieden.

3e 1888 fabriek Oosterlittens

Leeuwarder courant 27-04-1888

OPENBARE AANBESTEDING.

DE DIRECTIE der *Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken*, gevestigd te Harlingen, zal op Woensdag den 9en Mei 1888, des namiddags ten half twee uur, in een der Lokalen van het Koffiehuis „de Korenbeurs” van Mej. de Wed. FEKKES te Harlingen, aanbesteden:

Het **bouwen** van eene KAAS- en ROOMBOTERFABRIEK met MACHINE- en KETELHUIS, SCHOORSTEEN, LJSPAKHUIS en verdere bijbehorende werken te **Oosterlittens**, Friesland.

Het bestek en de teekeningen zullen van af den 28en April ter inzage liggen in voornoemd Koffiehuis en in dat van den Heer POSTMA te **Oosterlittens**. Verder zijn zij tegen betaling van f 4 per stel verkrijgbaar bij een der Directeuren, den Heer D. HARMENS te Harlingen en bij de Heeren ELLERMAN, HARMS & Co., Rokin 2 te Amsterdam. (Franco per post f 4.15).

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Ondergeteekende, Architect te Haarlem.
Haarlem, 20 April 1888.

L. I. RITTER;

1892 Wommels Coöp en KNM fabriek (1892-1934)

Leeuwarder Courant 1892-02-23

Wommels, 18 Febr. In eene gisteren alhier gehouden bijeenkomst van veehouders uit Wommels en omstreken is besloten alhier eene coöperatieve zuivelfabriek op te richten. Een voorloopig bestuur werd reeds benoemd.

Leeuwarder Courant 1893-04-21

Wommels, 18 April. Heden is de coöperatieve stoom zuivelfabriek alhier in werking gesteld. Het getal doelhebbers is thans reeds geklommen tot 47 met niet minder dan 1200 koeien. Naast de coöperatieve werkt de fabriek der Maatschappij, waar dagelijks ovenoens ruim 40 grootere en kleinere veehouders de melk aanvoeren.

Leeuwarder Courant 1896-03-12

Wommels, 10 Maart. Als bewijs hoe gedurende de laatste drie jaren de fabriekmatige zuivelbereiding zich ook in deze streken uitspreidt, moge dienen, dat met Mei e.k. aan de coöperatieve-stoomzuivelfabriek alhier de melk zal worden verwerkt van ± 1800 koeien. De dagelijkse levering aan de fabriek wordt dan geraamd op 30.000 L. van ruim 100 leveranciers, verdeeld over de dorpen Wommels, Kubaard, Oosterend, Tzum, Burgwerd, Waaxens, Lollum, Spannum en Edens. Bovengenoemd getal koeien is dan zeker ook het grootste getal, dat in deze provincie voor de fabriekmatige bereiding der melk aan eene coöperatieve fabriek is ingeschreven. Bovendien wordt aan de alhier bestaande fabriek der „Maatschappij van kaas- en roomboterfabrieken in Nederland” nog de melk van ± 1000 koeien verwerkt.

Leeuwarder courant 03-03-1892

Wommels, 29 Febr. Door de „Nederlandse Maatschappij tot oprichting van kaas- en roomboterfabrieken” is alhier een terrein, groot 2 pondemaat, aangekocht voor het stichten van eene kaasfabriek. Zoo zal onze plaats waarschijnlijk eerlang in het bezit komen van twee fabrieken, daar ook veehouders van Wommels en omstreken plan hebben eene coöperatieve zuivelfabriek op te richten. 't Kan evenwel ook zijn, dat eene dergelijke fabriek te Oosterend, als zijnde meer in het centrum der veehouders gelegen, wordt geplaatst.

Leeuwarder Courant 1892-04-29

— Het bouwen der boterfabriek te Wommels is gegund aan K. J. Kalt te Heerenveen. voor de som van f 24,577.

1899

Leeuwarder Courant 1899-09-11

Maatschappij v. boter- en kaasfabrieken 'koninklijk;

INGEZONDEN.

Naar aanleiding van het feit dat de Nederlandscho Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken vereerd is geworden met de bevoegdheid, vóór haar naam het woord „Koninklijke" te mogen plaatsen, wonschte ik in herinnering te brengen, wat de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken voor de zuivelindustrie in Friesland heeft gedaan.

Toen in 1882 genoemde Maatschappij hare twee eerste fabrieken oprichtte, bevond zich de zuivelindustrie in onze provincie in een allertreurigsten toestand. De Friesche boter, eens zoo beroemd en gezocht op de Londensche markt, was hoe langer hoe meer verdrongen geworden door de Deensche boter, en alleen de lage prijs waarvoor de Friesche boter verkocht werd, verhinderde dat ze geheel van de Londensche markt werd uitgesloten.

Dat er iets gedaan moest worden om aan dezen onhoudbaren toestand een eind te maken, gevoelde ieder. Reeds waren enkele kleine zuivelfabrieken volgens Deuschs systeem opgericht, maar om verschillende redenen hadden deze niet het succes, dat men er van had voorgesteld.

Toen werd de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken opgericht, en onder leiding van haar energiek bestuur heeft zij de zeer vele moeilijkheden, die zich vooral in de eerste jaren voordeden, met glans overwonnen en staan thans hare vijf fabrieken daar, als een bedrijvig toonbeeld van wat kennis en energie, verbonden met het kapitaal, vermogen.

Aan de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken komt de groote eer toe, de eigenlijke omwenteling op zuivelgebied te hebben teweeg gebracht, een omwenteling, die zegenrijke gevolgen voor onze provincie heeft gehad.

Aan de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken moet de groote eer worden toegekend, dé baanbreker te zijn geweest van de nieuwe richting waarin de zuivelindustrie zich thans beweegt; in hoofdzaak hebben alle andere flinke zuivelfabrieken de inrichting van hare fabrieken tot model genomen, en waar tevens opgemerkt moet worden dat hare fabrieken tot de grootste en best ingerichte behooren, de arbeidsloonen die zij aan hare werklieden betaalt, hooger zijn dan die, welke de meeste andere zuivelfabrieken betalen, en de prijs dien zij voor de melk aan hare leveranciers betaalt, door geen één der andere zuivelfabrieken in onze provincie wordt overtroffen, daar bestaat er alle aanleiding om hulde te brengen aan de onderscheiding, van regeeringswege aan de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken toegekend.

De provincie Friesland heeft aan de Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken met haar energiek en kundig bestuur veel te danken; de onderscheiding, haar te beurt gevallen, zal daarom allen, die het goed met onze provincie meenen, van harte verheugen. Moge het hare opvolgster, de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij voor Kaas- en Roomboterfabrieken, in alle opzichten goed gaan, en zij zich in voorspoed blijven ontwikkelen; onze provincie zal er wel bij varen! Sneek, 7 Sept. 1899. HERRIUS HALBERTSMA.

1905

Leeuwarder Courant 1905-06-27

Engelsche landbouwjournalisten bij Hollandia te Bolsward.

Men schrijft ons nader uit Bolsward, d.d. 25 Mei

Ter aanvulling van ons telegraphisch bericht omtrent liet bezoek der Engelsche journalisten aan de fabriek van gecondenseerde melk ~Hollandia" alhier moge nog het volgende dienen:

Na de ontvangst door de directie der fabriek werd het gezelschap geleid naar een der eetzaalen van het personeel en door een der directeurs - den heer Hummelirek .Ir. — in het Engelsch als volgt toegesproken:

Ar, ii.:

Voor dat wij onze ronde door de fabriekslocalen beginnen, hoop ik. dat u me een paar oogenblikken wilt schonken, in de eerste plaats, om u een hartelijk welkom toe te roepen in Bolsward, in de tweede plaats om de Friesche Maatschappij van Landbouw dank te zeggen voor de gelegenheid, die zij ons gegeven heeft, u hier in onze fabriek te ontvangen. Het is ons aangenaam zyn. u een kijkje te geven over het groote geheel en wij zullen poging u de volledigste verklaringen te geven, opdat ge van hier zult teruggaan met indrukken, die u in staat zullen stellen het Britsche publiek de meest volledige inlichtingen te verschaffen omtrent reinheid, zuiverheid en herkomst van drie belangrijke artikelen hunner dagelijksche voeding, n.l. gecondenseerde melk, boter en kaas.

„Onze maatschappij was de eerste in ons land, die een fabriek voor gecondenseerde melk oprichtte en wel in ISSI te Ylaardingen in de provincie Zuid-Holland. Als stichters van die industrie in Nederland, zijt u in het bijzonder trotsch op het goede onthaal van dit artikel op de Engelsche markt en zijn we niet minder verlangend, dit eens te kunnen zeggen van de Nederlandsche boter en kaas. Het is de hartelijke wensch van alle eerlijke fabrikanten, een goed artikel te leveren en het als zoodanig erkend en geapprecieerd te zien. Wij vertrouwen, dat wij. met de hulp onzer regering, die en-, sinds verleden jaar bijstaat met hare officieele controle, op den rechten weg zijn en hopen ten eerste, dat uw bezoek aan ons land er toe zal bijdragen, om van de zijde van het Britsche publiek de gewenschte appreciatie te zien voor ons streven om zuivere waar te leveren niet alleen, maar de zekerheid daarvan te geven. En nu M. l., verzoek ik u voorzitter van de Maatschappij van Landbouw met zeven Engelsche heeren onzen directeur te willen volgen en de overige hoereu om mee te, willen gaan met onzen adj.-directeur en onzen administrateur."

Aan dit verzoek werd gevolg gegeven en achtereenvolgens de volgende afdelingen bezocht: 1. de afdeling, waar de melk wordt ontvangen en de monsters voor liet onderzoek genomen. het lokaal waar de melk, welke voor de botermakerij is bestemd, langs de inrichting weg wordt ontroomd, die room verder behandeld, gekamd, wordt; de boterl. overking, verpakking in vaten kisten en rollen, voor de verzending gereed gemaakt. 2. Het verdampen van de melk. In de O.M. afdeling wordt de melk gepasteuriseerd, bereid en gereedgemaakt voor het indampen; afgekoeld en in bussen gedaan; die bussen, van etikettes voorzien, ingepakt, en zoo noodig in het magazijn gebracht. Opmerking verdient zeker, dat de verscho melk, welke bij het begin van het bezoek in ontvangst werd genomen, reeds geheel gereed ingepakt was in bussen en kisten toen het bezoek was afgelopen, 51. Een zeer interessante afdeling, n.l. de modern ingerichte kaasmakerij. Daar werden bezichtigd: het koellokaal voor de verscho melk. de kaasmakerij, de pekelaar, het magazijn voor kaasrijping en het groote magazijn, terwijl daarna in oogenschouw weiden genomen de groote ijshuizen met koude werkkamers en bergplaatsen voor de verpakte boter. 4. Het bezoek strekte zich verder uit tot de volgende onderafdelingen: machinekamer, die met recht een toonstelling van de afdeeling m.ig worden genoemd, ketelhuis, reparatiewerkp. en de garage, waar de wintorvoor, worden opgelegd. 5. De timmerwerkplaats, een ruim lokaal, waar de onderscheidene bewerkingen voor het vervaardigen

gen van boterkisten, tonnen eu ki voor melkemballage plaan ti, l>l, n. 6. De groote blikfabriek, oon bij/onder merkwaardige werkplaats, waai 1., buajea de gecondenseerde melk, ten getale van 60 per dag, worden gomaakt. liter zag men do kisten blik binueri komen en nadat zij v gereinigd, in 10 bo- werkingen tot bussen fabriceeren.

Do directie gaf overal de uoodige aanwij/.iugen en inlichtingen en wees nog op de gunstige liggiug der fabriek aan den hoofdweg eu aan het vaarwater, ca met tramverbiudiug direct in de fabriek, zoodat de transportgelegen, id voorzeker op de meest gunstige wijzeis verzekerd. Ten slotte keerde het gezelschap in het schaftlokaal terug, waar hun door rHollandia's mannenkoor" het Engel seh volkslied on het Wilhelmus werd toegezongen. Blijkbaar waren de gasten ten /.eerst» voldaan over de hartelijke' ont- vangst. Do heer dr. Fream, correspon■' van de Tinus, sprak een woord van dank en onder een dave- rend hoera ! werd vervolgens afscheid genomen.

Leeuwarder Courant 1906-07-27

Wending in het zuivelbedrijf in Friesland. St. Nicolaasga 'Eensgezindheid' overgenomen door Hollandia

Men schrijft uit St. Nicolaasga: Om zoo te zeggen gaat het zuivelbedrijf in onze provincie zijn derde stadium in. We bedoelen dit aldus: Vroeger bereidden de boeren zelve hun melk tot boter en kaas. Toen kwamen de fabrieken en namen hun dat werk tot gemak en voordeel beide uit handen en thans komt nogmaals wijziging in het bedrijf, doordat in sommige fabrieken de melk niet meer uit- sluitend in boter en kaas wordt omgezet, maar van een deel der aangevoerde zuivel z.g. geconden- seerde melk wordt geproduceerd.

De *maatschappij Hollandia* doet dit in hare fabrieken te **Bolsward** reeds geruimen tijd en voor kort is er, naar we meenen, door de firma van den Bergh Limited van Rotterdam een filiaal te Leeuwar- den opgericht , waar ook in dezen geest gewerkt wordt of zal worden. Dat waren dan echter tot nu toe ook de eenige inrichtingen in dit soort, doch thans is de *Mij. Hollandia* voornemens haar bedrijf in deze richting uit te breiden en heeft met dat doel aangekocht de zuivelfabriek „*Eensgezindheid*” alhier, welke daartoe verbouwd en vergroot zal worden, terwijl voorts meer personeel noodig zal zijn, zoodat we zeker ook met recht mogen zeggen, dat deze wijziging en uitbreiding der nijverheid den bloei onzer plaats niet weinig zal bevorderen.

1912

1912 NV Lijempf

Voorlopige lijst

	1912	mrt. 1955	nov. 1970	Sluiting	
Friesland					
Anjum	x			1926	1912 Ingebracht f 29.100
Augustinusga	x			1969	1912 Ingebracht f 14.000
Berlikum		X 3)		1967	1916/ Swart's Bleef lang ontvangstation
Dokkum		X 3)		1955	1916 nw fabr. Sluiting; Anjum, Metslawier, Dokkum (Helder)
Drachten	x		x	1970	1912 Ingebracht f 17.000
Fr. Palen				???	1946 L
Kootstertille				1920	Verkoop fabriek 1920
Leeuwarden	x			1986	1912 Ingebracht f 125.000
Leeuwarden					1916 Melkinr. Swart's
Metlawier				1926	Tot 18-9-1915 NV. Swart's zie LC 1940-04-30
Oenkerk	x			1913	1912 Ingebracht f 8.000
Sloten		X 3)		1959	ca. 1935 / 1n 1958 Veevoederfabriek
Suameer				1931	1912 Ingebracht f 15.000
Tjummarum	x			1915	1912 Ingebracht f 7.000
Wolvega		X 3)		1959	ca 1935 / 1957 Rivella fabriek
Workum		X 3)		1955	1939 L / was Tjebbes en Co.
Groningen					
Adorp					
Brittil			x	1970	
Doezum	x		x	1977	1912 Ingebracht f 20.000
Groningen		X 2)		1956	1929 bouw melkinrichting - 1e dir. R. Wijbenga
Groningen		X 2)			1929 bouw filiaal - 1e beheerder T. Werkhoven
Grootegast				????	
Sappemeer		X 2)		1942	
Tolbert			x	1970	Nw fabriek in 1915
Winsum			x	1976	
Zuidhorn				????	
Overijssel					
Steenwijkerwold		X 3)		??	
Kuinre		X 3)		??	1935
Kampen				Heden	
N-Holland					
Den Burg	x				1912 Ingebracht f 6.000 / weer verkocht
Alkmaar (Crema)		X 1)			1951 4) /1946 L vd Werf blz 32
Hoorn (Horna)		X 1)			1951 4) /
Ursem					1951 4) /April 1970 naar Noord-Holland GA.
Uitgeest					???

- 1) Melkinrichting Crema (Alkmaar) en Horna (Hoorn) gaan 13-04-1955 naar Melco (Noord-Holland GA).
- 2) Melkinrichtingen per 26 nov. 1955 door Domo Beilen overgenomen
- 3) Vijf Lijempf Fabrieken door CCF overgenomen
- 4) Vanaf 1951 werd Lijempf mede eigenaar en ontstond er een *samenwerking LC 21-11-1952*

1919

DTel. 1919-11-05

Galak (Rotterdam) richt in Amsterdam verkoopkantoor Nestlé op

De Telegraaf 05-11-1919

Galak Condensed Milk Co., Rotterdam.
 Ten doel hebbende den verkoop der producten der Zwitsersche combinatie Nestlé & Anglo-Swiss Condensed Milk Co. & Peter, Cailler, Kohler, is te Amsterdam, Rokin 44, een kantoor geopend, hetwelk werkt onder den naam van „Galak Condensed Milk Co., Afdeling Verkoop“.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 21-09-1920

Nestlé's Maatü. voor Melkproducten.
 Depot voor Nederland: Galak Condensed Milk Co.
 - Afd: Verkoop **AMSTERDAM.**
:- KINDERMEEL :-
 Gecondenseerde Melk met en zonder suiker.
 Voor den verkoop van bovenstaande artikelen hebben wij aangesteld als AGENT voor Zuid-Holland en Zeeland, den Heer
F. DE RIDDER,
 Claes de Vrieselaan 57^B, Rotterdam.
 Teleph. 11503.

Leeuwarder Courant 1919-11-08

Particuliere zuivelfabrieken in Prov. Friesland, die meedoen aan de gemeenschappelijke melkcontrole

**De Nederlandsche
 Vereeniging voor Melk-Contrôle,
 gevestigd te LEEUWARDEN,**

controleert in het belang van melkleveranciers aan Zuivelfabrieken:
 de juiste bepaling van het gewicht der geleverde melk;
 de juiste bepaling van het vetgehalte dier melk en
 het juiste gebruik van de gegevens van die twee bepalingen, voor de berekening van het bedrag, dat voor de melk betaald moet worden.

Zij houdt tevens voortdurend toezicht op de hoeveelheid en de deugdelijkheid van de karnemelk, ondermelk en wei, die aan die leveranciers wordt teruggeleverd.

Deze Vereeniging, die genegen is haar werkzaamheden uit te breiden, geeft aan hen, die van deze controle wenschen gebruik te maken, gelegenheid tot het lidmaatschap toe te treden.

Inlichtingen verschaft de hoofdentoreur H. J. BOS, Tramstr. 32, Leeuwarden. Des Vrijdags tot 11 uur bij KINGMA, Veemarkt (boven).

Onder Contrôle staande fabrieken.
 Boekjaar 1918-19.

Leeuwarder Courant 1919-11-08

PLAATS.	EIGENAAR.
Anjum . . .	N. V. „Lijempf“, gevestigd te Leeuwarden.
Metslawier . . .	
Suameer . . .	
Augustinusga . . .	
Drachten . . .	
Berlikum . . .	
Doezum . . .	
Tolbert . . .	Kon. Ned. Mij. van Kaus en Roomfabrieken, gevestigd te Sneek.
Kootstertille . . .	
Oosterlittens . . .	
Wommels . . .	Fa. A. Lankhorst, Heeg.
Bolsward . . .	
Sneek . . .	
Oudega (W.) . . .	N. V. Vereenigde Zuivelfabrieken, gevestigd te Leeuwarden.
Heeg . . .	
Leemmer . . .	Firma J. Helder Pzn. K. Anema.
Surhuisterveen . . .	
Oostermeer . . .	Firma Joh. Halbertsma.
Dokkum . . .	
Veenwouden . . .	N. V. v.h. Tjebbes & Co.
Sneek . . .	
Workum . . .	P. Hettema. Fa. de Boer & Keij.
Noordwolde . . .	
Oldeboorn . . .	N. V.
Sloten . . .	
Kuinre . . .	N. V. Oppers & Frieslandia.
Wolvega . . .	
Friesche palen . . .	N. V.

1929

1929-01-28 > Hollandia samenwerking met Nestlé

Algemeen Handelsblad 28-01-1929

Ook Batavia Margarine goed gevraagd, evenals Kwatta's, terwijl **Hollandia** Melkproducten, welke Zaterdag ook al reeds ca. 3 % beter waren, thans ca. 8 % in koers stegen. Geruchten doen de ronde ter beurze, dat deze maatschappij, een belangengemeenschap zou sluiten met de Zwitsersche Nestlé Condensed Milk Cy, maar bevestiging hiervan ontbreekt.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 09-06-1929

Hollandia Melkproducten.

Goede verwachtingen gekoesterd van het samengaan met de Nestlé Anglo Swiss.

De gisteren onder voorzitterschap van den heer F. van Dusseldorp Azn., gehouden verdaagde vergadering van aandeelhouders in de **Hollandia** Hollandsche Fabriek van Melkproducten te Vlaardingen, heeft de aanhangige voorstellen tot statuten-wijziging aangenomen.

Voorts werd de directie gemachtigd tot uitgifte van 4000 aandelen tot den koers van 150 pct. welke plaatsing blijkens mededeeling van den voorzitter verzekerd is.

Aan de vergadering werd door het bestuur medegedeeld dat **Hollandia** met de Nestlé Anglo Swiss condensed Milk Comp. te Vevey tot overeenstemming is gekomen omtrent een vorm van samenwerking, waardoor de export harer producten — met uitzondering van die naar Engeland — toevertrouwd wordt aan de Nestlé Anglo Swiss Comp., en waarbij de **Hollandia** afdoende waarborgen verkrijgt zoowel betreffende te leveren hoeveelheden als prijs, terwijl zij bovendien participeert in de resultaten van het geheele Nestlé concern.

Het bestuur koestert van een en ander goede verwachtingen en stelt voor in verband met de aan te gane overeenkomst het college van commissarissen met twee leden uit te breiden.

De vergadering hechte hieraan hare goedkeuring en benoemde de heeren Frank Britain te Londen en G. Huguenin te Vevey tot commissarissen.

Het Vaderland 26-05-1929

HOLLANDIA MELKPRODUCTEN.

Samenwerking met de Nestlé en Anglo Swiss cond. Milk.

De gisteren gehouden algemeene vergadering van aandeelhouders in de N.V. **Hollandia** Hollandsche Fabriek van Melkproducten en Voedingsmiddelen alhier, heeft de balans, met winst- en verliesrekening goedgekeurd en besloten, dat aan aandeelhouders zal worden uitgekeerd een dividend van 6 pct.,

.....
Het bestuur deed mededeeling dat het principieel tot overeenstemming is gekomen omtrent een vorm van samenwerking met de Nestlé en Anglo Swiss Cond. Milk Co. te Cham en Vevey, Zwitserland.

In verband daarmee zal worden voorgesteld het kapitaal te vergrooten en te besluiten tot uitgifte van aandelen, waarin door genoemd concern wordt deelgenomen en waartegenover de **Hollandia** een interesse verkrijgt in de resultaten der Nestlé en Anglo Swiss.

Voorts zal worden voorgesteld den Raad van Commissarissen met twee leden uit te breiden.

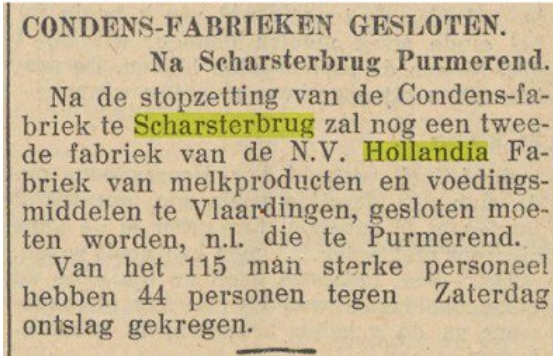
1930

1931

LC 1931-11-06

Hollandia fabrieken Purmerend en Scharsterbrug stopgezet Schaarsterbrug gaat pas mei 1937 weer in werking!

Leeuwarder nieuwsblad 06-11-1931

Nieuwsblad vh Noorden 1931-12-02

Friesche melk naar Holland

Een geslaagde proef.

Onze correspondent te Heerenveen schrijft ons:

Voor eenigen tijd is gemeld, dat de fabriek van melkproducten te **Scharsterbrug** in de nabijheid van Joure en eigenaar de N. V. „Hollandia” zeer sterk de gevolgen ondervond van de daling van den Sterlingkoers.

Deze verlaging was oorzaak, dat de fabricatie van deze producten niet meer voldoende loonend was. Engeland was vrijwel alleen het land, waarheen het geproduceerde geïmporteerd kon worden. Voor bereiding van boter en kaas zijn de fabrieken van „Hollandia” niet ingericht; men moest dus op andere wijze aftrek zoeken voor de aangevoerde melk voor directe consumptie.

Wij vernemen, dat daarmee nu begonnen is met de verzending van melk naar Hollandsche steden vooral. En tevens, dat dit eerste pogen vrijwel geslaagd is, omdat men met den prijs kan concurreren, wat natuurlijk een eerste vereischte is.

De prijs, waarvoor de consumptiemelk franco in Holland geleverd wordt, moet 6½ cent per liter zijn en lager dan de prijs in Holland. Zooals bekend zijn er in de groote Hollandsche steden groote maatschappijen, die zich met de bezorging van consumptiemelk belasten en deze zullen in de eerste plaats de gevolgen van den aanvoer van Friesche melk gevoelen.

Des te meer, wanneer zij de melk van de Hollandsche boeren tegen hooger prijs hebben gekocht, wat gewoonlijk in voorkoop voor een bepaalden tijd geschiedt. Het is te begrijpen, dat wanneer deze proef blijft slagen, de aanvoer van consumptiemelk uit Friesland naar Holland dan nog groote afmetingen zal gaan aannemen.

Als dat zoo wordt dan zullen tenslotte de Hollandsche veeboeren ook lager bod krijgen voor hun melk, die voor dagelijksche consumptie gebruikt wordt. Vrij geregeld was de prijs van die melk in Holland hooger dan in de noordelijke provinciën, al moet men niet vergeten, dat in Holland de toestanden in het veehoudersbedrijf anders zijn dan in Friesland.

1932

Leeuwarder Courant 1932-04-13

Uit jaarverslag N.V. Hollandia-Melkfabriek.

Netto-verlies 1931 f 656,620

Aan het jaarverslag van de N. V. Hollandia Holl. Fabrieken van Melkproducten en Voedingsmiddelen ontleenen wij:

De ongunstige economische toestand, welke aan het eind van het vorige boekjaar heerschte, duurde het grootste gedeelte van het jaar voort en werd zelfs nog verscherpt in de tweede helft van September toen *Engeland den gouden standaard verliet* Andere landen volgden dit voorbeeld of beperkten den invoer door middel van hogere invoerrechten en anderszins. De toestand werd zóó slecht, dat ten slotte in December de regering het noodzakelijk oordeelde in te grijpen.

Onder deze omstandigheden behoeft het nauwelijks vermelding, dat ook onze maatschappij aanzienlijke verliezen geleden heelt, voornamelijk uit hoofde van de koersdaling van het pond sterling. Kort na deze daling stegen de prijzen voor alle zuivelproducten, maar door opeenhooping van de voorraden in de productiesentra, waarvoor elders geen consumptie kon worden gevonden, was weldra handhaving der prijzen niet alleen onmogelijk, doch daalden deze gedurende eenigen tijd, onafhankelijk van de koersschommelingen.

Ten einde aan de steeds toenemende moeilijkheden het hoofd te bieden werden de maatregelen ter rationalisatie onzer bedrijven tot het uiterste doorgevoerd. In het laatste gedeelte van het jaar werden twee van onze fabrieken gesloten ten einde de werkzaamheden in een kleiner aantal te concentreren.

Het gunstige gevolg van de concentratie en rationalisatie der werkzaamheden kon uiteraard nog niet geheel gevoeld worden, doch wij hebben alle hoop, hiervan het volgend jaar het voordeel te zullen trekken. Toch is het niet geheel en al onmogelijk; dat wij de fabricage onzer producten nog meer zullen moeten ooncentreren en dat wij verdere stappen zullen moeten nemen om ons aan te passen aan de verminderde verkoopsmogelijkheden in landen met lage valuta en/of hogere invoerrechten.

Gelukkig werd de verkoop onzer melk in exportmarkten, waar nauwe samenwerking bestaat met de *Nestlé en Anglo Swiss Condensed Milk Co.*, niet zoo ongunstig beïnvloed en ook wederom dit jaar hebben wij reden hierover tevreden te zijn.

De winst- en verliesrekening wordt gecrediteerd met het saldo van de algemeene reserve, waardoor het netto-verlies bedraagt f656,620, hetgeen op nieuwe rekening wordt overgebracht.

Nieuwsblad van Friesland 06-07-1932

1933

1934

1934-11-02 Sluiting KNM Wommels

Leeuwarder courant 02-11-1934

Plannen een zuivelfabriek stop te zetten.

Wommels, 1 November. Sedert eenige dagen was het bekend, dat al het personeel van de **zuivelfabriek te Wommels** geëxploiteerd door de N. V. Koninklijke Nederlandsche Maatschappij van Kaas en Roomboterfabrieken aanzegging had gekregen, dat het met 14 dagen ontslag zou kunnen krijgen. De geruchten dienaangaande hebben thans vasteren vorm aangenomen, doordat het plan bestaat om de fabriek over enkele dagen voorloopig geheel stop te zetten.

Nadat van deze massale ontslag aanzegging werd kennis gedragen zijn door burgemeester en wethouders dezer gemeente in samenwerking met een commissie uit de melkleveranciers besprekingen gevoerd met de directie der Maatschappij fabrieken in Friesland om daarbij voor het behoud van de fabriek te **Wommels** te pleiten en zoo dit niet mogelijk is de melkontvangst hier te behouden, zulks in het belang van de gemeente en niet minder in dat van de arbeiders.

Verder kan nog worden vermeld, dat over deze aangelegenheid door de melkleveranciers nog een vergadering zal worden belegd op a.s. Maandag bij den heer Struiksma te **Wommels**.

Bij volledige stopzetting van de fabriek zal een en twintig man personeel worden ontslagen, waaronder 15 gehuwden.

Leeuwarder nieuwsblad 19-11-1934

De zuivelfabriek te Wommels.

WOMMELS, 14 Nov. Waren de verwachtingen aangaande de **zuivelfabriek** der K.N.M. enkele dagen geleden van dien aard, dat van stopzetting nog niet kon worden gesproken, wegens 't vervoer der melk naar diverse fabrieken, zelfs naar Vlaardingen, thans schijnt dan toch de catastrofe voor het dorp en niet het minst voor de direct betrokkenen te zijn gekomen, daar voorloopig de melk niet meer te **Wommels** zal worden ontvangen, doch terstond van den boer naar naburige fabrieken zal worden vervoerd. Niettegenstaande dit feit was de directie zoo reëel eenige leden van 't personeel naar andere fabrieken over te plaatsen. Enkele jongeren kregen ontslag. Ten aanzien der overige werkkrachten werd nog geen beslissing genomen. Wat overigens de bedoeling der hoofdbestuurders is, hierop kan nog geen afdoend antwoord worden gegeven.

1935

1936

1937

Leeuwarder Courant 1937-11-24

Het 25-jarig bestaan van de „L.IJ.E.M.P.F.

Een onderhoud met Ir. A. Cats

In een eenigszins afgelegen stukje Leeuwarden - men kan er niet komen zonder via een particulieren overweg den spoorweg te zijn gepasseerd - liggen de centrale gebouwen van de L.IJ.E.M.P.F., één der grootste ondernemingen van de particuliere zuivelindustrie in het Noorden van ons land. Dertien, voor het overgrote deel zeer moderne zuivelfabrieken in Friesland, Groningen en Overijssel, worden door haar geëxploiteerd.

Leeuwarder Courant 1937-11-24 F

Weinigen zullen vermoed hebben, dat, toen de Groningsche groot-industrieel J. E. Scholten in 1911 de bij onze oudere lezers nog wel in het geheugen liggende **Leeuwarder** Stroocartonfabriek kocht, hier een bedrijf zou verrijzen, dat een der belangrijkste van Friesland zou worden.

't Begin leek zoo bescheiden. Weliswaar had om der meest bekende groot-industrieelen van ons land

de zaak in handen genomen, maar toch, een voormalige stroocartonfabriek, waar men de machines had omgebouwd om melkpoeder te maken en enkele zuivelfabriekjes in de provincie, n.l. **Anjum, Drachten, Den Burg** (Texel), **Tzummarum, Suameer** en **Oenkerk**, samen ter waarde van f 81.000,-- wat moest daar uit groeten?

Dat er iets uit groeide, is vooral het werk geweest van den eersten directeur, den heer J. F. Huttinga, die spoedig begreep, dat men van het oorspronkelijk plan: verwerking van melk hoofdzakelijk te **Leeuwarden**, af moest wijken.

Toen kwam men tot den volgende opzet, welke tot op den huidigen dag is blijven bestaan en die de onderneming tot grooten bloei heeft gebracht.

Een hoofdbureau werd gevestigd te **Leeuwarden**, van waaruit hoofdadministratie, geldelijk beheer, handel, inkoop van alle benodigdheden, reparaties van machines en gereedschappen, de noodig gebleken ombouw der fabrieken enz. kon worden bestuurd en waardoor de in de provincies liggende fabrieken, dus enkel behoefden te zorgen voor het verwerken van de grondstoffen tot de best mogelijke producten.

Toen de heer Huttinga zijn directeurschap aanvaardde, werd in de Lijempf-fabrieken 17.000.000 kg melk per jaar verwerkt en toen hij op 31 December 1927 zijn directeurschap neerlegde, was dit cijfer gestegen tot 91.000.000 kg.

Met zijn opvolger, ir. A. Cats, hadden wij dezer dagen een onderhoud over de oprichting, de uitbreiding en den tegenwoordigen toestand van de Lijempf-fabrieken, waarvan wij hieronder slechts enkele momenten kunnen aanstippen.

In den loop der eerste jaren werden eenige fabrieken als minder passend in het geheel, gesloten, andere werden uitgebreid en gemoderniseerd. Ook werden er nieuwe fabrieken aangekocht. Te **Leeuwarden** verrees een ijsfabriek, oorspronkelijk met de bedoeling om naar de fabrieken in de provincie het noodige koelingsijs te sturen. Doch toen men het beter oordeelde om in de fabriek zelf voldoende koel-installaties aan te brengen, besloot men via de Ijsfabriek de stad en omring van ijs te voorzien. Nog leeft deze ijsfabriek in den naam der N.V., n.l.: „Leeuwarder IJs- en Melk-Producten-fabrieken" (Lijempf) .

Concentratie en uitbreiding.

Reeds dadelijk bij de oprichting had men de fabriek op **Texel** als niet passende in het concern van de hand gedaan. In 1913 werd als eerste der aangekochte fabrieken, die te **Oenkerk** gesloten. De melk werd ter verwerking naar elders gezonden.

In 1915 volgde sluiting van het fabriekje te **Tzummarum**. In hetzelfde jaar werd in den Bouwhoek van Friesland het operatieterrein van de onderneming aanmerkelijk uitgebreid door den aankoop van N.V. Swart's Zuivelfabrieken, waardoor de Lijempf eigenares werd van de fabrieken te **Berlikum, Metslawier**, de melkinrichting in de **Elizabethstraat** te **Leeuwarden** en een winkoelhuizing aldaar.

Reeds voor dezen aankoop, hadden wij, aldus de heer Cats, ons oog op deze streek van Friesland laten vallen en terrein bij **Mooie Paal** aangekocht, ten einde hierop een fabriek te bouwen. Wij wisten, dat men in deze streken nog al - wat wij tegenwoordig zouden noemen - coöperatieschuw was en bovendien breidde de veehouderij zich uit. Door den aankoop van Swart's Zuivelfabrieken was

het niet noodig op de terreinen te Mooie Paal een fabriek te bouwer.

De groei van **Berlikum** heeft heelemaal beantwoord aan onze verwachtingen. **Berlikum** is geworden tot de fabriek met waarschijnlijk het grootste melkressort in ons land. Het ontvangt melk van dat deel van Friesland, dat ligt boven de lijn Afsluitdijk-Leeuwarden en telt bovendien ook nog leveranciers in den **Wieringermeerpolder**.

Ook de aankoop van de fabriek te **Winsum (Gr.)** beteekent een belangrijke uitbreiding. In de laatste jaren hebben wij ook vasten voet gezet in den Zuidwesthoek en den Zuidoosthoek, welke wij tot dusver ongemoeid hadden gelaten. Immers hier bestond naast de coöperatieve een goed ingerichte particuliere zuivelindustrie (Hollandia en de Koninklijke).

Doch door crisismoeilijkheden gedreven zocht de N.V. te **Sloten** aansluiting bij ons. Zoo ook de particuliere fabriek te **Wolvega** en **Kuinre**. Intusschen waren er nog enkele fabriekjes gesloten. Thans werken wij te **Augustinusga, Berlikum, Dokkum, Drachten, Leeuwarden, Sloten, Wolvega, Zuidhorn, Doezum, Groningen, Tolbert, Winsum (Gr.)** en **Kuinre**.

De toekomst

En nu, zoo vervolgde de heer Cats, de toekomst. Deze zien wij vol vertrouwen tegemoet.

Onze Vennootschap staat sterk door de voorzichtige financieële politiek, terwijl bovendien de sterk gedifferentieerde opbouw van hare bedrijven het haar mogelijk maakt op ieder gebied van de zuivelbereiding werkzaam te zijn en zich daardoor bij haar fabricage-schema te richten naar datgene, wat voor de markt het meest gevraagd wordt. Wij stellen ons voor, en het is ook onze bedoeling, dat wij op deze wijze voortgaan onze Vennootschap een waardige plaats te verschaffen in de Nederlandsche zuivelbereiding.

Onze Vennootschap heeft haar recht van bestaan bewezen, dat vooral door hen, die op coöperatieven grondslag werken, op theoretische principes wordt ontkend. Wij meenen echter, dat de wijze, waarop wij in onze Vennootschap werken voor de Nederlandsche zuivelbereiding en ons in dienst stellen van den boerenstand, juist is en overeenkomt met de verhoudingen, zooals die in het bedrijfsleven dienen te zijn. Deze opvatting achten wij beter dan die, welke heeft post gevat bij de coöperatieve zuivelbedrijven en welke laatste ten slotte haar heil zoekt in een ver doorgevoerde verticale concentratie, waarbij de boer gebonden wordt voor vrijwel zijn geheele leven aan voor hem ondoorzichtige ondernemingen, waarvan hij de risico's moet dragen, waaraan hij een deel van zijn tijd moet geven, in plaats van zich te kunnen toeleggen op, en zich te specialiseeren in datgene, wat voor hem het allerbelangrijkste is, zijn boerenbedrijf.

Wij eerbiedigen natuurlijk de opvattingen van hen, die in deze coöperatieve zuivelbereiding heil zien, doch wij zouden zeer gaarne zien - en daar ontbreekt dikwijls nog zooveel aan - dat ook onze opvattingen door onze tegenstanders werden geëerbiedigd. Wij zijn overtuigd, dat indien ieder werkt op zijn eigen wijze en zoekt het beste te geven wat in hem is voor de Nederlandsche zuivelbereiding, wij een grooteren dienst aan den lande en speciaal aan de boeren bewijzen, dan door volkomen noodeloozen en onvruchtbaren strijd, uitsluitend ter wille van den strijd zelve.

Niet dat wij dien strijd vreezen. Het is duidelijk dat dit onnoodig is. Wij beschikken over 13 bijna alle geheel modern ingerichte fabrieken; alle takken der zuivelbereiding zijn ons eigen; de afzet van onze producten naar de verschillende landen en werelddeelen is verzorgd en wordt evenals de bereidingsmethoden en kwaliteiten nog steeds meer geperfectioneerd

Wij beschikken over een staf van meerendeels in ons bedrijf opgegroeide ontwikkelde medewerkers; een goed toegerust laboratorium voor bedrijfs- en wetenschappelijk onderzoek staat ons ten dienste; kortom wij hebben ons er op ingericht om te behouden de plaats die wij hebben, om die te verbeteren, te verstevigen en te vergroten.

Lanital-melkwol.

Natuurlijk lieten wij deze gelegenheid niet onbenut den heer Cats te vragen naar de bekende kwestie van de bereiding van melkwol (lanital) uit caseïne.

Toen ik indertijd met de Lanitalgeschiedenis begon, aldus de heer Cats, waren mijn verwachtingen buitengewoon matig. Eerlijk gezegd beschouwde ik het als een Italiaansche sanctiepolitiek. De vooruitgang van de melkwolfabricage gedurende het laatste half jaar hebben mij echter van dit zeer gereserveerde standpunt afgebracht. Ik zie nu in de lanital een stof, welke in de toekomst een plaats van betekenis zal innemen niet alleen als vervanger van wol, maar ook wegens haar bijzondere eigenschappen een geheel eigen plaats. De moeilijkheid is echter aan grondstof te komen, daar de organisatie van de grondstoffenvoorziening hier veel moeilijker is dan bevoorbeeld bij de kunstzijde, die op hout is aangewezen.

In de toekomst speelt de grondstoffenvoorziening een rol van betekenis welke op het oogenblik dan ook onze grootste en onverwijld aandacht vraagt. Onze Maatschappij, die van de textiel-caseïne-fabricage een belangrijke versterking verwacht, zowel van hare eigen positie als van die der Nederlandsche zuivelbereiding in het algemeen, heeft zich voor deze fabricage op grooten schaal ingericht. Reeds vier fabrieken werken dag en nacht zonder onderbreking aan de bereiding der grondstof voor de Lanital volgens geheel omgewerkte bedrijfsmethoden en in den aanstaanden zomer zal dit aantal tot zes worden uitgebreid. Wegens de onmogelijkheid om op het oogenblik in Nederland een melkwol-industrie te stichten, wordt deze grondstof voorloopig nog uitgevoerd.

De N.V. „H.I.M.C.A." (Hollandsche Industriele Maatschappij voor Caseïnebereiding), die met onze medewerking en die van de Snia Viscosa, den heer Ferretti en de N.V. Leo de Winter en Co. is opgericht, speciaal als houdster der licentie van de patenten Ferretti voor de fabricage van deze caseïne en melkwol, heeft haar handen vol met de uitvoering van haar programma.

Met meerdere fabrieken zijn reeds contracten afgesloten betreffende de bereiding van textiel-caseïne. Het verheugt ons, dat zowel coöperatieve als particuliere bedrijven zich daaronder bevinden, want wij achten deze nieuwe tak van industrie, dit nieuwe afzetgebied, voor onze zuivelindustrie van zooveel belang, dat deze niet gereserveerd mag worden voor een bepaalde groep.

Jammer, dat wij van de Coöperatie over de geheele linie niet die medewerking hebben, welke wij meenen te mogen verwachten. 't Gevolg kan wel eens zijn, dat het buitenland niet wacht tot dat in Nederland de strijd tusschen coöperaties en particulier bedrijf is uitgebokst, maar dat men naar andere zuivellanden omziet om aan grondstof te komen, wat voor ons land, dat geen voldoende plaats heeft om zijn ondermelk goed renderend aan te wenden, te betreuren zou zijn. Hoe het ook zij, er zijn waarborgen, dat de Lijempf alle profijt zal hebben, welke ervan te trekken valt.

En hiermede eindigde ons onderhoud, dat ongetwijfeld belangwekkend was. Want hoe men ook tegenover de kwestie coöperatie-particuliere zuivelindustrie mag staan, na de uitingen van de heeren Kooistra en Posthuma bij het veertigjarig bestaan van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken, is het interessant ook eens te hooren wat de leider van een der groote particulierezuivel-bedrijven in ons land over allerlei zuivelproblemen had te zeggen.

[▲](#) / [lijst 1977](#) / [Lijempf](#) / [K NM](#) / [H ollandia](#) / [FZV](#) / [NVVMC](#) / [1940](#) / [1950](#) / [1960](#) / [1970](#) / [1980](#) / [1990](#)

Maandag a.s. wordt van 3 tot 5 in Amicitia een receptie gehouden, terwijl tevens Dinsdagavond een feestavond wordt gegeven in De Harmonie.

1938

De Telegraaf 1938-01-14

Zuivelbond FNZ in geweer tegen particuliere fabriek

Galal's methodes “boerenvangerij” genoemd

De heer Geluk waarschuwt boeren en fabrikanten.

GEZAMENLIJKE VERKOOP EVT. TE PREFEREEREN.

In het *officiële orgaan* van den Alg Ned Zuivelbond – FNZ – doet de secretaris van den Bond. de heer Geluk, nadere mededeelingen over de activiteit van de melkproductenfabriek „Galak” te Rotterdam, die overal melk tracht op te koopen tegen prijzen hooger dan de coöp. fabrieken betalen en de veehouders aan zich tot melklevering voor geruimen tijd te verbinden.

De heer Geluk noemt dat „boerenvangerij”. Men tracht ze los te maken van het lidmaatschap der coöperaties door het voorspiegelen van vrije leverantie en het geven van hoogere prijzen. Er wordt echter niet bij verteld, schrijft hij, dat de boer, die zich door deze voorspiegelingen laat vangen, aan handen en voeten gebonden is. zoodra de particuliere fabriek in zijn streek een monopolie positie heeft of met haar collega's het gebied verdeelt.

Tot zelfs in het Noorden van Drente wordt thans door de „Galak” ondermelk opgekocht van coöp. en particuliere fabrieken. Naar het schijnt, wordt voor deze melk een goede prijs betaald. Daarbij komt dan nog de vracht naar Rotterdam, zoodat men zich afvraagt, hoe dit kan. De capaciteit der Galakfabrieken, onderdeel van het Nestlé-concern. zou kortgeleden nog belangrijk uitgebreid zijn. zoodat in dit opzicht geen bezwaren schijnen te bestaan.

Nu moet men bij dit alles, aldus vervolgt de heer Geluk met het volgende rekening houden.

Veel overmelk.

De consumptiemelkregeling in het wettelijk gebied heeft veel industriemelk, welke vroeger door de Rotterdamsche industrie-fabrieken werd verwerkt, tot consumptiemelk gemaakt. Vooral dezen winter is er in het Westen des lands melkschaarschte. mede door het mond- en klauwzeer.

Gedurende de voorjaars- en zomermaanden wordt er echter een groote hoeveelheid z g „overmelk” (boven-taxemelkt geproduceerd en het is natuurlijk in het belang der industrie-fabrieken deze melk niet met een te hoogen prijs te betalen. De boeren kunnen er geen anderen kant mee uit en een koopende fabriek haalt dus liever melk van buitenaf, dan dat zij deze overmelk te duur maakt.

Het is daarom nog zeer de vraag of de gemiddelde melkprijs, welken de „Galak” per Jaar betaalt, hooger is, dan die welke elders geldt. Ook in de streken waar zij een monopoliepositie heeft bekomt ze goedkoope melk.

Intusschen kan deze wijze van werken een gevaar voor de coöperatieve fabrieken betekenen, want het blijkt duidelijk, dat het de bedoeling is de positie dezer fabrieken te verzwakken. De heeren die voor de „Galak” komen koopen beginnen met de melk van de fabrieken zelf te betrekken. Iedereen is zichzelf het naast en besturen en directeuren van coöperatieve zuivelfabrieken zijn nu eenmaal niet ongevoelig voor een wat hoogeren melkprijs. De condities worden zeer gemakkelijk gemaakt en men redeneert dan ook nog zoo, dat men de melk liever vanwege de fabriek levert dan dat de “Galak” onder de leden en leveranciers der fabriek gaat “werken”.

Nu mogen de fabrieken, die zich op deze wijze laten „vangen”, aldus de heer Geluk, om melk aan de particuliere industrie te leveren, wel bedenken, dat zij daarmede haar concurrent sterker maken en dat ten slotte toch niet uitblijft, wat zij door haar bereidheid tot levering meenen te ontgaan, nl

dat de koopende fabriek zich met verlokken- de aanbiedingen rechtstreeks tot de boeren gaat richten.

De positie der Galak.

Bij dit alles is het van belang eens na te gaan, welke de positie van de “Galak” als exporteerende fabriek is en hoe het mogelijk is, dat deze fabriek zooveel meer zou kunnen dan de meeste andere fabrieken. Men weet dat het een Nestlé-fabriek is.

In den tijd, dat de melk in Nederland nog duur was, verwerkte zij maar geringe hoeveelheden melk vergeleken bij nu. Vooral na de depreciatie van onze munt is haar activiteit in ons land sterk toegenomen en het *Nestlé-concern* heeft blijkbaar op het goede paard gewed door enkele jaren geleden ook de *Hollandia-fabrieken* in zijn combinatie op te nemen, want het heeft nu de beschikking over een groot productie-apparaat. De productie in Zwitserland — de bakermat van het Nestlé-concern — is sterk ingekrompen, omdat de melk daar blijkbaar te duur is geworden en waarschijnlijk houdt men de productie daar alleen nog wat gaande met het oog op den naam van de Zwitsersche melk.

Het *Nestlé-concern* speelt in het buitenland een rol, die een groot gevaar voor het voortbestaan voor onzen overigen export van gecondenseerde melk beteekent.

In de meeste landen waarheen deze export gaat, komt hij in concurrentie met de Nestlé-melk, die voorheen in vele gevallen een sterke positie had. De export van gecondenseerde melk is toegenomen en heeft zich een weg gezocht naar vrijwel alle landen, waar ook Nestlé was. Concurrentie was hiervan het gevolg en in verschillende gevallen moet het aan den invloed van Nestlé worden toegeschreven dat de regeeringen dezer landen belemmeringen (hoge invoerrechten, contingenteringen) aan den import in den weg zijn gaan leggen, die dan op vrijwel geheele vernietiging van andere belangen zijn uitgelopen.

De fabrieksbesturen, die thans overwegen, een gedeelte harer melk aan „Galak” of een andere particuliere combinatie te verkoopen, mogen daarom wel bedenken, aldus besluit de heer G. dat zij hiermede den eersten stap op den weg der afbraak hunner gemeenschappelijke zaak zetten.

Evt. gezamenlijke verkoop.

Veeleer dan melk aan den concurrent in binnen en buitenland te verkoopen, is er in den tegenwoordigen gang van zaken voor de coöperatieve fabrieken aanleiding om na te gaan, hoe zij elkaar in dezen strijd kunnen steunen. De samenwerking moet thans in groter verband worden gezocht, evenals men dit sedert 1914 in Friesland heeft gedaan en waar men zich over invasies als thans in het Oosten des lands plaats vinden met bezorgd behoef te maken.

Ook in Drenthe is er thans samenwerking in deze richting. (D.O.M.O.) Laat men dien kant uitkijken en gezamenlijk trachten tot een oplossing te komen. Moet er dan eventueel tijdelijk toch onderhandeld worden over den verkoop van melk dan kan men het gezamenlijk doen en staat men veel sterker, dan wanneer elke fabriek afzonderlijk moet optreden, afgezien nog van de vele andere voordelen, welke deze samenwerking ook overigens kan bieden.

Stallinga: Kartel- en Trustvorming in industrie en handel

De betekenis daarvan voor de landbouw

In de vandaag hier ter stede gehouden vergadering van de *Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Friesland (FBvCZ)* heeft de heer Ir. P. Stallinga een inleiding gehouden over bovenstaand onderwerp. Het volgende is er aan ontleend:

Onder “kartels” worden verstaan de “overeenkomsten tusschen de ondernemers in eenzelfde bedrijfstak, met het doel de concurrentie in die tak te verminderen of uit te sluiten”. Reeds vroeg streefde men hiernaar, doch dit streven werd eerst sterker en meer systematisch toen het handwerk overging in industrie. Dit is logisch te verklaren, want zoodra de industrie en daarmee de massaproductie was ontstaan, werd de concurrentie feller. Niet alleen doordat de productie meer in het groot plaats vinden, maar ook tengevolge van het feit, dat stoomvaartlijnen en spoorwegen de verschillende gebiedsdeelen der aarde met elkaar in concurrentie stelden. Ook werd de kans op overproductie groot, want er werd minder voor den klant en meer voor de markt gewerkt.

Nu is de beperking van concurrentie op verschillende wijzen te bereiken. In de eerste plaats door het gemeenschappelijk vaststellen van prijzen (prijskartels). Verder zijn er kartels die de concurrentie pogen uit te schakelen door onderling hun werkgebied te verdeelen, zoodat de één niet onder de ander z'n klanten komt. Men noemt dit gebiedskartels. Dan noemen wij nog ordeverdeelingkartels, bij welke alle bij de kartelleden binnengekomen orders naar het Centraal kantoor gaan om daar over de aangeslotenen te worden verdeeld.

Een hierop eenigszins gelijkende vorm is het aanbestedingskartel. Hieronder verstaan we een samengaan van verschillende ondernemingen, die bij een aanbesteding voor levering in aanmerking komen. Tenslotte zijn er nog vele vormen van kartelachtige overeenkomsten.

Hoe staan anderen nu hier tegenover? Alvorens hier op in te gaan wijzen wij er op, dat verschillende schrijvers een onderscheid maken tusschen „goede” en „slechte kartels.” Ongetwijfeld bestaan er vele kartels die voor de samenleving nuttig zijn geweest, omdat ze de bedrijfsrust hebben bevorderd en omdat ze ondanks de machtspositie die ze meer of minder innamen, rekening hebben gehouden met de belangen van anderen.

Maar er zijn er ook andere geweest. De Nederlandsche landbouw is in de loop der geschiedenis ook in aanraking geweest met kartels die de belangen van de toentertijd ongeorganiseerde, dus zwakstaande landbouw niet voldoende in het oog hebben gehouden (Kali-importeurs, aardappelmeel- en kocardon-fabrikanten). Maar het gevolg was telkens dat de boeren zich aaneensloten en zelf fabrieken oprichtten, waarin ze hun product gingen verwerken. De oudere Friesche boeren weten, dat het in de zuivelbereiding in Friesland in het begin precies gelijk ging. Het werd al spoedig duidelijk dat ook hier de boer zelf moest ingrijpen door de melkverwerking in eigen coöperatieve zuivelfabrieken.

Uit het voorgaande blijkt, dat onze landbouwcoöperaties slechts de bedoeling hebben de landbouwbelangen te verdedigen; hun karakter is niet aanvallend. Men heeft wel eens de vraag gesteld of vorming van landbouwproducten-kartels niet mogelijk zou zijn. Kunnen b.v. de melkproducenten zich niet verenigen en de verkoopprijzen van melk- en zuivelproducten dicteeren?

Dit is eens geprobeerd in de omgeving van Berlijn. Een aantal jaren is dit volgehouden, maar tenslotte liep het mis en de vrije concurrentie kwam terug. Kartelvorming in de landbouw zal moeilijk zoo niet onmogelijk blijven, vooral tengevolge van het zeer groote aantal der producenten, dat daartoe mee zou moeten werken.

Het kartelwezen heeft in de loop der jaren een groote omvang gekregen. De Duitse oud-minister Prof. Julius Hirsch schatte in 1927 dat van de Duitse industriele productie twee vijfde deel wordt beheerscht door kartels, trusts e.d. en van de Amerikaansche productie twee derde deel! Dit georganiseerd zijn van de industrie heeft hooger prijzen van industrie-producten tengevolge, hooger levensniveau dus van de bij deze productie betrokkenen, maar ook hooger prijzen die de landbouw voor zijn grondstoffen heeft te betalen. De mogelijkheid van kartelvorming geeft dus ook in economisch opzicht een voorsprong aan de industrie boven de landbouw. We zouden kunnen zeggen dat dit weer demonstreert de betekenis van het georganiseerd zijn.

De trusts.

Men kan zeggen dat het in het verleden vooral het kartel was, waarmee onze landbouw in aanraking kwam. Daartegenover zou men de trust (en ook het concern) de organisatie kunnen noemen, waarmee wij nu en morgen te maken zullen hebben. Onder “trust” verstaan wij „bedrijfseenheden die door hun omvang en inrichting in staat zijn de markt monopolistisch te beïnvloeden en berusten op de eigendom (of beheersching van de meerderheid der aandelen) van de aangesloten ondernemingen.”

De inrichtingen en werkwijze van de trust is principieel verschillend van die van het kartel. Het woord trust is afgeleid van “trustee.” Zooals men weet is een trustee een instantie die het vermogen van anderen b.v. van verenigingen of van hen die onder voogdij staan beheerst.

In 1881 kwam een handig Amerikaansch advokaat op de gedachte het instituut van trustee te gebruiken om meer eenheid te brengen in het bestuur van petroleum-maatschappijen. Dit vond doorgang, doordat in 1882 onder leiding van Rockefeller de aandelen van 46 maatschappijen niet alleen werden beheerd, maar ook werden beheerscht door de „Raad van trustees,” een commissie van negen onder presidium van John D. Rockefeller. De aldus geleide maatschappijen werden aangeduid met de naam „Standard Oil Trust.”

Deze „Raad van trustees” kan men beschouwen als een voorganger van de moderne „holding company,” want men verstaat onder deze laatste een instelling die door het bezit van de meerderheid der aandelen de aangesloten maatschappijen beheerscht.

Treft men vooral in West-Europa veel kartels aan, Amerika is het land van de trusts.

Een sterke concentratie van bedrijven (welke men het beste met de naam „concern” kan aanduiden) is de op het terrein van de Zuivelbereiding werkende „Nestlé.” Dit concern volgt als bedrijfspolitiek het steeds weer inrichten van nieuwe industrieën in importlanden, wat voor het bedrijf als zoodanig ongetwijfeld goed zal zijn, maar tevens tengevolge heeft, dat de Nederlandsche melkproductenafzet naar deze importlanden wordt bemoeilijkt of afgesneden.

Sedert een aantal jaren kan ook Nederland zich beschouwen als herbergende een trust van zeer grote afmetingen, namelijk de „*Unilever N.V.*” waarvan de naam dezer dagen werd gewijzigd in „Lever Brothers & Unilever N.V.”. Deze trust, die te beschouwen is als een holding cy. van holding cies en een kapitaal beheerscht dat tusschen de 1 en 2 milliard gulden ligt, is voor ons van te grote betekenis om er niet even afzonderlijk bij stil te staan.

De bakermat van de Nederlandsche tak van Unilever (er is nl. ook een Engelsche tak) lag — figuurlijk gesproken — in de margarine. Vóór 1927 bestonden er in Nederland zoowel als in het overige deel van Europa een groot aantal zelfstandige margarine-industrieën of althans zelfstandige groepen daarvan. Deze voerden op de gebruikelijke wijze prijzen-oorlogen en andere oorlogen-om-de-hegemonie, tot vreugde van den consument. In 1927 evenwel vonden zich in Nederland de kopstukken, te weten de heeren Jurgens en v. d. Bergh en werd de *Margarine Unie* gesticht. Deze Unie beheerste

in dat jaar doordat vele andere Europeesche maatschappijen (hetzij vrijwillig, hetzij onvrijwillig, waren toegetreden, reeds 75 % van de Europeesche margarine-productie.

Om nu de geschiedenis van de Engelsche tak op te vatten: De Engelsche firma Lever Bros bezat een groote zeepfabriek in de Zuid-Engelsche stad Port-Sunlight. Deze onderneming begeerde evenwel te komen tot een Engelsch zeepkartel en noodigde deswege de overige zeepfabrieken tot een bespreking uit. Het kartel ging evenwel niet door, omdat de Engelsche publieke opinie zich met kracht daartegen verzette: men wenschte geen monopoliewinsten voor de zeepfabrikanten op te brengen. Toen gooide Lever Bros het over een andere boeg en kocht in 5 jaren tijds op zijn gemak de meerderheid der aandelen van de concurrerende maatschappijen op, zoodat hij in 1911 ongeveer $\frac{3}{4}$ van de Engelsche zeepindustrie beheerschte. O.m. doordat zoowel de zeep- als de margarine-industrie beide groote belangen bij oliën en vetten hebben, sloten de Margarine Unie en Lever Bros een verbond en stichtten in 1930 „Unilever N.V.”

Zien wij nu welke de resultaten zijn van 8 jaar werken. In de eerste plaats beheerscht de trust thans pl.m. 85 % van de Nederlandsche en een groot deel van de Europeesche en Amerikaansche margarine-productie en is dus in staat om daaruit flinke monopoliewinsten te maken, daarin ondersteund door een grootsche reclame voor zijn merken. De productie van harde en zachte zeep in Nederland is voor pl.m. 80 % in handen van de trust.

De structuur van de trust is nu deze, dat om te beginnen de grondstoffenvoorziening in eigen beheer en onafhankelijk van anderen plaats vindt.

Uitgestrekte Afrikaansche plantages en groote vloten voor de walvischvangst zorgen voor de winning van de benodigde vetten en oliën, eigen vloten zorgen voor het vervoer dezer stoffen naar de eigen fabrieken en een eigen verkoopsorganisatie zorgt er voor dat de middenstand over de producten kan beschikken, voor zoover deze middenstand althans is gehandhaafd. Dit laatste is niet overal het geval. Zoodra Unilever n.l. over voldoende invloed in de productie beschikte, werd eerst een eigen grondstoffenvoorziening, daarna een eigen groothandel en naar het nu schijnt ook een eigen detailhandel ingericht.

Een begin werd gemaakt door de bekende Engelsche theefirma Lipton op te koopen voor een bedrag van 4 millioen pond sterling, waardoor al vast 3000 winkels (dit aantal is thans pl.m. 5000) tot de trust behoorden. Wat betreft Nederland: ook in ons land zijn vele winkelmaatschappijen verbonden aan de trust, waarvan o.m. worden genoemd Albert Heyn, De Gruyter, Albino en de „Uniewinkels”. Men kan lezen uit de publicaties van de trust hoe in de loop der jaren de productie groter omvang heeft aangenomen en zich heeft uitgebreid tot een zeer groot aantal artikelen. Uit deze feiten blijkt, dat onze landbouw zoowel bij de aangekochte producten (kunstmest,, veevoeder) als bij de te verkoopen producten (melk, vleesch, groenten) in toenemende mate met de trust in aanraking komt. Zoolang nog niet gesproken kan worden van het bezit van een monopolistische positie in één dezer onderdeelen zijn de gevolgen van deze enorme groei niet al te ernstig. De snelle groei die uit de gepubliceerde cijfers blijkt dwingt ons evenwel met de mogelijkheid dat zulk een toestand zal ontstaan, terdege rekening te houden.

Reeds is in de vleeschwaren- en veevoederbranche de concentratie in een vergevorderd stadium. Het aandeel van de trust in de totale zuivelproductie in West-Europa is stijgende. Ook de omzetten van visch- en groentenconserven zijn reeds belangrijk.

Bezorgdheid in landbouwkringen.

Hoe moet nu de Nederlandsche landbouw staan tegenover een zoo snelle ontwikkeling van dit bedrijf?

Ware het een gewoon industrie- en handelsbedrijf dat snel opgang maakt, dan zouden we het als een bijdrage tot meerdere welvaart wellicht met gevoelens van ingenomenheid kunnen begroeten. Het feit, dat het hier een margarineproducent betreft, zouden deze gevoelens wellicht in „gemengde gevoelens” kunnen doen omslaan.

Maar als we de cijfers beschouwen die weergeven hoe deze onderneming zich in snel tempo tot een groote landbouwindustrie aan het ontwikkelen is, dan blijft zelfs voor deze gemengde gevoelens geen plaats meer over.

Laten we hier héél in het kort enkele cijfers en feiten noemen, die op deze groote hoofdzakelijk West-Europesche onderneming betrekking hebben.

1. De omzet van veevoeder en kunstmest is snel stijgende. De veevoederjaarproductie van Unilever N.V. is ongeveer driemaal zoo groot als het totale Nederlandsche jaarverbruik van voederkoeken en -meel bedraagt.
2. De bereiding van vleeschproducten in Nederland trekt de trust in snel tempo tot zich. Thans verwerkt Unilever reeds ongeveer $\frac{1}{4}$ deel en Zwanenberg een ongeveer even groot kwantum.
3. De omzet en bereiding van zuivelproducten, groentenconserven en andere belangrijke artikelen neemt snel toe.

In verband met dit alles is het niet te verwonderen, dat de Nederlandsche landbouw deze ontwikkeling met zorg aanziet. Weinig is er wat de Nederlandsche boer zoo lief is als zijn vrijheid. Dat deze vrijheid op het spel kan staan als de landbouw op zakendoen met monopolies is aangewezen (en alles wijst er op dat we die kant op gaan) leert de historie.

Hoe zal het voor de Nederlandsche landbouw mogelijk zijn om deze klippen te vermijden? Wij brengen in herinnering hoe vroeger iv het contact van de Nederlandsche landbouw met kartels onze vrijheid bleef behouden doordat de landbouw zich in zijn bedrijfscoöperatie organiseerde. De alleenstaande boer kan zich niet verdedigen. Aan onze bedrijfscoöperaties zullen nu veel hoogere eischen worden gesteld: een trust is een veel sterker georganiseerde eenheid dan een kartel.

De Nederlandsche landbouw zal verplicht zijn door organisatie er voor te zorgen dat de melk en de daaruit bereide producten zoo lang mogelijk in eigen hand en onder eigen controle blijven.. Hij is bovendien verplicht er zorg voor te dragen, dat hij het geproduceerde slachtvee in de ruimste zin van het woord niet uit handen geeft als hem gelijks gevaren bedreigen als zijn Canadeesche en Amerikaansche collega. Wij kunnen onze eigen exportslachterijen nu minder dan ooit missen. Verder mag bij het nalaten conclusies te trekken uit het feit, dat thans reeds één voevoederproducent ongeveer driemaal het kwantum van de Nederlandsche veevoederconsumptie voortbrengt.

Een onbevooroordeelde kan het moeilijk anders zien, dan dat wij verplicht zijn onze landbouwcoöperatie in de uitgebreidste zin van het woord uit te bouwen en te versterken. De Nederlandsche landbouw staat tegenover een soortgelijk verschijnsel als de middenstand. Wellicht wordt des middenstanders zelfstandigheid nog meer bedreigd dan de onze. Sommigen zien o.m. daarin een reden dat het werk van den middenstander moet worden overgenomen door consumentenorganisaties. Sterk overheerscht evenwel in landbouwkringen de opvatting, dat er plaats is voor een zelfstandige middenstand naast een zelfstandige landbouw. De gemeenschappelijke belangen van landbouw en middenstand zijn groot.

Maar wil de middenstand zijn rol blijven spelen, dan zal hij zich heel wat sterker moeten organise-

ren dan nu het geval is.

Mocht de middenstand zich niet zodanig willen organiseren als de tijdsomstandigheden nodig maken, dan zal hij zich niet moeten verbazen, als op bepaalde terreinen de consument b.v. eens zal weigeren monopoliewinsten te betalen (zoals in vele landen reeds is voorgekomen) en daarom zelf productie en distributie ter hand zal nemen. Wellicht liggen er nog zeer vele mogelijkheden in contact tussen de zich reeds ontwikkelde middenstandscoöperaties en de landbouwbedrijfscoöperaties.

Leeuwarder Courant 1938-12-30

50-jarig bestaan zuivelfabriek Oosterlittens

LANDBOUWKRONIEK 2184

Eenigen tijd geleden kreeg ik bezoek van de heeren D. IJ. Miedema, voorzitter der vereniging van melkleveranciers aan bovengenoemde fabriek, en J. Bosma, den administrateur². De heeren deelden mij mede, dat op 28 December het 50-jarig bestaan der fabriek te Oosterlittens feestelijk zou worden gevierd en noodigden mij uit dat feest bij te wonen. Daarbij gaven zij tevens te kennen, het op prijs te zullen stellen, wanneer ik in de Kroniek deze feestelijke vergadering ging herdenken.

Uit het verdere gesprek bleek mij, dat ik in de heer Bosma terugvond een oud-leerling van een cursus in melkonderzoek, dien ik voor ongeveer 40 jaar (denkelijk in 1900) te Drachten heb gegeven. In dien cursus zette de heer Bosma de eerste schreden op den weg naar een meer theoretische ontwikkeling op het gebied der zuivelbereiding en het was voor mij een aangename gewaarwording te mogen ervaren, dat een leerling van één mijner eerste cursussen zich zoodanig heeft kunnen opwerken, dat hij thans reeds sedert 1912 de betrekking van administrateur aan de fabriek te Oosterlittens vervult. Deze omstandigheid vormt dan ook een der motieven, waarom ik de uitnoodiging heb aangenomen.

De heer Bosma hield op de feestelijke vergadering een uitvoerige herdenkingsrede. In zijn inleiding begon hij met op te merken, dat hij zich als administrateur der fabriek beschouwt als de schakel, die de directie der Maatschappij bindt aan de melkleveranciers en omgekeerd. Hij heeft er steeds naar gestreefd die beide partijen te vormen tot een eenheid, welke in geen enkel goed functionerend bedrijf kan worden gemist; een eenheid, die kan worden gevonden door het dienen van elkanders belangen. Hij hoopt, dat door dit feest die eenheid zal worden versterkt.

De fabriek te Oosterlittens werd gebouwd in 1888 en nadat zij in December van dat jaar had geproefdraaid, kwam zij op 1 Januari 1889 in volle werk. Gedurende haar 50-jarig bestaan heeft de fa-

---

2 Staat ook zo in de zuiveljaarboeken, vervulde de functie van directeur / beheerder vermoed ik! (ZHN)

briek, zich aanpassende aan de gewijzigde omstandigheden, een groot aantal technische verbeteringen ondergaan. Er hebben zooveel veranderingen plaats gehad, dat alleen het gebouw van buiten en het doel, een industrie in het leven te roepen, waar groote massa's melk tot boter en kaas worden verwerkt, zijn overgebleven.

Aanvankelijk geschiedde de boter- en kaasbereiding in de fabriek op ongeveer dezelfde wijze als op de boerderij, met deze belangrijke verschillen, dat een stoommachine aanwezig was om verschillende werktuigen te drijven en dat room werd gepasteuriseerd op 80 á 90 graden.

In het oude boerenbedrijf werd de melk in vlakke aden gezet om op te roomen. De fabriek volgde ook de natuurlijke ontrooming, maar dan volgens het Schwartz-systeem. De melk kwam in tamelijk hoge smalle vaten van 40 á 50 L. inhoud, die aan de smalle kanten waren afgerond. De gevulde vaten werden in koud water gezet om de melk af te koelen en voor bederf te bewaren. Bij aanvoeren van 40.000 L. per dag, zoals in den zomer vaak voorkwam, waren 500 Schwartz-vaten nodig. Het koellokaal had dan ook een oppervlakte van 30 bij 15 M. Nadat de melk eenige uren had gestaan, werd de room met een lepel afgeschepd.

De afgeschepde room ging naar het pasteuriseertoestel en werd daar verhit tot 80 á 90 °C. Het doel hiervan was de bacteriën te doden, die door haar ontwikkeling de kwaliteit der boter konden verminderen. Daardoor werden echter ook de melkzuurbacteriën gedood, die den room karnrijp moesten maken. Hierin werd voorzien door toevoeging van rein-culturen van melkzuurbacteriën aan den room, nadat deze weer was afgekoeld.

Het bleek spoedig, dat met water, vooral in den zomer, geen voldoende afkoeling was te krijgen. Daarom werden des winters groote massa's ijs opgevischt uit vaarten en slooten. Het ijs werd bewaard in een nog gedeeltelijk aanwezig ijshuis. Dit was een dubbelwandig houten gebouw, met vlokkige lange turf tusschen beide wanden, om toetreding van warmte te verhinderen en ijsverlies door smelten te voorkomen. De *ijscampagne* veroorzaakte veel arbeid en kosten en de resultaten per M³ ijs waren, in weerwil van alle voorzorgen, gering.

De melk werd aanvankelijk betaald per L., zonder rekening te houden met het vetgehalte. Het meten van groote hoeveelheden melk baarde moeilijkheden. Men gebruikte als maat de bussen, maar aanzien deze niet door speciale melkbussenbedrijven, maar door smeden en koperslagers werden vervaardigd, wisselde de inhoud af tusschen 38 tot 42 L.

Een volle bus werd op 40 L. gerekend en van niet gevulde de hoeveelheid met een meetstok bepaald. Ook de buiken, die door het herhaalde gebruik in de bussen ontstonden, baarden moeilijkheden bij het meten.

Het vervoer der melk van de boerderijen naar de fabriek eischte veel zorgen. De fabriekmatige verwerking der melk bracht zooveel veranderingen in het boerenbedrijf, dat vele veehouders daartoe aanvankelijk niet genegen waren.

Om in vollen omvang te kunnen werken, moest de fabriek de melk vaak van veraf gelegen plaatsen bijeen halen, soms op afstanden van 20 km. Als vervoermiddelen konden toen slechts dienen: paard en wagen, soms een hondekar, pramen of zeilbooten. Deze organisatie bracht veel moeilijkheden mee, zulks te meer omdat elke deelgenoot der organisatie zooveel mogelijk zijn vrijheid diende te behouden. Aanvankelijk had het streven om de melk zooveel mogelijk uit een kleinen kring te betrekken wel succes, maar de doorvoering van dit beginsel ondervond sterke verhindering, doordat vaak maar al te vlug besloten werd tot het bouwen van een nieuwe fabriek.

Gelukkig bracht het in gebruik nemen van benzinemotors daarin groote verbetering. Door aanschaffing van een motorboot en later van verschillende auto's werd het vervoer der melk over groote af-

standen gemakkelijk, zonder dat de melk er onder lijdt. Thans is dit zoo goed als niet meer aan afstanden gebonden.

Talrijke verbeteringen zijn gedurende het 50-jarig bestaan der fabriek in het bedrijf ingevoerd. Het onnauwkeurige meten der melk werd vervangen door het vertrouwbare wegen. Steeds werden de reeds in gebruik zijnde bascules vervangen door betere en de verbetering dezer weegwerktuigen gaat nog steeds door. Thans zijn in gebruik de Sinusbascules met reservoirs van 250 kg.

Het koelsysteem met ijs leverde slechts geringe resultaten op en was door het vele arbeidsloon ook te duur. Als vaak te voren gingen we ook hiermede bij de Denen in de leer. De koelmethoden daar werden bestudeerd en hier overgenomen. Thans werkt in de fabriek te Oosterlittens een Sabroekoolzuurkoelmachine met een productie van 50 000 calorïen per uur. Dat beteekent: deze machine kan in één uur 10.000 kg melk 5 graden afkoelen.

De grondstof, waarmee men in de fabriek moet werken, de melk en ook de boter en de kaas kunnen door de warmte gemakkelijk bederven. Des zomers komt de melk soms op een temperatuur van 30° C. aan de fabriek. Zij wordt dan eerst afgekoeld met water en daarna met de koelmachine op de gewenschte temperatuur. Wij hebben zodoende de temperatuur geheel in de hand.

De afgekoelde melk wordt langs goten gevoerd in groote reservoirs, om daarin langs natuurlijke weg op te roomen. Is de melk voldoende uitgeroomd, dan zet men van onderen een kraan open en de ondermelk vloeit wederom langs goten af naar de kaasbakken. Deze kaasbakken zijn langzamerhand al grooter en grooter geworden, zoodat ze nu al 5000 L. kunnen bevatten. Door het afvloeien der ondermelk zakt de roomlaag naar beneden. Is deze laatste even hoog als de aftapkraan gekomen, dan worden de goten omgelegd en de room naar de pasteur geleid.

Vroeger moesten de melk en de room in de fabriek van plaats tot plaats worden gedragen. Dit veroorzaakte een geweldigen arbeid. Thans geschiedt elke verplaatsing van melk en room langs goten en buizen, vaak met behulp van pompen. Niettegenstaande de wetenschap vroeger de leer verkondigde, dat de melk in de fabriek niet gepompt moest worden, kan men zich tegenwoordig geen goed functionneerend bedrijf meer denken, zonder pomp voor melk en room opvoeren.

De room wordt naar de pasteur geleid en daarin tot 80 á 90 gr. C. verhit. Terstond nadat hij de pasteur verlaat, wordt hij weer afgekoeld. In den zomer geschiedt dit met behulp van de koelmachine. Door een vertind koperen leiding vloeit de afgekoelde room af naar het roomzuurlokaal, waar hij in groote bakken wordt gezuurd en karnrijp wordt. Den volgenden dag, als hij voldoende dik is geworden, vloeit hij langs goten naar de karnkneders.

Vroeger geschiedde het karnen in een Holsteinsche karn, ongeveer op de wijze als in het boerenbedrijf. Als de karn af was, dan werd de boter van de karnemelk afgeschept en gekneed op het kneedbord. De boerin deed dit laatste met de handen. De gebruikte Holsteinsche karns konden tot 200 L. room in één verwerken. Thans geschieden de beide bewerkingen. Het karnen van de room en het kneden van de boter, in één werktuig, den karnkneder. Deze bewerkingen beteekenen een belangrijke verbetering in de zindelijkheid.

In de kaasbakken wordt de ondermelk met stremsel vermengd. De melk stremt binnen korten tijd en zoodra de inhoud van den kaasbak voldoende stevigheid heeft verkregen, gaat er machinaal een groot mes doorheen. Ook hier is dus weer de handenarbeid vervangen door doode kracht.

De machine snijdt den wrongel, roert dezen door elkaar en maakt hem droog. Vervolgens wordt de wrongel in de kaaspersen gestopt en daarna geperst. De geperste kazen komen in den pekelpak om voldoende zout op te nemen en gaan daarna naar verschillende pakhuizen om te rijpen, waarna zij

worden verzonden aan afnemers, die over de geheele wereld verspreid zijn.

Een belangrijke verbetering was verder, dat de melk niet meer alleen per L. of per kg werd betaald, maar dat ook het vetgehalte daarbij in aanmerking werd genomen. Daardoor werd de werkelijke waarde van de melk voor de fabriek veel beter benaderd. Deze belangrijke verbetering werd mogelijk, doordat dr. N. Gerber een eenvoudige methode had uitgevonden om het vetgehalte der melk te bepalen. Meer dan 40 jaren na deze uitvinding is deze methode nog algemeen in gebruik, omdat zij snel, betrouwbaar en goedkoop kan worden uitgevoerd, welke zaken voor het onderzoek van een groote massa monsters een eerste vereischte vormen.

De betaling der melk op vetgehalte aan de fabrieken heeft ook geleid tot een verandering in de fokkerij. Terwijl vroeger bij de keuze der fokdieren alleen rekening werd gehouden met het exterieur, kwam nu de afstamming van moederdieren met hoog vetgehalte of van stieren, wier moeders daarin uitmunten, mee op den voorgrond. Onder den invloed van deze nieuwe fokmethode is het gemiddelde jaarlijksche vetgehalte van de melk, welke in de fabriek te Oosterlittens werd en wordt verwerkt, gestegen van 3 proc. tot bijna 3,60 proc.

De fabriek te Oosterlittens staat onder controle van het boter- en kaascontrôlestation en van de *Nederlandsche Vereeniging voor Melkcontrôle*, welke laatste vereenigingen voor zorgt, dat het wegen der melk en de bepaling van het vetgehalte aan de fabriek met voldoende nauwkeurigheid geschiedt. De fabriek geeft subsidie aan controle-vereenigingen voor het nagaan der melkophbrengst en het vetgehalte der afzonderlijke koeien.

Zij stelt haar leveranciers in staat om op aannemelijke voorwaarden deel te nemen aan den Gezondheidsdienst voor Vee, tot bestrijding der tuberculose, waardoor koeien met open tuberculose worden opgeruimd, reageerders worden afgezonderd en het drinken van jongvee door verhitte besmettingsvrij wordt gemaakt.

Voor 50 jaar was de norm van het weekloon voor een volwassen arbeider zonder bepaalde functie f8,50 per week. Thans ontvangt een dergelijke werkman bij een 8-urigen werkdag f. 20. De verhouding tusschen de uurloonen is dus als 1 tot 3. De melkprijs was voor 50 jaar ongeveer 4 cent. Thans bedraagt deze met inbegrip van den regeeringstoelag ongeveer 6 cent. Dat is dus een verhouding van 2 tot 3.

Wat de toekomst voor de fabriek zal baren is onbekend, maar de heer Bosma drukte in het slot van zijn rede de hoop uit, dat de verhouding tusschen de Directie der Maatschappij en de melkleveranciers zal blijven als tot nu toe, overtuigd als hij is, dat door samenwerking van beide het hoogste kan worden bereikt. Hij van zijn kant zal al het mogelijke doen om de noodige samenwerking te bevorderen.

A. K.

1939

Nieuwsblad van Friesland 1939-01-02

Het gouden jubileum der K.N.M. Zuivelfabriek, Oosterlittens.

OOSTERLITTENS, 30 Dec. Op bescheiden, doch waardige wijze is het 50-jarig bestaan der zuivelfabriek en melkinrichting de-r Kon. Ned. Mij. van Kaas- en Roomboterfabrieken N.V. gevestigd te Sneek herdacht. Het wapperde van de fabriekgebouwen en een groot aantal leveraars met dames, meer dan 300 werd een speciale feestavond aangeboden in hotel „Spoorzdcht" te Leeuwarden, De voorzitter der commissie van melkleveranciers de heer D. IJ. Miedema had de leiding. In zijn openingswoord zeide hij o.m., dat de jubilerende zuivelfabriek één der oudste bedrijven in Friesland is, waar men jaarlijks aan loonen ongeveer een halve ton uitkeert en verder, dat de mevrouw aanvoer onder leiding van den tegenwoordigen directeur de heer J. K. Bosma (die reeds langer dan 25 jaar beheerder is) van 4/1 tot circa 11 miljoen K.G. is gestegen. De beheerder gaf een historisch overzicht over die halve eeuw, dat de zuivelfabriek Oosterlittens bestaat, waarin uitkwam, welke strijd in de eerste jaren moest worden gevoerd om de veehouders te bewegen niet langer de melk op de boerderij, maar in de zuivelfabriek te laten verwerken. Enkele frappante gevallen noemde de directeur op. Een gestadige bloei, doch in deze 50-jarige-periode waren er ups and downs. Namens de hoofddirectie sprak de heer J. Nauta, waarnemend directeur der Kon. Ned. Mij. fabrieken, die constateerde, dat uit de groote opkomst der melkleveranciers met hun dames mocht worden afgeleid, dat het meeleven met de fabriek groot is. Spreker zegt dank voor den steun, welke de Maatschappij bij voortdurende ondervindt en hoopt ook, dat deze samenwerking in de toekomst bestendig mag blijven, daar alleen door vertrouwen tusschen melkleverancier en zuivelfabriek beider belangen zoo goed mogelijk kunnen worden gediend. Namens het gemeentebestuur van Baarderaarde complimenteerde burgemeester Mr. W. Hoekstra, waarbij hij den wensch uitte, dat getracht moet worden de melk zooveel mogelijk in de fabriek te verwerken, waarbij ook een gemeentebelang op het peil staat en wegeverbetering steeds de aandacht heeft. Verder werd nog het woord gevoerd door den heer Bos, namens de Ned. Ver. van melkcontrole; ir. Terpstra namens de Ver. voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne; den heer Postma namens den gezondheidsdienst der V.V.Z.M en den heer S. Hoekstra e.a. als melkleveranciers. Een zeer afwisselend programma met muziek, zang, artistieke medewerkers, diverse bijdragen maakte, dat eerst tegen vier uur 's morgens deze jubileum-bijeenkomst door den voorzitter kon worden gesloten. Ook het personeel der fabriek werd een feestavond aangeboden. De zaal van eale „t Wapen van Friesland" was keurig versierd en met personeel en oud-personeelsleden gevuld. De leiding berustte bij den beheerder, den heer J. K. Bosma, die na een kort openingswoord te hebben gesproken nog memoreerde in dichtvorm het vijftig-jarig bestaan, meteen weergevende de moeite, om een zuivelbedrijf in den huidige toestand op te bouwen, op peil te houden en te bewaren. Spreker schetste één en ander uit de historie, wat met aandacht werd beluisterd. Verder werd van 't personeel een groepsfoto gemaakt. Menige speech op den groei en bloei der jubilerende fabriek werd gehouden en vele bijdragen wisselden elkaar af. Tot één uur 's nachts was men gezellig bijeen. Tenslotte dankte de voorzitter allen, die bij dit ouderjarig bestaan der fabriek, blij hadden gegeven van medeleven. „.....h.kken Nog zij vermeld, dat diverse bloemstukken en gelukwensen waren binnengekomen.

1940

Nieuwsblad van Friesland 1940-10-04

Jubileum bij de zuivelfabriek te Surhuisterveen.

De heer H. Boterkooper 25 jaar eigenaar.

Het is heden Vrijdag vijf en twintig jaar geleden, dat de heer H. Boterkooper de zuivelfabriek te Surhuisterveen „overnam”. De tegenwoordige directeur, de heer W. Stampei, was zoo welwillend het een en ander te vertellen over de feiten, die met dit jubileum in verband staan.

De fabriek werd op 9 Juni 1894 opgericht door de *Drachtster Maatschappij van Zuivelfabrieken*. In 1904 ging de fabriek, zooals ze zeilde en reilde, over in handen van den heer Oostra. Zes jaren later werd de firma Feitsma eigenares, twee jaar daarna werd de fabriek eigendom van den heer D. Dijkstra.

In 1915 werd de zaak omgezet in de firma Boterkooper en Co.; de heer Dijkstra bleef mede vennoot. Van dien tijd af is de naam Boterkooper aan de zaak verbonden gebleven; in 1918 werd de zaak door uitbreiding nogmaals omgezet, en wel in een N.V. onder directie van den heer Boterkooper.

Er is in die jaren heel wat veranderd. De fabriek groeide met de omgeving mee. Zoo werd, toen de heer Boterkooper begon, ongeveer 3,2 miljoen K.G. melk per jaar verwerkt. Thans verwerkt men per jaar 10.5 miljoen K.G. melk van eigen boeren, terwijl nog 1,5 miljoen K.G. van andere fabrieken wordt betrokken. Wanneer men nu aan Surhuisterveen een bezoek brengt, ziet men een modern bedrijf, ingericht volgens de laatste eischen, waar o.m. ook textiel caseïne wordt gefabriceerd, een product, dat omstreeks 1938 voor 't eerst in Friesland werd gemaakt en dat een groote toekomst tegemoet gaat.

Dat de afdeling Surhuisterveen van de *N.V. Ver. Zuivelfabrieken* tot een der eerste fabrieken behoorde, welke caseïne fabriceerden, typeert de figuur van den heer Boterkooper voldoende. Hij is vooruitstrevend en schijnt daarbij het z.g. zesde zintuig voor den handel te bezitten, zoodat de heer Strampel dan ook getuigde, dat de eigenaar een uitnemend handelsman is.

Trouwens, de wijze waarop de heer Boterkooper deze fabriek heeft opgebouwd, bewijst wel, dat hij ondernemingsgeest bezit om deze ook in daden weet om te zetten.

En zeker dwingt dit opbouwend werk respect af, wanneer men weet, dat de heer Boterkooper van onderen afaan is begonnen.

Hij werd als zoon van een eenvoudigen schoenmaker te Kuinre geboren. Geruimem tijd werkte hij in Duitschland op verschillende zuivelbedrijven, was daarna als assistent werkzaam op een zuivelfabriek te Sneek en begon vervolgens een eigen bedrijfje te Oldeholtpa. In 1915 kwam de heer Boterkooper naar Surhuisterveen.

De fabriek stond toen nog in haar „kinderschoenen”; grootendeels was het gebouwtje van hout opgetrokken, 't leek eigenlijk meer op een boerenschuur dan op een boterfabriek. De hooge schoorsteen deed echter uitkomen, dat hier geen koeien op stal stonden, doch dat de voortbrengselen ervan hier verwerkt werden.

Gestadig nam de melkontvangst toe; de grond werd in de omgeving van het dorp meer en meer in cultuur gebracht, de boeren kregen lust in 't melkersvak, zoodat het kwantum aangevoerde melk voortdurend steeg.

Natuurlijk maakte de fabriek ook minder goede jaren mee, maar toch kan gesproken worden van een gestadigen bloei. In 1936 verdween de laatste herinnering aan de oude fabriek.

Sinds 1935 is de heer Strampel directeur; in dat jaar werd de heer Boterkooper directeur van de *N.V. Vereenigde Zuivelfabrieken*.

De fabriek geeft op 't oogenblik werk aan veertig man (in 1915 aan tien) en ontvangt per dag ongeveer 37.000 liter melk. Per week wordt thans 10.500 K.G. boter afgeleverd. Kaas wordt niet meer gemaakt, nu de fabricage van textielcaseïne een zoo groote vlucht heeft genomen. De wol, welke van dit product wordt vervaardigd, schijnt zeer goed te bevallen; de heer Boterkooper draagt er zelf een pak van, dat van uitstekende kwaliteit is. De zuivelfabricage krijgt een geheel ander aspect door deze vinding.

In ieder geval, de fabriek te Surhuisterveen vaart er wel bij; al het vet kan nu in boter worden omgezet, wat de omzet ten goede komt.

Het bedrijf heeft de volle aandacht van den heer Boterkooper, die geregeld, dikwijls drie maal per week, een bezoek brengt en daardoor contact houdt met zijn bedrijf. Onder leiding van den heer Strampel, die al vanaf zijn vijftiende jaar in de zuivelfabriek is, loopt de zaak uitstekend. De tegenwoordige directeur houdt veel van zijn vak en is liever in 't bedrijf dan op 't kantoor.

Zooals de directeur opmerkte: 't gaat best met de fabriek en men vertrouwt, dat het zoo zal blijven. Over vier jaar kan dan nog een jubileum worden gevierd, n.l. het vijftigjarig bestaan van de fabriek. Dit maal blijft het bij een uitsteken van de vlag; over vier jaren hoopt men echter feest te kunnen vieren.

Leeuwarder Courant 1941-05-13

Lijempf-Augustinusga Directeur P. L. Boer met pensioen

AUGUSTINUSGA, 12 Mei. Zaterdag j.l. nam de heer P. L. de Boer afscheid van het personeel der zuivelfabriek alhier. De heer de Boer behoort tot de oprichters van de N.V. Lijempf en heeft als zoodanig voor de tot standkoming van deze vennootschap pionierswerk verricht.

Hij werkte steeds in de particuliere zuivelindustrie uit volle overtuiging ook daar het belang van de boeren te kunnen dienen.

Op 1 April 1900 ving de beheerdersloopbaan van den heer de Boer aan te **Kootstertille**, om vandaar in 1903 als zoodanig te vertrekken naar **Drachtster Compagnie**. In 1908 richtte hij zelf een fabriek op te **Suameer**, welke hij in 1912 overdroeg aan de *Lijempf*, terwijl hij sedert dat jaar onafgebroken beheerder in haren dienst is geweest, tot 1931 te **Suameer** en daarna te **Augustinusga**. Wegens het bereiken van den pensioengerechtigden leeftijd op 16 April j.l. zag de heer de Boer zich genoodzaakt om ontslag te vragen, 't welk hem op de meest eervolle wijze is verleend.

De directie van de N.V. Lijempf verliest in hem een waardig directeur en een degelijk mensch, zooals de heer ir. Wiechers zich uitdrukte op de door den heer de Boer gehouden afscheidsreceptie in hotel de Phoenix te Leeuwarden op Zaterdag 3 Mei J.l.

Als aandenken zijn hem aangeboden door de directie namens de N.V. Lijempf een schilderij: door de collega's van de Lijempf-fabrieken een rooktafel met bijbehooren: door het personeel van de *Lijempf* een Makkumer aardewerken tabakspot en mevrouw de Boer een bloemstuk en door het personeel var. de Lijempf-fabriek te **Augustinusga** een wandelstok met zilveren handvat.

Tot opvolgend beheerder der Lijempf-fabriek te Augustinusga is benoemd de heer H. L. Boersma te **Sloten** (Fr).

1946

Opgericht Friese Zuivelvereniging mei 1946

Friesch dagblad 31-05-1946

De Christelijk-Historische Statenleden
H. M. GERBRANDY, geboren 16 Juli 1902 te Nijland, kwam, na de Chr. lagere school te hebben doorlopen, in het veefokkersbedrijf van zijn vader. In zijn jeugd nam hij met ambitie deel aan het verenigingsleven en volgde eenige landbouwcursussen. Van lieverlede kreeg hij een plaats in het leven op het gebied van de landbouw-organisaties. Thans is hij voorzitter van de Friesche C. B. T. B., van de Ned. Ver. van Melkcontrôle en van de Friesche Zuivelveren. Sedert 3 Mei 1945 maakt de heer Gerbrandy deel uit van het College van Gedeputeerde Staten.

De Heerenveensche koerier 17-12-1946

Oprichting zuivelvereniging.
OOSTERLITTENS. Op initiatief der „Vereniging van Melkleveranciers” der zuivelfabriek alhier werd opgericht een afdeling van de Friesche Zuivelvereniging. Het bestuur der V.V.M. is eveneens als bestuur der nieuwe afd. benoemd.

1947

De Heerenveensche Koerier 1947-04-21

Zilveren jubileum directeur Hollandia-fabriek in Bolsward

BOLSWARD, 18 April. Vandaag vierde de Hollandia-fabriek in Bolsward feest ter herdenking van het 25-jarig dienst jubileum van den directeur, den heer **N. J. Popma**.

Het vorig jaar is dit feit in alle stilte herdacht wegens de tijdsomstandigheden. Het was n.l. 1 Februari 1921, dat de heer Popma als chef van het laboratorium in dienst trad bij de *N.V. Hollandia* te **Vlaardingen**. Vandaag vond evenwel de officiële huldinging plaats.

Reeds na 5 jaar, in 1926, kreeg de jubilaris de leiding van de *Duitse vestiging „Hannovera”*.

In 1930 kwam hij weer in Bolsward terug als assistent van den hr. S. J. de Boer die hij in 1935 als directeur van de Bolswardse Hollandia fabriek opvolgde.

Naast zijn drukke werkzaamheden vindt de heer Popma nog tijd voor maatschappelijk werk, o.a. bestuurslid Friese Zuivelver. Secretaris Hendrik-Nannes- Stichting, bestuurslid Ambachtsteken-school en Consul A.N.W.B.

Heden morgen van 10½ tot 12 uur was er in het schaftlokaal van de fabriek een huldinging in tegenwoordigheid van het personeel, waarbij tevens aanwezig waren de hoofd-directie uit Vlaardingen en de directeuren van de andere Hollandia-fabrieken.

De jubilaris is toegesproken door de hoofd-directie, door den chef afd. personeelszaken, door den heer Steben, afd.-chef, en namens het personeel door de assistent, den heer Elzinga, waarna een gezellig samenzijn volgde.

Daarna zal een lunch in hotel de Wijnberg worden gehouden en receptie van 4 tot 5½ uur. Het Hollandia-corps zal hierbij een serenade brengen, 's Avonds in de Doelen een feestavond voor alle melkleveranciers en melkrijders.

Friesch Dagblad 1947-12-13

Verslag verg. Nederlandse vereniging voor melkcontrôle

De betaling der melk naar kwaliteit

De Ned. Vereniging voor Melkcontrôle, gevestigd te Leeuwarden, heeft gisteren haar jaarvergadering gehouden met de melkleveranciers der aangesloten fabrieken. Voorzitter was de heer H. M. Gerbrandy te Nijland. In zijn openingswoord kon de heer Gerbrandy een groot aantal personen verwelkomen, maar moest helaas medelen, dat de secretaris van de V.V.Z.M., ir. Terpstra, niet aanwezig kon zijn, omdat deze zeer ernstig ziek is.

Aan het jaarverslag, uitgebracht door de secretaris, de heer Tj. Kramer, van Wolsum, ontlene we, dat de veehouders 188 miljoen kg. melk hebben aangevoerd. Dit is 56 miljoen kg. méér dan in het vorige jaar.

De hoofdcontroleur, de heer Bos. bracht verslag uit over de contraledienst. Zes-endertig fabrieken, alle particuliere, worden thans vrij regelmatig gecontroleerd. Van de her-onderzochte monsters melk klopte 94 %, terwijl de overige 6% slechts zeer kleine afwijkingen vertoonde. Deze getallen bewijzen, dat de vetgehalte-bepaling der melk aan particuliere fabrieken zeer nauwkeurig en juist geschiedt.

In het verslag van de heer Bos kwam ook de *Centrale Contróledienst* van het Rijk ter sprake. Gezegd werd, dat de vereniging niet accoord gaat met de tegenwoordige gang van zaken.

Op een vraag van de heer Wiersma te Driesum, of het ook mogelijk is, weer elke week het melkgeld uit te betalen, werd van directeurszijde geantwoord, dat dit niet kan, omdat de tweewekelijkse uitbetaling voorgeschreven is. Andere redenen zijn: gebrek aan personeel en scheikundige materialen. Bij 't punt mededelingen deelde de Hoofdcontroleur mee, dat als nieuwe controleur is aangesteld de heer A. de Vries te Oldeboorn. De heer Bos stelde zich beschikbaar voor het houden van lezingen met demonstraties over het kwaliteitsonderzoek der melk.

Ten slotte werd nog meegedeeld, dat levering van karne- en ondermelk met ingang van 15 December de teruggaaf verlaagd wordt tot 15 %. In de plaats daarvan zal kalvermeel beschikbaar worden gesteld.

Betaling naar kwaliteit

Vervolgens hield dr. Y. M. Kramer te Den Haag een interessante en leerzame inleiding over het onderwerp: „De bepaling en betaling van de kwaliteit der melk.”

Allereerst gaf dr. Kramer een historisch overzicht, hoe men in het consumptiemelkgebied in het Westen des lands tot de uitbetaling der melk naar kwaliteit is gekomen.

Wat is melk van goede kwaliteit? zo vroeg spreker. Antwoord: als er weinig bacteriën in voorkomen en de melk niet verontreinigd is. Naar deze maatstaven wordt de melk in drie klassen verdeeld.

De bepaling van de kwaliteit gaat als volgt:

Periodiek nemen controleurs monsters melk, die op de contrólestations worden onderzocht. Op de melkstaten van de verschillende leveranciers wordt dan de klasse vermeld waarin de melk is geplaatst, waarna uitbetaling volgt.

Verder worden in het Westen bedrijfspremies uitbetaald voor zindelijke stallen en hygiënische melkwinning. Ook het bewaren en koelen der melk wordt beoordeeld en de t.b.c.-bestrijding. Voor het laatstgenoemde worden eveneens premies uitgekeerd.

Voldoet een bedrijf aan al de gestelde eisen, dan krijgt het het praedicaat „hygiënisch bedrijf”.

De kwaliteit der melk wordt voornamelijk bepaald door de mate van reinheid van het vaatwerk en de temperatuur der melk bij bewaring. Om het vaatwerk bacterievrij te krijgen, beval spr. het gebruik van chloorbleekloog aan. Koeling der melk kan het eenvoudigst geschieden door middel van koelbakken.

Van veel belang is het, wanneer in een gebied de uitbetaling naar kwaliteit geschiedt, dat de kwaliteit volgens uniforme normen wordt bepaald door een neutrale instelling.

Van de gelegenheid vragen te stellen, maakten enkele aanwezigen gebruik. Wordt er ook op de geur gelet? zo vroeg iemand. Ja, aldus de heer Kramer, en wel heel streng. Wanneer de melk niet normaal ruikt, wordt ze onmiddellijk als 3e klas .gekwalificeerd.

De voorzitter hoopte, dat de inleiding tot resultaat heeft, dat de melkleveranciers zich nu al instellen op de uitbetaling naar kwaliteit. Het gevolg hiervan zal zijn, dat de fabrieken eerste klas producten

kunnen leveren en dat, wanneer de uitbetaling naar kwaliteit verplicht wordt, men dan klaar is.

De zomermelkprijs

Bij de rondvraag kwam de zomermelkprijs ter sprake. Volgens de voorz. ligt het in de bedoeling van de *Stichting voor de Landbouw*, de Minister een toeslag op de zomermelkprijs te vragen, die in overeenstemming is met de berekende kostprijs door het *Landbouw Economisch Instituut*. Ten slotte vermelden we nog de uitslag der gehouden verkiezingen. De voorz. zag zich herkozen, terwijl in de vac. M. R. Douma te Oostrum, benoemd werd de heer Joh. Atsma te Surhuisterveen.

1949

Leeuwarder Courant 1949-03-19

Verslag verg. Friese Zuivelvereniging

Geen pessimisme in de zuivelwereld

De Nederlandse landbouw levert ongeveer de helft van de Nederlandse deviezen en de voorzitter van de *Friese Zuivel Vereniging*, de heer H. M. Gerbrandy, die dit constateerde op de derde algemene vergadering van deze vereniging, leidde daaruit af, dat de boeren met een zekere gerechtvaardigde trots voor hun belangen kunnen opkomen.

Uitbetaling melk naar kwaliteit

De band tussen leverancier en fabrikant is in het afgelopen jaar aanzienlijk versterkt en de leden van de vereniging hebben inzicht gekregen in de betekenis van de fabriek, aldus de heer H. J. Bos, secretaris. Nu er ook in Wolvega een afdeling is gesticht, bedraagt het aantal afdelingen vijftien. Met een vijftal fabrikanten is nog geen contact opgenomen. Met films en sprekers zijn de afdelingen verschillende malen bezocht.

In zijn jaarverslag roerde de secretaris ook nog de kwestie aan van de uitbetaling van melk naar kwaliteit, waarvoor nog geen bevredigende regeling is getroffen. De F.Z.V. dacht zich de invoering van deze uitbetaling met een echtheidscontrole zo als bij boter, kaas en melkproducten. Bij deze controle wordt gewerkt volgens overheidsvoorschriften en onder toezicht van de overheid.

Deze gedachten leefden ook in andere kringen en men hoopte daarom, dat de zuivelorganisaties en de regering stappen zouden doen om te komen tot een algemene, uniforme invoering van de uitbetaling van de melk naar kwaliteit. Resultaat in deze richting is er nog niet.

Hoewel de vereniging in principe geen voorstander van overheidsbemoeiing is in die zaken, welke het bedrijfsleven zelf kan behartigen, zijn er in het geval van uitbetaling van melk naar kwaliteit factoren, zoals het subjectieve oordeel van een controleur, die objectieve maatstaven noodzakelijk maken. Dit is de reden, dat de vereniging de beoordeling wenst over te laten aan onpartijdige en ervaren rijksinstanties teneinde die uniformiteit en objectiviteit te verkrijgen.

De particuliere industrie draagt niet de schuld van het mislukken der besprekingen, die behalve het bovenstaande ook ten doel hadden, de nu dreigende versplintering te voorkomen.

In het bestuur werden voor de leveranciers gekozen de heren Tj. Kramer te Wolsurn en J. Atsma. te Surhuizum en in de vacature van de heer M. S. Wiersma, de heer R. J. Riemersma te Hardegarijp. Voor de fabrikanten werd herkozen de heer J. Nauta te Sneek.

De zuivelpositie is niet ongunstig

De voorzitter van de *VVZM.*, de heer G. J. Blink uit den Haag, sprak over „Onze zuivelpositie”. Sedert de bevrijding is de melkproductie aanzienlijk toegenomen en zij nadert nu het vooroorlogse peil. De zuivelexport werd in de laatste jaren aan banden gelegd tot plotseling in September van het vorige jaar de regering tegenover de export van zuivelproducten een ander standpunt innam, dat met welgevallen door de zuivelwereld werd begroet.

Voor een behoorlijke export is het nodig, dat de kwaliteit van de melk zo hoog mogelijk is. Ook de heer Blink was in dit verband teleurgesteld over het feit, dat de besprekingen tussen FNZ. en VVZM. over de uitbetaling van de melk naar kwaliteit mislukt zijn. Hij verwachtte, dat de regering te zijner tijd zal ingrijpen teneinde toch tot een onafhankelijke beoordeling van de melk te komen.

Sprekende over de ontwikkeling van de zuivelmarkten, zei hij, dat een beoordeling daarvan

moeilijk is, maar dat er voldoende gunstige factoren zijn om de toekomst althans niet pessimistisch te zien.

De heer Blink onderwierp de verschillende zuivelproducten aan een beschouwing, waarbij hij er op wees, dat de boter op de binnenlandse markt een oneerlijke economische concurrentie te verduren heeft van de surrogaten. Tengevolge van een onjuiste valutaregeling krijgen de surrogaten bij wijze van spreken een invoerpremie. Een commissie uit de *Stichting van de Landbouw* onderzoekt deze kwestie en zal desnoods trachten een herziening of compensatie voor de onjuiste verhouding tussen gulden enerzijds en pond en dollar anderzijds te verkrijgen. Daardoor zou de positie van de boter iets versterkt kunnen worden. Daarnevens zullen ook maatregelen getroffen moeten worden om de intrinsieke waarde van dit product tot zijn recht te laten komen.

Ook zal met name de boter metertijd profiteren van een herstel van de Duitse markt.

De positie van de kaas is gedurende de oorlog in Nederland versterkt en ook verder zal alles gedaan moeten worden om dit nog gunstiger te doen worden. De beperking van de productie van Goudse en Edammer kaas tot 40+ en volvet komt aan de goede naam van dit product in het buitenland ten goede, omdat de kwaliteit daardoor en mede door andere maatregelen verbetert. De export zal met kracht bevorderd moeten worden.

De gecondenseerde melk, waarvan de productie tijdens de oorlog stil stond, heeft zich op de buitenlandse markt reeds weer een plaats verworven dank zij de goede naam, die dit Nederlandse product steeds had. De concurrentie is echter groter en blikverpakking is niet ongelimiteerd verkrijgbaar. Dat de prijsdalingsroes in Amerika tot moeilijkheden op de afzetmarkt zou leiden, vreesde de spreker niet.

Met de melkpoeder is het net zo gesteld als met de boter. Bijzondere zuivelproducten worden niet in omvangrijke hoeveelheid gemaakt, maar de resultaten zijn goed.

De consumptiemelk heeft lange tijd een tweederangs-plaats ingenomen, maar het melkverbruik is vergeleken met voor 1940 met 50 pct. toegenomen en er is nog steeds een stijgende tendens. Deze melk is nog gestandaardiseerd op 2% pct. vet, maar metertijd moet dit vetgehalte omhoog, hetgeen aan de boterpositie ten goede zal komen.

Daarna sprak de heer Blink over de binnenkort te verwachten grotere vrijheid voor de zuivelindustrie. Hij noemde deze vrijheid van fundamentele betekenis voor de verdere ontwikkeling van de veehouderij en alles wat daarop volgt. De Benelux biedt ook goede perspectieven.

1950

Leeuwarder Courant 1950-02-18

Verg. FZV. Ir. P. Boezaardt:

Zelfstandige boeren zijn geen profiteurs en parasieten

In haar propaganda tegen de zelfstandige handel en industrie gedraagt de coöperatie zich vaak a-sociaal, aldus een van de conclusies van ir. P. Boezaardt in zijn inleiding „Het belang van de boer bij het bestaan van de zelfstandige handel en -industrie”, welke hij als directeur van de Z.H.I. voor de *Friese Zuivel Vereniging* hield. Wat de zeedijken zijn voor Friesland, dat is de coöperatie voor de Friese boer en om in het kader van deze slagzin de betekenis van de zelfstandige handel en industrie te schetsen, meende de inleider deze het best te kunnen vergelijken met het gemaal in Tacoziyl.

Ir. Boezaardt verdeelde zijn inleiding in drie punten en behandelde achtereenvolgens het economische, het historische en het sociale aspect van zijn onderwerp. Hij vroeg zich allereerst af, welke overtredingen de twee bedrijfsvormen maken op economisch gebied. Bij de coöperatie kunnen die overtredingen op verkwisting berusten en bij de zelfstandigen op woeker en tussen die twee overtredingen ligt de scheiding tussen beide bedrijfsvormen, bovendien bestrijdt de ene vorm de uitwas bij de andere. Minister Mansholt heeft zich daar in de zelfde zin over uitgelaten Wanneer daarmee het bestaansrecht van beide vormen erkend is, blijft de vraag in welke verhouding ze nu naast elkaar moeten staan. Het is daarbij niet het verlangen van de zelfstandigen elk de helft van het gebied te hebben, maar ze wensen zeker niet verbreking van de verhouding door middelen, die niet op economisch terrein liggen.

In ieder debat over het voor en tegen van deze zaken komen de coöperatoren met het argument aan te dragen, dat de tekortkomingen van de zelfstandigen in 1880 tot coöperatie noopten, vervolgde de inleider. Hij wilde de juistheid van dit argument niet ontkennen, maar vond het niettemin zwak en aanvechtbaar omdat men toestanden van een halve eeuw geleden niet meer als maatstaf voor deze tijd kan nemen. Men stelt J. P. Coen immers ook niet mee verantwoordelijk voor de dingen, die nu gebeuren Ook de agrarische handel en industrie wil op zijn tegenwoordige merites beoordeeld worden.

Tenslotte constateerde de spreker een zeker groepsegoïsme bij de coöperatoren in de zakelijke verhouding tussen de coöperatie en de zelfstandige handel en industrie. Hij kon dit niet recht verenigen met de sterke gemeenschapsgedachte, waaruit de coöperatie is voortgekomen en waardoor zij veel goeds tot stand heeft gebracht. Maar daarom gaat het nog niet aan om niet-coöperatoren voor profiteurs, geldzuchtigen, egoïsten en kortzichtigen uit te maken, die niet mee willen werken aan de verheffing van de boerenstand, zoals dat in woord en geschrift met deze woorden geschiedt. Uit zulke woorden blijkt, dat de coöperatie is verworpen tot een beweging, die zich verabsoluteert en die niet-leden als tegenstanders beschouwt.

Nu het niet mogelijk blijkt de zelfstandigen economisch de baas te worden, begint men met verdachtmakingen. De zelfstandige boeren zijn geen profiteurs en parasieten omdat er een wisselwerking is tussen de coöperaties en de zelfstandige handel en industrie, daar wensen wij erkenning voor. Het coöperatieve ideaal is nu een doelbewuste poging de zelfstandige handel en industrie uit te schakelen en dat komt neer op een aantasting van het maatschappelijk bestel. De spreker besloot met de woorden aan te halen van de secretaris van de *Stichting van de Landbouw*, waarin deze o. a. zei, dat de ver doorgevoerde coöperatie de boer tenslotte zover in zijn bedrijfsvrijheid zou aantasten, dat het verschil met de kolchose een gradueel verschil zou zijn.

Een uitbundige applaus volgde op de rede van ir. Boezaardt, welke rede gehouden werd voor een groot gehoor.

Aan de vergadering van de *Friese Zuivel Vereniging* was nog de jaarvergadering van de *Ned. Ver. voor Melkcontrole* vooraf gegaan, waarbij de zelfde personen aanwezig waren. De heer R. J. Riemersma van Hardegarijp werd in de vacature van de heer M. S. Wiersma tot lid-melkleverancier gekozen. In zijn openingswoord bij de tweede vergadering, legde de voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy de nadruk op de noodzaak tot landbouwonderwijs. In het afgelopen jaar is er op dit terrein veel tot stand gekomen. Ook wees hij op het belang van een Middelbare Landbouwschool in Friesland, waarvoor mogelijkheden zijn.

In het bestuur van de F.Z.V. werden voor de melkleveranciers herkozen de heren F. Jaarsma en F. Semplonius er voor de fabrikanten de heer J. Anema

Bij de rondvraag werden door de voorzitter, die daar ook in zijn opening al het een en ander van had gezegd, vele vragen beantwoord over de Prov. Verordening op de bestrijding van runder-t.b.c.

1951

1952

Friesche Koerier 1952-02-04

Hollandia-fabrieken 70 jaar – 1

De bekende Hollandia-fabrieken bestaan vandaag 70 jaar. Aan een ons door de directie toegezonden historisch overzicht ontlene wij, dat het bedrijf aanvankelijk met één fabriek (te **Vlaardingen**) en tien man personeel van wal stak. Het kapitaal bedroef f 150.000; en het doel was speciaal, gecondenseerde melk te vervaardigen, aangezien voor dit artikel afzetmogelijkheden, vooral in het buitenland, aanwezig leken.

Het ging de eerste tijd helemaal niet zo goed; zes jaar achtereen werkte het bedrijf met verlies. Daarna pas braken betere tijden aan. Vooral in Engeland werden relaties verkregen en in 1890 was de jaarlijkse omzet reeds gestegen tot f 500.000 (eerste jaar f 50.000). Daarna ging het geregeld bergopwaarts; in 1894 werd te **Bolsward** een fabriek gesticht, in 1896 volgde aankoop van een fabriek in **Purmerend**.

Aangezien voor gecondenseerde melk suiker nodig is, werd in 1898 te **Vlaardingen** een suikerraffinaderij gebouwd. Zeven jaar later kocht de onderneming een bestaande suikerfabriek in **Gorkum**. De ontwikkeling is sindsdien voortgegaan; een condensfabriek werd gesticht in **Scharsterbrug**, in **Oud-Gastel** (N.B.) werd een bestaand bedrijf overgenomen. **Bolsward** werd verbouwd tot een uiterst modern bedrijf, te **Goes** bouwde men een melkontvangstation te **Vlissingen** werd het bedrijf van de „*Koena*” overgenomen.

De suikerbedrijven zijn inmiddels opgegaan in de *Centrale Suikermij*, in welke kapitaal *Hollandia* een belangrijk aandeel heeft. Het bedrijf heeft belangen in Canada en New York en staat in nauwe relatie met het Nestlé-concern. Het heeft dochterondernemingen te **Sneek** en **Schiedam**, een aandelenkapitaal van vier miljoen en een personeel van duizend man.

Het nieuwsblad voor Sumatra 1952-02-27

Grote vlucht der melkindustrie – 70 jr. Hollandia -2

De in 1856 door de Amerikaan Gail Borden gedane uitvinding om melk te condenseren heeft voor wat Nederland betreft geleid tot een industrie, die in de loop der jaren een grote vlucht heeft genomen. In Nederland beliep de totale productie van gecondenseerde melk meer dan 178.000 ton, d.w.z. 450.000.000 blikjes melk vertegenwoordigend, een waarde van ruim f 200 miljoen, welk bedrag bijna geheel in deviezen werd omgezet.

De grondlegger van deze industrie in ons land was de heer C.H. Wagenaar Hummelinck, aldus schrijft „De Tijd”.³ Hij richtte in 1882 de te Vlaardingen gevestigde Hollandia-fabrieken N.V. op, welk bedrijf op 4 Februari j.l. zijn zeventigjarig bestaan vierde. In 1894 werd in het hart van het Friese weideland Bolsward, een nieuwe fabriek gesticht. Kort daarop, in 1896, werd de onderneming' opnieuw uitgebreid; dooide aankoop van de fabriek te Furmerend. Gecondenseerde melk bevat ongeveer veertig pet. suiker en om zich van een constante voorziening van deze grondstof te verzekeren, begaf „Hollandia" zich ook in de suikèr-fabricage. In 1898 werd in Vlaardingen een suikerraffinaderij gebouwd en ,n 1905 werd een bestaande suikerfabriek in Gorkum overgenomen.

3 De Tijd 1952-02-04 – staat dezelfde tekst!

Na de eerste wereldoorlog werd een fusie aangegaan met enige andere suikerindustrieën en zijn de suikerbedrijven van „Hollandia" mede opgegaan in de Centrale Suiker Mij. Geleidelijk aan werd het bedrijf uitgebreid, er werden nieuwe fabrieken gesticht, er werden dochterondernemingen gevestigd, o.a. in Canada. „Hollandia" deed haar intrede ook in de consumptiemelkvoorziening en richtte in New-York een exportkantoor op. De „Hollandia" bezit momenteel fabrieken en ontvangstations in Schorsterbrug, Bolsward, Den Helder, Purmerend, Hazerswoude, Vlaardingen, Oud-Gastel, Bergen op Zoom, Goes en Vlissingen. Voorts heeft de N.V. belangen in de Kon. Ned. Mij. van Kaasen Roomboterfabrieken N.V. te Sneek en de NV. „De Komeet" te Schiedam. De oprichter is in 1941 overleden. De heer H. Sparruis is thans directeur.

Leeuwarder Courant 1952-03-08

Neutrale melkkwalificatie even duur als fabriekskeur

Verslag verg. Friese zuivelvereniging

In zijn Inleiding voor de Friese Zuivelvereniging bepleitte dr. Y. M. Kramer de instelling van een neutrale instantie ter bepaling van de melkkwaliteit in verband met de uitbetaling. Men zegt wel, dat de fabrieken het zelf goedkoper kunnen doen, maar het was de spreker gebleken, dat verschil in kosten niet aanwezig is of gering blijft.

Dr. Kramer hield zijn inleiding op de algemene vergadering van deze organisatie, die o.a. de melkleveranciers van de particuliere fabrieken verenigt. De vergadering, die onder leiding stond van de heer H. M. Gerbrandy, werd gehouden in Amicitia te Leeuwarden.

In het begin van zijn toespraak wees dr. Kramer er op, dat 't met de kwaliteit van de melk vroeger veel beter gesteld was. Men betrachtte een grotere zorgvuldigheid op de boerderij, omdat in de prijs van de eigen gemaakte producten een verwaarlozing van de zindelijkheid tot uiting kwam. Toen de kaas en boter niet langer op de boerderij werden gemaakt, maar in de fabriek, kwam in de hygiënische toestanden verandering. Het uitkoken van ketels e.d. bleef achterwege. Dientengevolge doen zich op het ogenblik moeilijkheden voor en dit feit mag niet aan onze aandacht ontsnappen.

Algemeen is men van mening, dat de melk naar kwaliteit moet worden uitbetaald. Bij het in de praktijk brengen ondervindt men nog moeilijkheden, want er wordt gedacht aan prijsverschillen van een tot twee cent. De kwaliteitsbepaling zal overigens niet moeten geschieden door de belanghebbenden, de fabrieken, maar door een neutrale instantie. Op een eventueel fabrieksonderzoek heeft dit tegen, dat er een algemene leiding en vervoer bekostigd moeten worden, maar deze instantie zal veel meer gespecialiseerd zijn, over beter materiaal beschikken en bovendien meer monsters kunnen nemen.

Leeuwarder Courant 1952-03-21

Lijempf Dokkum e.o. Vierde 25.- jr.- jubileum in Windohal

In de Windohal te Dokkum, die in een bloementuin herschapen was, is gisteravond onder grote belangstelling het 25-jarig bestaan van de Lijempf te Dokkum gevierd. Tijdens het feest zijn vier personeelsleden gehuldigd, die 25 jaar aan de fabriek verbonden zijn geweest: de heren Plantinga, Sytsma, Vellinga en Postma. Ze werden hartelijk toegesproken door de directeur, de heer R. Schat en ontvingen ieder een doos sigaren. Voor de dames waren er bloemen. De feestavond werd bijgewoond door tal van genodigden, het personeel en de helft van de leveranciers. Vanavond zal het voor de rest van de leveranciers feest zijn.

Leeuwarder Courant 1952-08-12

UIT ANDERE BLADEN

Verschoven particuliere sector macht in handen van enkele groepen!

„**BOLWERK**” (Landbouwcoöperatie) constateert, dat momenteel ongeveer 20 pct. van de Friese melk verwerkt wordt in een negentiental particuliere fabrieken en ziet daarin een veel groter gevaar dan uit dit vrij lage cijfer blijkt:

„Als men de machtsverschuiving in de particuliere sector gedurende de afgelopen tientallen jaren beschouwt, springt wel bijzonder sterk in het oog, dat de zeggenschap over deze sector hoe langer hoe meer verschoven is en nog regelmatig verder verschuift van een betrekkelijk grote groep naar een kleinere, maar steeds machtiger wordende groepering. Terwijl de particuliere kaart van Friesland 50 of 60 jaar geleden nog het bonte beeld vertoonde van een aantal in twee centrale lichamen opgenomen fabrieken met daarnaast vele, volkomen zelfstandige bedrijven, zien wij thans dat van de negentien resterende fabrieken één kortgeleden werd omgezet in een N.V.; een tweetal wordt geëxploiteerd door een andere N.V., die ook buiten de provincie belangen heeft; twee andere kortgeleden een belangengemeenschap sloten; zeven fabrieken worden geëxploiteerd door de N.V. Lijempf, die ook buiten de provinciegrenzen vestigingen heeft, terwijl van de resterende zeven, twee in handen zijn van Hollandia en vijf in die van de K.N.M.. De K.N.M. is met Hollandia echter nauw verbonden, terwijl de laatste onderneming op haar beurt weer een dochtermaatschappij is van het Zwitsers-Amerikaans zuivelconcern „Nestlé.” Van de oorspronkelijke, zelfstandige en aan de dorpsgemeenschap verbonden ondernemers is geen enkele meer over. De macht is geheel verschoven naar enkele groeperingen, waarvan met name het „Nestlé”-concern met belangen over de gehele wereld, zo machtig is, dat de gezamenlijke macht der Friese zuivelcoöperaties hierbij vergeleken in het niet zinkt.”

1953

Leeuwarder Courant 1953-03-07

Verslag verg. Friese Zuivelvereniging

Kwaliteitsbetaling van melk wettelijk in voorbereiding

De wet op de uitbetaling van de melk naar kwaliteit is in voorbereiding, zo deelde de heer H. M. Gerbrandy als voorzitter van de Friese Zuivelvereniging op de algemene vergadering van deze organisatie in de Harmonie te Leeuwarden in zijn openingswoord mee. Twee elementen staan nu wel vast. Iedere melkfabriek wordt als een eenheid beschouwd, zodat er geen overheveling van geld van de ene naar de andere fabriek zal plaats vinden. De kwaliteit van de melk zal door de bedrijven zelf worden bepaald; uiteraard onder toezicht van een neutrale instantie. Hoe dat precies zal gaan is nog niet bekend. Deze opzet is vrijwel overeenkomend met de opzet, die de Stichting voor de Landbouw en de F.N.Z., de coöp. zuivelorganisatie, zich hebben gedacht.

Wat de tongblaar betreft, heeft men nu ongeveer de verplichte enting. Het vee mag niet meer ongeënt vervoerd worden. De veehouderij-commissie van de Stichting voor de Landbouw heeft zich tot de minister gewend teneinde verlichting van deze ver voersbepaling te krijgen by het verweiden van hot vee en voor het vervoer van de koe naar de stier, zo merkte de heer Gerbrandy verder op. Met de minister van Landbouw zijn besprekingen gaande over een concreter garantie-beleid van de overheid. Men wil regelingen op langere termyn dan gebruikelijk is tot dusver, ook al met het oog op de toenemende onzekerheid.

Onbekende krant 1952-11-07

Zuivelfabriek acht zich door coöperatie benadeeld

(Van onze correspondent)

KORT GEDING TE ALKMAAR Zo lang er in Nederland sprake is van zuivelcoöperatie, is er ook de strijd van de coöperatie tegen het particuliere bedrijf. Deze strijd openbaart zich in het bijzonder daar, waar de beide richtingen met elkaar in aanraking kamen en dit is in Noord-Holland o.a. het geval in het plaatsje 't **Zand**, waar naast een fabriek van de *N.V. Hollandia* een coöperatieve fabriek „*Nieuw Leven*” wordt gevonden. Het gaat daarbij om de boeren, die de leveranciers zijn van de melk.

Voor de rechtbank te Leeuwarden was onlangs een geding anhangig gemaakt, waarbij het ging om de vraag of de *N.V. Lijempf* aan de boeren een te laag vetgehalte had uitbetaald.

Het lag voor de hand, dat de coöperaties zouden trachten hieruit munt te slaan en dit is dan ook op ruime schaal gebeurd. Verschillende coöperaties hebben circulaire doen uitgaan aan haar leden en aan leveranciers, en zo deed ook de coöperatieve zuivelfabriek „*Nieuw Leven*”. Deze schreef na te hebben gewezen op de rechtszaak tegen de Lijempf:

„Bovengenoemde N.V.-Lijempf is - samen met nog een andere particuliere zuivelfabriek - niet alleen werkzaam in Friesland, maar ook in onze provincie Noord-Holland.”

Met deze „andere particuliere zuivelfabriek” kan alleen de *N.V. Hollandia* bedoeld zijn, zo betoogde de raadsman van de *N.V. Hollandia*, die de coöp. zuivelfabriek „*Nieuw Leven*” in kort geding had gedagvaard voor de president van de Alkmaarse rechtbank en dit werd door gedaagde niet ontkend. Eiseres, die zich daardoor benadeeld gevoelde, eiste stopzetting van de verzending van de circulaire

en verspreiding van een andere, waarin werd medegedeeld, dat niet de *N.V. Hollandia* was bedoeld. Immers, zo meende zij, door een en ander werd gesuggereerd, dat de *N.V. Hollandia* knoeide.

Typerend voor de sfeer was het, dat de raadsman van eiseres een groot deel van zijn betoog, besteedde aan het aanprijzen van het particuliere systeem, waarbij, naar hij zei, aan de boer een hogere prijs voor de melk werd uitbetaald.

De tegenpleiter merkte hiertegen op, dat het in dit licht bezien toch wel eigenaardig was, dat meer dan 80% van de Noordhollandse boeren coöperatief georganiseerd waren. Overigens bestreed hij, dat aan de *N.V. Hollandia* schade was gedaan, terwijl het voornemen om met de uitgifte van de circulaire voort te gaan in het geheel niet bestond.

De president zal Maandag a.s. uitspraak doen.

Leeuwarder 1953-11-24

Vetcontrôle bij particuliere zuivelfabrieken intensief

Verg. FZV. Ir. Schuurmans sprak over melkcontrôle

Lijempf-kwestie aan de orde

In de vergadering van de Ned. Vereniging voor Melkcontrôle, waarvoor meer dan gewone belangstelling was, Is gisteren door de directeur, Ir. D. Schuurman», een overzicht gegeven van de werkzaamheden van de vereniging, waarbij ook de kwestie van de vetgehaltebepaling aan enkele Lijempffabrieken in Friesland aan de orde was.

In zijn jaarverslag deelde de directeur mee, dat in de periode van 1 October 1952 tot 1 October 1953 de door de controleurs van de vereniging gevonden gemiddelde afwijking in het vetgehalte van door de boeren geleverde melk aan de fabrieken min 0.005 pet. bedroeg. Over de opeenvolgende kwartalen waren deze afwijkingen 0.010. 0.005. 0.003 en 0.003 pet.

Mede naar aanleiding van rapporten, die de vereniging aan de C.C.D. verstrekt, stelde deze bij verschillende fabrieken een nader onderzoek in. wat viermaal tot een proces-verbaal leidde. Rij de fabriek in Berlikum werd in de periode van 11 tot 24 Januari 1953 een gemiddelde afwijking bij de onderzochte melkmonsters gevonden van 0.045 pet. De Lijempf heeft in deze kwestie geen minnelijke schikking met de Officier van Justitie willen treffen en werd in eerste instantie veroordeeld tot een boete. Bij de fabriek in Dokkum werd in dezelfde periode van 11—24 Januari een gemiddelde afwijking gevonden van 0.045 pet. en ook hier wilde de Hiempf geen schikking treffen, waarop een veroordeling door de politierechter volgde.

Bij de fabriek in Workum, waar in de periode van 2 September tot 4 October 1952 een afwijking door de vereniging werd geconstateerd van 0.027 pet. werd het proces-verbaal van de C.C.D. in der minne geschikt met een boete van f 100. In Kuinre, waar de melk tweemaal niet bemonsterd was, heeft de Lijempf het ook. op een rechtszitting aan laten komen. De fabriek werd niet veroordeeld, doch de monsternemer, die tweemaal zijn werk verzuimd had. werd veroordeeld tot f 20 boete.

Boerencontrôle

In aansluiting op dit jaarverslag gaf ir. Schuurmans een overzicht van de werkzaamheden van de vereniging. Hem was gebleken, dat men daar vooral buiten de vereniging niet voldoende mee op de hoogte is. Hij zette uiteen, dat er een intensieve, maar onverwachte en ongeregelde controle op de vetbepaling van de fabriek is, voorts op het werk van de monsternemer door het meten van de mon-

sters en het controleren van de monsterlepels en de bewerkingen, verder op gebruikte materialen, basculen en op de gehalten van aan de boeren teruggeleverde karnemelk, ondermelk en wei. Voorts strekt zich de controle uit over de administratie van de fabriek, waarbij nagegaan wordt of de boer de melk wel uitbetaald krijgt naar de gevonden vetgehalten. Zo is er een rondlopend systeem, waardoor het praktisch onmogelijk is. dat er fouten worden gemaakt zonder dat de controleurs van de verenigin

Sterke positie

De Ned. Vereniging voor Melkcontrôle is het enige boereapparaat, dat zich bezig houdt met de controle op de ondernemingen, zo ging ir. Schuurmans voort, en ze heeft langzamerhand een sterke positie verworven. Een particuliere fabriek kan zich nu niet permitteren niet lid te zijn, want de vrije boeren zouden er voor bedanken ongecontroleerd aan een fabriek te leveren.

Er wordt wel eens gezegd, dat de invloed van de fabrikanten nogal groot is in de vereniging. Ir. Schuurmans deelde daarom mee. dat het bestuur uit elf personen bestaat. Daarvan zijn er twee z g. buitenstaanders, mr. J. v. d. Schaaf en ir. H. Witteveen, drie vertegenwoordigers van fabrikanten en zes boeren. De heer H. M. Gerbrandy is voorzitter. De zes boeren zijn door de boeren aangewezen. In de bespreking, die hier op volgde, kwam de heer Holwerda van Wetzens met de idee naar voren de controle te perfectioneren, opdat zelfs de gedachte aan corruptie niet zal kunnen opkomen. Helemaal te verwezenlijken, achtte ir. Schuurmans dit niet. Doch hij wilde trachten iedere mogelijkheid uit te schakelen.

Aan het einde van de vergadering hield ir. Schuurmans nog een korte inleiding over factoren, die van invloed zijn op het vetgehalte van de melk. Hij zette daarbij o.a. uiteen, dat aan het einde van de lactatieperiode het vetgehalte van de melk wel tot zes procent kan oplopen. De bepaling van deze hoge gehalten wordt bemoeilijkt, doordat ook het eiwitgehalte oploopt. Het is dan noodzakelijk extra zorg te besteden aan het schudden van de monsters met zwavelzuur, opdat dit eiwit oplost en een zuivere benaling van het vetgehalte mogelijk is. Ook de processen-verbaal, die ir. Schuurmans reeds eerder genoemd had, zijn gevallen in perioden, waarin zich deze moeilijkheden voordeden.

In zijn openingswoord had de voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy. een bijzonder groot aantal leden verwelkomd. Hü begroette o.a. ir. H. Witteveen, die benoemd is als „buitenstaand" lid van het bestuur. De heer Gerbrandy stond even stil bij de rijke grasoogst van dit jaar. In de 28 jaar dat hij boer was geweest, had hij nog niet z'n grote grasgroei meegemaakt als dit jaar. De melkproductie was daardoor ook heel goed. terwijl de prijs eigenlijk ook nog wel behoorlijk was.

De bestuursverkiezing, die na vrije candidaatstelling werd gehouden, leverde bij de eerste stemming een kleine meerderheid op voor een van de bestuurscandidate, de heer J. Galema van Greontero. Deze kwam in de plaats voor de heer j. Kramer van Wolsurn, die vanwege zijn leeftijd f 76 jaar) meende te moeten aftreden. Hü werd hartelijk toegesproken door de voorzitter, die nog in herinnering bracht, dat de heer Kramer van 1934 tot 1949 secretaris van de vereniging is geweest.

Door een stevig applaus gaf de vergadering, die in de Harmonie te Leeuwarden werd gehouden, enige malen blijk van haar vertrouwen in het bestuur en van haar instemming met hetgeen de directeur naar voren bracht.

1954

Leeuwarder Courant 1954-03-12

C.B.T.B. acht zijn voorzitter de man voor Landbouwschap

De vice-voorzitter van de Friese CBTB. de heer S. J. van Tuinen, toonde zich gister op de algemene vergadering onaangenaam getroffen door de motivering, waarmee de Friesche Maatschappij van Landbouw een candidaat gesteld heeft voor het hoofdbestuur van het Landbouwschap. Op het ogenblik is de voorzitter van de Friese CBTB. de heer H. M. Gerbrandy, hoofdbestuurslid van de Stichting voor de Landbouw voor de Nederlandse veehouderij. Hij heeft als zodanig een belangrijk aandeel gehad in de voorbereiding van het Landbouwschap en het zou een grove miskenning van zijn kwaliteiten zyn, zo zei de heer van Tuinen, als deze man zijn werk in het Landbouwschap niet zou kunnen voortzetten.

Deze kwestie kwam aan de orde door een motie van de afdeling Franeker, waarin ~voor het merendeel coöperatieve boeren" aandringen op het handhaven van de heer Gerbrandy, die zij wel representatief achten. (De Friesche Mij is met een candidaat gekomen, de heer A. F. Heida, voorzitter van de Friese Zuivelbond, omdat zij de heer Gerbrandy niet representatief acht voor het voor het grotendeels coöperatief ingestelde Friesland. De heer Gerbrandy is namelijk voorzitter van de Friese Zuivelvereniging, een organisatie van veehouders, die hun melk aan particuliere fabrieken leveren. Red. L. C.)

Leeuwarder Courant 1954-09-23

Veertig jaar boerencontrôle op particuliere zuivelfabriek **Honderden boeren vierden jubileum**

H onderden boeren en hun echtgenoten kwamen gister uit Friesland, Groningen, de kop van Overijssel en de Noordoostpolder naar Leeuwarden om daar het veertigjarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Melkcontrôle te vieren. Deze vereniging controleert voor de 8000 boeren, die in het noorden van Nederland de melk aan de particuliere fabrieken leveren, of zii door de fabrieken op de juiste wijze worden behandeld. Haar ontstaan dankt de vereniging aan een initiatief van de fabrikanten, die een controle-orgaan wensten, opdat zij gevrijwaard zouden blijven van wantrouwen. Als zodanig heeft de vereniging haar waarde dubbel en dwars bewezen. Daarvan getuigde ook de opkomst van de boeren, die de grote zaal van de Harmonie gisteren bijna geheel vulden.

Ook van officiële zijde was er belangstelling, zo kon de heer H. M Gerbrandy, voorzitter, als vertegenwoordiger van het provinciaal bestuur. Gedeputeerde J. L. Hoogland welkom heten en voorts dr. P. N. Boekei, directeur van het zuivelwezen aan het ministerie van landbouw, de heer Hupkes van de Vereniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne. ir. B. C. van Balen Wf.lter. directeur van het kaas- en botercontrôlestation en de heer J. W. Koopmans, voorzitter van de Kamer van Koophandel. In zün jubileumrede schetste de heer Gerbrandy het ontstaan van de vereniging. Na een lange aanloopperiode, waarin eerst getracht werd tot een orgaan te komen, dat gelijkelijk voor de coöperatie en de particuliere industrie zou werken, kwam tenslotte de geestelike vader van de vereniging, de zuivelconsulent van de Friesche Maatschappij van Landbouw, de heer J. Mesdag, tot de vorming van de vereniging, zoals ze nu is. Oprichting was zo langzamerhand wel noodzakelijk geworden, omdat bewust aangewakkerde praatjes alsof de fabrikanten naar willekeur het vetgehalte van de melk bepaalden, wantrouwen wekten. De heer Gerbrandy bracht warme hulde aan de toenmalige

voorzitter van de Friesche Mü-, dr. E. van Weideren baron Rengers, en aan wülen de heer Mesdag, voor hetgeen zü voor de vereniging hebben gedaan. Hun werk getuigde van een brede blik en wüde visie Het doel van de vereniging was door het uitoefenen van toezicht op de bedrijven de leveranciers van melk zekerheid te geven, dat hun belangen goed en eerlijk werden behartigd en daardoor de beheerders van de fabrieken te vrijwaren van wantrouwen. Dat is het doel nog.

De man, die dit contrólewerk van de grond af heeft opgebouwd, is de heer H. J. Bos geweest, die de vereniging gediend heeft van 1914 tot 1951. het jaar van zün overlüden. Hü werd als deskundige algemeen erkend. Dank bracht de heer Gerbrandy ook aan de huidige staf van de vereniging, de heren ir. D. Schuurman» Zondervan en De Vries. De heer Zondervan is reeds dertig jaar bü de vereniging in dienst. Tenslotte deelde de heer Gerbrandv de resultaten mee van het melkonderzoek in het laatste kwartaal. Van de onderzochte monsters vertoonde 98.3 pet. geen afwijking in het vetgehalte met hef onderzoek van de fabriek. Bü 1.7 net. werd wel een afwijking naar boven of beneden geconstateerd. Uit het onderzoek resulteerde tenslotte een afwijking van 0.0014 pet. vet beneden het werkelijke vetgehalte over alle melk. Vervolgens kreeg 't woord de heer J. L. Hoogland, die op de grote betekenis van de melk voor Friesland wees en ook op het belang van de jubilerende vereniging, die in de toekomst nog wel jens voor een nieuwe taak kan komen te staan als de waardebepaling van de melk nog op een andere wüze zal geschieden, als op het ogenblik het geval is. De heer Hoogland verontschuldigde de Commissaris der Koningin, die graag aanwezig had willen zijn, doch dringende zaken elders had. (Beatrix-oord. Red. L.C.). Nadat dr. Boekei zün gelukwensen had overgebracht sprak de heer Hupkes voor de V.V.Z.M., die er aan herinnerde, dat vijftien jaar geleden, toen de regering voorschriften gaf over de uitbetaling van de melk, het controlesysteem in geheel Nederland op dezelfde leest werd geschoeid als dit bü de jubilerende vereniging. Het bestuur van de veertigjarige Nederlandse Vereniging voor Melkcontróle bestaai op het ogenblik uit de heren: (zittend van links naar rechts) J. Atsma, J. Anema, H. M. Gerbrandy, voorzitter, ir. D. Schuurmans, secretaris-directeur, (staande) H. Boterkooper, A. Gaastra, H. Zuidema, R. J. Riemersma, ir. H. J. Witteveen en H. L. Boersma.

1955

Leeuwarder Courant 1955-11-14

De Friese zuivelcoöperatie staat op het punt de Lijempf gedeeltelijk over te nemen

Dezer dagen zijn grote verschuivingen te verwachten in de Friese zuivelindustrie. Naar bericht wordt, is er tussen de leiding van de Coöp. Condensfabriek Friesland en de leiding van de n.v. Lijempf overeenstemming bereikt over de verkoop van een aantal fabrieken. Vandaag zouden in Utrecht de onderhandelingen worden afgesloten en morgen zullen de Friese coöp. Zuivelfabrieken, de leden van de condensfabriek, zich op een buitengewone vergadering over de gesloten overeenkomst uitspreken en deze eventueel bekrachtigen. Morgen zouden ook de staf en de directeurs van de Lijempf-fabrieken ingelicht worden.

Hoeveel fabrieken de Lijempf in Friesland van de hand zal doen is nog niet bekend. Er is sprake van een zestal bedrijven met ongeveer zestig miljoen kilo melk. Feit is in ieder geval, dat aan de Lijempf-fabrieken zowel in als buiten Friesland zo goed als alle reparatie en onderhoudswerken zijn stop gezet. Alleen datgene wordt nog gedaan, wat nodig is om de fabrieken draaiende te houden.

De fabrieken, die de Lijempf in Friesland heeft, staan in Berlikum, Dokkum, Augustinusga (ontvangststation), Drachten, Wolvega, Sloten en Workum. Van deze fabrieken is die in Berlikum de grootste en de best ingerichte en deze zal waarschijnlijk niet verkocht worden.

De andere fabrieken zijn hoognodig aan een algehele herinrichting toe. Bij de fabriek in Sloten was men daar reeds geruime tijd mee bezig.

In de loop van dit jaar heeft de Lijempf reeds fabrieken afgestoten in Noord-Holland (Ursem en Hoorn) en in Groningen (Groningen en Sappemeer). In Groningen heeft de Lijempf nu nog de goed ingerichte fabriek te Brilt en verder de fabrieken te Winsum, Doezum en Tolbert, die niet modern meer zijn. De fabriek in Steenwijkerwold is ontvangststation. De fabriek in Kampen is een van de beste die de Lijempf heeft. Verder staan er nog fabrieken in Kuinre en Oldebroek.

De aankoop, die de Condensfabriek van plan is te doen, betreft uiteraard niet alleen de fabrieken, doch heeft ook ten doel de positie van de Friese zuivelcoöperatie te versterken. De coöperatieve zuivelfabrieken in Friesland hebben met de Condensfabriek meer dan voldoende capaciteit om alle melk van de coöperatie-boeren te verwerken. Door de grote uitbreiding van de Condensfabriek in de afgelopen jaren is er zelfs een behoorlijke overcapaciteit ontstaan.

Leeuwarder Courant 1955-11-15

***CCF* koopt zeven Lijempffabrieken ⁴** Reorganisatie Lijempf heeft haar beslag gekregen

In de vanmorgen gehouden ledenvergadering van de *Coöp. Condensfabriek Friesland (CCF)* is het bestuur gemachtigd de overeenkomst met de n.v. *Lijempf* uit te voeren. Naar wij vernemen houdt

---

4 Meer over deze verkoop geplaatst in de [MAP-Lijempf](#) en op de site.

deze overeenkomst in, dat de *Lijempf* zijn fabrieken in Friesland op twee na aan de Condens overdoet. Vanaf 26 November zal de Condens deze fabrieken zelf exploiteren. Het zijn de Lijempf-bedrijven in **Dokkum, Berlikum, Workum, Sloten** en **Wolvega** en buiten Friesland **Kuinre** en **Steenwijkerwold**.

Niet in de overeenkomst zijn opgenomen de fabrieken te **Augustinusga** en **Drachten**. Met de overdracht van de 7 fabrieken is een hoeveelheid melk van tachtig miljoen kilo gemoeid.

Naar wij verder vernemen heeft de directie van de *Lijempf* ter verbetering van de rentabiliteit en de liquiditeit van de onderneming besloten over te gaan tot 'n ingrijpende reorganisatie, die nu haar beslag heeft gekregen in de overdracht van de bovengenoemde fabrieken. Deze reorganisatie houdt in, dat de vennootschap zich in de toekomst zal gaan specialiseren in de fabricage en afzet van gecondenseerde melk, melkpoeder, ijsmix, en speciaalproducten, hetgeen tot gevolg heeft, dat ze zich zal terugtrekken uit het melkinrichtingbedrijf en dat ze de kaasproductie sterk zal inkrimpen.

In verband hiermee is getracht met verschillende zuivelfabrikanten tot overeenstemming te komen, waarbij tenslotte besloten is overeenkomsten aan te gaan met de *DOMO* en de Coöp. Condensfabriek Friesland. Volgens deze overeenkomst zullen op 26 November de melkinrichtingsbedrijven te **Groningen** en **Sappemeer** aan de *DOMO* en de bedrijven te **Berlikum, Dokkum, Kuinre, Sloten, Steenwijkerwold, Wolvega** en **Workum** aan de *Coöp. Condensfabriek Friesland* worden overgedragen.

De distributie van melkproducten van de *Lijempf* te Leeuwarden zal in verband met de overdracht van de melkinrichtingbedrijven te **Berlikum** eveneens aan de *Coöp. Condensfabriek Friesland* worden overgedragen.

In de overeenkomst is een bepaling opgenomen, welke de rechtspositie van het bij de overdracht betrokken personeel handhaaft.

De productie van gecondenseerde melk, zowel gesuikerde als ongesuikerde, melkpoeder, ijsmix, speciaalproducten, boter en kaas in de fabrieken te **Brittil, Doezum, Drachten, Kampen, Tolbert** en **Winsum** blijft onverminderd gehandhaafd, terwijl ook de fabrieken te **Augustinusga** en **Oldebroek**, die hoofdzakelijk alleen melk ontvangen, normaal in bedrijf blijven. De belangen van de *Lijempf* bij de n.v. *Prinses* te **Ursem** die geheel buiten de reorganisatie vallen, blijven eveneens ongewijzigd.

Reorganisatie klaar

Met deze ingrijpende reorganisatie, die hiermee haar beslag heeft gekregen, wordt zowel een technisch, financieel als commercieel goed gefundeerd bedrijf verkregen, waarin een economische productie mogelijk is, zo meent de Lijempf-directie.

De Friesche Koerier 1955-11-28

Na overname van de Lijempf-fabrieken

Vrij veel boeren leveren aan particuliere fabriek Eerste dag biedt nog geen goed overzicht

(Van een onzer verslaggevers)

HEEBENVEEN. — Zondag, de eerste dag van de melklevering in de nieuwe verhoudingen, is er nog weinig spectaculairs gebeurd, na de verrassende berichten over de verkoop van de Lijempffabrieken. Het beeld van de toestand is nog niet helemaal duidelijk, omdat uiteraard een Zondag niet

de beste dag is om de aanvoer van melk te beoordelen.

Bij de zuivelfabriek in Berlikum — een van de zeven, die Zondag aan de Condens zijn overgegaan — was de situatie gisteren zodanig, dat de directeur kon verklaren, dat de toestand zich vrij gunstig laat aanzien. In Dokkum werd Zondagmorgen de zelfde hoeveelheid melk aangevoerd.

Wolvega: „Heel redelijk”

Wolvega: „Heel redelijk”

De aanvoer in Wolvega schetste de directeur als „heel redelijk". Wel is hier minder melk aangevoerd. Dit weer vindt zijn oorzaak in het feit, dat verschillende boeren in het gebied van de fabriek in Wolvega, hoofdzakelijk woonachtig in de streek, Knijpe, Katlijk, Mildam, hun melk Zondag met de Hollandia-auto's hebben meegegeven. De directeur van de fabriek in Scharsterbrug drukte die verhoogde aanvoer uit als „een paar ritten meer". Gevraagd naar zijn oordeel over de toestand sinds Zondag deelde hij mede, dat indien de Hollandia-auto's de route van de Lijempf reden, zij ongetwijfeld alle melk zouden krijgen. Ook is Zondag in Scharsterbrug melk verwerkt van een aantal boeren uit de buurt van Blankenham, die tot Zondag de melk naar Kuinre lieten transporteren.

Kuinre

Het merendeel van de bij de fabriek in Kuinre aangesloten veehouders, die Donderdagavond besloten hun melk slechts aan particuliere fabrieken af te geven, heeft de melk meegegeven met de auto's van Lankhorst uit Heeg.

Twee volle wagens arriveerden daar Zondag aan de fabriek. Naar de mening van de directeur geeft dit niet de juiste situatie weer. Veel meer boeren in de streek rondom Kuinre zouden hun melk bittergraag naar 'n particuliere fabriek zenden, doch de kosten van vervoer zijn zodanig, vooral in het gebied van Ossenzijl en Kalenberg, dat zulks niet helemaal verantwoord is.

Verscheidene veehouders uit deze streek hebben de directeur van Lankhorsts fabriek herhaaldelijk opgebeld met het verzoek toch vooral ook hun melk af te halen, „doch", aldus de directeur, „helaas is dit niet altijd mogelijk, omdat het vervoer veelal te duur wordt." Op verzoek zal hij de komende week enkele besprekingen bijwonen.

De heer ir Ritzema van Ikema, hoofddirecteur van de Condens, deelde ons hedenmorgen nog het volgende mee: Zondag was de toestand bevredigend en geheel overeenkomstig de verwachtingen. Hier en daar waren er verhezen. Deze waren het grootst in Kuinre. Verder waren er verliezen van enige omvang in Dokkum. Het kan zijn dat, wanneer wij de omvang van vandaag kunnen bekijken, wij daarover in de loop van de dag een communiqué uit zullen geven, aldus de heer Ritzema van Ikema.

De directeur van de Freija fabriek te Veenwouden zei vanmorgen, dat hij een hoeveelheid melk meer had gekregen dan anders het geval is. Hoeveel dat was, wensde hij nog niet mee te delen, omdat dit naar zijn mening niet zoveel zegt. „Dit geval speelt zich niet in een of twee dagen af, doch op langere termijn", was zijn oordeel.

Leeuwarder Courant 1955-11-28

Veel Lijempf-melk in particuliere sector

Zondag zijn de Lijempf-fabrieken in **Dokkum, Berlikum, Workum, Sloten, Wolvega, Kuinre en Steenwijkerwold** voor de *Coöp. Condensfabriek Friesland (CCF)* begonnen te draaien. Reeds is gebleken, dat er veel melk van deze fabrieken in de sector van de particuliere fabrieken is gebleven. De *Hollandia*-fabrieken in **Bolsward** en **Scharsterbrug** zouden Zondag een hoeveelheid melk extra hebben ontvangen, die overeenkomt met drie miljoen kg. per jaar. Dit is ook ongeveer de hoe-

veelheid, die **Lankhorst-Heeg** extra heeft gekregen. *Freia* in **Veenwouden** zou voor een jaarhoeveelheid van anderhalfmiljoen kg. hebben aangetrokken boven **Dokkum**. Van de resultaten van de andere tien particuliere fabrieken is nog niets bekend, doch deze zullen waarschijnlijk naar verhouding niet hoger liggen.

Zoals is meegedeeld werd er aan de *Lijempf-fabrieken* per jaar tachtig miljoen kg. melk verwerkt. De schatting van deze hoeveelheid wordt door sommigen aan de hoge kant geacht. Uit andere bron vernemen wij, dat aan de zeven fabrieken niet meer dan zeventig miljoen kg. werd aangevoerd.

Reformatorisch Dagblad 1955-12-02

CCF ontving niet alle melk van Lijempf fabrieken

Zoals bekend is, is een aantal fabrieken van de Lijempf overgedragen aan de Coöp. Condensfabriek Friesland (CCF.) te Leeuwarden. Deze overdracht, waaraan de ledenvergadering van de Friesland Vrijdag j.l. haar goedkeuring heeft gehecht, is thans in werking getreden. Het is daarbij gebleken dat lang niet alle melk, die door de voormalige Lijempf-fabrieken te **Berlikum, Dokkum, Kuinre, Sloten, Steenwijkerwold, Wolvega** en **Workum** werd verwerkt, thans aan de Friesland wordt geleverd.

Van de naar schatting 70 miljoen kilogram melk die door deze fabrieken werd verwerkt, blijft naar het zich thans laat aanzien zeker 10 miljoen kilogram in de particuliere sector.

De algemene Nederlandse agrarische bedrijfsbond heeft dezer dagen een waarschuwing doen uitgaan aan de kleinere particuliere zuivelbedrijven in Friesland, om „niet in troebel water te gaan visen”. Mochten er door het optreden van deze ondernemers woelingen ontstaan, zo wordt in een circulaire medegedeeld, dan zal de A.N.A.B. hen “op niet mis te verstane wijze aan eventuele consequenties ten aanzien van de werkgelegenheid in de zuivelindustrie binden”.

Leeuwarder Courant 1955-12-03

Volledige 'Veemarkt' in MAP-Veemarkt

DE VEEMARKT

[...] – Melkaanbod op fabrieken was na eerste week ca. 80% voor alle 7 fabrieken. De heftigste reactie was er in Kuinre, waar 33 % verdween naar andere – particulieren- fabrieken. Het waren niet alleen de kleintjes, het ging n.l. om 44% van de melk. Veel melk ging er naar *Lankhorst* (Heeg) en *Hollandia* (Scharsterbrug). Het had wel meer kunnen zijn, maar de ‘particulieren’ namen ongunstig gelegen boeren niet aan, i.v.m. te kostbare melkritten. [...]

Leeuwarder Courant 1955-12-17

Veslag vergadering: Ned. Ver. voor Melkcontrole sprak over Lijempf-fabrieken

Op de algemene vergadering van de Ned. Vereniging voor Melkcontrôle, die gisteren in de Harmo-

nie te Leeuwarden gehouden werd, is ook enkele malen de overdracht van Lijempf-fabrieken aan de Coöp. Condensfabriek Friesland ter sprake gekomen. Voor de vereniging betekent de overdracht een achteruitgang in de financiële inkomsten, doordat een aantal plaatselijke controleverenigingen hebben opgehouden te functionneren. Naar aanleiding hiervan ontstond een dispuut over het feit of de particuliere fabrieken al of niet voldoende hun best doen veehouders te helpen, die per se niet aan een coöperatie willen leveren. Van bestuurszijde werd er op gewezen, dat de particuliere fabrieken zeker niet in één keer in staat zouden zijn 70 tot 80 miljoen kg melk extra te verwerken. Bovendien hebben vele ex-Lijempfleveranciers hun houding ten aanzien van de nieuwe situatie nog niet bepaald. Wanneer twintig procent van de veehouders in een bepaald gebied hun melk aan de particuliere fabriek wil leveren en tachtig procent aarzelt nog, dan is het nog niet mogelijk een melkriet in te leggen.

De directeur van de vereniging, tevens secretaris van de Friese Zuivelvereniging, ir. D. Schuurmans, deelde mee, dat deze laatste organisatie op het ogenblik bezig is overal afdelingen op te richten ook daar waar ze voorheen niet waren. In zijn openingswoord zei de voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy, dat de Ned. Ver. voor Melkcontrole een zuiver objectief werkende organisatie is, die verschillende controlewerkzaamheden verricht op de zuivelfabrieken ten behoeve van de leveranciers. Bij de bestuursverkiezing werd in de vacature van de heer .T H. Zuidema van Ulrum gekozen de heer R. Dijkstra van Winsum (Gr.). Herkozen werd de heer R. J. Riemersma van Hardegarijp.

Door de vereniging werden in 1954/55 236 bezoeken aan de fabrieken gebracht. In 98.1 procent van de onderzochte monsters werd geen afwijking in de bepaling van het vetgehalte gevonden. In 1.7 procent was er een afwijking kleiner dan 0.1 procent en in 0.2 procent was de afwijking groter dan 0.1 procent. De totale gemiddelde afwijking van het werkelijke vetgehalte bedroeg 0.003 procent, Rê't laagste dat er ooit geconstateerd is. Hoewel de boetes vertienvoudigd waren zijn de inkomsten hieruit voor de vereniging aanmerkelijk teruggelopen tot f 1303.50.

1956

Leeuwarder Courant 1956-03-03

Verslag verg. FZV: Voorzitter Friese Zuivelvereniging ziet:

Geen mogelijkheid en geen middel tot hogere melkprijs

De melkprijs was ook een onderwerp, dat gister aan de orde kwam op de algemene vergadering van de Friese zuivelvereniging, die in de Harmonie te Leeuwarden vergaderde. Er is de landbouworganisaties in dezen gebrek aan een vaste lijn verweten, zo zei de voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy van Nijland, doch hij meende dit van de hand te moeten wijzen, omdat juist de minister met telkens gewijzigde systemen de landbouw voor moeilijkheden heeft geplaatst.

Waarom is de melkprijs onvoldoende, zo vroeg de heer Gerbrandy zich af? Dat is niet de schuld van de landbouworganisaties, maar het is een gevolg van het feit, dat de landbouw een minderheid in Nederland vormt, hetgeen naar voren kwam in het melkprijsdebat in de Tweede Kamer. Daar namen de afgevaardigden tegenover de regering een geheel andere houding aan dan ze van te voren buiten de Kamer hadden gedaan. In de Kamerfracties was geen overeenstemming over het landbouwbeleid. Er zijn te veel mensen, die belang hebben bij lage voedselprijzen. De heer Gerbrandy zag geen mogelijkheid en geen middel verandering in de situatie te brengen.

Bij de bestuursverkiezing werden de heren D. Cnossen van Nyland en J. J. Holwerda van Wetzens voor de veehouders met algemene stemmen herkozen. In de plaats van ir. A. Cats, die bedankte als lid en als bestuurslid, voor de directeuren werd gekozen de heer H. Petter van de N.V. Lankhorst te Osingahuizen. Hij verwierf 39 stemmen en zijn collega A. Visser van N.V. Hollandia te Scharsterbrug 37 stemmen.

De secretaris van de vereniging, Ir. D. Schuurmans, deelde mee, dat de geest in de vereniging na de overdracht van de Lijmpf-fabrieken aan de Coöp. Condensfabriek „Friesland” levendiger is geworden. Er zijn drie afdelingen opgeheven, maar er zijn vier nieuwe voor in de plaats gekomen.

Leeuwarder Courant 1956-11-17

Vereniging voor melkcontrole is niet in de verdrukking gekomen

Verslag vergadering Ned. Ver. V. Melkcontrole

Onder voorzitterschap van de heer H. M. Gerbrandy hield de Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole gister in de Harmonie te Leeuwarden haar algemene vergadering. De directeur, ir. D. Schuurmans, deelde mee, dat de vereniging niet in financiële moeilijkheden zal komen als gevolg van de overgang van 'n aantal particuliere fabrieken naar de Coöperatieve Condensfabriek. Bij de controle op de vetbepalingen aan de fabrieken werd in 98,7 procent van de gevallen een vetbepaling gevonden, die voldoende nauwkeurig was. In 1,2 procent van de gevallen was er een afwijking van 0.05 tot 0.1 procent. De totale gemiddelde afwijking was 0.004 procent tegen vorig jaar 0.003. Het totaal der boeten bedroeg f 1461.50 tegen vorig jaar f 1303,50. De voorzitter concludeerde uit deze gegevens, dat er op de fabrieken secuur en minutieus gewerkt wordt.

Bang-bestrijding

Uitvoerig werd er gesproken over de bestrijding van abortus-Bang. De heer We.rumeus Buning van Workum meende dat de particuliere fabrieken in dezen actiever moesten zün. De heer Anema merkte van achter de bestuurstafel op, dat de bestrijding volgend jaar voor alle veehouders verplicht zal zün. De heer Gerbrandy gaf een toelichting op een plan, dat de directeuren van de Gezondheidsdiensten bij het Landbouwschap hebben ingediend. Dit plan bevat een verordening, waarbü bedrijven, die op 1 januari 1958 nog niet vrij zijn bij het busonderzoek van de melk, per rund tien gulden moeten betalen, welk bedrag twee jaar later aan de veehouder zal worden terugbetaald als het bedrijf bij busonderzoek wel vrij is. Hetzelfde zal zich dan de beide volgende jaren herhalen bij het dan verplicht te stellen onderzoek op het bloed.

De heer Holwerda, die de laatste vergadering van de Gezondheidsdienst voor Vee had bezocht, zei, dat hij verbaasd was van deze plannen te horen. Op die vergadering is er met geen woord over gerept, hoewel er toen toch wel iets van bekend moet zün geweest. Hy achtte het onjuist de getroffen bedrijven ook nog te bedreigen met een boete.

1957

Leeuwarder Courant 1957-02-14

Hollandia-concern - 75 jaar - verwerft predicaat „koninklijke” Directie acht toekomst condens ondanks hinderpalen gunstig

(Van onze landbouwredacteur)

Dezer dagen heeft het Hollandia-concern, dat ook een zevental melkfabrieken in Friesland exploiteert; 75 jaar bestaan. In aanwezigheid van o.a. een personeelsdelegatie uit Friesland is dit feit gister op het hoofdkantoor in Vlaardingen herdacht. De commissaris der koningin in Zuid-Holland, mr. Klaassesz, deelde in een toespraak mee, dat aan het concern het praedicaat „koninklijke” is verleend. Mr. Klaassesz vergat niet in zijn toespraak te vermelden, dat hij Hollandia reeds uit zijn Friese jeugd kent, toen hij als jongen geregeld langs de fabriek in “Skarsterbrêge” voer.

Concentraties in Friesland?

Hollandia is in 1882 gesticht door C. H. Wagenaar Hummelinck, die zijn officierscarrière bij de grenadiers had afgebroken om „in de melk” te gaan. 1 april 1882 begon zijn eerste Nederlandse condensfabriek in Vlaardingen met tien man personeel te draaien. In 1894 moest ter verruiming van de grondstoffenpositie een fabriek in **Bolsward** worden gebouwd en twee jaar later kwam er nog een fabriek in **Purmerend** bij. Pas in 1910 volgde de fabriek in **Scharsterbrug** en in 1919 kwam de vijfde en laatste condensfabriek van het concern tot stand in **Oud-Gastel**. Ook een vijftal kaas- en boterfabrieken van de KNM in Friesland (**Ijsbrechtum, Oosterlittens, Nijega (HO), Oudega (W)** en **Bolsward**) werd in het concern opgenomen, dat voorts nog verschillende consumptiemelkinrichtingen en melkontvangststations in Nederland exploiteert.

Met Nestlé

In 1929 werd Hollandia deelgenote in het Zwitserse Nestlé-concern, waardoor de export van het Hollandia-product, behalve naar Engeland, geschiedt door Nestlé, zulks onder afdoende waarborgen voor hoeveelheid en prijs, terwijl Hollandia in de winst van Nestlé deelt. Het aandelenkapitaal van de vennootschap is door de jaren heen gelijk gebleven, namelijk vier miljoen gulden.

4.212 veehouders leverden in 1956 rechtstreeks hun 155 miljoen kg melk aan 't Hollandia-concern, dat werk verschaft aan ongeveer 1250 mensen. Het verloonde bedrag bereikte in 1956 bijna vijf miljoen gulden. De totale omzet in geld bedroeg in 1956 ongeveer 75 miljoen gulden. Gemiddeld wordt er wekelijks voor een miljoen gulden geëxporteerd. Behalve de rechtstreekse leveranties van de boeren koopt het concern al naar de orderpositie ook nog melk van buiten het concern staande fabrieken. In de laatste tien jaar is er bij de n.v. Hollandia zonder haar dochterondernemingen een bedrag van tien miljoen gulden geïnvesteerd voor het op peil houden en moderniseren van de bedrijven.

Plannen in Friesland

Gesuikerde gecondenseerde melk is voor Hollandia het belangrijkste product, doch het concern beweegt zich ook steeds meer op andere terreinen. Speciale aandacht wordt er geschonken aan de drinkmelk en in Scharsterbrug wordt een melkpoederfabriek gebouwd. Dit wordt volgens een mededeling van de directie niet 'n gewone melkpoederfabriek, doch men is van plan om er speciaalproducten te maken zoals babyvoeding en melkpoeder in kleine verpakking. Dit plan brengt met zich mee een concentratie van de condensproductie van de beide Friese fabrieken in Bolsward. De fabriek in Bolsward zal dientengevolge moeten worden uitgebreid. Of er mettertijd ook een concen-

tratie tot stand zal komen van verschillende van de KNM-fabrieken in Friesland, kon men ons niet meedelen. De gedachte aan concentratie leeft wel bij de directie maar definitieve plannen bestaan er niet.

Amerikaanse tactiek

Afgezien van het feit, dat een betere samenwerking tussen de Nederlandse condensfabrikanten tot een hogere prijs zou leiden en ook afgezien van de gevaren van de Euromarkt, beoordelen de beide directieleden van Hollandia, mr. A. Hooites Meursing en de heer I. A. Stuit, de toekomst van de condens gunstig. In de verschillende exportgebieden valt een stijging van de koopkracht waar te nemen en als het Nederlandse prijspeil maar niet te veel stijgt, zal men deze markten kunnen blijven bedienen. Een rem op de ontwikkeling vormen de protectionistische neigingen van verschillende landen, terwijl daar bovendien nog een eigenaardige Amerikaanse handelstactiek bijkomt, die Nederland reeds van de Indo-Chinese markt heeft verdreven en hetzelfde dreigt te doen op de Birmese markt.

Amerika heeft kunstmatig overschotten gekweekt van gesuikerde condens, een product, dat het voorheen niet maakte, en het tracht voor deze zogenaamde overschotten afzetgebieden te vinden door leningen te verstrekken met de conditie, dat daarvoor Amerikaanse condens gekocht moet worden. De Nederlandse condensindustrie heeft daarover reeds een protest ingediend bij de FAO en eveneens bij de Amerikaanse regering in Washington. Het Amerikaanse optreden is namelijk niet in overeenstemming met de regels, die de FAO heeft opgesteld voor de afzet van overschotten. Bij deze afzet mag de normale handel geen schade lijden.

Ook deelde mr. Meursing nog mee, dat er in Friesland overleg gaande is om bij de uitbetaling van de melk ook het eiwitgehalte van de melk in aanmerking te nemen. Dit overleg verkeert echter nog in een beginstadium.

Het personeel van de verschillende fabrieken viert het jubileum intern. Reeds ontving het enveloppen met inhoud.

Leeuwarder Courant 1957-03-09

Verslag verg. FZV:

De particuliere zuivel straks uitbetaling naar eiwit?

De particuliere zuivelindustrie heeft op de coöperatie ongeveer een achterstand van een half jaar bij de invoering van de uitbetaling van de melk naar vet- en eiwitgehalte. Dit deelde ir. D. Schuurmans, secretaris van de Friese Zuivelvereniging, gister mee op de jaarvergadering van deze vereniging in de Harmonie te Leeuwarden. De particuliere zuivelindustrie was het reeds lang eens met zijn standpunt, dat de uitbetaling naar vet alleen onbevredigend was, zo zei ir. Schuurmans, maar men kon niet tot een andere wijze van uitbetaling overgaan zo lang de coöperatie het niet deed.

De berichten, die over de methode van eiwitbepaling in de dagbladers zijn verschenen, achtte ir. Schuurmans niet in overeenstemming met de feiten. Deze methode is namelijk niet geheim, maar is ontwikkeld door een Tsjech en verder uitgewerkt in het laboratorium van prof. Bruger in Wageningen. Ir. Schuurmans hoopte nog deze maand gereed te zijn met een rapport voor de besturen van de Friese Zuivelvereniging en de Ver. voor Melkcontrole en voor de zuivelfabrikanten over de invoering van de uitbetaling naar eiwitgehalte. Invoering van deze uitbetaling hangt alleen af van de in-

richting van een laboratorium, zo deelde ir. Schuurmans nog mee.

In zün openingswoord tot deze vergadering had de voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy, enkele optimistische klanken laten horen over de ontwikkeling van het landbouwbeleid. Hü wees de blokke-ring van de 50 miljoen gulden principieel af en verwierf daarmee de instemming van de aanwezigen. Hij herinnerde er voorts aan, dat de vereniging tien jaar heeft bestaan en nu achttien afdelingen met 3400 leden telt. Door de afdelingen is een nauwere samenwerking ontstaan tussen fabrikanten en leverciers.

Drs. G. de Groot, secretaris van de gewestelike raad van het Landbouwschap, hield op ceze byeenkomst een inleiding over het melkprüsbeleid, waarbü hij aandröng op een grotere samenwerking tussen boeren verwerkers van de melk om het beleid uit handen van de overheid in eigen handen te nemen.

LC 1957-04-20

Kon. Hollandia zet in diverse plaatsen in Nederland diverse melkzaken en/of melkbezorgwijken te koop

Leeuwarder Courant 1957-04-20

MELKZAKEN TE KOOP

In diverse plaatsen in Nederland hebben wij melkzaken en/of melkbezorgwijken te koop. Als u hiervoor interesse hebt, gelieve u te schrijven aan:

„Koninklijke **HOLLANDIA**“ N.V.,
afd. Verkoop, **VLAARDINGEN**
telefoon 01898 — 2941
01800 — 69174

Leeuwarder Courant 1957-07-05

Eerste platina jubileum in zuivelindustrie

75 jaar geleden stichtte KNM de eerste grote zuivelfabrieken
Bolsward en Sneek kregen primeur van zuivelfabricage in het groot

(Van onze landbouwredacteur)

De KNM-fabrieken in Friesland vieren vandaag het feit dat 75 jaar geleden de grondslag werd gelegd voor dit zuivelconcern dat nu nauw gelieerd is met mei het de Hollandia-fabrieken in Vlaardingen, welke op haar beurt verbindingen heeft met net Nestlé-concern. De groep vormt in Friesland het belangrijkste deel van de particuliere zuivelsector.

De KNM-fabrieken staan aan het begin van de fabriekmatige zuivelbereiding in Friesland en hebben deze als het ware geïntroduceerd. Twee jaar eerder was Bokma de Boer in **Veenwouden** reeds met de *Freia-fabriek* gestart, toen in 1882 de burgemeester van Anna Paulowna met enkele anderen de maatschappij oprichtte en in 1883 fabrieken stichtte in **Ijsbrechtum** (Sneek) en **Bolsward**. Het waren de eerste grote fabrieken in Nederland en achteraf kan geconstateerd worden, dat zij een industriële revolutie op het Nederlandse platteland hebben ingezet, waarbij de zuivelbereiding van de boerderij naar de fabriek verplaatst werd.

Met grote tegenzin werden de fabrieken op het platteland ontvangen. Een boer, die zijn melk aan de fabriek leverde, werd „fabrieksboer” genoemd, hetgeen hij als een minderwaardige betiteling opvat-

te. Vooral ook de boerinnen verzetten zich tegen de fabrieken, die echter niet te stuiten waren, want toen de ene fabriek de andere volgde en er in 1886 in **Warga** ook een coöperatieve fabriek kwam, duurde het slechts luttele jaren of het Friese platteland was overdekt met een net van meer dan honderd zuivelfabrieken.

Een luchtfoto van de KNM-fabriek te Sneek/IJsbrechtum, waar ook de centrale melkinrichting van het bedrijf is gevestigd. 75 jaar geleden werd de grondslag voor deze fabriek gelegd. Het werd de eerste grote zuivelfabriek in Friesland.

Spitse pioniers

De oprichters van de *Kon. Nederlandsche Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken* zijn de pioniers geweest van het industriële grootbedrijf in de zuivelindustrie. Zij kozen ook een goede vestigingsplaats voor hun eerste fabrieken. De coöperatie heeft in hun gebied nooit veel vaste grond onder de voeten gekregen, hetgeen behalve aan de geaardheid van de boeren in deze streek voor een belangrijk deel ook te danken is geweest aan de leiding van de fabrieken. Deze moet de jaren door goed geweest zijn. Immers in de eerste plaats is het al een wonder, dat de pioniers niet verongelukt zijn, zoals pioniers in de regel verongelukken. Het zijn overigens zeker geen kwajongens geweest, die uit Holland naar Friesland kwamen om hier fabrieken op te richten, want dwars tegen de heersende (Friese) mening van die tijd in, stichtten zij fabrieken op plaatsen, waar de goegemeente ze niet levensvatbaar achtte. De fabrieken hoorden thuis bij het kleine bedrijf, in de Friese Wouden en in de bouwstreek. De vijf Hollanders zetten hun fabrieken daar neer, waar de melk was, midden in de Friese greidhoek. Ze staan daar nog en er zijn nieuwe bijgekomen.

KNM kwam met kaas

Achteraf valt wel te begrijpen, waarom de zuivelindustrie zo'n snelle ontwikkeling heeft doorgemaakt en waarom het initiatief van de KNM de zuivelbereiding in een grootbedrijf te doen geschieden, juist was. Behalve dat de Friese boter in die tijd een slechte naam had gekregen, was het ook noodzakelijk met een meer uniform product naar voren te komen. Dat konden alleen grote fabrieken, hetgeen ook voor de kaasproductie geldt. De Hollanders introduceerden in Friesland de fabricage van Goudse en Edammer kaas, waarvoor toen ook reeds een wereldmarkt bestond. Deze kaas-soorten waren voorheen in Friesland weinig beken. Jaren nadien werd in Friesland ongeveer de helft van de Nederlandse kaas gefabriceerd, totdat de toenemende productie van gecondenseerde melk in ons gewest het aandeel van de Friese kaas in de Nederlandse productie sterk deed vermindern.

De KNM-fabrieken zijn niet ingericht voor de fabricage van gecondenseerde melk, doch de nauwe band, die er bestaat met de *Hollandia-fabrieken* maakt het mogelijk de KNM-boeren ook te laten profiteren van de mogelijkheden, die de condens biedt.

We hebben op enkele plaatsen gelezen, dat bij de oprichting van de KNM-fabrieken slechts enkele boeren zo vooruitstrevend waren, dat ze hun melk naar de fabrieken stuurden. We betwijfelen of het wel louter vooruitstrevendheid geweest is, die de boeren deed besluiten naar de fabrieken te gaan. Men zou de situatie van toen wel enigszins kunnen vergelijken met de opbloei van de k.i.-verenigingen na de laatste oorlog. De directe aanleiding tot de oprichting van die verenigingen was immers de snel om zich heen grijpende veeziekten. Pas later ging men de nieuwe mogelijkheden zien.

Hoe dat ook zij de KNM-fabrieken waren in ieder geval voor een aantal boeren, die met moeilijkheden bij de boterfabricage zat een uitkomst. De "fabrieksboeren" zaten in den beginne echter nog erg verspreid, zodat de transportkosten naar de fabrieken hoog waren.

Groei maatschappij

De oprichters stichtten een naamloze vennootschap met een kapitaal van f 150.000, waarvan f90.000 werd volgestort. De fabriek in **Ijsbrechtum** werd gebouwd voor negentien en die in **Bolsward** voor ruim achttienduizend gulden. De inventaris van iedere fabriek kwam op tienduizend gulden. In 1888 werden nieuwe fabrieken gebouwd in **Oosterlittens** en **Oudega (W)** en uit de balans blijkt, dat ook de fabrieken in **Bolsward** en **Ijsbrechtum** verder uitgebouwd zijn. In 1892 werd een vijfde fabriek gesticht in **Wommels**, welke later is opgeheven. In 1899 kreeg de onderneming het predicaat „koninklijke”. In 1920 wordt de fabriek te **Nijega (HO.)** overgenomen door de K.N.M.

De vijf fabrieken in **Ijsbrechtum, Bolsward, Oosterlittens, Oudega (W)** en **Nijega (H.O.)** vormen nu een moderne vijfkaart, waarin jaarlijks 45 miljoen kg melk verwerkt wordt door de 200 man personeel (inclusief degenen, die in de exportafdeling werken). Kenmerkend voor het bedrijf is het aantal personeelsleden, dat een zeer lange staat van dienst heeft. (Reeds in 1899 was er een pensioenfonds).

De KNM staat op het ogenblik onder leiding van de heer J. Nauta, die in 1933 de opvolger werd van M. Haagsma. Diens voorgangers in het bedrijf zijn geweest de heren J. G. Hibma, D. Harmens en Th. J. Waller, een van de oprichters. De heer Nauta komt de eer toe de KNM-fabrieken 'n belangrijke plaats te hebben gegeven in de kaasexport van na de oorlog, waarmee hij een oude traditie van de KNM nieuwe glans gaf.

Leeuwarder Courant 1957-07-06

K.N.M. herdacht 75-jarig bestaan

Tijdens een druk bezochte receptie in de foyer van Amicitia te Sneek is het 75-jarig jubileum van de *Koninkl. Nederlandse Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken*, waar we gister reeds uitvoerig over schreven, herdacht. Vanzelfsprekend ontbrak het de directie niet aan goede gaven (ze werd in meer dan tachtig bloemstukken gezet) en goede woorden. Zo sprak de heer C. J. Berkhout voor de *Vereniging van Sneker Zakenlieden*, de heer H. Lampe namens de *Kamer van Koophandel en Fabrieken*, de heer B. Engelsma voor de *Rotary*, de heer H. M. Gerbrandy voor de *Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole* en de *Friese zuivelvereniging* en de heer G. M. Gerbrandy uit naam van de leveranciersvereniging Bolsward.

De voorzitter van de *Vereniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne*, de heer J. G. Blink uit Den Haag, uitte zijn grote waardering voor de vriendschap en steun van de vroegere directeur van de K.N.M., de heer J. G. Hibma, die de stoot gaf voor de oprichting van de *V.V.Z.M.*, terwijl hij dankbaar was voor het feit, dat de vereniging nu mag profiteren van de deskundigheid van de tegenwoordige directeur. De heer Blink bood een bureaulamp aan. Voor het departement Sneek van de *Nederlandse Maatschappij van Nijverheid en Handel* sprak de heer A. Anema, directeur van de *Normandia*-fabriek te Sneek. Het verheugde spr., dat de K.N.M., na eerst in Harlingen en Leeuwarden te zijn gevestigd, haar zetel nu in Sneek had. Hij sprak de wens uit, dat in deze situatie geen verandering meer zal komen.

Het personeel liet zich vertegenwoordigen door de heer IJ. Seffinga uit Oosterlittens. Deze bood uit naam van alle medewerkers een (schoorsteen) tegeltableau van Makkumer aardewerk, ontworpen

door de heer J. R. Steensma, aan — het ontwerp althans. Het tableau zal straks de directiekamer sien. Directeur J. Nauta zei in zijn antwoord door twee omstandigheden bijzonder te zijn getroffen: doordat het geschenk door de heer Seffinga, wiens vader en grootvader ook al bij het bedrijf werkten, werd aangeboden en door de eenheid, die uit het één-cadeau-namens-allen spreekt. Eenheid in en liefde voor het bedrijf vormen een fundament, waarop kan worden verder gebouwd.

Leeuwarder Courant 1957-10-12

Melk is coöperatief en niet speculatief

(De Veemarkt – dl)

[.....]

De oudste zuivelfabriek van Friesland, de Freija In Veewouden, heeft de melkprijs niet kunnen maken en bleef ongeveer een cent onder de coöperatieve concurrentie. Nou zal het wezen, dacht iedereen. De coöperatiedirecteuren waren en zijn nog voortdurend op pad, maar de boeren blijven meneer Anema trouw. Onmiddellijk ook gingen er geruchten over het voortbestaan van de fabriek als zelfstandige particuliere N.V. Nestlé? Condens? „Daar is voorlopig geen sprake van, zegt de directeur van Freija.

Het is op het ogenblik bepaald niet een gunstig moment om een zuivelfabriek in Nederland, dit wil praktisch zeggen een kwantum melk, over te doen aan een andere organisatie. In het bijzonder de Hollandia-fabrieken, die in het kader van het Nestlé-concern werken, hebben melk te over. Het stroomt langs alle mogelijke wegen weg en komt ook wel in de vacuüms van de Condens terecht. Nestlé kan namelijk de dure Nederlandse melk niet gebruiken.

We weten niet of de coöperatie-haters onder de leveranciers tegen deze handelwijze met hun melk door Hollandia geprotesteerd hebben. Het zal wel niet, want het enige wat de „vrije boeren” doen is melk aan de kant van de weg zetten en er verder niet naar omkijken. Dat kan soms verstandig zijn. Als ze al eens te weten zouden komen, dat hun melk in blikjes gedaan wordt met in gouden letters „Nestlé” er op, dan is dat misschien een reden om daar een ogenblik trots op te zijn. Per slot van rekening wordt lang niet alle melk de eer waardig geacht om onder de wereldberoemde gouden letters verkocht te worden. Niet alleen trots moeten ze zijn, maar ook dankbaar, want het merk laat zich wel verkopen en dus kunnen zij hun melk kwijt. Maar waar Nestlé nog kan spreken van „onze boeren”, daar kunnen de vrije boeren niet spreken van „onze Nestlé”.

Dat is dit jaar ook gebleken Het was voor Nestlé voordeliger om de blikjes met de gouden naam in Denemarken te laten vullen en Hollandia blijft met de melk zitten. Het verlies dat Nestlé bij zijn deelneming in de Hollandia-fabrieken leed is blijkbaar kleiner dan de winst, die er op de Deense condens gemaakt kan worden. Het was wel aantrekkelijk voor de internationale condensconcerns - Nestlé was de enige niet - om op Denemarken over te schakelen.

Dat land gaf exportbonussen en had een veel lagere suikerprijs dan Nederland. Er zijn bovendien nog andere landen. die vreemde manipulaties uithalen op de condensmarkt, en daar liggen voor de condensconcerns wel mogelijkheden, zodra ze hun grondstoffen maar goedkoop in handen krijgen.

De Condens heeft wel eens iets gedaan met zijn merken. Toen in de oorlog Nederland afgesloten was van de wereldmarkt, werd in Amerika condensmelk geblikt met een etiketje van de Friese Vlag er op. In verschillende afzetgebieden ging zo de naam van de Friese Vlag niet verloren. Op het ogenblik haalt de Condens uiteraard zulke stunts niet uit. Je zou de Friese boeren eens moeten horen, wanneer de Denen goede sier maakten met hun merk. De Condens heeft tot taak de melk van de bij de coöperaties aangesloten Friese boeren voor deze boeren tot waarde te brengen.

De taak van Nestlé is een andere. Iedere leverancier van melk aan Nestlé brengt zijn eigen melk tot waarde. Daarom heet zo'n leverancier een vrije boer. Nestlé mag hem in de steek laten - zal dat niet

direct doen - en hij mag Nestlé in de steek laten. Wat dat betreft is hij zo vrij als een vogeltje in de lucht. Vogelvrij heet dat. Zijn leider is de heer H. M. Gerbrandy van Nijland, gedeputeerde, voorzitter van de Friese CBTB en bestuurslid van het Landbouwschap.

In een van zijn functies heeft hij dit voorjaar de Friese boeren een urgentieprogramma voorgehouden. Daarin werd iets gezegd over economische machtsvorming van de melkleveranciers in Nederland. Misschien was het wel bedoeld als zoethoudertje van de Friese boeren, maar we hebben er nooit weer iets van gehoord. Het is zeker niet urgent meer.

Inderdaad lijkt het niet meer urgent **Minister Mansholt** koopt immers alle melk op voor gemiddeld 28,4 ct per kg. Wat zal een vrije boer zich dan nog druk maken over Condens en Nestlé. Hij leest een stukje van ir. D. S. Schuurmans in zijn vrije lijfblad over de internationale verbindingen van de Condens en concludeert, dat het alles één pot nat is.

Een conclusie. waar wij het uiteraard niet mee eens kunnen zijn. Indien namelijk de vrije boeren zich in het verleden niet gedragen hadden als grondstoffenleveranciers, maar zich hun verantwoordelijkheid voor de melk in een verder stadium van de productie bewust waren geweest, dan zouden de melkproducenten in Nederland op het ogenblik sterker hebben gestaan, dan ze nu doen.

Op het zelfde moment, dat particuliere melk dagelijks bij tienduizenden liters in de coöperatieve kaasbakken stroomt, durft ir. Schuurmans in zijn blad nog schrijven, dat er geen evenwicht is tussen coöperatie en particuliere industrie. Dit evenwicht zou volgens hem ten gunste van de particuliere fabrieken hersteld moeten worden.

We vrezen voor Ir. Schuurmans, dat het daarvoor reeds te laat is. Maar het is ook te laat om nu nog het coöperatieve apparaat - waar de melk van nature in thuis hoort - op te bouwen, dat voor een doorgaande afzet kan zorgen. De politieke oorzaken, die tot de terugtocht van de internationale concerns uit Nederland geleid hebben, willen we voor het ogenblik buiten beschouwing laten.

Het lijfblad van de geheid-liberale Zwitserse zakenlieden, de Neue Zürcher Zeitung, zegt er echter dit van: „Zelfs op het gebied van de agrarische producten verliest Nederland geleidelijk zijn gunstige internationale concurrentiepositie tegenover andere landen, vooral tegenover Denemarken. Dit is minder het gevolg van het in vele landen welig tierende agrarische protectionisme als wel vanwege zijn doctorandussen in de economie, die de boeren met minimumprijzen proberen te beschermen, die veel te „wetenschappelijk zijn berekend en daardoor zo hoog zijn, dat boze tongen beweren, dat ook de kosten van een krantenabonnement en de televisie voor het vee inbegrepen zijn....”
[.....]

Leeuwarder Courant 1957-11-05

Leveranciers en personeel K.N.M. vierden 75-jarig jubileum

In een overvolle Harmoniezaal vierden gisteravond de leveranciers en het personeel van de K.N.M. fabrieken te **Bolsward** en **Oosterlittens** het 75-jarig bestaan van de maatschappij op een genoeglijke en feestelijke bijeenkomst. Op 5 juli — de officiële, geboortedatum van de mij — was een en ander al op meer officiële wijze herdacht, zodat de gebruikelijke toespraken gisteren tot een minimum beperkt konden worden.

De heer J. Nauta te Sneek, hoofd-directeur van de onderneming, sprak een kort openingswoord, waarin hij de eerste jaren van de maatschappij in herinnering bracht en zei dat de boeken het eerste jaar werden afgesloten met een tekort van elfhonderd gulden. Het tweede jaar steeg dit tot veertigduizend en 't derde jaar was het resultaat ook al niet beter. Dit was echter niet te verwonderen, zo zei de heer Nauta, want toen hij 32 jaar geleden bij de K.N.M., de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken, in dienst trad waren de oudste toen aanwezige zuivelarbeiders, als boerenarbeider in de fabriek begonnen, zonder enige kennis van de zuivelbewerking, evenals dit het geval was met de directie. In 1895 was het echter zo ver dat de zaak goed op poten stond en de aandeelhouders enige rente voor hun geld konden ontvangen.

Hoeveel er in de afgelopen driekwart eeuw ook veranderd is, drie dingen zijn gebleven, de leveranciers, de directie en het personeel. Hij dankte de boeren voor hun leveranties en het vertrouwen. Ook het personeel van de onderneming werden woorden van dank toegezwaaid. Tijdens de officiële viering van 't jubileum in de afgelopen zomer werd de directie namens het personeel een tegeltableau aangeboden, waarover de heer Nauta in ruimer kring nu zijn dank nog eens uitte. Namens de leveranciers voerde de heer G. M. Gerbrandy, Nijland, het woord en hij vergeleek de coöperatie met een huwelijk tussen boer en fabriek. De verhouding van boer tot fabriek in de speculatie, zoals hij het noemde, zag spreker meer als een verliefd paar dat omgang met elkaar had en waarbij de romantiek niet ontbrak. Hij offereerde de directeur namens de aanwezige leveranciers een auto-radio

Hierna werd een drietal fraaie films getoond, dat zeer in de smaak viel, getuige het hartelijke applaus dat volgde. De goochelaar Fred Kaps liet het publiek van de ene verbazing in de andere vallen en het gezelschap Tetman en Jarich kwam – zo werd het tenminste aangekondigd – met een speciaal programma, waarin zij wel wat erg veel concessie deden aan het gulle en dankbare publiek.

Tot slot bleef men nog geruime tijd gezellig bijeen in de verschillende zalen van de Harmonie. Volgende week maandag komen de leveranciers en het personeel van de fabrieken te **IJsbrechtum**, **Oudega (W)** en **Hemelum** in de Harmonie bijeen om hetzelfde programma aan te horen.

Leeuwarder Courant 1957-11-09

Particuliere zuivel heeft „uniek" eiwitlaboratorium Ir. Schuurmans: Mengmelk niet altijd geschikt voor onderzoek Advies: geen uitbetaling naar eiwitgehalte van de melk

Gister is het tweede eiwitlaboratorium in Friesland officieel geopend in aanwezigheid van talrijke autoriteiten, o.a. de commissaris der koningin, mr. H. P. Linthorst Homan, en de burgemeester van Leeuwarden, mr. A. A. M. van der Meulen. Dit nieuwe laboratorium dat gelegen is in de Schrans te Leeuwarden, gaat uit van de Nederlandse vereniging voor Melkcontrole, waarin particuliere fabrieken en hun leveranciers samenwerken, en waarvan ir. D. Schuurmans directeur is. Het laboratorium onderzoekt in massa alleen de melk van individuele koeien op eiwit, hetgeen van belang is voor de fokkerij.

Tijdens deze opening heeft ir. Schuurmans een korte toespraak gehouden, waarin hij het onderzoek van mengmelk, die door veehouders aan de fabrieken wordt afgeleverd, van de hand wees. Zijn laboratoriumproeven hebben uitgewezen dat mengmelkmonsters beslist niet altijd geschikt zijn voor dit onderzoek. Abnormale samenstelling en verandering in de eiwitstructuur kunnen daarvan de oorzaak zijn. Uitbetaling naar eiwit in de melk adviseert ir. Schuurmans nog niet, zolang voor de aanvang van de eiwitbepaling geen onderzoek plaats vindt naar de geschiktheid van de monsters.

De melk van individuele koeien is wel geschikt voor onderzoek om dat door de aanwezigheid van de melkmonsternemer monsters worden verkregen, die zonder meer bruikbaar zijn voor het massa-onderzoek.

De openingsbureaucomst van het laboratorium vond gistermiddag plaats in het Oranjehotel onder leiding van de heer H. M. Gerbrandy, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole. Toespraken werden gehouden door de drie mensen, die in zes maanden tijd het laboratorium en het toegepaste systeem van werken, uit de grond hebben gestampt. Zij konden dit doen, zo bleek uit de toespraak van de heer Gerbrandy door de financiële middelen, die de particuliere zuivelindustrie hun beschikbaar stelde.

1958

Leeuwarder Courant 1958-02-22

Verslag verg. FZV: Advies aan particuliere zuivel:

Nog geen uitbetaling van melk naar eiwitgehalte

De secretaris van de Friese Zuivelvereniging, ir. D. Schuurmans, heeft op de ledenvergadering, die gister in Leeuwarden werd gehouden, uiteengezet, waarom hij de particuliere zuivelindustrie nog niet kan adviseren tot uitbetaling van de melk naar vet- en naar eiwitgehalte over te gaan.

De bepaling van het eiwit van mengmelk moet op de fabriek geschieden en dit is niet meer zuiver te doen, wanneer de melk niet vers meer is. Vooral in de tijd, dat de melk maar eenmaal per dag wordt geleverd, geeft dit moeilijkheden, omdat dan te hoge eiwitcijfers gevonden worden. Uitbetaling naar eiwitgehalte geeft dan een premie op slechte kwaliteit. Er wordt op het ogenblik in Gelderland en Overijssel een methode uitgewerkt, waarbij deze moeilijkheid niet optreedt. Aangezien van dag tot dag een sterke variatie in het eiwitgehalte kan optreden, wanneer er biest door de afgeleverde melk raakt, zou een monstername van eens in de vier weken, een verkeerde indruk kunnen geven van het gemiddelde eiwitgehalte in die periode. Een bezwaar achtte ir. Schuurmans op dit ogenblik ook nog, dat er geen onafhankelijke controleinstantie is, die eiwitbepalingen bij de fabrieken controleert

Snelle resultaten

Voor de productiecontrole bij de individuele koeien voldoet de methode van eiwitbepaling op dit ogenblik goed. De monsternemers zorgen er voor, dat de monsters niet lijden voor ze onderzocht worden. Gebleken is, dat het eiwitgehalte aan groter schommelingen onderhevig is, dan aanvankelijk is aangenomen. Ir. Schuurmans deelde nog mee, dat veertig procent van de Friese boeren hun koeien op eiwit laat onderzoeken. Verwacht mag worden, dat dit reeds op korte termijn resultaten zal opleveren, wat betreft een stijging van het gemiddelde eiwitgehalte.

De vergadering koos haar voorzitter, de heer H. M. Gerbrandy, in het bestuur als vertegenwoordiger van de leveranciers. Voor de beheerders zag de heer N. J. Popma van Bolsward zijn mandaat verlengd.

De inkomsten van de vereniging hebben in het afgelopen boekjaar bedragen *f* 4215,48, hiervan ging *f* 190,92 op aan onkosten, *f* 2130,26 aan het maandblad en *f* 1894,50 werd overgeheveld naar de Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole.

De heer L. Hanks, directeur van het melkcontrolestation van de VVZM in Holland, hield een inleiding over de moeilijkheden, die de fokker ontmoet op zijn weg naar verbetering van de veestapel. De heer Hanks meende, dat er in de fokkerij niet een vast systeem voor selectie is aan te geven. Het aantal erfelijke factoren is dermate gevarieerd en onderling van elkaar afhankelijk, dat het bijna onmogelijk lijkt om tot een snelle selectie op verschillende eigenschappen te komen. Veel hangt hier af van het inzicht van de fokker. Deze moet niet alleen een scherp beeld in zich hebben van de voorouders in de stamboom, maar zijn kennis komt pas goed tot zijn recht, wanneer hij ook op de hoogte is van de redenen, die hebben geleid tot het uitselecteren van naaste verwanten van de dieren in de stamboom. Grote mogelijkheden voor de fokkerij zag de heer Hanks in een selectie op nakomelingen, maar dan van een ongeselecteerd monster.

1959

1960

Leeuwarder Courant 1960-05-14

De Noordelijke particuliere zuivelindustrie

(De Veemarkt)

De na-oorlogse ontwikkeling van de zuivelindustrie in Friesland is bepaald door de groei van de Condens in Leeuwarden. Van een mammoetzuivelfabriek groeide het bedrijf uit tot een zuivelorganisatie die invloed kreeg in het gehele noorden. Het komt ons voor, dat er in de zuivel nog wel nieuwe ontwikkelingen te verwachten zijn ook. Minder in het oog lopend als bij de coöperaties is de ontwikkeling bij de particuliere industrie in het noorden. De nu hoofdzakelijk in Groningen geconcentreerde *Lijempf* heeft zijn positie in Noordholland versterkt.

De zuivelfabriek te Ursem nam daar namelijk een coöperatie over, iets waarover in de coöperatieve kring meer gesproken dan geschreven is. De overname van de meeste Friese Lijempffabrieken door de Condens enkele jaren geleden bracht ook een versterking van de overblijvende particuliere zuivelfabrieken met zich mee, toen bleek, dat vele boeren de particuliere industrie trouw wilden blijven. De stopzetting van de voormalige Lijempf-fabriek te Kuinre door de Condens bezorgde de particuliere zuivelindustrie opnieuw een hoeveelheid melk.

In het bijzonder de met het *Nestlé-concern* verbonden trits *Hollandia-KNM-Lankhorst* heeft van de ontwikkeling geprofiteerd en zijn positie versterkt. Deze groep treedt in Friesland op als producent van condens, poeder en kaas. Na de verbouwing is de Hollandia-fabriek in Scharsterbrug zich geheel op poeder gaan instellen, terwijl de condensproductie geconcentreerd werd in Bolsward.

De kaasproductie geschiedt gedecentraliseerd in een reeks meest kleine fabrieken. De melkaanvoer bij deze groep ligt ruim boven de 100 miljoen kg. Wat 't productiepatroon betreft, is er tussen de Nestlé-groep en de coöperatieve industrie in Friesland weinig verschil, alleen heeft Hollandia niet een dergelijke gespecialiseerde condensproductie als de Condens in Leeuwarden en ook bij de produktie van consumptiemelk heeft ze geen betekenis.

De structuur van de groep kent echter wel verschillen met de coöperatieve industrie. Bij deze immers dienen de zuivelfabrieken als melkontvangstation voor de Condens, terwijl de Hollandia-fabrieken in Bolsward en Scharsterbrug elk een eigen melkaanvoergebied hebben direct van de boer naar de fabriek. De grootste aanvoer heeft de fabriek in Scharsterbrug, die in het afgelopen boekjaar, evenals de coöperatieve zuivelfabriek in Workum, voor het eerst boven de dertig miljoen kilogram melk kwam. Dit feit op zichzelf heeft geen betekenis, wel het feit, dat het een gespecialiseerde fabriek is voor melkpoeder. De relatie met de andere fabrieken van de groep maakt het mogelijk, dat er eventueel met de melk geswitcht kan worden, wanneer de produktie van kaas of condens voordeliger is. Soms wordt ook industriemelk verkocht.

De Nestlé-groep in Friesland zit stevig in elkaar vergeleken met het toch nog altijd losse verband, dat de coöperatieve zuivelindustrie kenmerkt, vooral waar het de produktie van melkpoeder betreft. Dit betekent nog niet, dat de Nestlé-groep in Friesland op fluweel zit.

De afhankelijkheid van haar leveranciers mag dan hier en daar wat principieel getint zijn, voor een nog groter deel lijkt zij ook bepaald door de lokale sfeer, waarin zij werkt. De boeren tonen een zekere afhankelijkheid aan de fabriek omdat deze in hun dorp staat.

Wanneer de mechanisatie van de kaasmakerij doorzet, komen de vijf KNM-fabrieken ook voor bepaalde beslissingen te staan. Zal men het zoeken in specialisatie van de fabrieken, zoals men het in de coöperatieve sfeer al ziet en zoals ook het geval is bij de KNM-fabriek in Sneek, of zal men gaan concentreren met het grote risico, dat er leveranciers weglopen? Nog een ander aspect van de Nestlé-groep is het feit, dat ze niet in Groningen vertegenwoordigd is, waar de Condens met *de Ommelanden* wel sterk staat en waar de Condens een melkprijs uitbetaalt, die tot onaangename uitspraken van de andere zuivelfabrieken in dit gewest heeft geleid en die daar ook reeds tot de concentratie heeft geleid van de zuivelfabrieken te Winschoten en Slochteren. De zuivelsituatie in Groningen geeft aanleiding tot vele gissingen, waarbij ook de naam van Nestlé wel genoemd wordt.

Het maandblad van de Friese Zuivelvereniging geeft voor het eerst cijfers over de aanvoer bij de fabrieken van de Nestlé-groep. Uit deze cijfers blijkt, dat de betrokken fabrieken in de afgelopen tien jaar hun positie aanmerkelijk versterkt hebben. Bij een gemiddelde produktiestijging in Friesland van dertien procent is de aanvoer bij deze groep toegenomen met ruim vijftig procent, waarbij de totale hoeveelheid aangevoerde melk steeg van ongeveer 74 miljoen kg tot ongeveer 115 miljoen kg. Hollandia-Bolsward had in 1959 een aanvoer van 21 miljoen (stijging 35 pct), Hollandia-Scharsterbrug van 29 miljoen (187 pct), de vijf KNM-fabrieken 43 miljoen (24 pct.) en Lankhorst bijna 22 miljoen (66 pct.). De aanvoercijfers zullen in het lopende jaar nog wet hoger komen te liggen.

Leeuwarder Courant 1960-06-11

Over Nestlé en overcapaciteit zuivelindustrie

DE VEEMARKT

Het wereldbedrijf Nestlé vertelt in een uitgave „*Nestlé in profile*” iets over zichzelf. De uitgave is hooggestemd: „Met dynamische activiteit en met één doel voor ogen heeft Nestlé nooit gewaagd in het onvermijdbaar na streven naar zijn opdracht en idealen.” Daarbij had Nestlé twee vaste overtuigingen: „Dat kinderen over de gehele wereld voorzien moesten worden met het gezondste en meest rationele voedsel, dat mogelijk was en dat voedsel voor volwassenen zo vervaardigd en aangepast moest worden, dat het geschikt was voor het steeds toenemende levenstempo”.

95 jaar geleden begon Henri Nestlé aan het meer van Genève te experimenteren met kindervoedsel uit melk. Zijn succes was zo groot, dat de zaak hem in tien jaar over het hoofd groeide. Plaatselijke industriëlen in Vevey namen zijn bedrijf over en Vevey is nu het centrum van een wereldorganisatie, die in een adem genoemd wordt met Philips. Nestlé heeft 60.000 werknemers in 65 landen, 146 fabrieken in dertig landen en een distributienet, dat de gehele wereld omspant. De voornaamste producten van Nestlé zijn gekondenseerde melk, nog in de vorige eeuw werd daar de chocolade aan toegevoegd, voor de oorlog tijdens de koffiekrisis in Brazilië dook het bedrijf in de poederkoffie, Nescafé, (een produkt dat op soortgelijke wijze wordt gemaakt als melkpoeder) en na de oorlog werd het soepconcern Maggi in de onderneming opgenomen.

Nestlé verwerkt meer dan twee en een kwart miljard kilo melk, dat is bijna twee en een half keer de melkproductie van de Friese boeren, die overigens honderd miljoen kilo melk bijdragen in het Nestlé-concern. De boeren, die hun melk aan Nestlé leveren hebben met elkaar meer dan een miljoen koeien. hetgeen wijst op een gemiddelde melkproductie per koe van ruim 2250 kg. Deze gemiddelde produktie is laag, ongeveer vijftig tot zestig procent van de gemiddelde produktie in Friesland. Nestlé moet blijkbaar in verschillende landen in tamelijk ongunstige omstandigheden werken. Ten einde die omstandigheden te verbeteren heeft Nestlé hele teams van voorlichters op pad in Brazilië heeft het voor de boeren voersilo's gebouwd, terwijl ook wel kunstmest wordt aangekocht, die tegen lagere prijzen weer aan de boeren wordt verstrekt, soms op maandenlang krediet. Een Nestlé-fabriek in Columbia importeerde fokvee uit Zwitserland. Voor de verbetering van andere grondstoffen als koffie en cacao wordt hetzelfde gedaan.

Voor de afzet van de produkten bleek een eigen distributie-apparaat tenslotte onontbeerlijk. Aanvankelijk ging de verkoop via zelfstandige handelsfirma's. Nestlé ziet voor zichzelf nog een grote toekomst open liggen. Tweederde van de wereldbevolking is hongerig en daar ziet Nestlé voor zichzelf een dringende taak: Het wil aan de ondervoede volken produkten beschikbaar stellen, die voortkomen uit eigen boden.

De basis voor een fabriek voor gekondenseerde melk beschouwt Nestlé te liggen in 10.000 koeien binnen een straal van 75 km van de fabriek. Voor Friese omstandigheden zou dat een fabriek met veertig miljoen kg melk zijn en in de omstandigheden, waaronder Nestlé werkt zou dat twintig tot dertig miljoen zijn. In Nederland wordt dat op het ogenblik als bepaald onvoldoende beschouwd.

Friesland wordt niet genoemd in „*Nestlé in profile*”. Wel staat er een foto uit „Holland” in, een punter met melkbussen, naast een foto uit Portugal, drie vrouwen, die met melkbussen op het hoofd, een bergpad langs lopen. Toch hebben de Friese boeren dagelijks met Nestlé te maken. Achttien duizend Friese boeren leveren hun melk aan coöperaties, die hun melk voor een deel doorleveren naar de Kondensfabriek in Leeuwarden. (De resterende 2.000 leveren zo nu en dan hun Nestlé-melk

ook wel aan de Kondens). De Kondens ontmoet op de wereldmarkt overal en altijd Nestlé, een onderneming die zich dagelijks sterker maakt en die nog grote plannen heeft voor de toekomst. Van de Friese coöperaties en hun boeren zal nog veel worden gevraagd om die ontwikkeling bij te houden. Nestlé heeft daarbij een grote voorsprong, omdat eventueel met een exporterend bedrijf behoeft te zijn.

Als bijvoorbeeld een land als Venezuela de invoer van kondens belemmert door hoge invoerrechten, dan kan Nestlé gemakkelijk over de tolbarrière heen springen en trachten de melkproductie in Venezuela zelf tot ontwikkeling te brengen teneinde te blijven profiteren van de goede klank die de naam van zijn produkten heeft. In de toekomst zal nog wel blijken welke consequenties dit voor de Friese coöperatieve boeren heeft.

Op het ogenblik zien we de zuivelcoöperatie al uitgroeien buiten de provinciale grenzen, waarvan de samenwerking *Condens-Domo-Ommelanden* op het ogenblik wel het sterkste voorbeeld is. Dit noordelijk melkblok heeft sterk de neiging zich uit te breiden. Reeds is ook de *Gelders-Overijsselse kondensfabriek in Deventer* in samenwerking getreden met Condens en Domo in de gemeenschappelijke exploitatie van de veevoerfabriek in **Sloten**. Tussen Condens en de zuivelfabriek in **Bedum** is ook reeds een begin van samenwerking. Elders in Nederland voltrekken zich ook concentraties. Vele daarvan liggen nog slechts op plaatselijk niveau, maar in Brabant en Limburg neemt de samenwerking steeds groter vormen aan, terwijl in Holland de CMC steeds meer invloed verwerft, zij het langs een onorthodoxe coöperatieve weg. In Noord- en Zuidholland sluiten fabrieken zich voortdurend nauwer aaneen in produktie en afzet.

Volgens het Officieel Orgaan van de FNZ, de landelijke organisatie van coöperatieve zuivelbonden, is dit voorjaar op vrijwel alle bondsvergaderingen de concentratie van zuivelfabrieken aan de orde gesteld. Het blad wijst op de verbluffende ontwikkeling van de grote concerns, terwijl de structuur van de zuivelcoöperatie het gevaar zou kunnen opleveren, dat men die ontwikkeling niet verder bij kan houden vandaar dat de concentratie overal aan de orde word gesteld. De heer C. F. Roosen-schoon zegt dan in zijn artikel in het *Officieel Orgaan* dat het concentratieproces in het algemeen nog maar aarzelend verloopt, waarbij tientallen fabrieken blijkbaar moeite hebben om te begrijpen, welke enorme verschuivingen bezig zijn zich in de economische verhoudingen te voltrekken. Het is geen nieuws at het Officieel Orgaan vertelt. Het is allemaal al eerder gezegd en het zal nog wel meer gezegd worden ook. Toch merken we, dat alle vertogen telkens in Friesland ook weer afstuiten op een paar argumenten, waarbij de zelfstandigheid van de plaatselijke zuivelfabriek steeds naar voren komt.

Zonder opzien te baren heeft de Friese zuivelindustrie in de afgelopen weken een krachttoer verricht. Bij een melkproductie, die tien procent hoger lag dan het vorige jaar, hebben de fabrieken het hele kwantum normaal kunnen verwerken, terwijl nota bene de Condens wekelijks nog enkele miljoenen kilo's melk uit het zuiden haalde, welk kwantum dus nog eens extra ter verwerking kwam. Eigenlijk wijst deze hoge verwerkingsmogelijkheid op een enorme overcapaciteit van de Friese zuivelindustrie juist in de top van de melkproductie, die alleen tegenover de boeren te verdedigen is met te verwijzen naar de omschakelingsmogelijkheden, die er moeten zijn, hetzij in de richting van condens, hetzij naar kaas en boter of poeder. Een van de oorzaken van de hoge verwerkingsmogelijkheid dit voorjaar is volgens enkele insiders de gunstige invloed, die de loonsverhoging voor de zuivelarbeiders dit jaar heeft gehad op de arbeidsproductiviteit.

De loonsverhoging is vorig jaar duidelijk afhankelijk gesteld van de productiviteitsverbetering en

dit schijnt volgens een van onze zegsmannen een zeer goede invloed te hebben gehad. Overigens mag men ook niet vergeten, dat de Friese zuivelbond (FBvCZ) een afdeling arbeidseconomie heeft, die de planning in de zuivelfabriek op een hoog peil heeft gebracht, zo zelfs, dat bijvoorbeeld de Drentse zuivelbond (DBvCZ) ook reed, van deze afdeling wil profiteren. Deze factoren tezamen bewerken uiteraard ook een technische overcapaciteit, dal wil zeggen dat er in Friesland zonder bezwaar zuivelfabrieken gesloten zouden kunnen worden, waarbij de melk in de overblijvende fabrieken verwerkt kan worden. Dat de toenemende arbeidsproductiviteit ook van invloed zal zijn op de loononderhandelingen in het komende seizoen, laat zich verstaan.

NvhN 1960-10-11

Voor Leeuwarder President

Kort geding N.V. Lijempf tegen Verenigde Zuivelfabrieken

LEEWARDEN: In kort geding verzocht gistermiddag de N.V. Lijempf te Leeuwarden, bij monde van haar advocaat, mr. D. W. O. A. Grosheide, aan de president van de Leeuwarder rechtbank, mr. H. J. van Maanen, de N.V. Verenigde Zuivelfabrieken. (VZ_) te Leeuwarden te bevelen een samenspreking met de Lijempf te voeren over een zeer verstrekkende samenwerking.

Dit werd door de advocaat van de *Verenigde Zuivelfabrieken* mr. G. van Niekerken een onzinnige eis genoemd. Naar zijn mening hadden de V.Z. thans geen enkele behoefte meer aan samenwerking met de Lijempf, omdat men eerst op hoogst ongepaste wijze geprobeerd had een fusie te forceren.

In april waren er samensprekingen geweest tussen de directies van deze N.V.'s en er was een contract opgesteld over gezamenlijke exploitatie van V.Z. fabrieken te Oostermeer en Surhuisterveen. Op 2 mei waren nog verschillende details besproken en een definitief contract zou op 14 mei worden getekend, zodat de samenwerking een week daarna zou kunnen beginnen. De ondertekening van het contract was echter achterwege gebleven, omdat - zo stelde de Lijempf de V.Z. de zaak ter elfder ure in het honderd gejaagd had. Men had de voorwaarden voor de fusie - waarvoor de Lijempf f. 600.000.- zou neertellen - willen dicteren, zulks volkomen in strijd met de reeds gemaakte afspraken. De V.Z. daarentegen hield vol, dat de Lijempf „de V.Z. het pistool op de borst had gezet” en het door de V. Z. opgestelde contract eenzijdig had willen veranderen. Toen had de V.Z. maar van een samenwerking afgezien, omdat met zo'n partner niet was samen te werken.

Trouwens - volgens de V.Z. was er nog geen bindende afspraak geweest; wel had men een voorlopig contract opgesteld, maar dit was slechts bedoeld om de Lijempf nog te laten profiteren van de investeringsaftrek, zoals die vóór 30 april mogelijk was.

Over 14 dagen zal de president beslissen, of de V.Z. inderdaad aan de afspraak gebonden is en dus - na tekening van het contract - met de Lijempf zal moeten samenwerken.

NvhN 1960-11-01

Leeuwarder president ontzegt lijempf vordering tegen Ver. Zuivelfabrieken

De president van de Leeuwarder rechtbank, mr. H. J. van Maanen, heeft gistermiddag de N.V. Lijempf haar vordering tegen de N.V. *Verenigde Zuivelfabrieken* (VZ_)ontzegd.

De N.V. Lijempf had drie weken geleden bij kort geding gevorderd dat de N.V. Verenigde de besprekingen over een samenwerking en een verkoop van enkele fabrieken (in Oostermeer en Surhuisterveen) zou hervatten, die in mei j.l. waren afgebroken. De N.V. *Verenigde Zuivelfabrieken* wenste niet langer met de N.V. Lijempf samen te werken, omdat deze laatste de voorwaarden voor een samenwerking en de overdracht wilde dicteren.

Daarentegen stelde de N.V. Lijempf dat er reeds een bindende overeenkomst was gesloten en dat de moeilijkheden slechts vastzaten op het samenstellen van het contract. De koopsom van de beide fabrieken zou f 600.000.- bedragen.

Zoals bekend heeft de N.V. Lijempf op de ledenvergadering van 12 augustus j.l. bekend gemaakt dat men onderhandse aandelen had geplaatst tot een bedrag van f 500.000.-, zonder daaraan de mededeling te verbinden, waarvoor deze emissie bestemd was.

NvhN 1960-11-11

Lijempf verklaart:

Geen samenwerking gevraagd van Verenigde Zuivelfabrieken maar medewerking bij uitvoering verkoop

Het geschil tussen de Lijempf en de *Vereenigde Zuivelfabrieken* (VZ_) handelt niet over samenwerking, maar over medewerking bij de uitvoering van verkoop. Aldus heeft de directie van de N.V. Lijempf verklaard.

De directie deelde mee thans kennis te hebben genomen van de volledige uitspraak op 31 oktober, waarbij de president van de Rechtbank te Leeuwarden haar vordering in kort geding tegen de N.V. *Vereenigde Zuivelfabrieken* heeft ontzegd.

Zij wenst nu duidelijk te maken, dat er ten onrechte gewaagd is van een samenwerking tussen beide N.V.'s. Het geschil handelt niet daarover, maar over de verkoop door de *Vereenigde Zuivelfabrieken* van haar fabrieken te Surhuisterveen, Oostermeer (Fr.) en Noordwijk (Gr.) aan de Lijempf. De levering daarvan zou eerst enige maanden later plaats hebben.

Omdat de *Vereenigde Zuivelfabrieken* weigerden mee te werken aan de uitvoering, had de Lijempf aan de president van de Leeuwarder Rechtbank een voorlopige herziening gevraagd. Nu deze niet is gegeven, heeft de Lijempf besloten de hoofdzaak aanhandig te maken teneinde de *Vereenigde Zuivelfabrieken* tot nakoming van haar verplichtingen te doen veroordelen.

De in de zomer van dit jaar gedane uitgifte van 500 aandelen van f 1.000 stond slechts zijdelings in verband met de bovengenoemde aangelegenheid. Zij diende in het algemeen tot versteviging van de financiële positie der vennootschap, zoals op de jaarvergadering is medegedeeld. Aldus de directie van de Lijempf.

(Wij tekenen hierbij aan, dat mr. D. W. O. A. Grosheide uit Amsterdam, pleitende voor de N.V. Lijempf, indertijd bij de behandeling van het kort geding onder meer gezegd heeft dat de Lijempf met opzet geen levering vroeg van de fabrieken, maar dat hij wilde aanhaken op het punt waar men was blijven steken: dat was de bespreking omtrent het realiseren van een samenwerking. Red. N.v.h.N.).

Leeuwarder Courant 1960-11-26

KNM-zuivelfabriek Nijega (9) stopt binnenkort

4 Dec. sluiting - melk naar Lankhorst in Heeg

De *KNM* te **Sneek** heeft besloten een van haar vijf fabrieken stop te zetten en de melk verder te laten verwerken in de Lankhorst-fabriek in **Heeg**. De stopzetting van de fabriek in **Nijega** zal op 4 december plaats vinden. Als reden voor deze concentratie voert de directie van de *KNM* aan het streven naar verlaging van de verwerkingskosten.

De fabriek in **Heeg**, waar de zuivelbereiding gemechaniseerd wordt, heeft op het ogenblik een melkaanvoer van 25 tot 26 miljoen kg per jaar en de fabriek in **Nijega** heeft een aanvoer van bijna negen miljoen kg. Beide fabrieken zijn in de laatste jaren sterk gegroeid als gevolg van de verkoop van de Leijmpf-fabrieken aan de Condensfabriek in Leeuwarden (*CCF*). Door de concentratie van **Heeg** en **Nijega**, kan de Lankhorstfabriek in Heeg de grootste zuivelfabriek worden van Friesland.

De *KNM*-fabrieken in Friesland zijn evenals *Lankhorst* nauw verbonden met de *Hollandia*-fabrieken, hoewel ze als zelfstandige eenheden geëxploiteerd worden. De melk in Friesland wordt op het ogenblik verwerkt in 88 fabrieken, zo deelt de directie van de *KNM* mee aan haar leveranciers van **Nijega** en dit kwantum van 1100 miljoen kg kan bij een goed georganiseerde concentratie in dertig tot veertig fabrieken verwerkt worden. De directie acht deze concentratie ook noodzakelijk om tot een zo rationeel mogelijke verwerking te komen en zij acht het kortzichtig om er ieder jaar maar op te rekenen, dat de overheid met honderden miljoenen garantiegeld zal bijspringen. De directie van de *KNM* wijst er verder op, dat zij in **Nijega** met een personeelstekort te kampen heeft gehad, hetgeen er toe leidde, dat veel melk elders verwerkt moest worden. Het fabriekspersoneel van **Nijega** zal gedeeltelijk over gaan naar andere fabrieken, terwijl ook een deel in **Nijega** blijft, waar de *KNM* een kaaspakhuis houdt.

Verslagenheid

In **Nijega** heerste gistermorgen ontsteltenis en verslagenheid, toen het nieuws geleidelijk in het dorp doordrong. De leveranciers van de fabriek werden met een circulaire in kennis gesteld van de beslissing. Op de fabriek waren het de melkrijders, die het eerst op het kantoor moesten komen. In totaal zijn veertig man bij de fabriek betrokken, waarvan er ongeveer 25 tot dertig in de fabriek werken. De meesten daarvan zullen kunnen overgaan naar andere fabrieken.

Ds. D. J. Froentjes, die binnenkort het dorp verlaten gaat, vertelde, dat het nieuws als een donderslag bij heldere hemel is gekomen. Welke gevolgen de stopzetting van de fabriek voor de tweemansschool zal hebben is nog niet te overzien, maar voor de hele dorpsgemeenschap heeft het zijn consequenties. De kerk, die 155 lidmaten telt, zal ongeveer tien gezinnen verliezen. In het dorp heerst ook een wrevelige stemming. Men begrijpt niet, dat deze fabriek in een tijd, dat leder spreekt

over industrialisatie, opgeheven moet worden. Wat is er gedaan om de fabriek voor **Nijega** te behouden, zo vraagt men aldus ds. Froentjes.

Burgemeester Pasma van Hemelumer Oldeferd, waarin ook **Nijega** ligt hoorde het nieuws pas vanmorgen. Over een eventuele opheffing van de fabriek is men steeds terwille geweest bij de woningvoorziening en het is totaal niet waar, aldus burgemeester Pasma dat de *KNM* de gemeente om medewerking heeft gevraagd bij woningbouw “De stopzetting van de fabriek heeft mij ontsteld en kwam totaal onverwacht Maar dit is hogere zuivelpolitiek en daar komen wij niet aan te pas”, aldus de burgemeester.

Leeuwarder Courant 1960-12-03

Lankhorst-Osingahuizen kreeg 75 pct van Nijega

(Van onze landbouwredacteur)

Zondag en maandag is 75 procent van de melk van de voormalige zuivelfabriek van de *KNM* te **Nijega** (HO) door de boeren meegegeven met de melkrijders van de *Lankhorst-fabriek* te **Osingahuizen**. De aanvoer by de fabriek te Osingahuizen wordt dus waarschijnlijk op jaarbasis vergroot met bijna zeven miljoen kg. De heer Petter, directeur van de fabriek in Osingahuizen, toonde zich vanmiddag tevreden met dit resultaat, dat zyn fabriek tot de grootste plaatselyke zuivelfabriek in Friesland zal maken met een aanvoer van ongeveer 33 miljoen kg. melk. De fabriek in Osingahuizen wordt op het ogenblik verbouwd om deze geschikt te maken o.a. voor de mechanische kaasbereiding volgens het systeem van de fa. Bylenga Friese Zuivelbond. Iets meer dan twee miljoen kg melk van Nijega is terecht gekomen by de vier koöperatieve zuivelfabrekenvin de omgeving namelyk die te **Woudsend, Hemelum, Balk** en **Warns**. Van de vier leveranciers van Nyega by Warns zyn er drie naar de koöperatieve zuivelfabriek in Warns overgegaan. De stryd om de melk in dit gebied is nog niet geheel afgelopen, maar veel verandering in het beeld zal er wel niet meer komen. Er zyn verscheidene propagandisten van de koöperatie op pad geweest.

1961

Friese Koerier 1961-08-12

Lijempf neemt melk 'Prinses' Ursem van Hollandia 'Zand over

Leeuwarder Courant 1961-12-20

KNM-Bolsward over naar *Hollandia*

Bij de partikuliere zuivelfabrieken in Friesland vindt opnieuw een concentratie plaats en evenals het vorige jaar is een KNM-fabriek het slachtoffer. Op 31 december van dit jaar wordt, de KNM-fabriek in Bolsward overgedragen in exploitatie bij *Hollandia*, die in Bolsward een condensfabriek heeft. In een mededeling zegt de directie van de KNM, dat de melk beter en economischer verwerkt kan worden tot condens dan tot kaas.

Binnen het concern van *Hollandia*, waartoe ook de KNM-fabrieken behoren, betekent deze combinatie een rationalisatie van de melkverbetering. De KNM-kaasfabriek in Bolsward, die jaarlijks ongeveer twaalf miljoen kg. melk ontvangt, wordt niet onmiddellijk stopgezet en zal in ieder geval nog wel als melkontvangststation voor *Hollandia* dienst doen. Voor het personeel scheidt deze concentratie niet al te grote problemen, omdat *Hollandia* nog een grote personeelsbehoefte heeft.

1962

Leeuwarder Courant 1962-01-06

...Over Hollandia en KNM zuivelfabrieken...

Veemarkt – dl

(De Veemarkt)

De particuliere zuivelindustrie in Friesland heeft gedurende de jaarwisseling haar positie in Friesland verder versterkt door concentratie. Deze concentratie kan zij gemakkelijk doorvoeren, geholpen door de massale golf concentratiepropaganda in het coöperatieve kamp, waar die propaganda overigens weinig uitwerkt. De motivering, die de particuliere zuivelfabrikanten na de uitvoering van een concentratieplan geven, is vrijwel gelijk aan die, welke in de coöperatie vóór de uitvoering gegeven wordt. „Het is voordeliger”.

De bezwaren tegen concentratie in het particuliere kamp liggen voor een deel gelijk aan die bij de coöperatie. De binding van de boeren aan „hun” fabriek staat het verdwijnen in de weg. De zuivelfabriek is voor de boeren meer dan een plaats waar ze hun melk kwijt kunnen. De fabriek is ook een dienstenverlenend bedrijf, dat voor deze of gene nog wel eens een aparte regeling kan treffen, waaraan in groter verband niet te denken valt. De vrees van de boer om een nummer te worden, weegt zwaarder dan melkprijzredeneringen, om van zuivelafzetpolitiek maar niet te spreken. Het is jammer, maar men moet er toch rekening mee houden.

In een ingezonden stuk heeft een zekere A uit Leeuwarden vorige week nog eens alle factoren opgesomd, die vóór concentratie pleiten. We kunnen ze stuk voor stuk onderschrijven. Daarnaast moet echter geconstateerd worden, dat ze al jarenlang gelden en dat factoren, die concentratie tegengaan bij de coöperatie, blijkbaar zwaarder wegen bij de boeren. We menen, dat dit ook gerespecteerd moet worden, omdat de boeren in de coöperaties zelf baas zijn, terwijl zij bij de particuliere industrie in principiële zin geen rechten hebben. Men kan dan alleen maar betreuren, dat een en ander ten koste gaat van belastinggeld, al moet dat ook weer niet overdreven worden.

Eind 1960 zette *Hollandia* de *KNM-fabriek* in **Nijega** stop, waarbij de melk overging naar *Lankhorst-Heeg*, die ook tot de *Hollandia-groep* behoort. Het was duidelijk, dat er meer *KNM-fabrieken* zouden volgen, en een jaar later was de beurt aan de *KNM-fabriek* in **Bolsward**. Hier was de overgang nog gemakkelijk, want de melk kon in **Bolsward** blijven, omdat aan de andere kant van de stad de condensfabriek van *Hollandia* staat. Condensfabrieken moeten groot zijn, willen ze rendabel werken, en als condensfabriek is *Hollandia-Bolsward* nog niet groot. Wel kan de fabriek nog aanvullingsmelk krijgen van **Oudega** (W.), **Sneek** en **Oosterlittens**, waar in *KNM-fabrieken* nog boter en kaas wordt gemaakt.

Hollandia zelf staat weer onder controle van het Zwitserse *Nestlé-concern*. (Een vooraanstaande boer uit de omgeving van **Bolsward** meende kortgeleden nog eens een vraagteken achter de feitelijkheid van deze situatie te moeten zetten. Het blaadje van de Friese Zuivelvereniging, waarin ir. Schuurmans begrijpelijkerwijze slechts over „Filled milk” weet te praten, laat namelijk volkomen na de melkleveranciers in te lichten over de ware verhoudingen bij de particuliere zuivelindustrie. Het dom houden van de boeren is daar blijkbaar de grootste wijsheid.

Behalve de condensfabriek in **Bolsward** heeft *Hollandia* in **Scharsterbrug** een grote poederfabriek en in **Heeg** een grote kaasfabriek. Dit drietal vormt een sterke ruggespraak voor de particuliere zuivel-

velindustrie in Friesland. Het zijn wat de rechtstreekse aanvoer van boerenmelk betreft, ook mee van de grootste fabrieken in Friesland. Alleen de zuivelfabriek in **Workum** en de *Novac*-fabriek in **Oosterzee** behoren tot dezelfde grootte-categorie. Ook zou men daar de melkinrichting van de *Fri-co* in **Warga** nog bij kunnen voegen met ruim 30 miljoen kg melk, maar daar blijft de dwaasheid gehandhaafd van een niet rechtstreekse aanvoer van boerenmelk. De condensfabriek in **Leeuwarden** met zijn 300 miljoen kg melk is uiteraard een eenling.

Leeuwarder Courant 1962-03-19

Concentratiegolf bestormt Friese coöperatieve zuivelindustrie ⁵ Particuliere industrie ging voor

(Van onze landbouwredacteur)

De lang verwachte golf van concentraties in de Friese coöperatieve zuivelindustrie is dit jaar ingezet. Na de oorlog is er eerst zo hier en daar eens een zuivelfabriek opgedoekt, die het niet langer kon bolwerken en gedoemd was te verdwijnen. Enkele jaren geleden begon met name de particuliere zuivelindustrie in Friesland zich snel te rationaliseren. De *Lijempf* trok zich grotendeels terug uit Friesland en *Hollandia-Nestlé* versterkte zijn positie door de overname van *Lankhorst-Heeg*, de bouw van een moderne melkpoederfabriek in **Scharsterbrug** en de sluiting van de *KNM-fabrieken* in **Nijega** en **Bolsward**.
[....]

---

⁵ concentratie en koöperatie in tekst veranderd in concentratie en coöperatie!

1963

Leeuwarder Courant 1963-08-28

FZV-Organ over: Concentratie in Zuidwesthoek

Het „F. Z. V.-Organ” (van de particuliere „Friese Zuivel vereniging”) wijst er op, dat de concentratie in de zuivelindustrie voortgang vindt: het aantal fabrieken bedroeg 556 in 1955 en was in 1961 gezakt tot 494. De particuliere industrie is daarbij zeker niet achtergebleven. Haar aandeel in de totaal afgezette hoeveelheid zuivelproducten ging wat de boter (17 pct. in 1961) en weiprodukten (31 pct.) iets vooruit, bleef gelijk wat de melkpoeder betreft (16 pct.) en ging bij de kaas (13 pct.) en gecondenseerde melk (42 pct.) achteruit.

„De mensen uit de Z.W.-hoek van Friesland zullen zich nog heel goed herinneren welk een opschudding het gaf, toen de KNM-fabriek te Nijega werd stopgezet, met de bedoeling dit bedrijf zo veel mogelijk onder te brengen bij Lankhorst, **Osingahuizen**. Van minder goed bevriende zijde konden men toen vernemen, dat dit het begin van de ondergang van de KNM en misschien wel van de gehele particuliere zuivelindustrie in Friesland was. Dit was althans wat men naar buiten beweerde. Naar binnen gaf men echter wel blijk de zaak anders te bekijken, want daar werd deze concentratie tot voorbeeld gesteld. Men was kennelijk min of meer verontrust over de inspanning van het particuliere zuivelbedrijf in ZW-Friesland: de aldaar bestaande industrie op een zo gezond en sterk mogelijke basis te plaatsen.

Dit was dus het begin van een samengaan tussen KNM en Lankhorst en gezien de goede resultaten van dit begin heeft men niet gearzeld op deze weg voort te gaan. Waren er bij deze eerste concentratie nog een aantal leveranciers die zich moeilijk of niet met deze gang van zaken konden verenigen, toen de KNM **Bolsward** bij *Hollandia-Bolsward* werd getrokken, gebeurde dit reeds onder volledige goedkeuring en instemming van vrijwel alle betrokken leveranciers. De concentratie werd verder voortgezet door een toenemende samenwerking van KNM en Lankhorst, waarbij de fabriek in **Oudega (W.)** werd stopgezet. En daarmee kunnen wij nu zeggen dat, althans voor de naaste toekomst, in de ZW-hoek de zaak gezond is gemaakt”.

Leeuwarder Courant 1963-11-30

MAP Domo-BEDUM / Concentraties

Speculaties omtrent zuivelindustrie

DE VEEMARKT

De directie van de particuliere zuivelfabriek „*Normandia*” heeft ons nadrukkelijk de verzekering gegeven, dat de fabriek niet gesloten zal worden. Nu heeft zelfs zo’n stellige verzekering geen vat op de gesprekken, die de boeren om Sneek onder elkaar hebben en die gesprekken gaan herhaaldelijk over de fabriek, die aan de Leeuwarderweg in Sneek staat. Van de particuliere zuivelfabrieken in Friesland, die niet in een groter verband zijn opgegaan, zijn er nog slechts enkele over. De oudste fabriek in Friesland is *Freia* in **Veenwouden**, die geheel op zich zelf staat net als *Normandia*. Dan zijn er nog de fabrieken van de heer *Boterkoper* in **Surhuisterveen** en **Oostermeer**. De *Lijempfabrieken* in Drachten en Augustinusga en de *Hollandia-Nestlé-fabrieken* in **Scharsterbrug**, **Bolsward**, **Oosterlittens** en **Osingahuizen** zijn in groter verband georganiseerd.

[...]

Leeuwarder Courant 1963-12-11

Zuivelcoöperatie in overgang stuit op enkele donderkoppen Binding aan coöperatie door heel ingewikkelde constructie

[....]

Tweede fase

De coöperatieve zuivelindustrie in Friesland heeft de eerste fase (75 jaar) van zijn ontwikkeling achter de rug en staat op het ogenblik in een nieuwe periode, waarin een reorganisatie zijn beslag moet vinden. In het laatste deel van de vorige periode is de particuliere industrie in Friesland een zware slag toegebracht, doch wat er overbleef heeft zich dusdanig gereorganiseerd, dat men een slag voor is geraakt. *Nestlé-Hollandia* zette in Friesland enkele grote fabrieken (**Scharsterbrug, Osingahuizen en Bolsward**) neer en kan nu de concurrentie aan. In enkele streken van Friesland is het dientengevolge moeilijk boeren voor de coöperatie te winnen. De coöperatie, die met een verouderd systeem zit van vele plaatselijke volkomen zelfstandige fabriekjes, gaat een zware tijd tege-
moet.

[,,,,]

Leeuwarder Courant 1962-11-26

KNM-fabriek Oudega stopt

Aanstaande zaterdag staakt de KNMzuivelfabriek in Oudega (W) de melkverwerking. De leveranciers hebben daarvan bericht gekregen. Het personeel wordt overgenomen door de Lankhorst-fabriek in Osingahuizen, waar ook het grootste deel van de melk terecht zal komen, terwijl de rest naar de Hollandia-fabriek in Bolsward geleid zal worden. De fabriek in Oudega wordt niet verkocht. Het kaaspakhuis blijft in gebruik.

De sluiting van de sedert 1889 bestaande KNM-fabriek in Oudega komt niet als een verrassing. De fabriek had slechts 7,5 miljoen kilogram melk en het aanvoergebied van de melk lag dicht bij dat van fabrieken, die eveneens tot het Hollandia-concern behoren, namelijk de fabrieken in Bolsward en Osingahuizen. De melk van de boeren uit Blauwhuis, Wolsurn en Westhem zal voortaan in Bolsward verwerkt worden, waar een grote condensfabriek staat, terwyl de rest naar de gemechaniseerde kaasfabriek in Osingahuizen gaat. De sluiting van de fabriek in Oudega volgt kort na de stopzetting van de KNM-fabrieken in Nyega (HO) en Bolsward in de laatste jaren. Een deel van de melk in Oudega zal waarschijnlijk afvloeien naar de koöperatie, doch de directie rekent er op, dat dit niet meer dan 25 procent zal zyn. De directie van Hollandia heeft de sluiting van Oudega wat dit betreft op een voor haar gunstig moment kunnen nemen, doordat er in het gebied juist een ingrijpende verandering heeft plaats gehad, doordat de zuivelcoöperaties in Workum en Oosthem hebben besloten samen te gaan, hetgeen ook gevolgen heeft voor de toekomst van de coöperatieve zuivelfabriek in Heeg. De vraag welke de grootste kaasfabriek in Friesland zal worden is op het ogenblik ook weer interessant geworden. Kort nadat de zuivelcoöperatie in Workum zijn positie versterkte, doet de Lankhorst-fabriek in Osingahuizen hetzelfde. Beide gaan in de richting van 40' miljoen kg melk. De directeur van Oudega, de heer K. Elzinga, is benoemd tot technisch directeur in Osingahuizen.

1964

Leeuwarder Courant 1964-05-15

Reorganisatie bij KNM-zuivelfabriek te IJsbrechtum (5)

Volgende week komt er een reorganisatie in het melk vervoer van de KNM-zuivelfabriek in IJsbrechtum bij Sneek. De boeren zullen hun melk dan niet langer rechtstreeks leveren aan IJsbrechtum, maar aan de met IJsbrechtum gelieerde fabrieken in *Bolsward (Hollandia)*, **Osingahuisen (Lankhorst)** en **Oosterlittens (KNM)**. De fabriek in IJsbrechtum blijft doordraaien en de benodigde melk zal daartoe met tankauto's van de andere fabrieken worden aangevoerd.

De KNM-fabriek te IJsbrechtum blijft behalve als melkinrichting ook draaien als producent van boter en aparte kaas (*Bleuport, Kemhemse* en lunch). De melkaanvoer bij de fabriek bedraagt ongeveer vijf miljoen kg en die hoeveelheid is te gering om de melkontvangst te mechaniseren. De reorganisatie zal geen ontslag van personeel ten gevolge hebben, hoewel bij het normale verloop niet in de vacatures is voorzien dit voorjaar. De melkritten van de fabrieken, die elkaar hier en daar overlappen, kunnen nu ook op een betere basis gezet worden.

Leeuwarder Courant 1964-06-23

Hollandia-KNM groep in Friesland reorganiseert

De Hollandia-KNM groep van zuivelfabrieken in Friesland wordt verder gereorganiseerd. Nadat er eerst reeds een rationelere indeling van de melkritten heeft plaats gevonden, zullen er nu ook administratieve wijzigingen tot stand worden gebracht.

De kantoren van de KNM en Lankhorst in **IJsbrechtum, Sneek** en **Heeg (Scharsterbrug)** worden samengevoegd, terwijl de beide fabrieken onder één directie komen, namelijk van de heer Tj. Visser, die op het ogenblik werkzaam is bij de Hollandia-fabriek in **Bergen op Zoom**.

De hoofdzetel van de KNM, directeur de heer J. Nauta, gaat naar Heeg. De directeur van de fabriek in **IJsbrechtum**, de heer E. de Boer, wordt technisch directeur van de fabriek in Bergen op Zoom, een grote melkinrichting met twintig miljoen kg melk. De tegenwoordige directeur van Lankhorst-Heeg, de heer H. Petter, wordt hoofd van melkvoorziening en -transport van de groep in Friesland.

Leeuwarder Courant 1964-09-14

Boterkooper zet drie zuivelfabrieken stop o.a. Surhuisterveen Coöperatie wil twintig milj. kg particuliere melk overnemen

De particuliere zuivelfabrieken in Surhuisterveen, Oostermeer en Noordwijk (Gr.) zullen met ingang van 17 september de melkverwerking stoppen. De coöperatieve zuivelfabrieken in de omgeving hebben een overeenkomst met de *N.V. „Vereenigde Zuivelfabrieken”*, die deze fabrieken exploiteert, gesloten, teneinde zoveel mogelijk van de twintig miljoen kg melk, die in de drie fabrieken wordt verwerkt, over te nemen. De directeur van de *Vereenigde Zuivelfabrieken*, de heer H. Bo-

terkooper te Leeuwarden, heeft eerder contact gehad met de Lijempf, hetgeen op een proces tussen de Lijempf en de Vereenigde Zuivelfabrieken is uitgelopen.

De melk die op 17 september vrij komt, ligt in het gebied van de coöperatieve zuivelfabrieken Bergum- Twijzel, Gerkesklooster, Marum (Gr.), Opeinde en „De Ommelanden” (Groningen). De melkrijders van de *Vereenigde Zuivelfabrieken* blijven volgens de overeenkomst met de coöperatie het vervoer verzorgen. Ten aanzien van het personeel nemen de coöperatieve zuivelfabrieken alle verplichtingen over. Met de vakorganisaties bestaat een geregeld overleg om te bereiken, dat de belangen van de werknemers zoveel mogelijk worden gewaarborgd. Het overleg tussen de coöperatieve fabrieken onderling in deze zaak vond plaats in het kader van de Friese Zuivelbond.

De melk van de *Vereenigde Zuivelfabrieken* ligt voor zes miljoen kg in het gebied van de coöperatieve zuivelfabriek Gerkesklooster, voor ruim vier miljoen in dat van de zuivelindustrie Bergum-Twijzel en voor 7.5 miljoen bij de fabriek te Marum. De fabriek in Opeinde en *De Ommelanden* kunnen elk ongeveer een miljoen kg melk krijgen door deze transactie, waarvan het bedrag niet bekend is gemaakt.

Vanmorgen hebben de betrokken boeren bericht gekregen van de stopzetting van de fabrieken. Deze fabrieken blijven het eigendom van de NV *Vereenigde Zuivelfabrieken*, doch er zal geen melk meer verwerkt mogen worden. De coöperatieve zuivelfabrieken hebben vandaag hun ledenvergaderingen, waarin de kwestie aan de leden wordt voorgelegd en waarin ook de financiële gevolgen van de overname worden besproken. Het bedrag, dat er aan de heer Boterkooper betaald wordt, kan in enkele jaren door de coöperaties terugverdiend worden doordat de vaste kosten in de fabrieken over een grotere hoeveelheid melk afgeschreven kunnen worden.

De heer Boterkooper heeft zijn boeren vanmorgen bericht gedaan van de transactie. Hij deelt mee, dat de stormachtige ontwikkeling in de mechanisatie van de zuivelindustrie tot vergroting van de fabrieken leidt. Voor deze mechanisatie is op zijn minst dertig miljoen kg melk per fabriek nodig en daarvoor kwamen de drie fabrieken met twintig kg melk te kort. Door de produktie van kleine kazen is het lange jaren gelukt om de drie fabrieken rendabel te laten draaien. Toen echter de vraag naar deze kleine kaasjes onregelmatiger werd en terug begon te lopen, terwijl de weinige producenten van dit kleine goed via overheidsbemoeiingen het bestaan steeds moeilijker werd gemaakt, moest naar andere oplossingen worden uitgezien. Er was slechts één mogelijkheid en dat was een gesprek met de buurfabrieken, die tot de hoogst uitbetalende fabrieken in Friesland behoren. Ir. J. B. Ritzema van Ikema trad bij dit gesprek als tussenpersoon op.

Friese Koerier 1964-11-21

Veel melkleveranciers op 50 jr.-receptie van NVvMC

(Van een onzer verslaggevers)

LEEUWARDEN — Ter gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan gaf de *Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole* vrijdagmiddag een receptie in de nieuwe zaal van de Harmonie te Leeuwarden. Er kwamen zo veel mensen het bestuur en de directeur gelukwensen, dat er vrijwel geen plaats onbezet bleef. De bestuursleden onder voorzitterschap van gedeputeerde H. M. Gerbrandy, en de directeur, ir. D. Schuurmans, hebben minstens 500 handen moeten drukken.

Veruit de meeste aanwezigen waren veehouders uit heel Noordnederland, die melk leveren aan de bij de vereniging aangesloten fabrieken. Op de feestelijke bijeenkomst, die werd opgeluisterd door de vrolijke klanken van een orkestje, voerde niemand het woord. Kennelijk waren de nodige woorden al gesproken op de aan de receptie voorafgaande (besloten) algemene vergadering.

De *Nederlandse Vereniging voor Melkcontrole* is in mei van 1914 opgericht door de toenmalige zuivelconsulent, wijlen de heer **J. Mesdag**. Blijken een publicatie van voorzitter Gerbrandy in de jubileumuitgave van het verenigingsorgaan is het ontstaan van de vereniging een natuurlijk gevolg geweest van de ontwikkeling van de zuivelindustrie in het begin van de twintigste eeuw, toen de fabrieksmatige zuivelbereiding gemeengoed werd. Aanvankelijk was het begrip voor de betaling naar gelang het vetgehalte van de melk bij de boeren niet groot. Dat gaf aanleiding tot misverstanden, onaangenaamheden en soms zelfs wantrouwen. Dat was ook niet te verwonderen, want in vele gevallen ontbrak betrouwbare voorlichting door objectieve deskundigen.

De coöperatieve fabrieken zijn niet tot overeenstemming kunnen komen met de particuliere instelling. In 1913 wendde deze laatste groep zich tot het bestuur van de Friesche Maatschappij van Landbouw. De heer Mesdag stelde daarop een deskundig rapport samen, hetgeen de oprichting van de *Vereniging voor Melkcontrole* tot gevolg had. Deze vereniging stelde allereerst een controle-dienst in. Meer dan 30 zuivelfabrikanten sloten zich bij de NVvMC aan.

Aanvankelijk men zich tot het bepalen van het vetgehalte en het gewicht van de melk, terwijl ook nog aandacht werd geschonken aan de melkrekeningen en de kwaliteit van de afgeleverde bijprodukten. In de loop van 1957 werd een aanvang gemaakt met het onderzoek van de melk op eiwitgehalte. Begin 1963 volgde het onderzoek van het afvalwater.

De personeelsbezetting is in de loop van de 50 jaar nogal gestegen. In 1914 had de vereniging één controleur in dienst. Momenteel is er een directeur, die wordt bijgestaan door tien medewerkers.

1965

Leeuwarder Courant 1965-02-27

Particuliere boer en fabriek

DE VEEMARKT

Bij de opening van de graslanddag in Sneek maakte de heer G. M. Gerbrandy een opmerking, die men nu niet direct zou verwachten van een boer, die zijn melk levert aan een particuliere zuivelfabriek. Hij zei: „Wij kunnen wel vaststellen, dat wij grote kapitalen hebben verknoeid in de zuivelindustrie door investeringen op te smalle basis”. In de regel gaat men van de gedachte uit, dat de boer, die zijn melk aan een particuliere fabriek levert, de melk aan de kant van de weg zet en er dan verder van af is. De heer Gerbrandy beseft kennelijk, dat een hoge melkprijs alleen van rationele fabrieken kan komen en als voorzitter van de leveranciersvereniging van Hollandia in Bolsward (500 leden) wordt hij wat dat betreft geregeld met de neus op de feiten gedrukt.

Die feiten zijn o.a. de sluiting van een reeks tot de *Nestlé-Hollandia-groep* behorende KNM-fabrieken in de Zuidwesthoek, waardoor dit concern zich op drie sterke fabrieken concentreerde.

Aangezien Nestlé een machtige afzetorganisatie is, hoeven de fabrieken zich voorlopig geen zorgen te maken of ze de melkprijs zullen halen. Als Nestlé de melk niet meer kwijt kan, dan is er nergens geen melk meer te plaatsen.

De boeren van Hollandia zijn echter voor hun melkprijs afhankelijk van hetgeen de omliggende coöperaties uitbetalen. Die coöperaties zijn in het geval van Bolsward o.a. Workum, Wommels, Scharnegoutum en de inmiddels gesloten fabriek van Oosterend. De sluiting van de fabriek in Oosterend, die de laagste met de melkprijs was van deze fabrieken heeft voor de Hollandia-boeren tot gevolg, dat ze nu een melkprijs uitbetaald krijgen, die is afgestemd op het gemiddelde van Workum, Wommels en Scharnegoutum, fabrieken die tot de best betalende in Friesland behoren.

De boeren van Hollandia krijgen de papieren op tafel en de directie van Hollandia krijgt geen kans — zo ze dat zou willen — om met foefjes onder de vergelijking van de prijzen uit te komen. De cijfers worden mee door de heer Gerbrandy tot op het been nagekeken en nagerekend. Voorwaarde daartoe is natuurlijk, dat de cijfers vergelijkbaar zijn en dat er niet gegoocheld wordt met ongelijke lopende boekjaren en dergelijke.

De verhouding van de Hollandia-boeren tot hun fabriek is contractueel geregeld en we zouden hun positie ten voorbeeld willen stellen aan boeren, die aan andere particuliere fabrieken leveren. Natuurlijk is daarbij niet het contract bepalend, maar het feit of degenen die er over onderhandelen uit keihard hout zijn gesneden.

Het is overigens opvallend, dat de concentratie van zuivelfabrieken in Friesland het verst is voortschreden in die hoek van ons gewest, waar de particuliere zuivelindustrie het sterkst vertegenwoordigd staat. Zo lang de zuivelcoöperatie zich niet sterker organiseert bij de afzet van melk- en zuivelprodukten, mist ze een sterk argument om de particuliere boeren tot aansluiting te bewegen. Het argument van de particuliere boeren, dat coöperatie en „speculatie” elkaar gezond houden door hun aanwezigheid, begint echter op het technische terrein aan waarde te verliezen. Verder zijn we er zo langzamerhand ook Van overtuigd dat er een groep boeren is, die niet eens naar het melkzakje kijkt om te zien wat er in zit. Ze zijn altijd blij met hetgeen ze er in vinden.

Leeuwarder Courant 1965-05-17

Zestien boeren van Koudum en Warns uit coöperatie – #DGV

Zestien boeren, die tot voor kort aan de coöperatieve zuivelfabrieken in **Koudum** en **Workum** leverden, zijn met ingang van zondagmorgen met hun melk naar de fabriek in **Osingahuizen** gegaan, een fabriek die hoort tot het *Hollandia-Nestlé*-concern. De boeren hebben met elkaar een jaaraanvoer van anderhalf tot twee miljoen kg melk. Het betreft hier elf boeren uit Warns en vijf uit Koudum.

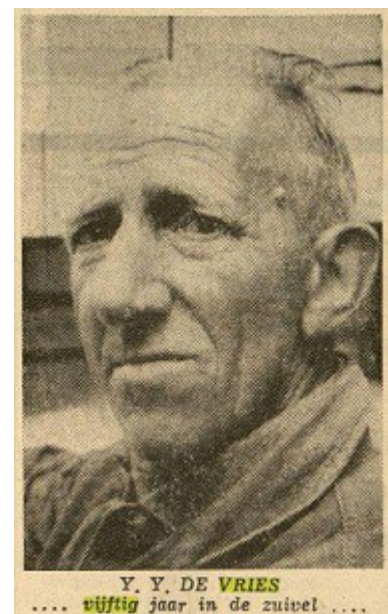
De boeren uit **Warns** hebben zich vorig jaar niet kunnen verenigen met de fusie tussen hun fabriek in Warns en die te **Workum**. Zij meenden, dat hun melk naar de coöperatie in **Hemelum** hoorde te gaan. Direct na de fusie tussen **Workum** en **Warns** probeerden zij reeds de fabriek in **Osingahuizen** voor hun melk te interesseren, hetgeen toen niet lukte. Als gevolg van de fusie tussen de zuivelfabrieken te **Hemelum** en **Koudum** is de vereniging in Koudum, met ingang van zondag opgeheven, waardoor de boeren die niet voor het lidmaatschap van Hemelum getekend hebben, vrij waren hun melk naar een andere fabriek te sturen. Enkele van hen, die oorspronkelijk hun melk leverden aan de opgeheven *KNM-fabriek* in **Nijega** (HO), wilden weer aan een particuliere fabriek leveren. Door het grote aanbod van melk uit de Zuidwesthoek was het voor de fabriek in **Osingahuizen** mogelijk opnieuw een melkriet in te leggen.

Leeuwarder Courant 1965-08-20

Y. Y. de Vries: Vijftig jaar in zuivel was ook correspondent van de LC

Ype Ypes de Vries in **Oosterlittens** is zaterdag vijftig jaar zuivelbewerker: dan is het een halve eeuw geleden dat hij als hulp in de botermakerij op de fabriek van de *Kon. Nederlandse Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken* in **Wommels** kwam. Hij is nu magazijnbeheerder van de KNM-fabriek te Oosterlittens. Hij vervult en vervulde bovendien in zijn dorp tal van functies in het organisatie- en dorpsleven.

Eigenlijk zit Y. Y. de Vries al langer dan vijftig jaar in de zuivel: hij werkte als dertienjarige eerst enkele maanden op het kantoor van de coöp. zuivelfabriek te Wommels, maar als leerling kreeg hij – zoals toen op vele plaatsen gebruikelijk – geen loon. Toen hem als hulpje in de botermakerij van de KNM-fabriek een salarisje in het vooruitzicht werd gesteld, stapte hij over. De heer De Vries werd door ervaring en studie botermaker en centrifugist, ging – toen in 1935 de fabriek in Wommels werd opgeheven – voor enkele maanden naar de KNM-fabriek te **Bolsward** en daarna naar de fabriek te **Oosterlittens**, waar hij tweede melkontvanger werd. Vorig jaar heeft hij in verband met zijn gezondheidstoestand die functie verruild voor magazijnbeheerder.

De heer De Vries is een „warber” en „strijdber” man. Hij is al 25 jaar secretaris van de ANAB-afdeling zuivel te Oosterlittens, twintig jaar secretaris van de federatie Franekeradeel, vele jaren bestuurslid van Volksonderwijs en de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden en was een tijd lang kerkvoogd van de hervormde gemeente.

Hij is het ook, die de krantenlezers op de hoogte houdt van het wel en wee in zijn dorp: al meer dan twintig jaar is hij correspondent van de LC.

Friese koerier 1965-11-25

Melk van „*De Eendracht*” Delfstrahuizen is verdeeld over 4 fabrieken

DELSTRAHUIZEN — De melk die werd aangevoerd bij de gisteren provisioneel verkochte zuivelfabriek „*De Eendracht*” te **Delfstrahuizen**, wordt thans geleverd aan vier andere bedrijven. Van de 11,4 miljoen kg melk die jaarlijks in **Delfstrahuizen** werd aangevoerd, gaan er nu 3,4 miljoen naar „*De-Takomst*” in **Wolvega** e.o. en 4,7 miljoen naar „*NOVAC*” in **Delfstrahuizen**. De rest, 3,3 miljoen kg, is verdeeld over de speculatieve fabrieken „*Hollandia*” te **Scharsterbrug** en „*Lankhorst*” te **Heeg**. Dit deelde de adjunct-directeur van „*NOVAC*” ons gisteren mee.

In de *Friese Koerier* van zaterdag stond dat ongeveer 4 miljoen kg van „*De Eendracht*” aan „*Hollandia*” wordt geleverd. Dit was dus onjuist.

1966

1966-10-13 / 1966-10-28

Knipsel: Nestlé 100 jaar – personeel van Hollandia kreeg forse gratificatie

Leeuwarder courant 13-10-1966

Friese koerier 28-10-1966

1967

Leeuwarder Courant 1967-11-08

Meer werk bij Hollandia in Bolsward

Van de kant van de regering zullen verschillende garanties en subsidies verleend worden in het kader van de uitbreiding van de werkgelegenheid aan het *Hollandia-concern* in **Bolsward** en Heeg (**Osingahuizen**). In Bolsward zal de productie van speciaal-producten op melkpoederbasis uitgebreid worden, hetgeen meer werk zal betekenen voor 30 tot 35 man. Het hangt van de marktontwikkeling van deze producten af of er met twee of drie ploegen gewerkt zal worden. In Heeg (Lankhorst-fabriek Osingahuizen) wordt een kaaspakhuis gebouwd in het kader van de concentratie van kaasfabrieken van KNM, Lankhorst en Hollandia.

In de afgelopen zomer is de Hollandia-fabriek in **Bolsward** ook uitgebreid met een nieuwe productielijn voor de blikfabricage, hetgeen in eerste instantie een uitbreiding van de werkgelegenheid met zich heeft gebracht van 25 man. De lijn is net begonnen te draaien. De blikken worden behalve voor Bolsward ook gemaakt voor de Hollandia-fabrieken in **Scharsterbrug** en **Rotterdam** (*Galac*), terwijl verwacht wordt, dat ook bevriende relaties in het buitenland gebruik zullen maken van de faciliteiten, die **Bolsward** biedt

1969

Leeuwarder Courant 1969-02-07

Zuivelfabriek ‚Normandia‘ Sneek sluit 21 februari

Afdeling melkinrichting gaat over naar KNM-IJsbrechtum

De NV zuivelfabriek „Normandia” te Sneek wordt na bijna 81 jaar in bedrijf te zijn geweest op vrijdag 21 februari stop gezet. De consumptiemelkvoorziening gaat over naar de zuivelfabriek „IJsbrechtum” van de *Kon. Ned. Mij. van Kaas- en Roomboterfabrieken NV*, waar ook het personeel te werk kan worden gesteld. Gistermiddag is het dertig man sterke personeel van de sluiting op de hoogte gesteld. Gisteravond heeft de directie van „Normandia” met vertegenwoordigers van „IJsbrechtum” overleg gepleegd met de tappers, waarbij ook het bestuur van de *Friese Bond van Zelfstandige Melkhandelaren* vertegenwoordigd was. Van de 35 Normandia-verkopers in Sneek en omgeving waren 30 aanwezig. Deze hebben zonder uitzondering toegezegd voortaan hun melkproducten van „IJsbrechtum” te zullen betrekken.

Dit met ingang van komende maandag. Voor het KNM-bedrijf betekent dit een welkome versterking van de melkinrichting. Het bedrijf, dat ook kaas – de kleine, arbeidsintensieve soorten – maakt, verwerkt jaarlijks een tien miljoen kilogram melk. „Normandia” heeft een jaaromzet van ongeveer vier miljoen kilo. Aan het bedrijf werd nog door vijftig boeren melk geleverd. Zij hebben vanmorgen bericht ontvanger dat het bedrijf over veertien dagen sluit. De boeren zijn volkomen vrij om te besluiten aan welke fabriek zij hun melk nu zullen leveren.

Via een holdingcompany is „Normandia” sterk verbonden aan Frieslands oudste zuivelfabriek, de uit 1879 stammende NV „Freia” te Veenwouden, waarvan de oom van de heer Anema directeur is. De zeven melktappers van „Normandia” in Veenwouden en omgeving hebben en bloc besloten hun producten van „IJsbrechtum” te zullen betrekken.

De fabriek in Sneek is oud. Het bedrijf stond voor grote investeringen, die bij een omzet van vier miljoen kilo niet rendabel te maken zouden zijn. Aangenomen mag worden, dat het bedrijf ten verkoop (voor de sloop) zal worden aangeboden. Er hoort twee hectare grond – ten dele onbebouwd – bij, die gunstig is gelegen aan de Leeuwarderweg.

Over de afvloeiing van het personeel is overleg gaande met de vakbeweging. „IJsbrechtum” kan op een enkeling na – vier man – allen gelijkwaardig werk aanbieden. Het KNM-bedrijf zal de grotere productie van melkproducten met het nieuwe personeel kunnen verwerken zonder uitbreiding van de technische outillage. Wel zal het waarschijnlijk betekenen, dat er in twee ploegen zal moeten worden gewerkt.

Leeuwarder Courant 1969-02-08

'Vrije boeren' *Normandia* zijn bij fabriekssluiting 'vrij' .....

DE VEEMARKT

[...]

DE VIJFTIG BOEREN, die de particuliere zuivelfabriek *Normandia* in Sneek nog over heeft, zijn niet mee „verkocht” aan *Hollandia*, dat wel het personeel en wel de melktappers heeft overgenomen. Die vijftig grote veehouders vormden nog slechts een restant van het grote aantal boeren, dat voorheen de melk aan *Normandia* leverde. Vooral de laatste jaren waren ze bij secties naar andere fabrieken overgegaan omdat het melkprijsverschil te groot werd. Er was overigens een merkwaardige trouw aan *Normandia*, die in het geheel niet zo'n prettige achtergrond had. De familie Halbertsma uit Sneek bond indertijd veehouders aan de fabriek door ze land in huur te geven. Ook toen die wat beschamende band niet meer bestond bleven de boeren aan *Normandia* leveren.

De tijd, dat de fabrieksdirecteuren zich het vuur uit de sloffen liepen om nieuwe boeren voor hun fabriek te winnen is voorbij. *Hollandia-KNM* neemt de houding aan van als ze willen komen is het goed, als we er maar niet extra om hoeven te rijden. Het houdt in, dat er van de ongeveer vier miljoen kg melk, die er in Sneek nog ontvangen werd een belangrijk deel naar de coöperatieve fabrieken zal gaan. De vijftig boeren, die *Normandia* tot het einde trouw zijn gebleven, wonen in een groot gebied om Sneek. Buiten de *Hollandia*-fabrieken in **Bolsward**, **Sneek**, **Scharsterbrug** en **Osingahuizen** zijn er nog twee particuliere zuivelfabrieken in Friesland, namelijk een *Lijempf-fabriek* in **Drachten** en *Freia* in **Veenwouden**.

Het feit, dat *Hollandia* zo maar vier miljoen kg melk aan zijn lot overlaat, is in eerste instantie een gevolg van het feit, dat de melk buiten Friesland goedkoper aangetrokken kan worden, terwijl als tweede factor ongetwijfeld meespeelt, dat het deftige *Nestlé-concern* niet de indruk wil wekken boeren te kopen. De boeren, die aan de melkritten van *Hollandia* liggen, zullen wel van meer dan een directeur bezoek krijgen. Overigens zal men zich herinneren, dat de *Lijempf* vorig jaar bij de snering van zijn melkwinningsgebied ook miljoenen kg melk heeft laten schieten. In **Garijp** werd toen een boer, die een grote mond had tegen de *Lijempf*-directeur de vergadering uitgezet. Met deze halfbakken strijd om de melk gaat overigens een mooi stukje plattelandsfolklore verloren.

LC 1969-03-18

Hollandia sluit productiefabriekem Bergen-op-Zoom en Vlaardingen Nieuwe fabriek in Oud-Gastel (Nrd-Br.)

Leeuwarder Courant 1969-03-18

Hollandia Bolsward krijgt afdeling condensbereiding

De Koninklijke **Hollandia** NV, fabrieken van melkprodukten en voedingsmiddelen, heeft besloten haar bedrijf in Vlaardingen op te heffen en in de Brabantse gemeente Oud-Gastel een geheel nieuwe vestiging te stichten. Daarin worden de inrichtingen van Bergen op Zoom en Vlaardingen ondergebracht. De keuze voor Oud-Gastel werd o.m. bepaald door de gunstige ligging ten opzichte van Zeeland, West-Brabant en het Rijnmondgebied. Vlaardingen en Bergen op Zoom krijgen nu alleen depots. De condensbereiding, die tot nu toe in Oud-Gastel geschiedde, wordt verplaatst naar het bedrijf in Bolsward.

Het nieuwe bedrijf in Oud-Gastel vergt een miljoeneninvestering. De productie zal veertig miljoen kg melk per jaar bedragen. Het personeel, dat door de concentratie vrijkomt, kan in Oud-Gastel of elders in het concern worden tewerkgesteld. Met de vakbonden is hierover overleg gepleegd.

Gemeentearchief Schiedam - Krantenkijker
Rotterdams Dagblad / Algemeen Dagblad | 19 maart 1969 | pagina 2

Gunstige regeling voor personeel van Hollandia NV

VLAARDINGEN — De Koninklijke Hollandia N.V., die haar vakbonden voor veertig werknemers een gunstige regeling getroffen. De Vlaardingse en Bergen op Zoomse afdelingen van het concern worden ondergebracht in een nieuw te bouwen bedrijf in Oud-Gastel (N.B.). Van de 184 man personeel zijn er veertig rechtstreeks betrokken bij deze verplaatsing. Voor hen is er ruimschoots emplooi in het eigen concern, dat acht melkverwerkende bedrijven omvat alsmede een fabriek van plastic verpakkingsmateriaal in Purmcrend, de Galak in Rotterdam, die vijf jaar geleden met Hollandia als de twee dochterondernemingen van het Zwitserse concern Nestlé werd samengevoegd. De hoofdzetel van Hollandia met directie en overig personeel blijft in Vlaardingen gevestigd.

1970

Leeuwarder Courant 1970-03-23

ook in MAP Lijempf

Lijempf draagt vijf fabrieken over aan Domo en CCF

(Van onze landbouwredacteur)

De *Lijempf* heeft overeenstemming bereikt met de zuivelcoöperaties in het Noorden over de overdracht van de noordelijke Lijempf-fabrieken, die een jaarlijkse melkaanvoer hebben van 80 tot 90 miljoen kg melk.

Het hoofdkantoor in Leeuwarden en de melkpoederfabriek in **Kampen** zijn niet in deze transactie betrokken. Personeel niet tijdig ingelicht; ruime voorkennis bij beleggers De *Domo* in **Beilen** is het meeste bij deze overdracht van fabrieken betrokken, doordat deze in het gebied staan, dat ook door de *Domo* als melkwinningsgebied wordt beschouwd. De overeenkomst, waarin behalve de *Domo*, ook de CCF in Leeuwarden en de CCF-Domo-onderneming "*De Ommelanden*" in **Groningen** zijn betrokken, betreft de overdracht van de fabrieken in **Brittil, Tolbert, Doezum, Winsum en Drachten**. In deze fabrieken is nog 180 man personeel aanwezig, waarvoor een regeling getroffen is.

Het is de bedoeling de Lijempf-fabrieken zo snel mogelijk te sluiten. De melk zal dan verwerkt worden in de fabrieken, die aangesloten zijn bij *Domo* en CCF. In Friesland zullen dat voornamelijk de zuivelfabrieken **Olterterp, Opeinde** en **Gerkesklooster** zijn. De directie van de *Lijempf* was vanmorgen bijzonder ontstemd over het uitlekken van de transactie en weigerde daarover verdere mededelingen te doen. Mr. M. Rutgers, directeur van de *Lijempf*, nam het woord „canard” in de mond. Dit zou aan moeten slaan op het feit, dat de CCF in Leeuwarden niet direct bij de onderhandelingen betrokken is geweest. Het personeel van de *Lijempf* was vanmorgen nog niet ingelicht over de aanstaande gebeurtenissen. Wel staan er verschillende besprekingen op de agenda, doch het doel van die besprekingen is niet bekend gemaakt.

Omtrent de transacties, die de *Lijempf* nu uitvoert, heeft een ruime mate van voorkennis bestaan. Reeds voordat de kaasfabriek in **Ursem** vorige week werd afgestoten, deelden banken aan hun effectenklanten mee, dat de transacties van de *Lijempf* binnen veertien dagen rond zouden zijn. Van deze voorkennis is in ruime mate gebruik gemaakt. Onze beursmedewerker schreef daarover zaterdag reeds het volgende in de *Leeuwarder Courant*: „Een belangrijke uitschieter was ook het aandeel in de *Lijempf*, waar dagelijks zeer grote posten uit de markt genomen worden. De stijging kreeg reliëf door het bericht van de verkoop van de kaasfabriek Prinses te **Ursem** aan de Noord-Holland, waardoor de *Lijempf* een flinke som geld binnen zal krijgen. De beurs ziet er het begin van het einde in, althans wat het zelfstandig bestaan van het bedrijf betreft en was bereid tot circa f 67 voor het aandeel te betalen. Op oude basis komt dat uit op bijna 270 procent tegen 230 procent een week eerder. Voor het aandeel betekent deze stijging een opmars naar nieuwe recordhoogte.”

Vervolg in MAP Lijempf / Concentatie

Leeuwarder Courant 1970-03-26

ook in MAP Lijempf

**Brieven van Lijempf en Domo stichten verwarring bij boer
Misverstanden over sluiting Lijempf zuivelfabrieken**

Leeuwarder Courant 1970-04-11

ook in MAP Lijempf

Strijd om Lijempf-melk in Friesland ontbrand

Groepen boeren willen leveren aan ontvangstation Veenwouden

uwarder Courant 1970-04-13

Melk oorlog om Lijempf melk tegen Winschoten?

Drachten nog niet dicht

Leeuwarder Courant 1970-04-16

Coöperaties kopen melk Freia-Veenwouden (12,5)

Melk verdeeld over 9 coöperaties

1971

De Tijd 1971-01-15

FUSIE NESTLÉ-URSINA – GROOTSTE TER WERELD Zwitserse gigant op voedingsmarkt

NESTLE - NEDERLAND: Klein radertje

Van onze verslaggever

VLAARDINGEN, 15 jan. Het nieuws over de op handen zijnde fusie van de Zwitserse voedingsmiddelenconcerns Nestlé en Ursina heeft de topleiders van de twee Nederlandse Nestlé-bedrijven volkomen verrast. Directeur A. Eigenhuis (51) van Nestlé N.V. in Amsterdam en zijn collega ir. K. Zwikker (53) van de Kon. Hollandia in Vlaardingen, verbazen zich er overigens niet over dat zij tot het laatst toe onkundig zijn gebleven van de fusieplannen in Zwitserland. „Nederland is maar een kleine markt en de Nederlandse Nestlé-activiteiten vormen maar een bescheiden onderdeel van het grote geheel. Het is dus begrijpelijk dat men ons vanuit Zwitserland niet van tevoren in dit soort zaken kent,” zegt de heer Eigenhuis.

De fusie die ver over onze grenzen op stapel staat, betekent een onverhoedse gezinsuitbreiding voor de Nederlandse tak van het Nestlé-concern. Immers: „We krijgen er zo maar ineens een broertje of zusje bij”, zegt de heer Eigenhuis over de Nederlandse loot van de Ursina-groep, de VVM in Nunspeet.

DOOR DE AANGEKONDIGDE fusie tussen de twee Zwitserse voedingsmiddelenconcerns Nestlé Alimentana en Ursina-Franck ontstaat een combinatie die, voor zover het zuiver gaat om levensmiddelen, de grootste ter wereld mag worden Benoemd. Wat totale omzet betreft zijn twee bedrijven (Unilever en het Amerikaanse Swift-concern) nog groter, maar deze groepen hebben beide aanzienlijke belangen buiten de levensmiddelenbranche. Unilever bijvoorbeeld behaalt maar 10 pct. van haar omzet in levensmiddelen. Andere groten in dit geheel zijn de (Amerikaanse) bedrijven Kraft, Litton Industries, Armour, General Foods, Grace en Borden. Nestlé en Ursina-Franck hebben samen circa 106.000 werknemers, waarvan rond 300 in Nederland.

Over de gevolgen die de fusie in Zwitserland straks wellicht ook voor de Nederlandse dochterbedrijven zal hebben, kunnen de twee Nederlandse Nestlé-directeuren nog geen zinnig woord zeggen. Zo op het eerste gezicht passen de VVM, Nestlé en de Kon. Hollandia tamelijk goed bij elkaar. De heer Eigenhuis: “Ursina is in Nederland via de VVM zeer actief op het gebied van kindervoeding. Nestlé neemt in vele delen van de wereld op hetzelfde gebied een zeer vooraanstaande positie in, maar in Nederland doen we er juist niets aan.”

De heer Zwikker: „Op zuivelgebied bijten de Hollandia en de VVM elkaar niet, omdat we elk in Nederland regionaal werkzaam zijn. We kennen elkaar goed via de gewone zuivelkanalen en hebben de normale, prettige relaties met de mensen van de VVM.”

De heer Eigenhuis vat het zo samen: “De Nederlandse belangen van Nestlé en Ursina hebben elkaar nooit als concurrenten ontmoet. Daar zou je uit kunnen afleiden dat onze activiteiten elkaar goed aanvullen.”

Gescheiden

De Nederlandse Nestlé-bedrijven hebben het op het moment nog veel te druk om te denken aan een samenwerking met wie dun ook. De Kon. Hollandia en Nestlé N.V. werken nu nog volkomen ge-

scheiden van elkaar, ook al ressorteren ze beide rechtstreeks onder het hoofdkantoor van Nestlé in het Zwitserse Vevey. Op 1 mei van dit jaar zullen de hoofdkantoren van Hollandia en Nestlé echter worden samengevoegd in een nieuw pand in Amsterdam.

Vanuit dit hoofdkwartier zal dus binnenkort de hele Nederlandse Nestlé-groep worden geleid. Die groep bestaat uit tien bedrijven en een centraal magazijn in Alphen met een gezamenlijk personeelsbestand van ongeveer 2500 man.

Daarvan werken er bijna 1800 bij de Kon. Hollandia. Hollandia is een middelgrote zuivelindustrie met een regionale binnenlandse afzet en omvangrijke export, vooral van gecondenseerde melk en melkpoeder. Steeds belangrijker wordt de produktie Van „instant” voedings- en genotmiddelen voor Hollandia. Het Rotterdamse dochterbedrijf Galak maakt onder meer instant-koffie (Nescafé) en het Vlaardingse bedrijf maakt instant-aardappelpuree, vriesdroog-groenten en sinds kort als combinatie van deze beide produkten instant-boerenkool en dito hutspot. Deze laatste gerechten worden voorlopig alleen nog maar aan grootverbruikers (horecasector, cantines, zieken- en bejaardentehuizen) geleverd. Hollandia beschikt verder over vijf zuivelfabrieken in Friesland en over een consumptiemelkfabriek in **Oud- Gastel** bij Roosendaal. Een fabriek voor aardappelpuree is in aanbouw in het Limburgse Venrav. Hier zullen een honderd a honderdvijftig werknemers over enige tijd zorgen voor een jaarproduktie van 50.000 ton pureepoeder.

Groep

Van de hele Nestlé-groep is als laatste omzetcijfer bekend de 7.8 miljard gulden over 1969. Het concern telt ruim 91.000 werknemers, verdeeld over meer dan tweehonderd fabrieken, tachtig administratieve centra en ruim vijfhonderd verkoopkantoren en depots in alle delen van de wereld. Een gigantische onderneming, waarvan de heren Zwikker en Eigenhuis zich met hun bedrijven maar een klein radertje voelen.

Directeur Vonk – VVM – Goede aanvulling

Van onze verslaggever

NUNSPEET, 15 jan. — „Ik was niet bepaald verrast door het fusiebericht, al hoorde ik ook pas deze week dat Nestlé onze partner zal worden. Het Ursina- Franck-concern is vrij eenzijdig gericht. Het is in hoofdzaak afhankelijk van melk en daarvan afgeleide produkten. Het is dus logisch dat men aansluiting heeft gezocht met een meer algemeen levensmiddelenconcern als Nestlé”. Dat zegt directeur J. W. Vonk (43) van de *Vereenigde Veluwsche Melkproducentenfabrieken* (VVM) in **Nunspeet**, welk bedrijf als sinds de jaren dertig tot de Ursina-groep behoort.

De heer Vonk, zo juist terug uit Zwitserland waar hij door zijn hoogste bazen officieel over de fusieplannen is ingelicht, kan nog moeilijk zeggen welke invloed de samenwerking zal hebben op de Nederlandse belangen van beide concerns. „De activiteiten in ons land vormen een goede aanvulling op elkaar. De Koninklijke Hollandia in Vlaarding (dochter van Nestlé - red.) richt zich voornamelijk op andere markten en produkten dan de VVM. Toch zie ik op den duur zeker een bepaalde integratie van zaken”.

De VVM fungeert voor de Ursina- Franck-groep behalve als werkmaatschappij ook als houdsteronderneming van de Nederlandse belangen. Voor de binnenlandse markt maakt de VVM een hele reeks van melkprodukten. Als afzetgebied heeft zij de noord-west Veluwe en de IJsselmeerpolders.

Een zeer belangrijk VVM-produkt is de Guigoz-babyvoeding op melkbasis, die uitsluitend wordt geëxporteerd en wel in hoofdzaak naar landen in het Midden en Verre Oosten en Noord-Afrika. Ook heeft de VVM een grote produktie van melkpoeder in bulk. Verder brengt zij de kant-en-klare babyvoeding Alete op de Nederlandse markt.

Dit is een produkt van de Duitse Ursina-dochter Allgäur Alpenmilch in München.

Twee jaar geleden kocht de VVM de bekende fabriek van Molenaar's Kindermeel in West-zaan, waarmee Ursina haar positie op de Nederlandse kindervoedingmarkt aanzienlijk versterkte. Een 100 pct belang heeft de VVM verder in de kalvermelkindustrie Velka in Ermelo. De omzet van de hele VVM-groep ligt nu rond de f 80 miljoen, Het totaal aantal werknemers (inclusief Molenaar en Velka) belooft zo'n 550 man.

Het Ursina-concern heeft de noodzaak tot diversificatie al geruime tijd onderkend. Daarom werd ongeveer een jaar geleden besloten tot een fusie met het, eveneens Zwitserse. Franck-concern dat zich voornamelijk toelegt op produkten als poederkoffie, koffie-extract en koffie-surrogaat.

Samen met Nestlé zal Ursina-Franck een krachtig levensmiddelenconcern vormen met een omzet die voor dit jaar wordt geschat op ruim f 10 miljard en met ruim 106.000 werknemers. Circa anderhalf miljard daarvan komt voor rekening van Ursina-Franck. Nestlé is dus qua omzet vijfmaal zo groot. "We kunnen dan ook wel spreken van een absorptie van Ursina-Franck in Nestlé.", zegt de heer Vonk! die zich evenwel niet veel zorgen maakt door de andere partij te worden overvleugeld.

Nationaliteit

Bij de fusie lussen de twee levensmiddelenconcerns heeft ook het nationaliteitselement, dat voor Zwitserland als klein land altijd erg aanspreekt, een rol gespeeld. Nestlé kon zich statutair zelfs uitsluitend verbinden met 'n ander Zwitsers concern. Maar ook Ursina hechtte er aan Zwitsers bezit te blijven. Voor Ursina-Franck was er nog een reden om samen te gaan met een zo over de hele wereld gespreid concern als Nestlé. Ursina behaalt bijna de helft van haar omzet in West- Duitsland

Peel en Maas 1971-04-29

Hollandia wordt Nestlé – in november fabriek open⁶

Men hoeft in Vlaardingen op de Oosterhavekade niet lang te zoeken naar de Koninklijke Hollandia. Dit hoofdkantoor van verschillende fabrieken van melkprodukten en voedingsmiddelen domineert daar nog al met zijn neo-romantische stijl en met de latijnse spreuken, die over de hele kade de voorbijgangers diets maken, dat werken het leven waard maakt en dat arbeid adelt. Waarvan dan akte, evenals van het grote bronzen bord, dat naast de imposante voordeur nog eens duidelijk vertelt dat men het heilige der heiligen van de Koninklijke Hollandia binnen gaat.

Niet lang meer overigens, want Hollandia die sinds 1929 al nauw samenwerkt met het Nestlé-concern, gaat op 1 mei a.s. haar hoofdkantoor en dat van Nestlé Nederland samenvoegen (Hilversumsestraat 316, Amsterdam) en gaat ook verder opereren onder de naam Nestlé Nederland. Dat heeft tot

---

⁶ Gaat hier om een nieuwe aardappelpureefabriek in Venray – Investering van f 30.000.000 – geplaatst ivm. kort historisch overzicht...

gevolg dat ook de nieuwe fabriek aan de spoorlijn in Venray thans de naam zal krijgen van Nestlé Nederland....

HOLLANDIA

Maar laten we even teruggaan naar Hollandia, die zijn ontstaan vindt bij een Brabander, die in Vlaardingen in 1882 begon met de produktie van gesuikerde gecondenseerde melk in blik. Na een moeilijke start kwamen daar in de loop der jaren nogal wat fabrieken bij; 1894 **Bolsward**; 1896 **Purmerend**; 1910 **Scharsterbrug**; 1919 **Oud-Gastel**; 1929 **Bergen op Zoom**, terwijl melkontvangststations werden gevestigd in **Hazerswoude** en **Goes**. In 1929 ging Hollandia samenwerken met Nestlé.

NESTLÉ CONCERN

Ook dat is begonnen met een Zwitsers fabriekje, waarin gesuikerde gecondenseerde melk vervaardigd werd. Een apotheker Nestlé (uit het Zwitserse Vevey) was daarnaast bezig met een nieuw soort babyvoeding op basis van melk, suiker en tarwemeel en daarnaast was er een melkchocoladefabriek, die zich uiteindelijk samen vonden en aaneensloten.

Zo was het begin gemaakt van het thans bestaande Nestlé concern, dat bij het 100-jarig bestaan (1966) meer dan 200 fabrieken telde in alle werelddelen met meer dan 85.000 werknemers. Die groei werd mede veroorzaakt door een samengaan met Maggi in 1947, met de grote Engelse conservenfabriek Cross & Blackwell in 1960 met de Scandinavische diepvries-onderneming Fin-dus, terwijl er verder plannen zijn samen te gaan met URSINA, een wereldbedrijf dat zich ook toelegt op babymelk en andere voedingsmiddelen.

SAMENWERKING

Intussen heeft Hollandia ook niet stil gezeten. In 1939 kwam er een nauwe samenwerking met de K.N.M. (*Kon. Ned. Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken N.V.*) met vestigingen in **Ysbrechtum** en **Oosterlitens**, met de *N.V. Lankhorst* in Heeg en de fusie met N.V. **Galak Condensed Milk** met vestigingen in **Rotterdam**, Amerongen en Stolwijkersluis. Activiteiten die haar het predikaat „Koninklijk” heeft bezorgd.

AKTIVITEITEN

De 1600 werknemers in de bij Hollandia aangesloten bedrijven produceren op dit ogenblik: zuivel- en melkprodukten, als gecondenseerde melk, consumptiemelk, melkpoeder en kindervoeding, room- en koffiemelk, boter, kaas enz. Verder oploskoffie, die we kennen onder de naam Nescafé en vriesdroogprodukten als groenten voor Maggi-soepen enz.

Een laatste activiteit is de verwerking van aardappelen tot nieuwe en eigentijdse produkten. En het is juist deze activiteit, die er toe geleid heeft dat nu op het industrieterrein in Oostrum een nieuwe fabriek gebouwd gaat worden, die in november a.s. zijn poorten, zal gaan openen onder de naam Nestlé Nederland.

Men is die activiteit begonnen in Vlaardingen, waar machtige machines de ons bekende aardappel via een ingewikkeld, waterrijk en stoomvolprocedé omtoveren tot aardappelpuree. Puree dat al dan niet samengevoegd met gevriesdroogde groenten kant en klaar maaltijden presenteert in een tijd, die door tijd- en personeelsgebrek juist aan deze snel te bereiden maaltijden gebrek schijnt te hebben. **Verder niet overgenomen.....**

1973

Provinciale Zeeuwse Courant 1973-07-14

***Menken-Landbouw* neemt consumptiemelkbedrijf Oud-Gastel van *Nestlé* over.**

In positie werknemers komt geen verandering

Oorzaak: verschuivingen in consumptiemelksector

GOES - Het bedrijf *Menken-Landbouw* te **Wassenaar** zal het consumptiemelkbedrijf van *Nestlé* Nederland te **Oud-Gastel** en een aantal melkdistributiestationen van dit bedrijf overnemen. Tot deze distributiestationen behoort ook dat in **Goes**. dat eveneens naar Menken zal overgaan. Zowel voor het station als voor de werknemers - er waren er twaalf in **Goes** - heeft de overname geen enkel gevolg. De werknemers kunnen normaal blijven werken. Andere melkdistributiestationen die *Menken* overneemt zijn gevestigd in **Bergen op Zoom, Schiedam, Vlaardingen, Maassluis** en **Rozenburg**.

Het melkdistributiestation in **Goes** werd op 4 mei 1951 opgericht. Ruim 3 jaar geleden werd het door *Nestlé* overgenomen van *Hollandia*. Op dit moment brengen 260 Bevelandse veehouders hun melk naar het station en nemen 90 melkslijters de producten af.

Oorzaak van de overname door Menken zijn de ontwikkelingen in de consumptie-melksector, die zijn veroorzaakt door steeds grotere concentraties en een zich snel wijzigend distributiepatroon. Daarbij kwam dat *Menken* zijn markt in het zuiden en zuidwesten van het land wilde versterken en *Nestlé* meer zag in de winkelverkoop van melkproducten.

Bedrijfsleider P. A. Huijskens van het depot in **Goes** zegt dat men er zelf geen juiste accommodatie heeft om de weg naar het winkelapparaat te bewandelen en dat terwijl de straatverkoop steeds meer zakt. Door de overname worden de afzetmogelijkheden van de zuidelijke melkinrichtingen naar zijn mening duidelijk vergroot.

Bij de keuze van een partner voor de *Nestlé*-bedrijven hebben de voortzetting van het bedrijf in **Oud-Gastel** en de handhaving van de werkgelegenheid voorop gestaan. De overname door *Menken* als consumptiemelkspecialist wordt hiervoor als een waarborg gezien. De betrokken ondernemingen en de vakorganisaties hebben zich met de keuze kunnen verenigen. Het bedrijf in **Oud-Gastel** en de distributiebedrijven tellen in totaal 160 werknemers.

LC. 1973-04-13

Naaststaande advertentie in LC

LC. 1973-04-16

Lijempf voert besprekingen over mogelijke samenwerking. De notering van gewone aandelen is op de Amsterdamse effectenbeurs maandag stopgezet. Zo heeft de raad van commissarissen bekend gemaakt.

LC. 1973-04-17

Koper Lijempf morgenavond bekendgemaakt.

LC. 1973-04-18

Wassanen doet bod op Lijempf

Veevoederbedrijf – kunstkalvermelk en speciaalproducten - Wassanen uit Wormer heeft een omzet van 730 Mln.

LC. 1973-04-19 Onderstaand artikel

N.V. LEEUWARDER IJS-
EN MELKPRODUCTEN-
FABRIEKEN
N.V. LIJEMPF
LEEUWARDEN

**Informatieve
vergadering van
aandeelhouders**

te houden op donderdag 28 juni 1973 te 11.30 uur in het Oranje Hotel, Stationsweg 4 te Leeuwarden, ter bespreking van het bod van Koninklijke Wassanen N.V. op de aandelen van onze vennootschap.

Het bericht aan de houders van aandelen is vanaf maandag 18 juni a.s. verkrijgbaar bij een der kantoren van Amsterdam-Rotterdam Bank N.V. en Pierson, Heldring & Pierson te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Wormerveer en Leeuwarden, voor zover aldaar gevestigd.

Aandeelhouders, die deze vergadering wensen bij te wonen, worden verzocht ingevolge artikel 15 der statuten de mantels hunner aandelen of de depotbewijzen der banken, waar de aandelen in bewaring zijn, uiterlijk op maandag 25 juni 1973 te deponeren bij de Amsterdam-Rotterdam Bank N.V., Rokin 43, ingang Nes 40, Amsterdam, of Leeuwarden en bij de heren Pierson, Heldring & Pierson, Herengracht 206-214, Amsterdam, tegen in ontvangstneming van een reçu.

De directie

Einde Lijempf van J. E. Scholten;

Bedrijf heeft op dat moment nog vestigingen in Leeuwarden, Kampen en Oldebroek. Er werken nog 250 man personeel, waarvoor, zo is de bonden toegezegd, het geen nadelige gevolgen heeft.

Leeuwarder Courant 1973-06-18

Wessanen verwacht:

„Rentabiliteit Lijempf straks verbeterd“

WORMERVEER - Tot maandag 9 juli hebben aandeelhouders NV Lijempf gelegenheid gebruik te maken van het aanbod tot overneming door Koninklijke Wessanen NV. Voor telkens -15 aandelen Lijempf groot f 25 nominaal aankunnen worden verkregen nominaal f 1000 7 pct. achtergestelde in gewone aandelen converteerbare obligaties Wessanen. De uit te reiken 7 pct. converteerbare obligaties zullen rente dragen vanaf 1 juli 1973. Bovendien worden scrips uitgegeven in de coupures 1 en 5 x f. 68,88 nominaal, zo blijkt uit het omwisselingsbericht.

Advertentie LC. 1973-06-19

Ten aanzien van het aanbod geldt als voorwaarde dat het bod gestand wordt gedaan, indien tenminste 90 pct. van het thans geplaatste aandelenkapitaal Lijempf voor de sluitingsdatum wordt aangeboden, onverminderd overigens de bevoegdheid ook bij een geringer percentage het bod gestand te doen. Uiterlijk op 13 juli wordt bekendgemaakt of het aanbod gestand wordt ~aan. Officiële notering ter beurze van Amsterdam zal worden aangevraagd.

Wessanen is geïnteresseerd in Lijempf enerzijds vanwege verdere diversificatie, anderzijds vanwege raakvlakken met het assortiment van Lijempf. Wessanen heeft het volste vertrouwen binnen enkele jaren de rentabiliteit van Lijempf te kunnen opvoeren.

Bij gestand doen van het bod zal f 16 mln. van de opbrengst van een uit te geven 7 pct. achtergestelde in gewone aandelen converteerbare obligatielening groot f 40 mln. worden gebruikt voor de overneming van Lijempf. Indien dit aanbod niet gestand wordt gedaan, zal de uitgifte worden teruggebracht tot f 24 mln. Op 27 juni staat de inschrijving op de f. 24 mln. achtergestelde convertible open. De koers van uitgifte die tenminste 100 pct. zal zijn, zal uiterlijk op 25 juni worden bekendgemaakt. De.....

LC. 1973-07-17

Lijempf onder nw. beheersmaatschappij Wessanen

De raad van bestuur van *Koninklijke Wessanen* te Wormerveer deelt mee, dat na de recente overname van *Lijempf* (Leeuwarder IJs- en Melkproductenfabrieken) te Leeuwarden, een nieuwe beheersmaatschappij nl. Wessanen Lactosector BV zal worden opgericht, waaronder een aantal werkmaatschappijen zal ressorteren. Tot directeur van deze sector is benoemd de heer H. Bolt, voorheen lid van de directie van de beheersmaatschappij Wessanen Cacao-Oliesector BV, alsmede directeur van de werkmaatschappij Wessanen Cacao BV en Wessanen Oliefabrieken BV.

De directie van de op te richten respectievelijk reeds bestaande werkmaatschappijen van de Lactosector, de Lijempf BV, Lijempf Internationaal BV en Van Heel's Gecondenseerde Melkmaatschappij BV zal worden gevormd door: Lijempf BV i.o. Leeuwarden: algemeen directeur H. Bolt, commercieel directeur G. Wiessenberg, bedrijfsdirecteur G. Piekstra ing, Lijempf Internationaal BV i.o. Leeuwarden: directeur G. Wiessenberg. Van Heel's Gecondenseerde Melkmaatschappij BV Kampen: directeur G. Piekstra ing. De heer G. van Leeuwen, momenteel waarnemend directeur van NV Lijempf, zal als adviseur van de nieuwe directie werkzaam zijn.

1976

Leeuwarder Courant 1976-03-16

H. Boterkooper (88) - bekend man in de zuivel - overleden

LEEWARDEN — Zondag is plotseling in zijn woonplaats Leeuwarden overleden de heer H. Boterkooper op de leeftijd van 88 jaar. De heer Boterkooper was vele jaren directeur van de **Verenigde Zuivelfabrieken**, welke in diverse plaatsen in den lande zuivelfabrieken bezat.

De overledene werd geboren in **Kuinre** en begon zijn loopbaan op twaalfjarige leeftijd in de plaatselijke zuivelfabriek van **directeur-eigenaar Treurniet**, die in de jonge employé terecht een heldere kop zag. Toen hij zeventien jaar telde was Boterkooper al zulk een goed kaasmaker, dat hij naar Duitsland ging om daar in een fabriek te Bunde les in dit handwerk te geven. In ons land terug werkte hij als assistent in zuivelfabrieken te **Ried** en **Sneek**.

In 1910 associeerde hij zich met de heer **W. van der Meer**, een boer te **Nijeholtpa**, die tevens een zuivelfabriek bezat en een goede kaasmaker zocht. Uit deze samenwerking groeide het directeurschap van Boterkooper in tal van zuivelfabrieken, die allengs werden aangekocht: **Surhuisterveen**, **Makkum**, **Steenwijkerwold**, **Noordwijk (bij Marum)**, **Oostermeer** en **Schoonrewoerd (Z-H)**.

De sterke veranderingen in de zuivelwereld maakten, dat de heer Boterkooper zijn belangen ging consolideren. In 1964 werden de fabrieken in het Noorden overgedaan aan de coöperatie, die ze successievelijk sloot. De fabriek in **Schoonrewoerd** is eveneens in andere handen terecht gekomen maar draait nog volop. De heer Boterkooper was de laatste vijf jaar geheel uit zaken teruggetrokken. De teraardebestelling vindt donderdagmiddag a.s. plaats in **Kuinre** na een uitvaartdienst in de hervormde kerk, die om half twee begint.

Leeuwarder Courant 1976-09-11

Directeur Feenstra Nestlé Heeg veertig jaar in de zuivel

Van kaasmakerijbediende tot fabrieksdirecteur

HOMMERTS - Veertig jaar geleden, op 29 augustus 1936 om precies te zijn, zette de heer *Adri Feenstra* de eerste schreden op een kronkelig pad in de zuivel. Begonnen als bediende in de kaasmakerij bij de KNM in **Bolsward** bereikte hij al vrij spoedig de staf en werd uiteindelijk directeur in **Oosterlittens**. Drie jaar geleden werd hij overgeplaatst naar **Heeg-Osingahuizen**. Niet door de KNM want die was jaren geleden al opgegaan in *Hollandia*, dat later weer onderdeel werd van het *Nestlé-concern*. Gistermiddag was de heer Feenstra het middelpunt van een druk bezochte receptie in het dorps huis „Man it Far” in Hommerts.

Hij werd daar onder meer door de heer J. Eigenhuizen, lid van de hoofddirectie van Nestlé-Nederland, als stug, maar dan in de goede zin van het woord, bestempeld. Hij noemde de jubilaris een doorzetter, vasthoudend en plichtsgetrouw. Hij slaagde er in zijn mensen te motiveren. Ook buiten het bedrijf was de heer Feenstra evenwel erg actief. Op maatschappelijk terrein vervulde hij verschillende functies en dat noemde de heer Eigenhuizen het bewijs dat de jubilerende directeur niet alleen een stugge doorzetter is, maar ook een man met vele facetten.

Adjunct-directeur **Theo van Heel** van het hoofdkantoor zei dat de heer Feenstra vooral in **Oosterlit-**

tens, waar hij in 1950 tot directeur werd benoemd, van zijn capaciteiten gebruik had moeten maken. “Oosterlittens was klein, hij moest zich waar maken en kreeg daar nauwelijks de middelen voor”. De heer Feenstra heeft er wat van gemaakt. - **Oosterlittens** was de bakermat voor en aantal nieuwe produkten, die met uiterst beperkte middelen werden ontwikkeld - en werd in '73 benoemd tot directeur in **Heeg**. „We hebben nooit spijt gehad van die overplaatsing”, aldus de heer Van Heel.

De heer J. Hulshof uit Venray, die namens de fabrieksdirecteuren sprak, roemde het improvisatievermogen, dat gecombineerd met het optimisme en het doorzettingsvermogen van de heer Feenstra er voor gezorgd heeft dat **Oosterlittens**, „dat aan het kwijnen, was”, weer nieuwe kansen kreeg. Ook **Heeg** is uitgegroeid tot een belangrijke schakel.

Namens het personeel sprak de heer Sjoerd Visser op rijm waaronder woorden, terwijl de heer Age Tiemersma namens de staf onder meer zei dat de heer Feenstra niet alleen met het hoofd maar ook met het hart leiding gaf.

De heer Jan P. G. Mensen reikte de jubilerende directeur het verevend getuigschrift van de *Nederlandse Maatschappij van Nijverheid en Handel* uit. Niemand kwam met lege handen. In een dankwoord zei de heer Feenstra nooit spijt gehad te hebben van zijn benoeming in Heeg. „Er is wel eens tegenwind, maar met leveren komt men er toch”.

Nieuw-directeur Heeg, de heer Adriaan Feenstra, rijdt de banenrater, een geschonk van zijn collega's.

1977

Provinciale Zeeuwse Courant 1977-03-05

Vier zuivelcoöperaties nemen Haags bedrijf over

ZUTPHEN (NAP) – Tussen de eigenaren van *melkinrichting Leerdam* te **Den Haag** en op vier coöperatieve zuivelbedrijven is overeenstemming bereikt over de overdracht van het aandelenpakket van *Leerdam*. De vier cooperaties, te weten *Coberco*, *Domo*, *CMC/Melkunie* en *Noordholland* verkrijgen ieder een minderheidsbelang. De overdracht van deze melkinrichting moet gezien worden in het licht van de reeds geruime tijd op gang zijnde structurele ontwikkelingen in de Nederlandse consumptiemarkt, adus een gezamenlijk communique

Leerdam explooteert in Den Haag een melkinrichting waarin ca. 50 miljoen liter melk per jaar verwerkt wordt. De betrokken vier cooperaties, die elk zelfstandig zijn, hebben fabrieken in West-, Midden-, Oost- en Noord-Nederland. Op, het terrein van consumptie-ijs, diepvriesproducten en de verkoop van kaas en boter bestaat bij deze vier zuivelondernemen reeds een aantal gezamenlijke activiteiten.

De Volkskrant 1977-03-22

Klacht bonden over fusie Van onze correspondent

UTRECHT — Bij de overneming van de Melkinrichting Leerdam (170 werknemers) zijn met hulp van juridische foefjes de regels omzeild die bij fusies in acht dienen te worden genomen. Dit schrijven de Voedingsbonden FNV deze week in hun blad Bondig.

De bonden hebben een klacht ingediend bij de commissie voor fusieaangelegenheden van de Sociaal Economische Raad. De melkinrichting Leerdam is overgenomen door vier concerns: Domo in Beilen, Coberco in Deventer, CMC/Melkunie en CV Noord-Holland, samenwerkend in Meldoc. Niemand verkreeg een meerderheidsbelang zodat, schrijven de vakbonden, er wel een nieuwe eigenaar kwam, maar niemand hoofdeigenaar werd. „Er is geen overleg gevoerd met vakbonden, ondernemingsraad en personeel, omdat men dacht er met technische foefjes onderuit te kunnen glippen." De bonden vinden dat de fusie-commissie van de SER de zuivelondernemingen nu op de vingers moet tikken, omdat anders de deur wagenwijd openstaat om afzonderlijke ondernemingen die in feite samenwerken, gezamenlijk meerderheidsbelangen in bedrijven kunnen verwerven zonder zich aan bepaalde regels te houden.

1979

Leeuwarder courant 1979-05-02

Oud-directeur Jan Anema (82) van „Freia” Veenwoude overleden

WOLVEGA - In de Lenna-flat is op 82-jarige leeftijd overleden de heer Jan Anema. De heer Anema was tientallen jaren lang directeur van de zuivelfabriek „Freia” in **Veenwouden**, een particuliere onderneming, die in 1906 eigendom van de familie Anema werd. „Freia”, de eerste particuliere zuivelfabriek in Friesland, werd in 1969 overgedragen aan de coöperatieve zuivelfabriek van **Wunschoten** en een jaar later gesloten.

De heer Anema bekleedde een aantal bestuursfuncties in de zuivelwereld, zoals van de *Vereniging voor Zuivel- en Melkhygiëne* (VVZM) in Nederland (een vereniging van particuliere zuivelfabrieken), van het *Boter en Kaascontrolestation*, de *Nederlandse Vereniging van Melkcontrole* en de *Friese Zuivelvereniging*, een vereniging van boeren die leverden aan particuliere fabrieken en een aantal directeuren van die bedrijven. Verder had de heer Anema zitting in een aantal commissies van het *Produktschap voor Zuivel* in Den Haag. Hij was Officier in de Orde van Oranje Nassau.

De familie heeft gekozen voor een onopvallende uitvaart. Het stoffelijk overschot van de overledene is vandaag in alle stilte gecremeerd.

1980

Leeuwarder Courant 1980-08-30

Scharsterbrug: Directeur Arjen Visser heeft Nestlé verlaten

HEERENVEEN - De heer Arjen Visser heeft gister afscheid genomen van Nestlé, het zuivelbedrijf, dat hij in Friesland mee heeft groot gemaakt. De heer Visser, die met pensioen gaat, werd door Nestlé Nederland gister in het motel een receptie aangeboden. Geheel in de trant van de „zwijgende reus”, zoals Nestlé in haar moederland Zwitserland genoemd wordt, werden er geen toespraken gehouden.

Elk, die dat wenste kon in een persoonlijk gesprek lang en breed afscheid van directeur Visser nemen. Honderden leden van de Nederlandse Nestlé-familie maakten daarvan gebruik, terwijl ook collega's van andere bedrijven en verscheidene boeren de heer Visser de hand kwamen drukken.

De heer Visser is de zoon van een zuivelfabrikant, die in **Wolvega** een fabriek exploiteerde. Hij kwam via de zuivelschoot in Bolsward, die hij in 1937 verliet, in het zuivelbedrijfsleven terecht. Hij werkte eerst enige tijd op de Nestlé-fabriek (*Hollandia*) in **Bolsward** en in 1940 werd hij directeur in **Purmerend**. Na de oorlog kwam hij in 1951 naar **Scharsterbrug**.

Toen de heer Visser directeur in **Scharsterbrug** werd, vond hij er een condensfabriek. In 1957 kwam er de eerste poedertoren en sedertdien is de hele fabriek geleidelijk omgebouwd tot een poederfabriek, waar speciaal babyvoeding wordt gemaakt. De laatste verbouwing kwam kortgeleden klaar.

De heer Visser is behalve in zijn fabriek ook actief geweest in het bedrijfsleven in het algemeen. Zo zat hij in het bestuur van het *Regionaal Orgaan voor de Melkhygiëne*, in de *Gezondheidsdienst voor Dieren* en nam hij deel aan de beraadslagingen van de Friese prijzencommissie, waarin afspraken gemaakt worden over de veertiendaagse melkprijs voor de veehouders.

1981

Leeuwarder Courant 1981-02-23

Nestlé-Nederland gaat stabiliseren

Zwakke positie binnen concern – hoge loonkosten

LEEUWARDEN - *Nestlé* Nederland is aan een periode van stabilisatie toe. Er is de laatste jaren erg veel geïnvesteerd, vooral ook in enkele nieuwe poedertorens (in **Rotterdam**, **Nunspeet** en **Scharsterbrug**) en in de bussenfabricage in **Bolsward**. *Nestlé* wil voorlopig de puntjes wat op de i gaan zetten

De technisch directeur van *Nestlé* in Nederland, de heer Th J van Heel, deelt dit mee aan het blad *PP-magazine* (v.h. Plattelandspost). Het zal enkele jaren duren voor alles optimaal in bedrijf is en men uit de nieuwe installaties alles zal halen wat erin zit. Men heeft wel redelijke verwachtingen dat er niet onaanzienlijk op energie bespaard zal kunnen worden.

De positie van de Nederlandse bedrijven van *Nestlé* in dit internationale concern is niet gemakkelijk wegens een zwakke interne concurrentiepositie, zoals de heer Van Heel het noemt: “Wij zitten hier met een bijzonder hoog kostenpeil en een matige bedrijfsdiscipline. Dat ligt moeilijk. Weliswaar hebben wij in ons land een productiviteit, die in vergelijking met de *Nestlé*-zusters in andere landen iets hoger is, maar uren maal loonkosten geven in ons land een teleurstellend beeld”.

Het gevolg van een en ander is, dat de *Nestlé*-centrale in Zwitserland bij de verdeling van de orders over de fabrieken in de verschillende landen Nederland vooral een kans geeft voor die produkten, die productietechnisch gezien gecompliceerd zijn en waarvan de levertijden moeilijk liggen. Dit betekent dat ons land vooral kleine orders krijgt, die op zich weer hogere productiekosten met zich brengen, aldus de heer Van Heel.

Nestlé werkt op het ogenblik met een reeks fabrieken in Friesland namelijk in **Bolsward**, **Scharsterbrug**, en **Heeg**, terwijl **Oosterlittens** (bereiding kunstmelk) en **Sneek** (melkinrichting) als satellietfabrieken worden aangemerkt, die onder de directie van Scharsterbrug en Heeg vallen. Heeg verwerkt aangekochte wei voor babyvoeding. In Scharsterbrug wordt 150 miljoen kg melk verpoederd. In Bolsward wordt gecondenseerde melk gemaakt. Voor de andere fabrieken, ook die uit Rotterdam, wordt er melk ingedikt.

In **Rotterdam** ontvang *Nestlé* 200 miljoen kg melk en in **Nunspeet** 110 miljoen kg, terwijl de totale verwerking op ongeveer 500 miljoen kg ligt De directie van *Nestlé* Nederland ziet ondanks een aantal schaduwkanten bij een stijgende melkaanvoer de zuiveltoekomst met een zeker vertrouwen tegemoet, aldus de technisch directeur

Leeuwarder Courant 1982-09-13

Feestavond bij sluiting Nestlé

OOSTERLITTENS - De *Nestlé*-fabriek in Oosterlittens is gesloten en het personeel heeft afscheid genomen van de fabriek. Van de 33 mensen, die er werkten, zijn er zeven met vervroegd pensioen gegaan. De andere 26 zijn geplaatst bij de *Nestlé*-fabrieken in **Bolsward**, **Heeg**, **Scharsterbrug** en **Sneek**. Op een feestelijke avond zijn de veranderingen gevierd.

Sept. 1982 Sluiting Nestlé-fabriek Oosterlittens

Leidsch Dagblad, 1981-09-03

MU-Holland neemt Melkexport Sterovita in Dordrecht over

De zuivelcoöperatie *Melkunie-Holland* is van plan Melkexport Sterovita BV. een werkmaatschappij van *Ahold NV* in Zaandam, over te nemen. Onderhandelingen hierover zijn volgens *Melkunie Holland* in een vergevorderd stadium.

Melkexport Sterovita heeft een zuivelbedrijf in **Dordrecht**. dat jaarlijks ca. 15 á 20 mln kg melk tot melk en melkprodukten verwerkt. Sinds 1949 levert de onderneming melk en melkprodukten aan de Amerikaanse en Canadese strijdkrachten in West-Europa.

Bij *Melkexport Sterovita* werken 82 mensen, die evenals de vakbonden en ondernemingsraden over de plannen zijn ingelicht.

Melkunie Holland verwerkt Jaarlijks ca. 1.3 miljard kg melk tot een scala van zuivelprodukten en biedt werkgelegenheid aan ca. 3.800 werknemers.

LC 1982-09-13

Sluiting Nestlé fabriek Oosterlittens

Was tot 1975 een KNM fabriek daarna Hollandia en in 1990 Nestle

Leeuwarder Courant 1982-09-13

Feestavond bij sluiting Nestlé

OOSTERLITTENS - De Nestlé-fabriek in Oosterlittens is gesloten en het personeel heeft afscheid genomen van de fabriek. Van de 33 mensen, die er werkten, zijn er zeven met vervroegd pensioen gegaan. De andere 26 zijn geplaatst bij de Nestlé-fabrieken in Bolsward, Heeg, Scharsterbrug en Sneek. Op een feestelijke avond zijn de veranderingen gevierd.

1984

Leeuwarder Courant 1984-04-05

Nestlé-Sneek stopt met melkinrichting

LEEUWARDEN - Het personeel van de Nestlé-bedrijven in Friesland is gistermiddag ingelicht over de sluiting van de melkinrichting te **Sneek**, de beperking van de werkzaamheden in het bedrijf te **Bolsward** en over de leegstand van het kaaspakhuis in **Heeg**. In Sneek komen 34 arbeidsplaatsen te vervallen, in Bolsward twaalf en in Heeg hoopt men de zaak intern te kunnen opvangen.

De produktie van de melkinrichting te Sneek wordt ondergebracht bij het bedrijf, dat Nestlé in **Nunspeet** heeft staan. Tussen Sneek en Nunspeet bestond al enige tijd een regeling voor de bereiding van elkaars produkten. De sluiting van de fabriek in Sneek geschiedt in het kader van de sanering bij Nestlé, waarbij verliesgevende bedrijven en bedrijfsonderdelen worden stopgezet. In Bolsward komt voorlopig een einde aan de vervaardiging van poederproducten, die op walsen worden gemaakt. De problemen in Heeg zijn ontstaan doordat de Noord-Nederland (Frico-Domo) de huur van het kaaspakhuis heeft opgezegd, nu het zelf met een overcapaciteit is komen te zitten.

De voedingsbonden hebben over de gang van zaken bij Nestlé nog geen regeling getroffen. De oude regel, dat het personeel met de melk meegaat is in het geval van de melkinrichting in Sneek nauwelijks toepasbaar, gezien de afstand tot Nunspeet. De Voedingsbond FNV staat er op, dat er voor de mensen in Sneek een praktischere regeling komt. De melkhandelaren die hun produkten van Nestlé in Sneek betrekken, kunnen blijven rekenen op de levering van dat bedrijf.

Leeuwarder Courant 1984-06-02

Tekst behorende bij serie TOEN en NU – fabriek Oostermeer

Over LIJEMPF. en andere particuliere zuivelfabrieken

(Van een onzer redacteuren)

Het waren de particuliere ondernemingen die in het laatst van de vorige eeuw de aanstoot gaven tot het fabrieksmatig verwerken van de melk. In deze aanvangsfase beleefden deze bedrijven hun grootste bloei en waren ze lange tijd in aantal de meerdere van de coöperatieve ondernemingen. In 1899 bereikte het aantal particuliere zuivelfabrieken zijn grootste hoogte. Met 49 bedrijven hadden de ondernemers her en der in Friesland een bolwerk voor de bereiding van zuivelprodukten. Toen was overigens het aantal coöperatieve zuivelfabrieken al gestegen tot 68 stuks.

Uit andere gegevens blijkt verder dat in 1899 al 57 procent van de totale hoeveelheid melk in Friesland werd verwerkt door de coöperaties. In 1910 was dat percentage al gestegen tot 68 en in 1930 werd driekwart van de Friese melk in coöperatieve fabrieken verwerkt. Daarmee is tegelijk aangegeven dat de invloed van de particuliere ondernemingen steeds meer afnam.

Verschillende van de aanvankelijk als pionier werkende zuivelondernemers, lieten het op den duur

afweten. Ook volgden in deze branche al gauw concentraties. In 1931 waren er nog maar 28 particuliere bedrijven over. Het groeiende blok coöperaties zag echter de ontwikkeling van steeds groter wordende particuliere ondernemingen als de N.V. Hollandia en KNM en vanzelfsprekend ook de Lijempf met wantrouwende blikken aan.

Voor de Friese boer kreeg de zuivelcoöperatie een steeds groter wordende betekenis. Toch zijn er ook heel wat coöperaties gevallen. Het bestaan van door boeren gestichte fabrieken in bijvoorbeeld Boornzwaag, Boyl, Oldeholtgade, Spanga, Surhuizum en Tzummarum heeft maar enkele jaren geduurd. Voortijdig zijn de deuren van deze fabrieken gesloten. Wat eigenlijk „Concordia” had moeten lopen of een „Goede Verwachting” had moeten zijn, werd in werkelijkheid een teleurstelling voor de boeren die vaak na lang aarzelen de weg van de fabrieksmatige zuivelbereiding waren ingeslagen.

Tientallen jaren was er in Friesland volop bedrijvigheid door de zuivelindustrie. Bijna ieder dorp van enig aanzien bezat een rokende schoorsteenpijp van een zuivelfabriek. Velen vonden werk in deze sector. Vaak was „it fabryk” van enorm grote betekenis voor het wel en wee in een dorp. Niet alleen voor de boeren, maar ook voor de zuivelarbeiders, die in het dorp woonden.

Logisch dus, dat het verdwijnen van „it fabryk” een gevoelig verlies voor een dorp betekende. Zeer snel zijn er vanaf 1950 tientallen zuivelfabrieken gesloten, toen de fusie-golf zich eenmaal in gang had gezet. In 1954 waren er nog 77 coöperaties en 18 particuliere ondernemingen in Friesland. Hoe snel dit proces om zich heen heeft gegrepen, bewijzen de cijfers uit 1981. Er bleken toen al 60 coöperatieve en 8 particuliere fabrieken hun deuren te hebben gesloten.

Ondanks het principe dat het personeel met de melk meeging, waren die sluitingen sterk van invloed op het bestand zuivelarbeiders. In 1954 was er bijvoorbeeld nog werk voor zo'n 4500 mensen, in 1981 konden er echter nog maar een kleine 2000 in de zuivelfabrieken aan de slag.

Het wel en wee van veel voormalige zuivelfabrieken is de afgelopen jaren op deze plaats beschreven. Het lot van deze complexen was vaak triest. Leegstand knaagde soms aan de oude complexen en van grote bedrijvigheid voor het dorp was in de meeste gevallen geen sprake. Een enkele oude zuivelfabriek was zelfs al verworpen tot een puinhoop. Ook zijn er plaatsen waar ooit een trots boerenbezit heeft gestaan, maar waar het gebouw al is afgebroken of afgebrand.
[....]

NRC Handelsblad 1984-09-06

Overname Carnation door Nestlé⁷ **Twijfels over winstgevendheid lange termijn**

ZURICH, 6 sept. - Het besluit van Nestlé om zijn toch al enorme internationale omzet te vergroten door de aankoop van de Amerikaanse *Carnation Company*, wordt door bankiers gezien als een solide investering op lange termijn die echter de eerste tijd geen aanzienlijk winsten zal opleveren.

De Zwitserse levensmiddelenreus bracht een bod van drie miljard dollar uit op Carnation, een on-

---

⁷ In knipsel LC-1985-06-28 staat dat deze overname 1 oktober 1985 rond zou zijn.

onderneming voor zuivelproducten die vooral bekend staat om zijn gecondenseerde melk. Als de fusie wordt goedgekeurd is het een van de grootste fusies in de geschiedenis, die tussen oliemaatschappijen buiten beschouwing gelaten.

Sommige bankiers spraken echter van een “behoudende” stap. “Er zijn gemengde gevoelens over het financiële aspect van de overname”, aldus Claudio Werder van het bankiershuis Vontobel. “Carnation is een uitstekend bedrijf, maar men had verwacht dat Nestlé een onderneming zou overnemen met goede groei-vooruitzichten en dit bedrijf heeft minder potentieel dan iets in de high-technology of de farmaceutische sector”.

Werder ziet de winstcijfers van Nestlé pas stijgen als gevolg van de overname in 1986 of daarna. Een vooraanstaand beleggingspecialist zei dat Nestlé drie miljard dollar had weggegooid en het geld beter in staatsobligaties had kunnen beleggen.

Op de effectenbeurs van Zurich zeiden handelaren dat er bezorgdheid was ontstaan voor de grote aandelenemissie voor het nieuwe bedrijf en dat de koers van Nestlé-aandelen gisterochtend met 1,35 franc tot 5,3555 is gedaald.

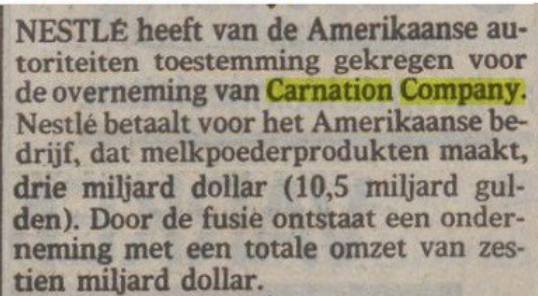
Volgens Werder zal de aankoop van Carnation Nestlé een betere positie geven op de Amerikaanse markt waar het tot voor kort eenzijdig vertegenwoordigd was. “Nestlé deed in de Verenigde Staten in koffie, chocola, diepvriesartikelen en hotels, maar zuivelproducten ontbraken”, zei hij. Een andere deskundige van een grote Zurichse bank zei: “Nestlé kan de eigen specialisatie op het gebied van zuivelproducten die het elders heeft (Nestlé levert melkproducten aan de Derde wereld) toevoegen aan de toch al sterke positie van Carnation op de Amerikaanse markt.”

Nestlé woordvoerder Francois Xavier Perroud zei dat de overname van Carnation niet ten koste zou gaan van andere aankopen en dat het bedrijf nog steeds naar groei in andere sectoren streeft.

Zo wilde Nestlé volgens hem de sector die zich bezighoudt met contactlenzen en brillen uitbreiden, ondanks de mislukte poging eerder dit jaar om het Amerikaanse Coopervision over te nemen, een stap die door de Amerikaanse anti-trust autoriteiten werd geblokkeerd. Dit bedrijf beweegt zich ook op de markt van artikelen voor contactlenzen en brillen.

De meeste waarnemers verwachten wat de overname van Carnation betreft geen problemen met de Amerikaanse federale handelscommissie en , zeggen dat de Amerikaanse levensmiddelensector veel groter is dan die van de oog-optiek en daarom meer ruimte biedt voor grote conglomeraten. (Reuter)

De Volkskrant 08-01-1985

NESTLÉ heeft van de Amerikaanse autoriteiten toestemming gekregen voor de overname van Carnation Company. Nestlé betaalt voor het Amerikaanse bedrijf, dat melkpoederproducten maakt, drie miljard dollar (10,5 miljard gulden). Door de fusie ontstaat een onderneming met een totale omzet van zestien miljard dollar.

Merk op dat er voor 'Gorkum' een eigen knipselmap is –

1985

Leeuwarder Courant 1985-06-28

Nestlé wil geen verkoop met melk van Osingahuizen Gegadigden afgewezen

OSINGAHUIZEN - De directie van Nestlé-Nederland heeft voorlopig nog geen behoefte aan gesprekken over eventuele overname van de Nestlé-fabriek in Osingahuizen door derden. Dat werd vanmorgen bevestigd door technisch directeur Theodorus van Heel. Ook gisteren werd dat duidelijk in gesprekken tussen vakbonden en directie. Nestlé wil wel de fabriek dicht, maar niet de melk kwijt, ze wordt duidelijk uit de reactie van Van Heel. Er hebben zich volgens hem inmiddels meerdere gegadigden gemeld. "Maar daar hebben we helemaal geen belangstelling voor. We zitten in Friesland en we willen er blijven zitten. De melk van Osingahuizen gaan we natuurlijk niet verkopen". aldus Van Heel. Voorlopig zal het advies over de door de directie aangekondigde sluiting van de ondernemingsraad worden afgewacht

Nestlé wil de fabriek in Osingahuizen per 1 juli 1986 sluiten. Men maakt er nu weipoeder maar die productie wil men naar de vestiging in **Nunspeet**. Ook daar zijn trouwens problemen, want de directie wil hier de zogenoemde Gigos-afdeling sluiten. De Franse markt voor dit melkpoeder is namelijk ingezakt. De vakbonden wijzen er echter op dat Osingahuizen nog niet in de rode cijfers zit en dat sluiting daarom niet rechtvaardig lijkt

Districtsbestuurder Syds Kloosterman van de CNV-Voedingsbond is ook bevreesd voor de gevolgen van de overname door Nestlé-Nederland van het melkpoederbedrijf *Carnation* in **Gorkum**. Kloosterman verwacht dat de hele melkpoederproductie bij *Nestlé* zal worden gestroomlijnd, als de overname op 1 oktober rond is. Met deze transactie is 83 miljoen gemoeid.

Leeuwarder Courant 1985-11-09

Nico Swierstra van Nestlé:

Wij moeten meer rekening met de boer houden dan een coöperatie

(Door: Willem Stegenga)

„Over tien jaar zullen er minder zuivelfabrieken zijn. Dat proces zal wel doorgaan. Het is wel te hopen dat er nog wat concurrentie zal overblijven. Zowel tussen de particuliere bedrijven als tussen de coöperaties en het is ook te hopen dat de particuliere industrie dan niet met één coöperatie heeft te maken. Dan gaat de prikkel weg.” De heer Nico Swierstra, directeur van Nestlé in Bolsward, was gevraagd even in de toekomst te kijken. De wens bleek de vader van de voorspelling te zijn. Met enige nadruk: „Ik ben mild over coöperaties. Er zijn goede verhoudingen en ik heb geen behoefte om tegen schenen te schoppen. Met pik en por is geen enkel boerenbelang gediend.”

Nestlé heeft boeren tussen Hallum en het uiterste zuidelijke puntje van de Noordoostpolder. Het zijn er tussen de 745 en 750. Zij leveren per jaar zo'n 220 miljoen kilogram melk. Dat komt neer op tien procent van de Friese melkplas. Die boeren vormen volgens Swierstra een grote vaste kern. Er is weinig verloop. Dit jaar is dat aantal wat gegroeid door de komst van boeren die bij *Noord-Nederland* vandaan gingen, „maar *Nestlé* is niet actief in het werven van melk. Wij zijn niet uit op een surplusproductie. Tien tot vijftien jaar is er een spontane groei geweest van steeds een paar procent. Wij zijn nu op een parkeerbaan gekomen.”

En dan even wat feller: „Het is absoluut niet zo dat wij ons uit Friesland terug willen trekken. Wij willen hier juist de zaak zo optimaal mogelijk hebben. Alle kaasactiviteiten nebben wij afgestoten. 'Kaas doet het', zegt men dan. Nou, wij zien wel. De voorraden zijn groot, er is veel in geïnvesteerd en als je de problemen rond de produktiebeperking ziet, wil ik eerst nog wel eens zien hoe dit zich verder ontwikkelt. Maar ik zou er zorgen over houden.”

Nestlé heeft twee Productiebedrijven in Friesland: **Bolsward** en **Scharsterbrug**. In Scharsterbrug maakt men poeder en babyvoeding en in Bolsward room voor export (voor vruchtensalades in cakes en zelfs voor broodbeleg in het Midden- Oosten). Voor het binnenland maakt men slagroom in grootverpakking. Alle bussen produceert men zelf in Bolsward. Daar worden ook bussen voor de zusterfabrieken (ook voor die in West-Duitsland) gemaakt. Bij *Nestlé* in Friesland werken 518 mensen en dan nog dertig van het uitzendbureau Start.

Dat aantal Start-medewerkers is vrij hoog. Het houdt verband met de sluiting van de fabriek in **Osingahuizen**. Scharsterbrug en Bolsward moeten de werknemers die daar straks over zijn, opvangen. Swierstra: „Ja, je gaat wat afbreken, maar je moet realistisch zijn. Je moet de continuïteit waarborgen. Zo'n beslissing is niet het ergste. Dat is de uitvoering. De herplaatsing van de mensen gaat steeds moeilijker worden, zeker als je nagaat wat er wat dat betreft al door Bolsward en Scharsterbrug is 'geconsumeerd.’”

Swierstra doelt daarmee op de andere particuliere zuivelfabrieken die in de loop der jaren in Friesland zijn gesloten: *KNM-bedrijven*, *Lijempf* niet te vergeten (hoewel die nu in Leeuwarden onder de *Wessanen*-vlag weer een modern bedrijf heeft), *Normandië*, *Veenwouden* en ga zo maar door. „Friesland is enorm coöperatief. Zoiets hangt van je eigen instelling af. Ik denk dat de coöperaties destijds zijn opgericht omdat de particuliere fabrieken niet snel genoeg een fabriek in het dorp bouwden. Daardoor is de invloed van de particuliere industrie teruggedrongen, maar ik heb de indruk dat die nu weer wat aan het terugkomen is.”

Samenwerken

Swierstra vindt dat je moet samenwerken waar dat nodig is, „Ik heb nooit een vijandige gezindheid gevoeld” Je zou elkaar echter nog veel meer de bal kunnen toespelen zonder daarbij aan elkaars klanten te komen. De verhouding nu is goed. Wij hebben geen problemen meer. Wij hebben met *Noord-Nederland* een wat intensiever contact - die verwerkt een deel van onze melk - dan met de *Goede Verwachting* in **Workum**, maar het gaat goed.”

De verhouding met de coöperaties komt ook om de hoek kijken als het om de melkprijs gaat. *Nestlé* betaalt een prijs, die wat het gemiddelde is van die van de Friese coöperaties. Althans, dat is altijd het verhaal. Swierstra: „Wij zijn bereid en in staat de marktwaarde te betalen. Dat is een gemiddelde en dan kijken wij naar Friesland. 'De coöperatie maakt de melkprijs', zegt men dan. Dat is niet waar. Die melkprijs is ook een kwestie van marktwaarde. Trouwens, welke fabriek is bereid altijd de marktwaarde te betalen? *Noord-Nederland* zit er al een aantal jaren onder en *De Goede Verwachting* zit er boven. *Nestlé* is jaar-in-jaar-uit bij de top in Friesland te vinden. Daar zitten wij al twintig jaar tussenin.”

„Ja, gut, het verhaal is dat *Nestlé* eerst aan de aandeelhouders en dan aan de veehouders denkt. Ik kan nu wel zeggen dat dat niet zo is, maar zo werkt zoiets niet. Wat wij willen is een continue toestroming van de beste melk. Daar zal dus een prijs voor betaald moeten worden. Dan ga je niet boven de marktwaarde uit. Dat doet een veehouder ook niet als hij zijn grondstoffen gaat kopen. *Nestlé* heeft de laatste keer een goede winst gemaakt. De boeren merken daar niets van. Als het slecht gaat merken ze er ook niets van. Maar als je naar de laagste prijs gaat gaan ze wel weg.”

Tank

„In feite moeten wij meer rekening houden met de veehouder dan een coöperatie dat moet doen. Je kunt bij een coöperatie een aantal dingen vrij gemakkelijk regelen, maar wij hebben geen contracten. Alleen de boerderijtank is van ons. Ze kunnen bij wijze van spreken zo opstappen als ze dat willen. De man kan dan zelf die tank kopen, de nieuwe fabriek kan dat doen en wij kunnen hem ook nog een keer weghalen. Dat is het enige. Het is ook de enige investering die wij op de boerderij hebben gedaan.”

Swierstra: „Bij *Nestlé* wordt niet de illusie gewekt dat er betrokkenheid is tussen fabriek en veehouders. Eén keer per jaar hebben wij een vergadering met de boeren. Dan weten ze waar ze aan toe zijn. Maar verder levert de boer zijn melk en daarmee is hij van alle sores af. Bij een coöperatie moet hij mee beslissen. Dat moet hij doen naast het zich verdiepen in de problemen op zijn eigen bedrijf. Als je betrokkenheid van de boer wilt hebben bij zaken die met melk annex zijn, moet je zorgen voor een zekere spreiding. Ik ben nogal een gangmaker geweest van de concentratie van de melkkontrolé en het *Regionaal Orgaan*. Maar als ie dan het hele Noorden gaat besturen met acht man, is de betrokkenheid van de boer wel erg klein. Het is zo'n enorm gebied. En als ik dan kijk naar die jonge, kritische boer die gehuwd is met een vrouw die ook haar opleiding heeft gehad...” Swierstra maakt de zin niet af. Hij wil er alleen maar mee zeggen dat uit zoiets of desinteresse of een moeilijk te hanteren apparaat kan voortkomen als de zaken niet goed zijn ingedeeld.

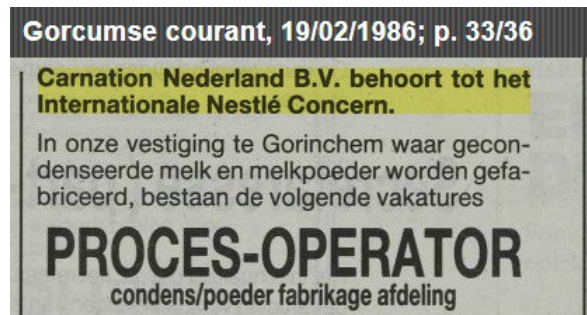
Nestlé-bedrijven ontvangen de opdrachten uit het moederbedrijf in Zwitserland. „Daar komen de verzoeknummers vandaan.” Swierstra werkte aanvankelijk bij *Hollandia* in onder anderen **Vlaardingen**. Hij kwam in 1959 voor het eerst naar **Bolsward**. Gingen ondertussen nog even terug naar **Oud-Gastel** en **Scharsterbrug** om in 1961 definitief naar **Bolsward** te gaan. Tien jaar geleden kreeg hij de leiding over het hele Friese werkgebied.

Hij was bij veel zuivelzaken betrokken, maar daarnaast maakt hij zich ook op ander terrein verdienstelijk: onder anderen als voorzitter van de plaatselijke en provinciale bibliotheekdienst, lid van *It Heamiel-komitee*, medeoprichter van de *Rotary-club* Bolsward („Ja, inderdaad, een actiegroep van beter gesitueerden, maar wel verdomd belangrijk in een kleine gemeenschap”) en lid van het Gysbert Japicxcomité. Hij woont nu in Vledder.

1986

Gorkumse Courant 1986-02-19

Advertentie Carnation B.V. – behoort tot het internationale Nestlé Concern.

Eerste maal in advertentie melding dat Carnation deel uitmaakt van het Nestlé concern

Leeuwarder Courant 1986-09-02

Laatste vracht weipoeder uit fabriek Osingahuizen

OSINGAHUIZEN - Bij de Nestlé-fabriek in Osingahuizen reden gisteren voor de laatste keer vrachtauto's voor. Het jarenlange beeld van af- en aanrijden van wagens die melk, kaas en – sinds 1980 alleen nog – weipoeder vervoerden behoort tot het verleden. Eigenlijk hadden de werkzaamheden hier nog een maand zullen doorgaan, maar volgens bedrijfsleider Age Tiemersma is daar door de directie van afgezien, omdat na het instorten van de exportmarkt al een ongewilde opslag van niet minder dan elfhonderd ton poeder is ontstaan.

„It hie dus gjin inkelde sin en gean folut troch mei de produksje”, verduidelijkte Tiemersma staande voor de uitpuilende opslagloods naast het vrijwel lege fabrieksgebouw. Helemaal verlaten was dat trouwens niet. Hier en daar liepen nog enkele werknemers rond, die de komende maand „it ótrin-nende wurk”, zoals kantinebaas Johannes de Jong het omschreef, moeten doen. De groep van zes man wordt gevormd door 57-plussers, die een jaar geleden bij de aankondiging van de voorgeno-men sluiting te horen kregen, dat er geen plaats meer voor hen was bij de Nestlé-vestigingen in **Bolsward** en **Scharsterbrug**.

Een bedrukte sfeer was er gisterochtend onder de 'afbouwers' overigens niet te bespeuren. Niettemin vond De Jong, die 36 jaar in Osingahuizen heeft gewerkt, het geen dag om in juichen uit te barsten. „Asto dan sa dy lêste weinen fuort gean sjochst, dan tinkst automatysk efkes oan de tiid, dat it net stikken koe. Yn 1970 stienen hjir noch wat twahundert minsken op de leanlist. Otfrinne treed wien-nen dat der noch mar in tritich man, en oer in pear wike gjin ien mear”, constateerde De Jong, die tegen die tijd zelf bij de 'Hollandia'-vestiging van Nestlé aan de slag gaat.

De meesten van zijn collega's hebben daar eveneens een vervangende baan geaccepteerd, de ande-ren begonnen vandaag voor het eerst in **Scharsterbrug**. Met de sluiting van de fabriek in **Osinga-huizen**, bedoeld om weipoederproduktie uitsluitend in de fabriek in **Nunspeet** te kunnen onderbren-gen, heeft *Nestlé* een omvangrijke reorganisatie afgesloten die was ingezet met het afstoten van de fabrieken in **Oosterlittens** en **Sneek**. Wat met het gebouw in **Osingahuizen** gaat gebeuren, is nog onbekend. Er hebben zich volgens Tiemersma wel enkele adspirant-kopers gemeld, maar geen van hen heeft nog toegehapt, zo zei hij.

Leeuwarder courant 1986-10-13

FNV: Nestlé wil tot gedwongen ontslag overgaan

LEEWARDEN - Het zuivelconcern *Nestlé* wil bij een eventuele reorganisatie over kunnen gaan tot gedwongen ontslagen. In de zuivel is een overeenkomst dat bij fusies de mensen met de melk meegaan en niet zullen worden ontslagen. Mocht het concern van deze regel af willen wijken dan zal de Voedingsbond FNV niet bereid zijn tot enige medewerking bij de reorganisatie en acties en stakingen niet uitsluiten. De reorganisatie heeft te maken met de verslechterde afzet van bepaalde zuivelprodukten.

Nestlé heeft in Nederland nog vijf zuivelfabrieken: **Bolsward, Scharsterbrug, Nunspeet, Gorkum en Rotterdam**. Kort geleden werd de zesde vestiging, in **Osingahuizen**, gesloten. De studie moet uitwijzen of men op den duur door wil gaan met drie, vier dan wel vijf fabrieken. Op enkele plaatsen vindt eenzelfde soort productie plaats. Zo worden zowel in Bolsward als in Gorkum gesuikerde condens en de daarvoor bestemde blikjes gemaakt. In Bolsward wilde men vanmorgen geen commentaar op de zaak geven. Zolang de studie nog niet tot conclusies heeft geleid achtte men dat niet zinvol.

Leeuwarder Courant 1986-10-27

FNV niet tevreden met toezegging Nestlé-directie

LEEWARDEN/UTRECHT - De Voedingsbond FNV is niet tevreden met de toezegging van de directie van het zuivelconcern *Nestlé*. De directie zegt te streven naar een reorganisatie zonder gedwongen ontslagen. Overplaatsing en herscholing komen wel aan de orde. Volgens FNV-bestuurder Dick Heinen is dat te mager. De toezegging omtrent gedwongen ontslagen zal harder moeten worden geformuleerd. Binnenkort gaat de bond zich op de situatie beraden.

De Voedingsbond FNV heeft *Nestlé* twee weken geleden een ultimatum gesteld, omdat hij vond, dat ook andere mogelijkheden moeten worden onderzocht dan de sluiting van een of twee vestigingen, nu het concern ten gevolge van EG-maatregelen minder melk kan verwerken. *Nestlé* heeft vestigingen in Rotterdam, Gorkum, **Nunspeet**, Bolsward en Scharsterbrug. Er werken in totaal ongeveer 1.200 mensen.

Het Vrije Volk 1986-11-13

Nestlé reorganiseert, vakbond FNV. Niet eens met inkrimping bij alle vijf fabrieken!

Het vrije volk 13-11-1986

Nestlé reorganiseert

ROTTERDAM — Nestlé Nederland wil reorganiseren, maar ligt nog met de Voedingsbond FNV in de clinch over de inkrimping van het personeelsbestand. De vakbond wil gedwongen ontslagen niet accepteren.

Het voedingsmiddelenconcern dat in Nederland vestigingen heeft in Gorkum, Rotterdam, Nunspeet, Bolsward en Scharsterbrug was oorspronkelijk van plan één of twee van deze fabrieken voor melkprodukten te sluiten. De onderneming wil de produktie beperken vanwege EG-maatregelen om de melkoverschotten terug te

dringen. Gedwongen ontslagen werden niet uitgesloten. Onder druk van de vakbonden is dat eerste reorganisatieplan echter weer van tafel gehaald. Het nieuwe verhaal is, volgens een woordvoerder van de Voedingsbond FNV, dat de onderneming nu de pijn wil verdelen over alle vijf devestigingen. De gesprekken hierover lopen nog, maar de Voedingsbond FNV blijft op het standpunt staan dat gedwongen ontslagen hoe dan ook niet mogen voorkomen. Bij Nestlé Nederland werken in totaal 1200 mensen.

Leeuwarder Courant 1986-11-20

Directeur Nestlé: Geen sluiting van fabriek Bolsward

Geen garantie gedwongen ontslagen

NUNSPEET - Rudy de Man, algemeen directeur van Nestlé Nederland, heeft vanmorgen in **Nunspeet** verklaard, dat de sluiting van welke Nederlandse fabriek van het concern dan ook, niet ter discussie staat. Dat houdt dus in, dat ook het bedrijf in **Bolsward** open blijft. Al lang circuleren daar sluitingsgeruchten. De Man wilde overigens de vakbonden niet de garantie geven, dat er geen gedwongen ontslagen zullen vallen. Hij wilde dat wel als doelstelling in de verdere reorganisatiebesprekingen meenemen.⁸

Bij *Nestlé* Nederland werken 2100 mensen, van wie 225 in **Bolsward** en 225 in **Scharsterbrug**. Bij de reorganisatie gaat men er van uit, dat dat bestand al dan niet door gedwongen ontslagen moet worden ingetrokken. Het gaat daarbij vooral om mensen, die niet in de directe produktiesfeer werkzaam zijn. De Industrie- en Voedingsbond CNV vond, dat in eerste instantie voldoende om voorlopig geen acties te ondernemen. Er is nog steeds een basis voor overleg, zei Piet Swart vanmorgen. Voor de Voedingsbond FNV ligt de zaak anders. Woordvoerder Dick Heijnen zei, dat er fabrieksvergaderingen zullen worden uitgeschreven en dat de inzet zal zijn werkonderbreking.

Nestlé Nederland is in de problemen gekomen door de stagnatie van de export. De vijf fabrieken, die men in Nederland heeft, zijn met hun produkten (melkpoeder, condens, babyvoeding) voor 80 procent aangewezen op de afzet buiten de EG. De lage olieprijs en de lage dollarkoers verhinderen een goede export. Het hoofdkantoor in Zwitserland heeft daarom *Nestlé* Nederland opdracht gegeven de produktie te laten dalen van 180.000 ton naar 120.000 ton.

Voorlopig wil men dat opvangen door de fabrieken op een capaciteit van 70 procent te laten draaien. Volgens De Man zal dat de eerstkomende jaren niet veranderen. De aan *Nestlé* leverende boeren produceren jaarlijks 720 miljoen kilogram melk. Ongeveer tweederde daarvan wordt door *Nestlé* verwerkt en rond de 200 miljoen kilogram wordt verkocht aan andere fabrieken.

---

⁸ Het Vrije Volk 1986-11-21: De Nederlandse centrale van Hoger Personeel (NCHP.) heeft met Nestlé – wel – een CAO afgesloten voor het hoger personeel (200 van de 2000 werknemer). Looptijd 1 jan. 1986 tot 1 april 1988. Dit vonden FNV. en CNV. een te lange periode, gezien de huidige onduidelijkheid.

1987

Leeuwarder Courant 1987-02-27

Reorganisatie Nestlé – Vakbonden Nestlé vergroot de paniek

LEEWARDEN - De vakbonden vinden dat de Nestlé-directie met de jongste reorganisatieplannen de spanning onder het personeel nog groter maakt dan nu al het geval is. Aanvankelijk ging het verhaal dat door de teruglopende afzet onder andere de vestigingen in **Bolsward** en **Rotterdam** zouden moeten worden gesloten. Later deelde directeur Kudy de Man mee dat er geen vestiging dicht zou gaan, maar dat wel het personeelsbestand zou moeten worden ingekrompen. De garantie dat er geen gedwongen ontslagen zouden vallen kon hij niet geven.

Hij zei er wel alles aan te willen doen dat te vermijden. Nu heeft een studie uitgewezen dat het om 285 banen gaat, De vakbonden weten echter niet welke dat zijn. Bert Bruggeman van de Industrie- en Voedingsbond CNV in Drachten: „Wij willen gedetailleerde plannen. Dan pas kunnen wij er met de leden over praten. Je kunt nu geen enkele vraag beantwoorden”.

De reorganisatie bij Nestlé voorziet in de gefaseerde sluiting van de *Nestcafé*-productie in **Rotterdam** (76 werknemers) en terugdringen van de weekeinddiensten in de fabrieken in **Rotterdam** (45 man), **Nunspeet** (18 man), **Scharsterbrug** (39 man) en herstructurering van de bedrijven in **Bolsward** (30 man), **Gorkum** (11 man), in **Venray** (8 man), het hoofdkantoor en de fabriek in **Amsterdam** (samen 58 man).

De Voedingsbond FNV heeft al een werkonderbreking in Scharsterbrug gehouden toen het voorkomen van gedwongen ontslagen⁹ (een gewoonte in de zuivelindustrie bij reorganisatie) niet kon worden gegarandeerd. De bond is ook nu van plan acties te ondernemen als die ontslagen zullen vallen. Heinen: „Het is werkelijk niet te geloven wat hier gebeurt”.

Ook de Industrie- en Voedingsbond CNV stelt het voorkomen van gedwongen ontslagen centraal. Bruggeman (CNV.) is verbaast over wat er gebeurt met de productie van Nescafé. „Daar zouden externe factoren aan ten grondslag liggen. De markt in Groot Brittannië valt weg omdat het witmerk van Nescafé het eigen merk daar te veel concurrentie aandoet. De export naar België vervalt omdat die productie naar Dieppe wordt overgeheveld. Nou, dat zijn toch interne factoren”.

Leeuwarder Courant 1987-06-08

Nestlé sluit consumptiemelkafdeling, zuivelfabriek Nunspeet Productie babyvoeding blijft.

LEEWARDEN (ANP) - Het Zwitserse voedingsconcern Nestlé - met onder andere fabrieken in **Bolsward** en **Scharsterbrug** - gaat de melkfabriek in **Nunspeet** sluiten. Er is een principe-akkoord gesloten met de zuivelcoöperatie *Coberco* in **Zutphen** om de 65 man personeel en het handelsmerk *Hollandia* over te nemen.

Volgens Nestlé Nederland is de fabriek met een capaciteit van 21 miljoen liter per jaar in de verliezen gekomen doordat de schaal te klein is geworden om nog rendabel kunnen produceren. Nestlé

9 14 januari '87 was er een werkonderbreking van één uur in Rotterdam, Gorkum, Nunspeet en Scharsterbrug!

blijft in Nunspeet babyvoeding maken voor de export. Coberco wil het personeel dat bij *Nestlé* overbodig wordt, een baan aanbieden in de vestiging te **Nijkerk**. Zoals gemeld is *Nestlé* bezig met een reorganisatie. De Nederlandse vestigingen hebben het moeilijk gekregen door stagnatie van de export. *Nestlé* is voor een groot deel afhankelijk van de export naar landen buiten de Europese Gemeenschap. Die landen ontbreekt het, mede door de lage olieprijs en de lage koers van de dollar, aan koopkracht.

LC 1987-09-15

Frico gaat samenwerken met *Eyssen* – via 'dochter' *Karperton*

Leeuwarder Courant 1987-09-15

Frico gaat met **Eyssen** Alkmaar samenwerken

LEEUWARDEN - De Frico gaat door middel van haar dochteronderneming **Koster/Karperton** in Oosthuizen samenwerken met **Eyssen** in Alkmaar. Deze beide bedrijven hebben elk zo'n zestig tot zeventig mensen in dienst. Men tracht de personeelsbestanden van beide ondernemingen „zoveel mogelijk in de samenwerking op te nemen”. Ze bewegen zich beide op het terrein van de smeltdaas. **Koster/Karperton** richt zich vooral op export naar landen

buiten de EG en **Eyssen** is vooral sterk op de binnenlandse markt. Samenwerking zal, naar verwachting, aanvullend en verbreedend zijn.

In welke vorm de samenwerking zal worden gegoten is op dit moment nog niet bekend. Wel dat er een zelfstandige vennootschap zal ontstaan. De activiteiten zullen worden geconcentreerd in Oosthuizen. **Koster/Karperton** heeft daar ruimte over. **Eyssen** zit in het centrum van Alkmaar en is krap behuisd.

Leidsch Dagblad 1987-10-12

Na vergadering van 25 uur, *Nestlé* en bonden nader tot elkaar

UTRECHT (ANP) – *Nestlé* Nederland en de bonden zijn dit weekeinde wat nader tot elkaar gekomen over het herstructureringsplan van de directie. Na bijna 25 uur onderhandelen (van vrijdagochtend half tien tot zaterdagmorgen half elf) werden ze het eens over het zoeken naar alternatieven om bij de afslanking gedwongen ontslagen te vermijden. Vanmorgen hebben de stakende werknemers in de Rotterdamse vestiging besloten hun acties op te schorten tot 10 december. Dan moeten die alternatieven op tafel liggen.

Nestlé maakte onlangs bekend dat er voor 1 april 1989 ruim 600 van de 2000 arbeidsplaatsen moeten verdwijnen, onder meer door sluiting van de poedermelk- en oploskoffiefabriek in Rotterdam en door vermindering van het personeelsbestand in de vestigingen **Bolsward**, **Scharsterbrug**, **Nunspeet**, **Venray** en **Amsterdam** en bij het hoofdkantoor in **Diemen**. De directie ging er van uit dat er 300 gedwongen ontslagen nodig zouden zijn. In Rotterdam wordt al vanaf 2 oktober tegen dit plan gestaakt. In andere vestigingen hebben zich werkonderbrekingen voorgedaan.

Tijdens het marathonoverleg met de bonden heeft *Nestlé* zich nu bereid verklaard tot een beleid dat is gericht op het voorkomen van gedwongen ontslagen. Volgens een gezamenlijke verklaring zijn de partijen het er over eens dat dit alleen mogelijk is als wordt gezocht naar alternatieve, productiemogelijkheden, waardoor ook in de regio Rotterdam arbeidsplaatsen van *Nestlé* gehandhaafd blijven. *Nestlé* gaat dergelijke mogelijkheden onderzoeken en bespreken met de bonden.

De fabriek in **Rotterdam** heeft ongeveer 300 werknemers. Over twee maanden gaan bonden en directie opnieuw rond de tafel zitten. Voor die tijd wordt onderzocht welke alternatieven er mogelijk zijn in welke vorm en op welke plaats. Het gaat daarbij om de regio Rotterdam, maar een woordvoerder van de Voedingsbond FNV zei dat de inspanning van zijn bond er op gericht zal zijn met name in Rotterdam zelf arbeidsplaatsen te behouden. Gorkum wordt niet tot de regio Rotterdam gerekend. Dit om te voorkomen dat deze vestiging wordt betrokken bij de Rotterdamse problemen

Een deel van de 614 arbeidsplaatsen die bij Nestlé Nederland worden geschrapt verdwijnt doordat Nestlé werknemers van 57,5 jaar en ouder een aanvulling op de werkloosheidsuitkering aanbiedt (daarvoor komen 60 personeelsleden in aanmerking), doordat 44 vacatures niet worden vervuld en doordat 66 personeelsleden van **Nestlé-Nunspeet** overstappen naar *Coberco*. Verder wordt erop gerekend dat 106 werknemers zullen verdwijnen via natuurlijk verloop

NRC Handelsblad 1987-12-24

Geen ontslagen bij Nestlé

UTRECHT, 24 dec. — De directie van het voedingsconcern *Nestlé* Nederland heeft de vakbonden gisteren toegezegd dat bij de komende reorganisatie bij het concern in ieder geval tot 1 januari 1990 geen ontslagen zullen vallen. De Voedingsbond FNV en de directie van *Nestlé* hebben dit meegedeeld.

Omdat de ontslagdreiging voorlopig is afgewend, gaan actieplannen de ijskast in, aldus een woordvoerder van de Voedingsbond FNV. Bij Nestlé wil de directie de komende jaren 600 van de ongeveer 2.500 banen laten verdwijnen. De grootste klap zou bij de vestiging in Rotterdam moeten vallen. Daar zouden ongeveer 300 banen moeten verdwijnen. (ANP)

1990

Leeuwarder Courant 1990-05-31

Nestlé-Nederland wordt de zuiveltak van concern

Totale verwerking 660 mln. kg. melk.

AMSTERDAM - De Nederlandse tak van het Zwitserse Nestlé-concern is gepromoveerd tot de Europese zuivelproducent van de multinational. Dat zei gisteren directeur Rudy de Man in zijn toelichting op de jaarcijfers over 1989. Nestlé-Nederland boekt na twee jaar weer winst. Vorig jaar werd afgesloten met een netto-bedrijfsresultaat van f13,5 miljoen. Door bijzondere baten komt Nestlé op een nettowinst van f22 miljoen.

In 1987 en 1988 stak de onderneming f45 miljoen in een forse reorganisatie. Die operatie begint vruchten af te werpen. In 1988 draaide het bedrijf vrijwel quitte. Het internationale Nestlé-concern (421 fabrieken in 61 landen en 197.000 werknemers) heeft vorig jaar een recordwinst behaald van f3,2 miljard.

De aanwijzing tot Europees zuivelproducent van het concern heeft voor de Nederlandse bedrijven tot gevolg dat er tal van activiteiten op stapel staan. In eerste instantie zal dat er echter niet toe leiden dat Nestlé in Nederland agressief de boer op gaat om aan meer melk te komen, zo verzekerde De Man.

Vorig jaar verwerkten de bedrijven in ons land 660 miljoen kilo, 2 procent meer dan in 1988. De Man: „Wij hebben melk zat. Tja, dat sommige boeren graag naar ons toe willen komen, kan ik niet helpen. Wij verkopen echter af en toe nog steeds wat melk aan andere fabrieken. Eerlijk gezegd, doen wij dat liever niet, want wij verwerken de melk het liefst zelf.”

Het predikaat 'Europees zuivelproducent' heeft voor de vestiging in **Bolsward** al betekenis gekregen. Bolsward is voor Nestlé het Europees centrum voor gesuikerde condens en voor de productie van blikjes voor melkpoeder. Bovendien worden er op korte termijn andere verpakkingen ('karton') ontwikkeld.

Volgens De Man wordt de mogelijkheid onderzocht om in Bolsward vloeibare Nesquik te produceren. Dat produkt is nu vooral bekend in poedervorm. Daarmee wordt Nesquik een concurrent van Chocomel van Nutricia en van Choq van CCFriesland. „In België wordt Nesquik-drink al op de markt gebracht en wij denken dat die markt groter wordt. Als het ons interessant lijkt, duurt het echter nog wel anderhalf jaar eer wij ermee kunnen beginnen. Als je naar de hoeveelheid melk kijkt die daarmee is gemoeid, stelt net echter niets voor.”

In **Scharsterbrug** worden aangezuurde produkten gemaakt voor babyvoeding en dieetproducten. Vooral voor die laatste sector wil men het assortiment uitbreiden. In **Gorkum** staat de modernste fabriek voor instant melkpoeder van het concern. Er zijn gedachten om er het Europese distributiecentrum voor zuivelprodukten te maken. De vestiging in **Nunspeet** wordt het Europese centrum voor dieet- en kindervoeders.

Maggi, geproduceerd in Amsterdam, verwerft een steeds groter aandeel in de culinaire markt met sausen en specialiteiten voor export. Dat zou moeten leiden tot uitbreiding van het bedrijf, maar ter plaatse zijn de mogelijkheden vrijwel nihil. De Man denkt aan het bouwen van een nieuwe fabriek.

„In eerste instantie gaan wij het liefst in de buurt van Amsterdam zitten, omdat je dan geen problemen met het verplaatsen van het personeel hebt. Nee, het vestigen van dit bedrijf in Friesland is vrijwel uitgesloten.”

Behalve in zuivel is *Nestlé* in Nederland actief in het verwerken van aardappelen. In het bedrijf in Venray werden vorig jaar 140.000 ton piepers van 350 contracttelers verwerkt. Vorig jaar nam de multinational het Britse *Rowntree*-concern over. Voor Nestlé-Nederland had dat tot gevolg dat het onder andere de *Nuts*- en *Bros*-fabriek in Elst onder zijn hoede kreeg. Met 16,7 procent heeft Nestlé nu het grootste aandeel van de chocolademarkt in Europa in handen. Al eerder nam men de pasta- en deegwarenproducent *Buitoni* over en de vleeswarenbedrijven van *Artland/Herta*.

Terwijl verschillende bedrijven actief zijn op de acquisitiemarkt en in en buiten de *Europese Gemeenschap* op zoek zijn naar bedrijven om over te nemen dan wee mee samen te werken, maakt *Nestlé* wat dat betreft voorlopig pas op de plaats. De belangen zijn gespreid, de posities op verschillende markten verstevigd, er treedt nu een consolidatiefase in waarin het stimuleren van de interne groei voorrang krijgt.

De Nederlandse tak van het concern behaalde vorig jaar een omzet van *f* 1,022 miljard, *f* 12 miljoen minder dan in 1988. Doordat men weer winst wist te maken en de kosten kon drukken steeg het eigen vermogen met 3,1 procent tot 34,1 procent van het balanstotaal. Van de produkten werd 22 procent afgezet in ons land, 70 procent geëxporteerd naar andere Nestlé-bedrijven en 8 procent naar derden. Daarmee steeg de omzet in Nederland met 2 procent en daalde de export naar de eigen bedrijven en naar derden met elk 1 procent. Van de export werd 83 procent gehaald in de zuivel, 8 procent in de culinaire produkten en 9 procent in de overige produkten.

Dit jaar verwacht Nestlé-Nederland wederom een positief resultaat, maar men denkt niet het niveau van 1989 te halen. Mede door de overname van *Rowntree* zal de omzet met 20 procent toenemen. Er wordt *f* 43 miljoen geïnvesteerd, waarvan *f* 14 miljoen in de blikfabriek in Bolsward.

Na de reorganisatie, die 614 arbeidsplaatsen heeft gekost, werkten er eind vorig jaar nog 1881 mensen bij *Nestlé* in Nederland. In **Bolsward** waren dat er 205 en in **Scharsterbrug** 181. In vrijwel alle vestigingen daalde het ziekteverzuim, behalve in Scharsterburg (7,8 procent, in Bolsward 8,3 procent). Het ziekteverzuim in de beide Friese bedrijven ligt onder het gemiddelde van de Nederlandse vestigingen.

Volgens De Man is de pas afgesloten zuivel-cao 'duur'. „Dat zal leiden tot een verbetering van de doelmatigheid en tot verdere rationalisering. Ik wil ook liever naar beneden dan naar boven wat het aantal werknemers betreft. Wij maken nu al veel gebruik van uitzendkrachten, in Amsterdam erg veel zelfs, in Bolsward daarentegen heel erg weinig.”

1991

Zierikzeesche Nieuwsbode, 1991-05-03

Ledenraad *Coberco* akkoord met fusies *Ormet* en *HoVo* Geen besluit over *Heino-Krause*

ZUTPHEN - De ledenraad van het zuivelconcern *Coberco* heeft zich uitgesproken voor een fusie van deze zuivelcoöperatie met *Ormet*, *De Eendracht* en *HoVo*. Over de fusie met *Heino-Krause* kon de raad nog geen definitief besluit nemen omdat de wettelijk voorgeschreven inzagetermijn van het fusieplan nog niet is verstreken.

Ormet en *HoVo* zijn al akkoord gegaan met de aansluiting bij *Coberco*. Tijdens de ledenvergadering van *de Eendracht* op 23 april bleek de voorgeschreven twee derde meerderheid net niet gehaald. Op 21 mei wordt er opnieuw gestemd. *Coberco* verwacht dat dan alsnog wordt ingestemd met de fusie.

Ormet heeft fabrieken in **Enschede** en **Almelo**, telt 275 medewerkers en 1400 ledenveehouders die jaarlijks 300 miljoen kilo melk produceren. *HoVo* heeft 70 medewerkers, 430 leden-veehouders die samen goed zijn voor een melkproduktie van 90 miljoen kilo die voor het grootste deel in **Heeten** tot kaas wordt verwerkt. *De Eendracht* in **Tubbergen** heeft 42 personeelsleden, 340 leden- melk-veehouders, die 60 miljoen kilo melk leveren voor de produktie van kaas.

Coberco gaat plannen ontwikkelen om systemen, producten, werkwijzen van de diverse bedrijven op elkaar af te stemmen. In eerste instantie gaat het om maatregelen die tot grotere doelmatigheid moeten leiden. Nog voor de zomer is hiervoor een plan opgesteld. Het zuivelconcern heeft toegezegd dat deze operatie niet tot gedwongen ontslagenen leidt.

Streven

De fusie-reeks past in het streven van *Coberco* tot schaalvergroting. In het vervolg zoekt het bedrijf de uitbreiding overigens vooral in het buitenland. Die internationalisatie is vorig jaar in gang gezet door de overname van twee Spaanse bedrijven: *Allemosa* en *Madibie Espanjol*. Bovendien opende *Coberco Daires* een verkoopkantoor in Düsseldorf.

De bedrijfsopbrengsten van *Coberco* waren vorig jaar 3094 miljoen gulden. Dat was een daling van 10 procent ten opzichte van 1989. De teruggang kwam vooral tot stand door aanzienlijke lagere prijzen van de meeste producten. Het aantal medewerkers steeg bij *Coberco* in 1990 licht: van 3322 tot 3353.

Leeuwarder Courant 1991-05-23

Nestlé Nederland: netto-winst gelijk waren dat er 1990

AMSTERDAM - De nettowinst van *Nestlé-Nederland* - met fabrieken in onder andere **Bolsward** en **Scharsterbrug** - is vorig jaar gelijk gebleven: f22 miljoen. De omzet steeg van f 1.022 miljoen naar/ 1.240 miljoen. Het eigen vermogen daalde enigszins maar bleef in verhouding vrij hoog: 31,5 procent van het balanstotaal.

Hoewel landelijk de melkaanvoer vorig jaar daalde met enkele procenten kregen de Nestlé-fabrieken 1 procent meer melk te verwerken. De capaciteit van de fabrieken werd niet helemaal benut, maar

president-directeur *Rudy de Man* spreekt in zijn jaarverslag toch van een bevredigende gang van zaken, „zeker wanneer in aanmerking wordt genomen dat de exportvolumes negatief werden beïnvloed door de Golfcrisis”.

Al eerder heeft *Nestlé* Nederland aangekondigd dat de fabriek in **Bolsward** wordt uitgerust voor de functie van de blikfabriek van het concern op zuivelgebied in Europa. Daarvoor zijn vorig jaar de nodige investeringen gedaan, die dit jaar voor een groot deel zullen worden voltooid. Met de zusterbedrijven en de internationale onderzoekcentra zijn voor de export verschillende produkten verder ontwikkeld op het gebied van dieet- en babyvoeding. Voor de binnenlandse markt worden ondertussen verpakkingen gebruikt die vrij zijn van pvc.

De stijging van de omzet heeft vrijwel in alle sectoren plaatsgevonden. De export groeide van f 874,4 miljoen naar f 892,2 miljoen. De afzet in Nederland ging van f 330,8 miljoen naar f 348,1 miljoen. In feite was alleen de uitvoer van condens naar Angola en Bangladesh lager.

De koffieprodukten deden het dankzij een uitbreiding van assortiment goed. Datzelfde geldt voor Nesquik. Buitoni-produkten werden zelfs uitstekend verkocht. Ook over Maggi is de directie tevreden. De vleeswarenprodukten Herta en Artland stegen niet in omzet.

Onvoorziene omstandigheden buiten beschouwing gelaten, verwacht de directie voor dit jaar opnieuw een bevredigend resultaat. Dat zal vooral in het binnenland worden behaald, over de export is men minder optimistisch. De winst zal wat lager zijn dan vorig jaar omdat men rekening houdt met het betalen van vennootschapsbelasting. Bij *Nestlé* Nederland werken 1830 mensen. In 1989 waren dat er 1880.

1992

Leeuwarder Courant 1992-05-26

Nettowinst 1991 Nestlé-Nederland iets lager

AMSTERDAM - De nettowinst van Nestlé was vorig jaar iets lager dan in 1990: *f* 21,4 miljoen tegen *f* 22,4 miljoen. Het resultaat voor belasting was *f* 4,5 miljoen hoger, maar de fiscus haalde daar bijna *f* 6 miljoen vanaf, tegen bijna *f* 500.000 in 1990. Nestlé heeft in Friesland fabrieken in **Bolsward** en **Scharsterbrug**.

Voor het eerst sinds jaren hebben de boeren geklaagd over de melkprijs: 81,3 cent, aanmerkelijk lager dan die van enkele omliggende coöperaties.

Wat de zuivel betreft heeft *Nestlé* niet een goed jaar achter de rug. *Nestlé* kreeg ongeveer 670 miljoen kilogram melk aangevoerd, een beetje meer dan in 1990. Van die melk worden speciale producten gemaakt en condens. De moeilijke situatie op de exportmarkten heeft ertoe geleid dat de bezetting van de fabrieken niet optimaal was.

Overigens heeft *Nestlé* Nederland van het hoofdkantoor van het concern vorig jaar een groot scala producten toegewezen gekregen. Het gaat daarbij vooral om diëtproducten die eerder elders in Europa werden gemaakt. *Nestlé* haalde een omzet die 4 procent lager was dan die in 1990: *f* 1,19 miljard. Daarvan werd *f* 384 miljoen (*f* 348 miljoen in 1990) in Nederland gehaald en *f* 807 miljoen (*f* 892 miljoen) in andere landen. Vooral de uitvoer van gesuikerde condens daalde sterk. Voor het eerst was er export naar de voormalige Sowjet-Unie.

Een prima groei vertoonden de verkopen van Nescafé en Nesquik. Aan chocoladeproducten (Lion, Kitkat, Smarties en Quality Street) werd zelfs 13 procent meer afgezet. Maggi deed het 'goed tot zeer goed, maar de producten voor de magnetron haalden niet die omzet die werd verwacht.

Voor dit jaar verwacht Nestlé geen noemenswaardige verandering van het bedrijfsresultaat. De nettowinst zal echter wat lager zijn, doordat er geen compensatie is om de vennootschapsbelasting te drukken.

1993

LC-02-02

Zuivelbedrijf Menken schrapt in Oud-Gastel 50 banen.

Leeuwarder Courant 1993-02-02

Zuivelbedrijf Menken schrapt banen

UTRECHT (ANP) - Menken Dairy Food in Oud Gastel, fabrikant van onder meer zuivelprodukten, wil 50 van de 198 arbeidsplaatsen kwijt. Directie en vakbonden verwachten dat de reorganisatie zonder gedwongen ontslagen kan plaatsvinden. Het bedrijf wil minder goed lopende produkten afstoten en zich concentreren op slagroom in spuitbussen en andere produkten waarmee het nu al goed in de markt ligt. Het bedrijf heeft een omzet van f 110 miljoen per jaar waarvan 80 procent uit de export komt.

Leeuwarder courant 17-05-1993

Nestlé verwerkte in 1992 meer melk

BOLSWARD - De zuivelfabrieken van Nestlé - onder andere in **Bolsward** en **Scharsterbrug** - hebben vorig jaar meer melk verwerkt dan in 1991. Toen werd er 670 miljoen kilogram aangevoerd, vorig jaar was dat 685 miljoen kilogram. Nestlé maakt vooral melkpoeder, baby- en diëtvoeding en gesuikerde condens. De export daarvan was hoger dan in 1991. Over het algemeen is het concern best te spreken over de uitvoer: 13,2 procent meer. De afzet in ons eigen land steeg met 0,7 procent.

De winst was weer iets lager dan in 1991. Ook toen was er al sprake van een daling van het resultaat. Nestlé sloot het jaar af met een saldo van f 19,6 miljoen, tegen f 21,5 miljoen in 1991 en f 22,4 miljoen in 1990. De omzet steeg van f 1,193 miljard naar f 1,301 miljard. Het aantal personeelsleden daalde: van 1797 naar 1753. Dat is een gevolg van de reorganisatie in de Bros- en Nuts-fabriek in Elst. Nestlé heeft zeven fabrieken in ons land.

Dankzij het succes van *cappuccino* en *espresso* heeft *Nescafé* het goed gedaan in ons land. *Nesquik*, chocoladepoeder, handhaafde zich. Dat was niet het geval met *Buitoni*, waarvan de omzet licht daalde. De Maggi-produkten lieten een gestage groei zien. De produkten voor de grote keukens konden net niet hun omzet handhaven. Dat gold ook voor de vleeswaren onder de merknamen Artland en Herta: f 200.000 minder.

Een groeier bleek ook in 1992 weer de diervoeding. Nestlé verkoopt die produkten onder de naam *Gourmet*. In 1991 was die tak nog goed voor een omzet van f 7,2 miljoen, vorig jaar groeide die naar f 12,2 miljoen.

Er werd voor f 46,7 miljoen geïnvesteerd, vooral in **Bolsward** en in Venray. Om na te gaan hoe het zit met de bodemvervuiling bij de verschillende fabrieken heeft er vorig jaar een onderzoek plaatsgevonden. De directie schrijft in het jaarverslag dat de vervuiling te verwaarlozen is.

Voor het lopende jaar verwacht het concern een bevredigend resultaat. De nettowinst zal echter lager zijn. Dat is een gevolg van het overplaatsen van de Maggi-fabriek van Amsterdam naar Venray. Die vergt een investering van f 14 miljoen.

Leeuwarder Courant 1993-07-23

Onderzoek Nestle-Scharsterbrug – Vrees voor verlies banen

SCHARSTERBRUG - Bij de Nestlé-fabriek in **Scharsterbrug** wordt gevreesd voor het verlies van banen. De directie heeft een onderzoek aangekondigd om te trachten het eenzijdige assortiment te verbreden en flink op de kosten te besparen. „Onze inzet is niet om de fabriek te sluiten”, zo spreekt directeur ir. Rudy de Man in Amsterdam geruchten in Friese zuivelkringen tegen. Onder de 180 werknemers, die tijdens een kantinebijeenkomst zijn ingelicht, is grote onrust ontstaan. Bedrijfsdirecteur Nico Peeters heeft gisteravond de vakbonden geïnformeerd.

Belangrijkste oorzaak van de malaise is dat het bedrijf in Scharsterbrug Irak als grote afzetmarkt heeft. Sinds het VN-embargo is de levering van babyvoeding aan dat land stil komen te liggen. *Nestlé* heeft getracht afzet in de Oostbloklanden te krijgen, maar dat is niet geworden wat men er van verwachtte.

Nestlé Scharsterbrug kampt bovendien met het probleem dat de helft van de melk wordt verwerkt in opdracht van de *Nestlé* vestigingen in **Gorkum** en **Nunspeet**. Deze fabrieken maken respectievelijk melkpoeder en verwerken wei, maar kunnen de vraag niet aan. Verwacht wordt dat vanwege de krimpende zuivelmarkt Gorkum en Nunspeet over een aantal jaren zelf die produktie wel aan kunnen. In Scharsterbrug zal dan de helft van het werk wegvallen. Wekelijks wordt daar 2,5 miljoen kilogram grondstoffen verwerkt.

Voor de fabriek in Scharsterbrug moeten daarom op korte termijn nieuwe produkten worden gezocht. Een onderzoek van de concerndirectie moet medio oktober meer duidelijkheid scheppen. Er worden wel proeven genomen met nieuwe produkten, maar daar is nog niets concreets uit gekomen.

Uit het onderzoek moet ook naar voren komen op welke wijze op de kostprijs kan worden bespaard. In Scharsterbrug liggen de kosten momenteel 10 procent boven de raming. „Dat betekent dat de werknemers er de komende maanden de schouders onder moeten zetten om te zien hoe die kosten gedrukt kunnen worden”, aldus districtsbestuurder Bart Bruggeman van de Industrie- en Voedingsbond CNV.

De vakbonden zijn van plan het onderzoek van de concerndirectie zeer kritisch te volgen. „Van zo'n onderzoek word je niet vrolijker. In de fabriek zorgt het voor een flink stuk spanning. Mensen gaan niet met een gerust gevoel op vakantie, want er kunnen banen verdwijnen. Aan de andere kant weet *Nestlé* ook dat je daarmee de problemen niet oplost. Die moeilijkheden kom je over een half jaar dan toch weer tegen”, aldus Bruggeman. Hij heeft vertrouwen in de inzet van directeur Nico Peeters van *Nestlé* Scharsterbrug om de problemen op te lossen.

1994

Leeuwarder Courant 1994-05-04

FNV: 'Meer produktie Nestlé Scharsterbrug is mogelijk'

SCHARSTERBRUG - De *Voedingsbond FNV* is niet tevreden over de uiteindelijke reorganisatie die bij *Nestlé* in Scharsterburg wordt doorgevoerd. De bond blijft van mening dat er in de fabriek meer produktie mogelijk is dan er nu overblijft. Onder de gegeven omstandigheden ligt echter het maximaal haalbare op tafel, constateert districtsbestuurder Dick Heinen. Het verlies van 99 banen is bewerkstelligd zonder gedwongen ontslagen. Uiteindelijk blijven er 71 van de 170 banen over.

Van het personeel van de vestiging in Scharsterbrug wordt bij de gekozen oplossing wel veel flexibiliteit en mobiliteit verwacht, merkt Heinen op. In totaal moeten 58 mensen overgeplaatst worden naar **Bolsward**, **Nunspeet Elst** en **Venray**. Voor twaalf daarvan is nog geen oplossing gevonden. Het gaat om mensen die in de ziektewet zitten of waarvoor nog geen passende andere functie binnen *Nestlé* is gevonden. Zo gauw deze mensen hersteld zijn of er wel een passende functie in beeld komt, worden zij overgeplaatst.

Verder hebben de vakbonden in overleg met de directie de mogelijkheid geopend tot duo-banen over te gaan. Werknemers die in deeltijd willen werken, krijgen daartoe nu de kans. Ook is vastgelegd dat gerekend vanaf 32 april, de datum van vaststelling van de reorganisatie, twee jaar lang bemiddelingsactiviteiten worden ondernomen voor de personeelsleden die nog geen andere plaats hebben gekregen.

Voor de overige 41 af te stoten banen is een oplossing gevonden, doordat in verschillende vestigingen van *Nestlé* hetzelfde aantal mensen gebruik maakt van de seniorenregeling. Die seniorenregeling werd eind vorig jaar al vastgelegd in een sociaal plan. Volgens Heinen is het ongebruikelijk om nog voor de overeenstemming met de directie een sociaal plan te maken, maar kon dat dit keer niet anders omdat de seniorenregeling dit jaar afgeschaft wordt.

De directie heeft volgens Heinen verder een aantal argumenten gegeven waaruit blijkt dat er ook voor de toekomst geen aanleiding is om te denken aan sluiting van de fabriek in Scharsterbrug. "Nestlé zit nu met een zodanige onderbezetting op de fabriek dat ze de productiecapaciteit moeten aanpassen, maar de verwachting is dat er over een aantal jaren weer sprake is van groei. De volledige technische produktiecapaciteit wordt daarom in stand gehouden. Dat is een goed teken."

Heinen noemt het verder positief dat het adviesbureau Kamann uit Groningen, ingeschakeld door de ondernemingsraad, nader mag onderzoeken of er nieuwe activiteiten naar de fabriek in Scharsterbrug zijn te halen. Ook van Nestlé-zijde is beloofd te zoeken naar andere activiteiten voor de twee torens die na de reorganisatie stilgelegd worden. Bovendien blijft de fabriek in gebruik als vestiging waar nieuwe fabricagemethoden getest kunnen worden.

Nestlé heeft nog wel aangekondigd een vervolgonderzoek te starten naar het eventueel afstoten van de ondersteunende diensten. Daarbij is met de bonden afgesproken dat alleen werk wordt uitbesteed als dat aanmerkelijk goedkoper is inmiddels is al besloten de portiersdienst te schrappen. De werknemers die tot deze dienst behoorden, zijn allen herplaatst. Voor het verloop van de reorganisatie is een begeleidingscommissie ingesteld, bestaande uit een vertegenwoordiging van de vakbonden, de ondernemingsraad en de directie.

LC 1994-09-15

Leeuwarder Courant 1994-09-15

Directeur Nestlé plotseling overleden

JOURE - Directeur Nico Peters van de Nestlé-zuivelfabriek in Scharsterbrug is gisteren op 41-jarige leeftijd overleden. De in Joure wonende Peters werd op 15 mei 1991 benoemd tot directeur van de fabriek in Scharsterbrug. Daarvoor had hij bij de vestigingen in Rotterdam, Nunspeet en Djakarta gewerkt. In Scharsterbrug gaf hij uitvoering aan een groot reorganisatieplan waardoor ruim 100 van de 170 banen moesten verdwijnen. Ook zijn eigen functie veranderde. Hij kreeg naast de vestiging in Scharsterbrug ook die in Nunspeet onder zich.

Leeuwarder Courant 1994-09-15

Diep verslagen zijn wij door het bericht dat onverwacht is overleden de heer

NICO PETERS

onze fabrieksdirecteur te Scharsterbrug en Nunspeet.

Onze gedachten zijn bij zijn vrouw, kinderen en naaste familie.

Joure, 14 september 1994

Directie Nestlé Nederland BV
en personeel fabriek
Scharsterbrug

LC. 1994-11-10

*Friesland-Frico-Domo neemt aandelen Eyssen kaas over*¹⁰

Nieuwsblad van het Noorden, 10 november 1994, blz.21

Frico Domo neemt alle aandelen Eyssen kaas over

GRONINGEN – Friesland Frico Domo zal het volledige belang van 51 procent van Eyssen Holding in Kaasfabriek Eyssen in Oosthuizen overnemen. De kaasfabriek was ondergebracht in een vennootschap onder firma, waarin Frico Domo al een belang van 49 procent had.

Koninklijke Kaasfabriek Eyssen bv is gespecialiseerd in de ontwikkeling, productie en verkoop van smelkaas. In Nederland is Eyssen producent van Slankie smeerkaas. Naar het buitenland wordt geëxporteerd onder de naam Eyssen en Tip Top. Ook worden gespecialiseerde halfabrikaten gemaakt voor de levensmiddelenindustrie.

Friesland Frico Domo brengt een breed pakket zuivelproducten op de markt en opereert internationaal. Bekende merken van Frico Domo zijn Balance, Choq, Completa, Friesche Vlag, Frico en Kollumer.

Met de overname van de meerderheid van de aandelen van Eyssen wil Frico Domo zijn positie op de smelkaasmarkt verstevigen. Kaasfabriek Eyssen wordt een zelfstandige businessunit binnen Frico Domo. Volgens een gezamenlijke verklaring zal de overname geen directe gevolgen hebben voor de circa 80 werknemers bij Eyssen.

¹⁰ LC 1996-11-21 Rechtszaak: Frico – Friesland Dairy Foods – wil f 3 mln. van Jan Willem Eyssen. U it Oosthuizen

Leeuwarder Courant 1994-11-20

“Ongehoorde druk” van directie Nestlé

SCHARSTERBRUG - Bij het *Nestlé*-bedrijf in **Scharsterbrug** waren vanmiddag zo'n veertig leden van de voedingsbond van het FNV bijeen gekomen om een signaal af te geven dat men verdere kortingen niet meer accepteert.

Districtsbestuurder Dick Heinen voerde het woord in het plaatselijke café, waarvan op speciaal verzoek van de vakbond de deuren eerder waren geopend. Fel was de kritiek vooral aan het adres van bedrijfsdirecteur Henk Niessing, die „ongehoorde druk” werd verweten door zowel pamfletten van het CNV als het FNV van de publicatieborden te laten verwijderen.

Het hoofd van de afdeling personeelszaken mocht de publicatie slechts vervangen door de zakelijke mededeling van de bijeenkomst van vanmiddag. De actiebereidheid was overigens bij *Nestlé*, waar zo'n 200 mensen werken en zestig procent van de werknemers vakbondslid is, niet groot.

Scherpe verwijten werden ook geslingerd naar de directie van de Friese Pers, na de weigering om de FNV-advertentie afgelopen zaterdag te plaatsen. Volgens Dick Heinen heeft de LC zich daardoor geprofileerd als een „werkgeverscourant” en is er te meer reden om opnieuw te onderzoeken of een alternatief medium in Friesland bestaansrecht heeft om de werknemersbelangen beter te beschermen.

Inmiddels zou er in Friese zuivelkringen een actie worden voorbereid om de *Leeuwarder Courant* kenbaar te maken dat men het directionele ingrijpen niet waardeert. Dick Heinen: „Ik heb al gehoord dat de LC vrijdag met geheel dichtgeplakte ramen zit”.

In verband met actiedreigingen bij *Nestlé* is een mededeling uitgegeven dat het werknemers buiten werktijd niet langer is toegestaan om de fabrieksterreinen te betreden tenzij met speciale schriftelijke toestemming van de afdelingshoofden. In vakbondskringen is dat gistermiddag een „krankzinnige maatregel” genoemd. Aangekondigd werd dat men zonodig bij dit particuliere zuivelbedrijf stappen wil ondernemen om het besluit, dat uiting geeft aan een toenemende pressie van de directies op hun werknemers, ongedaan te krijgen.

Bij Nestlé In Osingahuizen sprak districtsbestuurder Tjeerd Wijnhoven uit Utrecht met negen van de elf FNV-leden. De bijeenkomst vond plaats in de kantine. Aanvankelijk was dat geen probleem, aldus de FNV maar vanmorgen weigerde de directie de kantine voor dit doel af te staan. Door tussenkomst van FNV-man Dik Heinen mocht men alsnog in de kantine vergaderen. Wijnhoven zag zich geconfronteerd met ongeveer een derde deel van het georganiseerde personeelsbestand. Tweederde bij dit bedrijf is lid van het CNV. Wijnhoven: “Die komen niet in opstand. Het is net of Jezus nog een keer gekruisigd moet worden....”

Uit het kantineverhaal bleek volgens Wijnhoven dat als je er maar massaal tegenaan gaat het best lukt. „Je ziet het bij *Noord-Nederland*. Daar is alles binnengehaald wat wij wilden. Ze willen geen stront. En: er is nog genoeg te schokken”. Overigens geloofde hij niet dat de huidige acties direct succes zullen hebben bij Lubbers c.s. „Maar die werkgever zal zich toch weleens achter de oren krabben”. Hij vond dat met het oog op de komende cao-onderhandelingen gesjoemeld wordt met de superheffing. De gevolgen daarvan zullen pas volgend jaar te merken zijn, „maar men maakt er nu al gebruik van”. Prijscompensatie dient alleen ingeleverd te worden voor herbezetting van arbeids-

plaatsen.

In **Bolsward** kwamen ongeveer veertig medewerkers van *Nestlé* in protestvergadering bijeen. Ze waren daarvoor noodgedwongen uitgeweken naar het schuin tegenover de fabriek gelegen café-restaurant *Het Wapen van Wonseradeel*, omdat de directie van de zuivelfabriek hier had verboden om voor een protestbijeenkomst in de kantine samen te komen.

Het woord werd gevoerd door Piet Hazelaar van de *Industriebond* en Tamme Folders van de *Voe-dingsbond* van de vakvereniging. De eerste zei dat het heus niet zo is, dat „de FNV weer zo nodig hoeft”, zoals hier en daar wordt verweten, maar dat het doodsimpel een “bittere noodzaak” is. Ook het verwijt dat de stakingen in dit geval een domme zet zijn, omdat daarmee alleen de bedrijven worden gepakt, terwijl de FNV eigenlijk bij het beleidsbepalende kabinet moet zijn, vond hij geen hout snijden.

1997

Leidsch Dagblad, 1997-10-29

Menken steekt 15 miljoen in uitbreiding van zuivelfabriek

OUD GASTEL • GPD

Menken Holding wil een kleine 20 miljoen gulden investeren in nieuwe productielijnen in haar fabriek *Menken Dairy Food* in het West-Brabantse **Oud-Gastel**. Woordvoerder R. Luycks verwacht dat de investering zal leiden tot groei van het aantal banen.

Het Oud-Gastelse bedrijf, waar circa 160 man werkt, is marktleider in Europa op het gebied van de productie en verkoop van levensmiddelen in spuitbussen. Het behaalde vorig jaar een omzet van 128 miljoen gulden, vijf miljoen meer dan in 1995.

Dit jaar wordt echter een daling van het resultaat verwacht. De omvang daarvan is volgens Luycks niet schrikbarend en het concernbestuur heeft toestemming voor de investering gegeven. „De daling van het resultaat heeft te maken met hogere vetprijzen. Er gebeuren gekke dingen in zuivelland. Maar in Oud Gastel gaan we volgend jaar drie compleet nieuwe producten maken. De plannen liggen klaar. De verwachtingen zijn hoog gespannen. Meer zeg ik er niet van.”

Personeel

De resultaten van de vestiging in Oud-Gastel zijn volgens Luycks, vergeleken bij andere onderdelen van de Menkengroep, 'heel goed'. Dit in tegenstelling tot die van Menken Drinks, fabrikant van frisdranken en vruchtensappen in Bodegraven. Dit bedrijf kampte vorig jaar al met een flinke omzetzdaling, en ook nu blijft de afzet onder de maat. De verwachtingen voor de nabije toekomst zijn vanwege de toenemende concurrentie en overcapaciteit op de markt somber. Om verlies te voorkomen, worden circa 35 van de 180 banen geschrapt.

Een woordvoester van het bedrijf sluit niet uit dat personeel dat nu in Bodegraven werkt, wordt ingezet in **Oud-Gastel**. „Sommige collega's moeten nu ook uit Utrecht komen. Maar zolang er geen sociaal plan is en de bonden zich er vervolgens niet over hebben uitgesproken, is er over Oud-Gastel niets zinnigs te zeggen.”

Provinciale Zeeuwse Courant, 1997-11-07

Campina-MelkUnie koopt Menken van Grieken Wassenaar

[van onze redactie economie]

WASSENAAR - De melkfabriek *Menken van Grieken*, onderdeel van Menken Holding, komt in handen van zuivelgigant *Campina Melkunie*. Aanleiding is de overcapaciteit op de melkmarkt en de dalende winst van *Menken van Grieken*. De overname is de tweede krachtenbundeling in de zuivelbranche. Een paar weken geleden kondigde *Friesland Dairy Foods* (vroeger Frico Domo) aan samen te gaan met *Coberco* en enkele kleinere zuivelfabrieken

De overname betekent het einde voor de laatste particuliere consumptiemelkproducent in Nederland. De productieveestiging van het bedrijf in Wassenaar blijft overigens gewoon open. Wel verdwijnen in de indirecte sfeer 45 van de 250 arbeidsplaatsen bij *Menken van Grieken*. Daarbij vallen

geen gedwongen ontslagen.

Menken van Grieken heeft zijn omzet in de afgelopen jaren voortdurend zien dalen. In 1991 behaalde het nog een omzet van 231 miljoen gulden en vorig jaar was dat nog maar 196 miljoen. Volgens directeur [R. Luycks](#) van Menken Holding, de moedermaatschappij van *Menken van Grieken*, is het bedrijf te klein om op termijn te kunnen overleven. *Menken van Grieken* heeft in de afgelopen jaren van alles gedaan om zijn kosten te drukken. Dat is ook goed gelukt, aldus Luycks. Maar de concurrenten hebben ook gesaneerd. „Het gaat uiteindelijk om meer volume en betere prijzen, en daar hebben wij als kleinere fabrikant geen greep op.” Menken Holding blijft na de verkoop van de melkfabriek actief in frisdranken, vruchtensappen en speciale zuivelproducten. GPD/ANP

1998

Leeuwarder Courant 1998-06-05

Deel - volledig in MAP FCDF

Friesland Coberco Dairy Foods op overnamepad

Plannen voor overname van de Kievit, K. H. de Jong en Frisian Proteïn in Workum

LEEUWARDEN - De zuivelonderneming *Friesland Coberco Dairy Foods* is op overnamepad Het concern wil onder andere de zuivelfabriek *De Kievit* in Meppel inlijven, volledig eigenaar worden van Frisian Proteïn in Workum, bijna alle aandelen in handen krijgen van K.H. de Jong's kaasexport in Drachten en Kloosterkaas in Gerkesklooster helemaal onder zijn hoede hebben.

FCDF onderhandelt daarover met de *Hoogwegt Groep* in Groesbeek. Die beschikt over alle aandelen van *De Kievit* in Meppel, is voor de helft baas van K.H. de Jong en heeft ook de helft van de aandelen van Frisian Proteïn in Workum. Friesland Coberco zelf heeft de rest, op 7,5 procent van de aandelen van K.H. de Jong na. Die zijn in handen van de zuivelcoöperatie DOC in Hoogeveen.

De Kievit produceert specialiteiten voor de voedingsmiddelenindustrie. FCDF kan dat pakket wel gebruiken als aanvulling op de activiteiten van de eigen Food Ingredients-afdeling. Kievit heeft een omzet van f330 miljoen, er werken 130 mensen.

1999

LC 1999-05-04

Campina sluit – voormalige *Menken van Grieken* – melkinrichting Wassenaar

Leeuwarder Courant 1999-05-04

Campina sluit 'Wassenaar'

WASSENAAR (ANP) - Zuivelreus Campina **Melkunie** sluit de vestiging in Wassenaar. Deze zuivelfabriek was van oorsprong de fabriek van Menken van Grieken en kwam pas in november 1997 in handen van Campina. Er werken tweehonderd mensen. Er vallen geen gedwongen ontslagen. De vestiging in Maasdam (Hoekse Waard) wordt uitgebreid. Door de productie te concentreren kan Campina goedkoper werken. Dat is nodig door de toegenomen concurrentie. Bij Mona in Woerden verdwijnen 65 banen. Campina wil een deel van de productie uitbesteden. De omzet van Mona groeit wel, het rendement niet. Vandaar dat Campina het bedrijf wil reorganiseren.

Provinciale Zeeuwse Courant, 1999-04-05,

Bonden achter sluiting melkfabriek *Campina* – *Wassenaar*

van onze redactie economie

DEN HAAG - FNV Bondgenoten en CNV Zuivel steunen de voorgenomen sluiting van de melkfabriek van *Campina Melkunie* in **Wassenaar**. De bonden noemen het treurig, maar niet te vermijden. Gisteren werd bekend dat de vestiging in Wassenaar nog dit jaar dicht gaat. De ruim 160 vaste werknemers van de fabriek krijgen een andere baan aangeboden bij *Campina Melkunie*. Dertig tijdelijke contracten wordt niet verlengd.

Het zuivelconcern (zevenduizend werknemers) schrijft de sluiting toe aan de verhevigde concurrentie op de melkmarkt. Om de winstgevendheid op peil te houden, ziet het bedrijf geen andere uitweg dan snijden in de kosten.

Campina Melkunie is van plan het machinepark uit Wassenaar deels onder te brengen in zijn fabrieken in **Eindhoven, Heiloo, Maasdam en Rotterdam**. ANP/GPD

Leeuwarder Courant 1999-07-08

Deel: volledig in MAP FCDF

Waakhond NMa: beperkt overname Kievit¹¹

MEPPEL - Zuivelconcern *Friesland Coberco Dairy Foods* mag maar een deel van de activiteiten van zuivelfabriek *De Kievit* in Meppel overnemen. Dat heeft de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) bepaald. Friesland Coberco krijgt alleen toestemming om de ingrediëntenfabriek van *De Kievit* in te lijven. De 'kartelpolitie' verbiedt de zuivelreus om ook de melk van *Kievitboeren* over te nemen.

¹¹ Dag later - 9 juli 1999 – uitvoeriger artikel over deze 'beperkte' overname – niet overgenomen, wel op site (Meppel-Kivit) daar ook 'knipsel' NvhN 1999-07-30

De NMa is tot die beslissing gekomen na langdurig onderzoek. Het instituut, dat toeziet op eerlijke concurrentie, hield de voorgenomen overname sinds december tegen het licht.

De NMa vindt dat met een volledige overname van *De Kievit* de positie van Friesland Coberco in Noord- en Oost-Nederland te dominant wordt.

In de door de kartelpolitie bedachte constructie koopt Friesland Coberco uitsluitend de fabriek voor ingrediënten, die hoogwaardige grondstoffen maakt voor speciale zuivelproducten. De melk van de bij De Kievit aangesloten boeren wordt voortaan afgenomen door een dochteronderneming van de Hoogwegt Groep, eigenaar van De Kievit.

2000

Leeuwarder Courant 2001-08-11

Scharsterbrug: De geur van de fabriek is verdwenen

Voor de brug in Scharsterbrug

Vier uur. Het personeel van zuivelconcern *Nestlé* verlaat het fabrieksterrein. Behalve de productieploeg. Die gaat de avonddienst in. Marten gaat naar huis, amper een kilometer verderop. Bijna al zijn collega's moeten verder reizen. Van de 78 personeelsleden wonen er 5 in Scharsterbrug. De rest in Joure of verder, vertelt personeelsfunctionaris Elias Peereboom (54) van *Nestlé*.

Dat was anders. Scharsterbrug was sinds 1911 een fabrieksdorp waar mensen woonden en ook werkten. Peereboom leefde zelf enkele jaren in het dorp. Net als Dick Feenstra (53), hoofd van de afdeling verpakking en expeditie. Feenstra en zijn gezin hadden het na een paar jaar wel gezien en vertrokken naar Langweer. „Yn Skarsterbrége wie doe neat te dwaan. Trije strjitien, in brége en in fabryk. Dat wie it.”

Meer is Scharsterbrug lange tijd ook niet geweest. Pogingen om verenigingen op te richten, mislukten. Peereboom hielp met de oprichting van de korfbalclub en Marten bemoeide zich met de voetballers. Zonder succes. Met de middenstand ging het net als in andere dorpen. De kruidenier en de bakker verdwenen en Van der Schaaf moest zijn groentezaak sluiten. Hij kreeg een baan bij de fabriek.

Op de lopende band schuiven gele blikken voorbij. Nido, meldt het fleurige etiket. Melkpoeder voor peuters in Koeweit, gemaakt van Friese koemelk. In de hoek van de verpakkingruimte hangt een bordje. Prins Clausplein, staat erop. Maar de vergelijking met het Haagse verkeersknooppunt gaat niet meer op. Met de modernisering is de wirwar van leidingen verdwenen. Net als een groot deel van het personeel.

In 1970 werkten 278 mensen in de zuivelfabriek. Nu tweehonderd minder. Bij de grootste reorganisatie, in 1994, verdwenen 104 banen. De Golfoorlog nekte de fabriek, vertelt Feenstra. De verkoop in het Midden Oosten kelderde van 60 tot 6 procent van het totaal. Het personeel kreeg banen in andere Nestlévestigingen of een speciale regeling. Zo'n tien mensen kregen ontslag.

Marten kon blijven. Hij heeft op zijn eerste levensjaar na, altijd in Scharsterbrug gewoond. Zijn vader werkte bijna veertig jaar bij de fabriek die toen nog *Hollandia* heette. Hijzelf ongeveer dertig. Marten zag zijn collega's vertrekken. Hij is zo langzamerhand de enige bewoner van de Schoolstraat die bij *Nestlé* werkt. „Earst wie hast de hiele strjitte by it fabryk. No wurkje se op 'e Jouwer of fierder. Allegear.

2002

LC 2002-04-24

Nestlé sluit fabriek in Scharsterbrug

Leeuwarder Courant 2002-04-24

Nestlé **sluit** fabriek in Scharsterbrug

SCHARSTERBRUG – De zuivel-fabriek van Nestlé in Scharsterbrug gaat uiterlijk aan het einde van dit jaar dicht. Er werken nu nog 75 personen. De fabriek produceert melkpoeders en babyvoeding.

Het internationaal werkende voedingsbedrijf ziet geen toekomst meer voor de vestiging in Scharsterbrug. Met de sluiting wil Nestlé de bedrijven in Gorinchem en Nunspeet versterken. De vestiging van Nestlé in **Bolsward** blijft buiten schot.

De directie heeft de medewer-

kers vanochtend ingelicht over het **sluiten** van de vestiging in Scharsterbrug. De vakorganisaties zijn uitgenodigd voor overleg over een sociaal plan. Bij Nestlé Nederland werken ruim 1300 mensen.

Begin 1991 heeft Nestlé ook al een plan gehad om het zuivelbedrijf in Scharsterbrug te sluiten. Acties van het personeel en de vakbonden konden dat voorkomen. Een reorganisatie leidde in 1993 tot een afgeslankte bedrijfsvoering. Wel verloren toen 104 van de 170 mensen hun baan.

DvhN 2002-08-15

Nieuw bedrijf – Vreugdenhil – in zuivelfabriek Scharsterbrug

Dagblad van het Noorden, 15 augustus 2002, blz.23

Nieuw bedrijf in zuivelfabriek Scharsterbrug

SCHARSTERBRUG ■ Het fabriekspan en de productiemiddelen van de Nestlé in Scharsterbrug worden verkocht aan zuivelbedrijf Phoenix bv in Ermelo. Een nog onbekend deel van de 75 medewerkers kan mee over naar de nieuwe eigenaar.

Eerder dit jaar heeft Nestlé met de ondernemingsraad en de vakbonden overeenstemming bereikt om de productie van Nestlé-producten in

Scharsterbrug aan het einde van 2002 te beëindigen.

Phoenix is onderdeel van de industrie en handelsonderneming **Vreugdenhil** in Voorthuizen. Het bedrijf koopt **melkpoeder** op en bewerkt deze tot speciaal producten. Een beperkt aantal van de huidige medewerkers wordt de mogelijkheid geboden om bij Phoenix in dienst te treden.

2005

Leeuwarder Courant 2005-06-27

Koper – Hochwald – beoogt groei Nestlé Bolsward

BOLSWARD - De overname van de zuivelfabriek van Nestlé in Bolsward door Hochwald heeft geen gevolgen voor de werkgelegenheid. Alle circa tweehonderd werknemers komen in dienst van de Duitse zuivelcoöperatie.

Niet uitgesloten is dat de werkgelegenheid zal toenemen Hochwald (€ 1 miljard omzet, 7800 melk-leveranciers, 1600 medewerkers) wil de capaciteit van de fabriek beter benutten dan Nestlé. Die verwerkt er jaarlijks 100 miljoen liter melk tot room en gesuikerde en gecondenseerde melk terwijl zo'n 175 miljoen liter mogelijk is. "In Duitsland bewijst Hochwald dat ze dat goed kan. Hun zuivelfabrieken worden altijd zeer goed benut". aldus Tom Kolenberg, financieel directeur van Nestlé Nederland.

De bonden vreesden in eerste instantie dat de overname zou resulteren in banenverlies Nestlé-Bolsward verwerkt niet alleen melk maar produceert ook blikken. "En het was maar de vraag of Hochwald ook de blikafdeling wilde overnemen". aldus CNV-bestuurder Jaap Bosma. Dat is wel het geval. Sterker nog, volgens Kolenberg zijn de Duitsers juist zeer ingenomen met deze afdeling. Zelf heeft Hochwald ook een blikfabriek maar die kan niet in de totale vraag van de zuivelcoöperatie voorzien.

Nestlé hoopt de verkoop van de Bolswarder fabriek op 1 september of 1 oktober af te ronden. Het wachten is nog op het advies van de ondernemingsraad. Eerder was al bekend dat 300 van de 450 Nestlé-melkveehouders in Friesland overstappen naar DOC Kaas in Hoogeveen. Nestlé zette voorheen ook al veel melk af bij de Drentse zuivelcoöperatie.

De Stad Gorkum 2005-06-28

Nestlé Gorkum heet voortaan Vreugdenhil

Fabriek voor melkpoeder zet nieuwe stap

GORKUM / VOORTHUIZEN - De Nestlé melkpoederfabriek in **Gorkum** is overgenomen door Vreugdenhil uit Voorthuizen. De werkgelegenheid voor de 130 medewerkers in Gorkum is daarmee zeker gesteld, evenals de afname van melk bij zo'n 1200 aangesloten agrariërs en de export van hoogwaardige zuivelproducten naar vooral het Midden Oosten. De ontwikkelingen in de voedselmarkt wereldwijd - schaalvergroting, kwaliteitsborging en traceerbaarheid - maakte de overname van Nestlé Gorkum door *Vreugdenhil* tot een logische stap. De officiële ondertekening vindt vrijdag plaats.

De melkpoederfabriek aan de Merwede heeft een rijke geschiedenis. In 1927 werden de eerste fundamenten gelegd door *Amilko*, later bekend als *Carnation*. In 1985 is de fabriek overgenomen door *Nestlé*, waarna deze vestiging werd omgebouwd tot een moderne, hygiënische en efficiënte melkpoederfabriek. Tevens werden de afgelopen jaren verbeteringen aangebracht die zowel de kwaliteit van het product - instant melkpoeder- als de efficiëntie van de productie hebben verhoogd.

Continuïteit

Nestlé heeft contracten met zo'n 1200 gecertificeerde melkveehouders uit het hele land. Tegen een concurrerende prijs wordt van hen ruim 400 miljoen kilo melk afgenomen. In de fabriek wordt de melk gesproeidroogd in drie spraytorens tot 55.000 ton melkpoeder. De instant melk wordt geëxporteerd met name naar warme landen waar een tekort of geen zuivelproducten zijn zoals het Midden Oosten. Eén kilo poeder wordt aangelengd met water acht liter melk.

Nestlé is wereldwijd met zo'n 500 fabrieken de grootste levensmiddelenleverancier. In de voedingsmiddelenbranche worden momenteel veel bedrijven afgestoten, omdat de winstmarges klein zijn. Er is niet alleen sprake van schaalvergroting, maar er is bovendien in toenemende mate vraag om ketenbeheersing, kwaliteitsborging en traceerbaarheid. Het Gelderse bedrijf *Vreugdenhil* heeft met dezelfde ontwikkelingen te maken.

Toekomst

Vreugdenhil ziet volop toekomstmogelijkheden voor de Gorkumse vestiging. De fabriek heeft vier moderne blikverpakkingslijnen. Onder beschermde atmosfeer worden standaard blikken van 400 gram, 900 gram, 1800 gram en 2500 gram afgevuld veelal onder de eigen merknamen Two Cows en Vremilk. De blikken worden in eigen beheer vervaardigd uit gelithografeerde platen, zodat de blikken niet meer van aparte etiketten hoeven te worden voorzien, een belangrijke kostenbesparing. De goederen worden in containers verladen. En daarmee is de vestigingsplaats in **Gorkum** heel belangrijk. De fabriek ligt aan de Merwede op ongeveer veertig kilometer afstand van Rotterdam. Containers kunnen aan de kade worden verladen om via Rotterdam haar bestemming over de wereld te vinden.

2006

Leeuwarder Courant 2006-01-02

Duitsers nemen Nestlé Bolsward definitief over

BOLSWARD - De overname van de fabriek van *Nestlé* in **Bolsward** door de Duitse zuivelcoöperatie *Hochwald* is definitief rond.

“Binnenkort zullen de handtekeningen gezet worden”, zegt financieel-directeur Tom Kolenberg. “Twee maanden later is de overname dan definitief een feit.”

Nestlé en *Hochwald* (€1.1 miljard omzet, 7800 melkveehouders. 1600 medewerkers) hadden gehoopt afgelopen najaar al tot zaken te kunnen komen, maar de onderhandelingen over onder meer de afnamegaranties verliepen moeizamer dan verwacht. Daardoor kon de ondernemingsraad pas recent een advies geven, dat positief uitviel.

Ook de onderhandelingen tussen de vakbonden en *Nestlé* over een sociaal plan voor de circa tweehonderd werknemers zijn pas recent afgerond. Overeengekomen is dat *Nestlé* gedurende 2.5 jaar het verschil overbruggt tussen zijn sociaal plan en dat van *Hochwald*, mochten de Duitsers in Bolsward alsnog tot een reorganisatie overgaan. Bij ontslag keert *Nestlé* 125 procent van het maandloon uit maal het aantal dienstjaren. “Mocht *Hochwald* niet verder gaan dan 80 procent, dan keert *Nestlé* de resterende 45 procent uit”. legt CNV-bestuurder Jaap Bosma uit.

Verder is overeengekomen dat de Bolswarder fabriek, die room, gesuikerde en gecondenseerde melk en blikken produceert, een Nederlandse onderneming blijft met een eigen cao die gelijk is aan de huidige *Nestlé*-cao. De nieuwe naam van de onderneming luidt: *Hochwald Nederland* bv. Van de 450 melkveehouders van *Nestlé* stappen er 300 over naar DOC Kaas in Hoogeveen.

Bolsward is de laatste melkverwerkende fabriek van *Nestlé* in Nederland. Eerder werden de fabrieken in **Scharsterbrug** en **Gorkum** verkocht aan *Vreugdenhill*. Het Zwitserse voedingsmiddelenconcern wil zich meer richten op eindproducten met een hoge toegevoegde waarde.

2011

Leeuwarder Courant 2011-09-15

Scharsterbrug: Ook na eeuw blijft de schoorsteen roken Vreugdenhil ingenomen met Friese vestiging

AAN DIRK VAN DER MEULEN

Ook na eeuw De zuivelfabriek van Scharsterbrug viert dit jaar haar eeuw feest. Eigenaar Vreugdenhil knapt de oude markante schoorsteen op om te benadrukken dat de fabriek wat hem betreft nog heel lang blijft draaien.

Een bijzondere Friese zuivelfabriek. Wie het jubileumboek over de honderdjarige onderneming in Scharsterbrug leest, kan tot geen andere conclusie komen. Bijzonder omdat de fabriek nooit in boerenhanden is geweest, zich nooit toelegde op de productie van traditionele zuivelproducten als boter, kaas, melk en yoghurt en bijzonder omdat de fabriek het toch maar mooi honderd jaar heeft uitgezongen.

Veel van de 173 zuivelfabrieken die de provincie ooit telde, kunnen dat niet navertellen. Ze gingen kopje onder door de schaalvergroting in de landbouw. Naast Scharsterbrug telt Friesland nog zes melkverwerkende fabrieken van enige omvang. *FrieslandCampina* heeft fabrieken in **Leeuwarden**, **Gerkesklooster**, **Drachten** en **Workum**, *Hochwald* een vestiging in *Bolsward* en *Henri Willig* een fabriek in **Heerenveen**.

Het Zuid-Hollandse familiebedrijf *Hollandia* zocht aan het begin van de vorige eeuw een locatie voor een zuivelfabriek aan het water tussen Joure en Sint-Nicolaasga. Dat werd een terrein in Scharsterbrug langs de Scharsterrijn. Op 30 mei werd de vestiging geopend.

De fabriek heeft zich vele decennia toegelegd op de productie van gesuikerde condensproducten. Zuivelproducten die vooral buiten Nederland aftrek vonden. *In 1929 sloot Hollandia zich aan bij Nestlé*, om te profiteren van het wijdvertakte buitenlandse netwerk van deze Zwitserse multinational.

Onder de vleugels van Nestlé legde Scharsterbrug zich vanaf de tweede helft van de jaren vijftig toe op de productie van melkpoeders en babyvoeding. De poeders verwerkte Nestlé in tal van zijn cao-producten en andere voedingsmiddelen. In de hoogtijdagen, begin jaren tachtig, telde het bedrijf ruim 300 medewerkers.

Het nieuwe beleid, zo rond de millenniumwisseling, om zich terug te trekken uit de productie van agrarische basisproducten in ontwikkelde landen, maakte een einde aan de langdurige relatie tussen *Nestlé* en Scharsterbrug. Een paar jaar eerder had het al een ingrijpende reorganisatie doorgevoerd waarbij twee derde van de circa 225 werknemers zijn baan verloor.

In april 2002 maakte *Nestlé* de sluiting bekend. Vier maanden later presenteerde de nieuwe eigenaar zich: zuivelonderneming *Vreugdenhil* uit Voorthuizen. Het Veluwse familiebedrijf kocht melkpoeders die het bewerkte tot speciaalproducten voor de voedings- en een veevoerindustrie.

Om minder afhankelijk te zijn van de aanvoer, wilde *Vreugdenhil* de melkpoederproductie zelf ter hand nemen. Via het bedrijfsonderdeel *Nemelco* wordt melk ingekocht bij melkveehouders.

Vreugdenhil begon met vijftien medewerkers, inmiddels zijn het er circa vijftig en gemiddeld vijftien uitzendkrachten. Jaarlijks wordt er 150 miljoen liter melk verwerkt tot circa dertig verschil-

lende melkpoederspecialiteiten in zakgoed en bigbagverpakking.

Azië en Afrika zijn de belangrijkste afzetgebieden. Daar worden de poeders uit **Scharsterbrug** gebruikt in koffie, thee, als garnering over taarten of om er weer melk en yoghurt van te maken.

Vreugdenhil zwaait nu negen jaar de scepter in Scharsterbrug. Toch is er al een enorme verbetering met de fabriek, zegt locatiedirecteur Wouter Leijen. *Vreugdenhil* is er maar wat blij mee. Vandaar ook dat het bedrijf serieus werk heeft gemaakt van een eeuwfeest.

Op 30 mei, de jubileumdag, kregen de medewerkers een beeldje van een zuivelwerknemer met melkbussen, het jubileumboek en een lunch. Daarbij waren ook collega's van andere vestingen van *Vreugdenhil* aanwezig. Vrijdag en zaterdag zijn er wederom festiviteiten met een open dag voor werknemers, vrienden en kennissen en een bedrijfsfeest.

In het kader van het eeuwfeest krijgt ook de markante en nog immer in gebruik zijnde schoorsteen binnenkort een opknopbeurt. „*Vreugdenhil* wil daarmee aangeven”, weet Leijen, „dat wat haar betreft er nog heel lang rook uit dit markante bouwwerk komt.”

BIJLAGEN

Bijlage-01

Geschiedenis van de K.N.M.-Sneek

Bron van deze tekst : <http://www.archieven.nl/pls/m/zkstart.ahd.....>

N.V. Koninklijke Nederlandsche Mij. van Kaas- en Roombo- terfabrieken

.....

Op 5 juli 1882 werd de *N.V. Nederlandsche Maatschappij van Kaas- en Roomboterfabrieken* opgericht. Deze Maatschappij is een model en stimulans geweest voor de oprichting van zuivelfabrieken in zowel Friesland als daarbuiten.¹² In tegenstelling tot de bedrijven van het eerste uur beschikte de Maatschappij over voldoende kapitaal; grote fabrieken konden worden ingericht en financiële tegenvallers konden worden opgevangen. Het doel van de onderneming was het kopen en verkopen van melk, het produceren van roomboter en kaas en het verhandelen van deze produkten. Met gebruik van de beste vakkennis in Nederland probeerde men uitstekende produkten te maken. Deze werden onder gedeponeerde handelsmerken zowel in binnen als buitenland verkocht.¹³

Het initiatief tot de oprichting van de Maatschappij is met name genomen door D. Harmens, handelaar in boter te Harlingen, en Th.J. Waller, burgemeester van Anna Paulowna.¹⁴ In contact gekomen met belangstellenden voornamelijk uit het westen van het land kwamen zij tot de oprichting van de vennootschap. Hoewel de Maatschappij gevestigd werd te Amsterdam startte de onderneming in 1883 met twee fabrieken in Friesland: bij **Sneek** en te **Bolsward**. Bij de oprichting werd de leiding opgedragen aan een directeur en drie commissarissen waarvan er één president commissaris was.¹⁵ Doordat de onderneming een N.V. was, berustte het hoogste gezag bij de vergadering van aandeelhouders die jaarlijks werd gehouden. Op fabrieksniveau werden er administrateurs aangesteld.

Na enkele moeilijke jaren braken er vanaf 1886 betere tijden aan. Problematisch was tijdens de eerste jaren vooral de geringe bereidheid tot het afstaan van de melk door de boeren. Andere problemen lagen in de technische en personele sfeer. Na verloop van tijd ging het de onderneming zo goed dat het aantal fabrieken uitgebreid werd. In 1889 (1888) werd een derde fabriek te **Oosterlittens** in gebruik genomen. In 1890 en 1891 volgden de fabrieksvestigingen in **Oudega(W)** en **Wommels**. Inmiddels had de Maatschappij in 1888 Harlingen als vestigingsplaats gekregen, hetgeen in 1893 Leeuwarden werd. Als erkenning van de voortrekkersrol die de Maatschappij voor de verbreiding van de zuivelindustrie heeft gespeeld, werd haar in 1899 het praedicaat koninklijk toegekend.¹⁶ De Maatschappij zal verder aangeduid worden met de initialen K.N.M.

Hoewel aanvankelijk de particuliere bedrijven de toon aangaven ontstonden er spoedig coöperatieve bedrijven. In 1886 richtte in **Warga** een aantal boeren gezamenlijk de eerste coöperatieve zuivelfabriek op. Vervolgens breidde het aantal zich snel uit. Rond 1900 waren er in Friesland reeds even-

---

12 Croesen, Ontwikkeling zuivelbereiding, 87.

13 Inv. nr 454

14 J.J. Spahr van der Hoek, Geschiedenis van de Friese landbouw I (Drachten 1952) 537.

15 Inv. nr. 44

16 Inv. nr. 46, 464 en 468.

veel particuliere als coöperatieve fabrieken.¹⁷ Spoedig ontstond er een belangenstrijd tussen de twee vormen.

Omstreeks 1906 rezen er bestuurlijke problemen tussen de Raad van Commissarissen en de Directie. Een belangrijke oorzaak hiervan vormde de niet langer door de directeur wenselijk geachte bemoeienis met het beheer van de K.N.M. door de Commissarissen. Hiervan was de in Friesland wonende commissaris en adviseur Borger de exponent. Bovendien werd de afhankelijkheid van de firma D. Harmens en Co. die grotendeels de export van de zuivelprodukten verzorgde en verstrengeld was met de directeur niet langer wenselijk geacht.

Het bovenstaande en de groei van de K.N.M. van twee naar vijf fabrieken vroeg naar verloop van tijd om organisatorische veranderingen.¹⁸ Een rapport van de ingestelde enquêtecommissie en de statutswijzigingen van 1907 en 1908 openden hiervoor de weg. De K.N.M. kreeg niet alleen Sneek als nieuwe vestigingsplaats, maar huurde daar ook een eigen kantoor, waar men voordien niet over beschikte.¹⁹ De Raad van Commissarissen werd uitgebreid van drie naar vijf leden. Door de ontstane bestuurlijke problemen vond er een directeurswisseling plaats en werd het mogelijk een adjunct directeur te benoemen. Deze werd in 1909 benoemd.

De K.N.M. legde zich vanaf het begin met name toe op de produktie van kaas. De boterbereiding kwam op de tweede plaats. Er werd voornamelijk Goudse- en Edammerkaas gemaakt. Deze kaas werd aanvankelijk vooral naar Engeland geëxporteerd, maar tegen 1914 was de export naar Frankrijk, België en met name Duitsland minstens zo groot geworden. Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd de export naar het buitenland bemoeilijkt.

Een belangrijke wijziging in de status van de K.N.M. vond in 1919 plaats; de meerderheid van de aandelen kwam in bezit van de N.V. Hollandia te Vlaardingen, zodat de K.N.M. daar een dochtermaatschappij van werd.²⁰ De overname veranderde de status van de K.N.M.-directeur, deze werd bedrijfsleider van een dochteronderneming. Tevens werden de directieleden van *Hollandia* K.N.M.-commissarissen. Redenen voor de overname waren de voortdurende strijd tussen de coöperatieve en de particuliere bedrijven in Friesland, de moeilijkheden om voldoende kapitaal te verkrijgen en de concurrentie met de N.V. *Hollandia te Vlaardingen*.²¹ De overname betekende niet dat de K.N.M. haar zelfstandigheid verloor. Dit werd geïllustreerd door de overname van een drietal fabrieken.

Ten eerste werd in 1920 de Zuivelfabriek "*de Wouden*" te **Nijega** (HON) door de K.N.M. van *Hollandia* overgenomen. Hiermee groeide het aantal K.N.M.-fabrieken van vijf naar zes.²² Ten tweede werd in 1921 van de N.V. Johs. Halbertsma's Zuivelindustrie te Sneek, de zuivelfabriek "*La Normandia*" overgenomen en vervolgens omgezet in de N.V. "*Normandia*" Zuivelfabriek & Koelhuis. Tenslotte kwamen in datzelfde jaar alle aandelen van de N.V. Stoomzuivelfabriek **Bovenkniipe** in handen van de K.N.M., welke als zelfstandige N.V bleef voortbestaan.²³

Vanaf het eind van de jaren twintig werd de zelfstandigheid van de K.N.M. beperkter. Zo werd de afzet van boter en kaas van *Hollandia* en de K.N.M. verzorgd door de gezamenlijk opgerichte N.V. *Algemene Botercentrale*. Later werd deze afzet door de verkoopafdeling van *Hollandia* voortgezet.

17 Croesen, Ontwikkeling zuivelbereiding, 91

18 Zie het archief van de Raad van Commissarissen.

19 Inv. nr. 97

20 Inv. nr. 460.

21 Inv. nr. 1.

22 Notarieel archief inv. nr. 12060, akte nr. 322.- Inv. nr. 22.

23 Inv. nr. 22

Bovendien had *Hollandia* de hand gehad in de noodzakelijke financieel-administratieve reorganisaties van 1932 en 1941, waarmee de controle op de K.N.M.- administratie werd versterkt.

Tijdens de jaren '30 werd de K.N.M. geconfronteerd met het proces van rationalisering in de zuivelindustrie. Dit leidde in 1934 tot de sluiting van de vestiging **Wommels**.²⁴ Het jaar daarop volgde de liquidatie van de afzonderlijke N.V. te **Bovenknijpe**. Rond 1930 ging de K.N.M. zich toeleggen op de bereiding van andere produkten zoals flessemelk, yoghurt en slagroom. Deze produkten werden vooral in de grotere plaatsen van Friesland verkocht. Dit gebeurde zowel door eigen zuivelwinkels als door venters. Enkele fabrieken werden daarvoor voorzien van een melkinrichting.²⁵

Gedurende de Tweede Wereldoorlog liep de produktie terug en werden een aantal fabrieken tijdelijk stilgelegd. Na de oorlog zijn de K.N.M.-bedrijven opnieuw aan de eisen van de tijd aangepast. In de loop van de jaren is een verregaande specialisatie ingevoerd. De meeste fabrieken hadden zich in het maken van één of twee soorten kaas gespecialiseerd. In 1957 vierde de K.N.M. haar 75-jarig bestaan en het volgend jaar werd er bij de K.N.M.-Sneek een nieuwe melkinrichting geopend.²⁶

Rond 1960 kwam aan de na-oorlogse bloeiperiode een einde. Na de vooroorlogse fusies en overnames trad er in de zuivelindustrie een nieuwe concentratiefase in. De schaalvergroting zou tot de sluiting van K.N.M.-vestigingen en uiteindelijke opheffing van de hele onderneming leiden. In 1960 werd de K.N.M.-**Nijega** gesloten, een jaar later volgde de K.N.M.- **Bolsward** en in 1962 de K.N.M.-**Oudega**.²⁷ De in deze fabrieken verwerkte melk werd voortaan aan de Hollandia-fabriek te **Bolsward** en de N.V. *Lankhorst* te **Heeg**, sinds 1957 eigendom van *Hollandia*, geleverd. Het personeel van de gesloten fabrieken kon, als gevolg van een personeels tekort in de zuivelindustrie, daar ook geplaatst worden. Aan het begin van de jaren zestig was het aantal K.N.M.-fabrieken teruggelopen van vijf naar twee.

In 1962 vond er een uitbreiding plaats waarbij de K.N.M., de Hollandia-dochter de N.V. A. Lankhorst te **Heeg**, overnam. Reeds in 1965 werd de exploitatie van de K.N.M.-**Oosterlittens** aan de N.V. *Hollandia* overgedragen en bleven alleen de K.N.M.- fabriek te **Sneek** en de nieuwe vestiging te **Heeg** over. Het jaar daarop kreeg de K.N.M. **Heeg** als vestigingsplaats. De positie van de K.N.M. werd in 1969 tijdelijk versterkt door overname van de afdeling melkinrichting van de stopgezette zuivelfabriek "*Normandia*" te **Sneek**.²⁸

De na de oorlog geïntensiveerde samenwerking van *Hollandia* met *Nestlé* leidde er in 1971 toe, dat de K.N.M.- *Hollandia* en *Nestlé*-Amsterdam overgingen tot de oprichting van de vennootschap onder firma *Nestlé Nederland*.²⁹ Dit betekende in de praktijk reeds het einde van de K.N.M. In 1975 werd deze firma ontbonden, waarop de K.N.M., na opgegaan te zijn in de inmiddels opgerichte *Nestlé Nederland B.V.*, volledig is geliquideerd.³⁰

L. Kamminga, Speculatieve zuivelfabrieken in Friesland. Lezing voor het Werkverband voor Plaatselijke Geschiedenis 1984 (Bestemd voor intern gebruik van het Rijksarchief Friesland, 1994.)

---

24 Inv. nr. 23.

25 Inv. nr. 464

26 "K.N.M. fabriek komt maandag met bottelmelk", Sneeker Nieuwsblad 113e jaargang no. 89 (6-2-1958)

27 Inv.nr. 54 en 411.

28 "Zuivelfabriek "Normandia" Sneek sluit 21 februari", Leeuwarder Courant, 218e jaargang no. 32 (7-2-1969)

29 Inv. nr. 18

30 "Verslag van de directie aan de Raad van Commissarissen" in: het Verslag over het boekjaar 1975 voor de Vergadering van Aandeelhouders van de Vennootschap onder firma *Nestlé Nederland* (zie archiefdossier K.N.M.-Sneek).

Lijst van K.N.M.-directeuren

Th. J. Waller, 1882-1888

Th. J. Waller en D. Harmens, 1888-1901

D. Harmens, 1901-1908

J.G. Hibma, 1908-1929

M. Haagsma, 1929-1938

J. Nauta, 1938-1969

K. Zwikker, 1969-(1976)

Bijlage-02

Bron: <http://www.archieven.nl/.....> (Zie ook Bijlage-01 KNM)

De N.V. "Normandia" Sneek ³¹

De boterfabriek "*La Normandia*" werd in 1888 door H. Halbertsma aan de Leeuwarder Straatweg te Sneek gesticht. Spoedig werd de boterfabriek onderdeel van de Vennootschap onder firma Joh's Halbertsma. De fabriek werd in 1893 uitgebreid. In 1921 werd de "*La Normandia*" door de K.N.M. van de N.V. Joh's Halbertsma's Zuivelindustrie overgenomen. De fabriek werd daarmee omgezet in de N.V. "*Normandia*" Zuivelfabriek & Koelhuis. De overname door de K.N.M. is op "*Normandia*" van weinig invloed geweest.

Gedurende een korte tijd werden de notulen van de vergaderingen van aandeelhouders na de overname in het K.N.M.-notulenboek bijgeschreven. Bovendien heeft de onderneming korte tijd het adres van het K.N.M.-kantoor te Sneek gehad. Daarna is de onderneming waarschijnlijk zelfstandig doorgedaan. Verdere gegevens zijn daarover onbekend.

Archiefbescheiden aangaande "*Normandia*" zijn nauwelijks aangetroffen. Het bedrijf raakte door middel van een holding verbonden met de N.V. "*Freia*" te **Veenwouden**. De wegen van "*Normandia*" en de K.N.M. doorkruisen elkaar waarschijnlijk pas in 1969 weer. *Normandia* wordt dan stopgezet en de K.N.M. neemt de afdeling melkinrichting over.

---

31 Archieven.....L. Kamminga, Speculatieve zuivelfabrieken in Friesland.

Bijlage-03

Voorlopige lijst

Friesland	naam	De Wit	L	K	V	C	Opmerking
							L=Lijmpf / K=KNM / V=Ver.Zuivelf. / C= '55 Coöp.
Ameland	De jong	1896-1934					In 135 naar Coöp. En sluit
Anjum		1891-1925	X				Begon als coöp. 1899 (p) 1912 Ingebracht f 29.100
Augustinusga		1899-1969	X		?		1912 Lijmpf – Ingebracht f 14.000 – melkontv.st.
Berlikum	J. J. Zwart	1889-1967	X			X	1916 Swart's Lijmpf bleef lang ontvangstation
Bolsward	KNM	1883-1961		X			
Bolsward	Hollandia	1896-h					
Bolsward	HMS						
Bovenkijpe		1903-1934					
Dokkum		1927-1955	X			X	1916 nw fabr. Sluiting; Anjum, Metslawier, Dokkum
Dokkum	(Helder)	1889-1927					
Drachten		1889-1970	X				1912 Lijmpf Ingebracht f 17.000
Echten		?-?					
Harlingen	Eersteling	1920-?					
Heeg (Osingah.)	Lankhorst	1889-1986					
Fr. Palen							1946 L
Joure (Snikzwaag)	De Boer	1884-1912					
Joure	Brouwer	1899-1912					
Joure	De Vlecke	1899-1932					
Joure	Neerlandia	1888-1902					
Kootstertille	De Hoop	1881-1920	X				Lijmpf Verkoop fabriek 1920
Leeuwarden	Lijmpf	1912-1886	X				1912 Ingebracht f 125.000
Leeuwarden	Ver Z.	? -1963		X			
Lemmer	Lankhorst	1900->					
Makkum	Eersteling	1913-1944					
Metlawier			X				Tot 18-9-1915 NV. Swart's zie LC 1940-04-30
Mildam		1898-1899					
Noordwolde		1907-1947					
Nijega	KNM	1893-1960		X			>Halbertsma > Nestlé
Nijeholtpade	R Dekker	1893-1960					
Oenkerk	Apollo	1889-1913	X				1912 Lijmpf Ingebracht f 8.000
Oldeboorn	De Pauw	1896-?					
Oosterlittens	KNM	1888-1982		X			
Oostermeer	Ver. Z.	1904-1963			X		
Oudega	KNM	1880-1962		X			
Scharsterbrug	Hollandia	1911-h					
Schierm.oog	De Vlucht	1926-1936					
St.-Nikolaasga	Eensgez.	1891-1911					> 1906 naar Hollandia
Sloten		1891-1959	X			X	ca. 1935 / In 1958 Veevoederfabriek
Sneek	KNM	1883-1963		X			>Hollandia >Nestlé
Sneek	Normandia	1888-1969					
Suameer		1908-1931	X				1912 Lijmpf Ingebracht f 15.000
Surhuisterveen	Ver. Z.	1891-1963			X		Eerder 3x anders
Uraterp	Aurora	1898-1911					
Veenwoude	Freia	1879-1969					
Tjummarum							1912 Ingebracht f 7.000
Wolvega	Frieslandia	?-1990	X				ca 1935 / 1957 Rivella fabriek
Wolvega	Visser	1894-1918					
Wommels	KNM	1892-1934		X			
Workum	Tjebbes	1889-1955	X			X	1939 Lijmpf / '55 div. coöperaties

BIJLAGE-04

1977

Friese zuivelfabrieken 'Levensmiddelenjaarboek' 1977

Alkmaar , <i>Koninklijke Fabrieken Eyssen</i> Kanaalkade 65-66 J. H. Eyssen. Kaas, smeerkaas, kaaspoeder en natuurkaas	Sept.1987 via dochter <i>Karperton</i> samenwerken met Frico. 1994 overname door Frico
Alkmaar , <i>Karperton</i> , Kaasfabriek B.V. Kanaalkade 15 A. W. H. Veldhuys korstloze kaas, smeerkaas, natuurkaas.	1977 'Dochter' van <i>Frico</i> Leeuwarden
Amsterdam-Nieuwendam, <i>Nestlé Nederland B.V.</i> Hoofdkantoor, Hilversumstraat 316, A. Eigenhuis, ir. K. Zwikker, fabrieken te Bolsward, Oosterlittens. Osingahuizen, Rotterdam, Scharsterbrug en Sneek	<i>Nestlé</i> 2006-01-02 naar Duitse <i>Hochwald</i>
Bodegraven , Fries-Hollandse Zuivelhandel, Weijland 7, T. van Veldhuizen, kaaspoeder...enz.	Niets over gevonden!
Bolsward , <i>Nestlé Nederland</i> , Harlingerstraat 65 , (05157) 3141 – K.J. Swierstra, gesuikerde condens, evap., gest. Melk en speciaalprodukten. (hoofdkantoor: <i>Nestlé Nederland B.V.</i> te Amsterdam-Nieuwendam).	<i>Nestlé</i>
Cuyk , <i>Nutricia</i> , B.V. Grotestraat 91, ir. P.W. M. Verhagen, hoofdbedrijf Zoetermeer, zuigelingenvoeding, melkpoeder enz.	<i>Nutricia</i>
Dordrecht . Melkexport <i>Sterovita</i> B.V. Hoofdkantoor <i>Aholt</i> Amsterdam.	<i>Aholt</i> 1981-09-03 naar <i>MelkUnie</i> 1991-12-12 bericht van sluiting door – inmiddels <i>Campina MelkUnie</i> – ca. 1993
Gorkum , <i>Amilco</i> , Balistraat 1, A. J. Edelzeel, Gesuikerde melk, Hoofdbedrijf Rotterdam – 1977 tot 1985 werd de naam van de Amerikaanse eigenaar <i>Carnation</i> soms ook gebruikt. Daarna 1985-2005 <i>Nestlé</i>	<i>Amilco</i> , 1984-09-06 overname door <i>Nestlé</i> / 2005-06-28 naar <i>Vreugdenhill</i>
Den-Haag , Melkinrichting Leerdam B.V. Marktweg 324, A. M. Leerdam. A. C. Leerdam en B. W. Ruesken. Boter cons.m en gest. melk.	1977-03-05 door vier grote coöperaties overgenomen
Kampen , <i>Van-Heel</i> B.V. werkmaatschappij Wessanen, Ijsseldijk 38-42	
Leeuwarden , B.V. <i>Lijmpf</i> (werkmaatschappij: <i>Wessanen</i> Lactosector), Potmarge 3-5 , Postbus 406, (05100) 31021, telex 46115, kindervoeding, ijsmix, roomboter, melkpoeder, gesteriliseerde melk, chocolademelk en andere speciaalprodukten.	<i>Lijmpf</i> – sinds juli 1973 eigendom van Wessanen
Numansdorp , Zuivelfabriek <i>de Kievit</i> Numansdorp B.V. Havenstraat 28 Aug. 1979 werd fabriek Numansdorp door brand totaal verwoest. Men gaat verder in de kalvermelkfabriek van Wessanen in Meppel.	1998-06-05 start FCDF met overname. Werd pas in 1999-07-08 voor deel verwezenlijkt.
Nunspeet , B.V. <i>Vereenigde Veluwsche Melkproductenfabriek</i> , Laan 110. B.C. Nieuwendijk, cons.m., enz. Nevenvestiging in Barneveld ????	1969-02-26 <i>VVM</i> al sinds de dertiger jaren deel <i>Ursina-groep</i> . 1971-01-13 overname <i>Urina</i> door <i>Nestlé</i> . Afd. <u>cons.melk</u> 1987-06-06 naar <i>Coberco</i> .
Oosterlittens , <i>Nestlé Nederland B.V.</i> , Huykensteinstraat 49 , (05173) 252, 526- W.W. Jorritsma, walsenpoeder, speciaalprodukten, automatenpoeders en veevoeders (<i>Vacca</i>), hoofdkantoor <i>Nestlé Nederland B.V.</i> te Amsterdam-Nieuwendam).	<i>Nestlé</i> 1982-09-13 gesloten, personeel naar andere <i>Nestlé</i> fabrieken.
Osingahuizen , (post Heeg), <i>Nestlé Nederland B.V.</i> , nr. 16, Postbus 194, Sneek (05154) 2441 – A. Feenstra, kaas, boter, melkpoeder, weipoeder, speciale kaassoorten (Bluefort en Kernheim), (hoofdkantoor <i>Nestlé Nederland</i> te Amsterdam-Nieuwendam).	<i>Nestlé</i>
Scharsterbrug , <i>Nestlé Nederland B.V.</i> , Hollandiastraat 15 , (05138) 2241 – A. Visser, melkpoeder en speciaalprodukten. (hoofdkantoor: <i>Nestlé Nederland</i> te Amsterdam-Nieuwendam).	<i>Nestlé</i>
Sneek , <i>Nestlé Nederland B.V.</i> , Harste 15 , Postbus 194, (05150) 2644 – Tj.	<i>Nestlé</i>

Visser, cons. Melk en -produkten (hoofdkantoor: <i>Nestlé</i> Nederland te Amsterdam-Nieuwendam).	
Veenwouden , <i>Freia</i> B.V., <u>Zuiderweg 4</u> , (05110) 2201 – ing. H. Postma, kaas.	